POLIROM Top 10+

SĀDEGH HEDĀYAT

Îngropat de viu

Table of Contents

Îngropat de viu
Adoratorul focului
Ciadorul
Umbra mongolului
Dāvod, cocoşatul
Madeleine
Prizonierul francez
Cioclii
Ābgi Khānom
Legenda creaţiei. Satiră pentru marionete în trei tablouri
Intermediarul
Gheara
Lāleh
Trei picături de sânge
În căutarea iertării păcatelor
Omul care şi-a ucis sufletul
Ultimul zâmbet
Fundătura
Patriotul
Katia
Încurcătura

Sādegh Hedāyat, *Zendeh be gur*
© 2014 by Editura POLIROM, pentru traducerea în limba română

www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53

ISBN ePub: 978-973-46-4922-8
ISBN PDF: 978-973-46-4923-5
ISBN print: 978-973-46-4689-0

Coperta: Carmen Parii
Pe copertă : © xochicalco/Depositphotos.com

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepsesc penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura eco - un supererou al lumii moderne!

Versiune digitală realizată în colaborare cu Libris.ro

SĀDEGH HEDĀYAT (1903-1951) s-a născut la Teheran într-o familie de aristocraţi. Şi-a început studiile la Colegiul francez Saint-Louis din capitala Iranului, continuându-le în Belgia şi apoi la Paris. S-a întors în Iran în 1930, câştigându-şi existenţa din diferite slujbe practicate pentru scurte perioade. În 1937 a întreprins o călătorie de doi ani şi jumătate în India, iar în 1944 a vizitat Uzbekistanul sovietic. În decembrie 1950 a revenit la Paris, unde s-a sinucis cinci luni mai târziu.

Marcat de scriitori precum Edgar Allan Poe, Guy de Maupassant, Franz Kafka, Hermann Hesse şi Anton Cehov, Sādegh Hedāyat este considerat primul autor de roman şi proză scurtă cu adevărat modern din literatura iraniană, iar valoarea operei sale – elogiată de mari autori ai vremii, printre care Henry Miller şi André Breton – este recunoscută în întreaga lume. În scrierile de maturitate a abordat probleme acute ale epocii, criticând sistemul politic şi religios iranian, astfel că până în ziua de azi Hedāyat a fost cenzurat sau interzis în ţara natală.

Îngropat de viu

Extrase din notele unui nebun

Respiraţia mi-e din ce în ce mai grea, lacrimi îmi curg din ochi, în gură am un gust rău; ameţesc, inima se sufocă, iar trupul mi-e obosit, măcinat, slăbit; m-am îmbolnăvit din nebăgare de seamă, braţele mi-s ciuruite de acul seringilor. Patul miroase a năduşeală şi febră.

Mă uit la ceasul de pe măsuţa de lângă pat: e zece şi e duminică; un bec stă spânzurat de mijlocul tavanului; privesc camera, pereţii sunt acoperiţi cu un tapet, buchete de trandafiri pe fond roşu; la intervale regulate, apar două păsări negre; una are ciocul deschis de parcă i-ar vorbi celeilalte: imaginea aceasta mă scoate din minţi; nu înţeleg de ce mereu e în faţa mea, în orice direcţie mă sucesc.

Pe masa din mijlocul încăperii sunt o puzderie de cutii cu medicamente; o miasmă de alcool ars, de cameră de bolnav pluteşte în aer; încerc să mă ridic ca să deschid fereastra, dar pare că o lene profundă mă ţintuieşte în pat; vreau să fumez, dar dorinţa mă părăseşte. În urmă cu nici zece minute, m-am bărbierit şi am revenit în pat; privindu-mă în oglindă, văd că am slăbit. Merg poticnit. Camera e vraişte şi sunt singur.

În cap mi se învârt mii de gânduri neaşteptate, le văd pe toate; dar n-am nici cea mai vagă convingere să scriu, nici cea mai mică dorinţă; trebuie să scriu povestea vieţii mele, însă mi-e cu neputinţă. Gândurile, impresiile sunt efectul unei întregi existenţe, al unei întregi maniere de a trăi şi al ideilor primite, a ceea ce am văzut, auzit sau citit, a ceea ce am simţit şi judecat; asta a dat consistenţă fiinţei mele.

Mă frământ în pat; îmi răscolesc notele; gânduri confuze şi smintite mi se înghesuie în craniu; mă doare spatele frunţii, suferinţa mă înjunghie; tâmplele îmi ard; m-am retras în mine; ţin cuvertura în faţa ochilor, gândesc. Sunt istovit; dacă aş putea să deschid craniul acesta şi să scot din el toată masa aceea moale, cenuşie şi întortocheată, ca s-o arunc la câini!

Nimeni nu înţelege asta, nimeni nu crede. „Du-te, mori!“, i se spune celui care nu mai poate, dar când moartea nu te vrea şi îţi întoarce spatele... Moartea care nu vine şi nici măcar nu vrea să vină!...

Toată lumea se teme de moarte, însă mie, mie îmi este frică de viaţa mea îndărătnică.

Ce lucru înspăimântător e moartea când te respinge! Ceva totuşi mă consolează: acum două săptămâni, am citit că undeva în Austria un bărbat a încercat să se sinucidă de treisprezece ori, în moduri diferite; s-a spânzurat, frânghia a cedat; s-a aruncat în fluviu, l-au pescuit...; ultima oară, când s-a trezit singur acasă, şi-a deschis venele cu un cuţit de bucătărie şi a murit, a treisprezecea oară, în sfârşit. Asta mă alină!

Nu, nimeni nu hotărăşte să se sinucidă; sinuciderea există în unii oameni; e în firea lor, nu pot să-i scape; destinul e cel ce ne stăpâneşte, dar, în acelaşi timp, eu mi-am făcut soarta, acum nu mai pot să-i scap, nu pot să evadez.

Pe scurt, ce-i de făcut? Soarta e mai puternică decât mine.

Ce toană mi-a trecut prin cap! În timp ce dormeam, am dorit să redevin copil, iar Galina să stea la căpătâiul meu! Galina, bona mea, care îmi povestea întâmplări înghiţindu-şi saliva. Tot aşa, căzusem la pat, epuizat, iar Galina îmi spunea poveşti, mai vie ca oricând, şi ochii mi se închideau încetişor. Reflectez, îmi amintesc foarte bine unele secvenţe din copilăria mea, de parcă ar fi fost ieri; îmi dau seama că nu mă aflu prea departe de ea; văd acum întregul parcurs al vieţii mele sumbre, abjecte şi zadarnice; oare atunci eram fericit? Nu, ce eroare, nu; îmi amintesc bine, eram sensibil pe vremea aceea, chiar prefăcut şi viclean; poate că râdeam sau mă jucam în aparenţă, dar, în realitate, cel mai mărunt dintre reproşuri sau cea mai neînsemnată întâmplare neplăcută şi inutilă mă preocupa ore întregi şi mă rodea. Ah, de m-ar lua naiba! Cei care spun că

poartă în ei paradisul ori infernul au dreptate; unii se nasc fericiţi, alţii nu.

Mă uit la acest mic creion roşu ce se răsuceşte între degetele mele; chiar cu acest creion mi-am notat locul de întâlnire cu tânăra cu care tocmai făcusem cunoştinţă; am mers înpreună la cinema de două sau trei ori, rula „Cântăreţul şi purtătorul de cuvânt“, iar marele cântăreţ din Chicago cânta: „*Where is my Sylvia?*“. Mi-a plăcut mult; închideam ochii; ascultam; vocea sa puternică şi fascinantă îmi răsună şi acum în urechi. Sala tremura, mi se părea că el nu poate muri niciodată, n-aveam cum să cred că, într-o bună zi, vocea asta s-ar putea stinge; eram mâhnit de cuvintele dureroase, dar totodată îmi făceau plăcere.

Cânta muzica, lamentaţia ce ieşea din corzile viorii îmi dădea senzaţia că arcuşul se mişcă pe viscerele mele; îmbiba cu muzică urzeala corpului meu, mă făcea să tremur şi mă adâncea în contemplări fantastice. În întuneric, îmi frecam mâinile de sânii fetei; ochii i se îmbătau uşor. Aveam un sentiment bizar; îmi amintesc, era un sentiment trist, dar plăcut, despre care nu pot vorbi. Îi sărutam buzele proaspete; ea se lipea de mine. Acum e ca şi când aş fi visat toate astea; acum nouă zile, când ne-am despărţit ultima dată, mi-a dat întâlnire pentru a doua zi, ca să mă duc s-o iau şi s-o aduc la mine, în camera asta. Casa ei era aproape de cimitirul Montparnasse. Sufla un vânt foarte rece în ziua când m-am dus după ea. Am coborât din metrou. Cerul era înnorat. Nu ştiu de ce m-am răzgândit; nu pentru că era urâtă sau că nu-mi plăcea, dar o forţă mă reţinea; nu, nu voiam s-o revăd; doream să-mi rup toate legăturile cu existenţa; m-am îndreptat involuntar spre cimitir. La poartă, paznicul se înfăşurase într-o mantie bleumarin; domnea o tăcere ţiuitoare; mergeam încet şi priveam insistent pietrele de mormânt, crucile, culorile artificiale ale vaselor şi iarba crescută pe marginea pietrelor tombale. Citeam numele unor morţi şi regretam că nu sunt în locul lor. Îmi spuneam: „Ce fericiţi au fost!“. Îi invidiam pe toţi acei răposaţi cu trupul desfăcut sub pământ; niciodată nu mă simţisem gelos într-atât: mi se părea că moartea în sine e o fericire şi chiar un privilegiu rar acordat. Nu mai ştiu câtă

vreme am rămas acolo să privesc cu aşa stăruinţă; uitasem cu totul de fată; nu mai simţeam nici măcar frigul. Morţii erau mai aproape de mine decât cei vii, le înţelegeam mai bine limba. Nu, nu voiam să o văd pe fată, doream să mă ţin la distanţă de tot; voiam să cad pradă deznădejdii şi să mor. Ce prostii! Poate că bat câmpii.

Acum câteva zile îmi dădeam în cărţi, nu ştiu de ce am ajuns să cred în superstiţii; făcusem realmente un legământ; n-aveam altceva de făcut şi oricum nu mai puteam face nimic. Voiam să joc cu viitorul meu; hotărâsem să termin cu el, răspunsul a fost favorabil.

Într-o zi, am remarcat că îmi dădusem în cărţi trei ore şi jumătate fără întrerupere. Mai întâi le băteam, apoi le puneam pe masă: una pe faţă, cinci pe dos; apoi altele cinci: una pe faţă, patru pe dos; şi tot aşa, până când pe rândul al şaselea cădea o carte pe faţă. Le aşezam în aşa fel, încât să am din loc în loc una neagră pe una roşie: rege, damă, valet, decar şi aşa mai departe. Pe fiecare căsuţă eliberată, puneam cartea pe faţă şi dacă se formau cel puţin cinci căsuţe, era şi mai bine. Şi restul: cele pe care le ţineam în mână le înşiram câte trei, una peste alta, iar dacă una cădea într-un mod convenabil, o aşezam în căsuţe, însă nu trebuia să fie mai mult de şase; puneam aşii separat, deasupra căsuţelor, astfel că, odată cu răspunsul pozitiv, toate cărţile de dedesubt se aşezau în ordine pe aşii de aceeaşi culoare. Am învăţat jocul ăsta în copilărie şi aşa îmi omor timpul!

Să fi trecut şapte sau opt zile, eram într-o cafenea; aşezaţi în faţa mea, doi bărbaţi jucau table; unul dintre ei avea faţa roşie şi capul pleşuv; cu o ţigară sub mustaţa-i căzută, îl asculta cu o mutră neghioabă pe amicul său care îi povestea: „Niciodată, chiar aproape niciodată n-am câştigat la un joc de cărţi; pierd de nouă ori din zece“. Îi priveam cu insistenţă. Ce voiam să spun? Nu ştiu. Am ieşit din cafenea. Am mers pe stradă fără nici o ţintă; mi-a venit de mai multe ori ideea să închid ochii şi să sfârşesc sub roţile unei maşini. Dar asta e o moarte grea şi, apoi, dacă aş fi scăpat cu viaţă? Chiar gândul ăsta mă înnebunea. Pe scurt, treceam, fără să mă opresc, de intersecţii şi de locuri pline de mişcare. Eram singur, în mulţimea care

umbla încolo şi încoace, în vacarmul infernal, în zgomotul copitelor de cai, al şaretelor şi claxoanelor de maşini. Printre milioanele de oameni, parcă mă aflam într-o barcă spartă şi rătăceam în mijlocul mării. Simţeam că eram respins cu indignare de societatea asta umană; nu eram făcut să trăiesc; mă gândeam şi mergeam cu paşi monotoni. M-am oprit în faţa vitrinelor negustorilor de tablouri, priveam stăruitor. Regretam că nu-s pictor, singura meserie pe care o iubeam şi-mi plăcea. Credeam că nu puteam găsi o consolare sigură decât în pictură.

Un factor poştal a trecut pe lângă mine; citea, de după ochelari, adresa de pe un plic. Nu ştiu de ce mi-am adus aminte de poştaşul de la noi.

Ieri-seară strângeam din pleoape, nu puteam dormi; gânduri întretăiate şi privelişti captivante mi se arătau înaintea ochilor; nu era un vis pentru că nu dormeam încă, era un coşmar; eram între somn şi veghe, dar îl vedeam. Trupul îmi era slăbit, măcinat, bolnav şi greu; mă durea capul. Coşmarurile astea înfricoşătoare treceau prin faţa mea, sudoarea îmi ţâşnea din trup, un pachet de scrisori îşi lua zborul şi cădea filă cu filă; apoi trecea un grup de soldaţi, nu li se vedeau chipurile. Noaptea cu tenebrele şi spaimele ei se umplea de siluete fioroase. Când închideam ochii ca să mă dau morţii, acele imagini deconcertante reapăreau; un cerc de vulcani se învârtea în el însuşi, un mort plutea pe apa fluviului, nişte ochi mă priveau de peste tot. Acum îmi amintesc bine, figuri dezaxate şi nervoase mă atacau.

Un bătrân cu faţa mânjită de sânge, legat de un stâlp, se uita la mine şi râdea; dinţii îi străluceau. Un liliac cu aripi reci mă lovea peste faţă. Mergeam pe o funie subţire, dedesubt era o mlaştină; alunecam, voiam să strig; o mână mi se aşeza pe umăr; o altă mână îngheţată mă strângea de gât; mi se părea că inima nu-mi mai bătea. Plânsete, plânsete oribile ce veneau din străfundul întunericului nopţilor; chipuri a căror umbră se ştersese pe jumătate. Apăreau, pe urmă dispăreau. Ce puteam face în faţa lor? Erau, totodată, foarte aproape şi foarte departe. Nu era un vis, nu adormisem încă.

Nu-mi dau seama de ce, agasez pe toată lumea, chiar şi pe mine, dar un gând mă înnebuneşte; nu mă pot împiedica să zâmbesc; uneori râsul mă strânge de gât. În cele din urmă, nimeni n-a înţeles de ce anume sufăr; toţi s-au înşelat! A trecut o săptămână de când fac pe bolnavul sau de când am o boală stranie. Îmi aprind o ţigară fără să vreau; de ce fumez? Nici măcar eu nu ştiu. Duc la buze cele două degete de la mâna stângă, între care e o ţigară; suflu fumul în aer; şi asta-i o boală!

Tremur şi acum când mă gândesc la asta. Nu-i deloc caraghios, în urmă cu o săptămână mă torturam în diferite feluri; voiam să mă îmbolnăvesc; era frig afară. Mai întâi, am făcut un duş rece, am lăsat deschisă fereastra de la baie; mă cutremur când îmi aduc aminte; respiraţia mi se îngreunase, mă dureau spatele şi pieptul; mi-am spus: „Gata, s-a terminat; mâine voi face o bronşită gravă şi voi sta la pat; voi încerca să îmi agravez şi mai mult boala şi apoi voi sfârşi cu asta“. A doua zi dimineaţa, după ce m-am trezit, n-am simţit nici o răceală. M-am îmbrăcat cu haine din ce în ce mai subţiri şi, de îndată ce se întuneca, încuiam uşa cu cheia, stingeam lampa, deschideam fereastra de la cameră şi mă lăsam pradă frigului. Sufla un vânt glacial; tremuram ca o frunză, îmi auzeam dinţii clănţănind.

Priveam de la fereastră oameni care se duceau şi veneau, umbre negre, şi maşini ce se vedeau mici de la etajul al şaselea. Îmi lăsasem trupul gol în frig şi mă încovrigam; în momentul acela, credeam că înnebunesc; mă sfidam pe mine însumi şi sfidam existenţa asta; ştiam că în marele teatru al vieţii fiecare îşi joacă rolul într-un fel sau altul până ce moartea soseşte, iar eu iniţiasem acest joc ca să scap mai repede. Buzele mi se uscaseră, frigul îmi ardea corpul, nici un rezultat. Mă încălzeam din nou, punând ceva pe mine, transpiram şi brusc mă dezbrăcam; am rămas în pat de seara până a doua zi; răcisem un pic, însă de îndată ce aţipeam indispoziţia dispărea cu totul. Mi-am dat seama că era inutil. De trei zile nu mâncam, iar seara mă dezbrăcam cu regularitate, mă aşezam la fereastră; mă oboseam singur: într-o noapte, cu stomacul gol, am alergat până dimineaţa pe străzile Parisului; eram extenuat

şi m-am aşezat pe nişte trepte reci şi umede, de pe o stradă îngustă. Aproape de miezul nopţii, un muncitor a trecut pe lângă mine clătinându-se pe picioare; sub lumina fadă şi misterioasă a lămpii cu gaz, am văzut un bărbat şi o femeie care vorbeau, îndepărtându-se de mine. Apoi m-am ridicat şi am plecat; pe băncile de pe alei dormeau tot felul de oropsiţi ai vieţii.

În ultima zi de extenuare, am zăcut la pat, fără să fiu bolnav; apoi prietenii au venit să mă vadă. În prezenţa lor, tremuram şi arătam aşa de bolnav, că li se făcea milă şi credeau că o să mor a doua zi; le spuneam că mă sufoc. După ce ieşeau, îi luam peste picior; probabil ar fi trebuit să fiu actor de comedie: era singurul lucru pe care l-aş fi putut face în viaţă...

Am făcut bine pe bolnavul în faţa prietenilor, în faţa doctorilor! Toată lumea ajunsese să creadă că eram cu adevărat suferind; spuneam că mă sufoc fiindcă nu puteam pune o moarte subită decât pe seama unei asfixieri cardiace, meschina bronşită nu poate ucide de una singură.

Era un miracol; am un sentiment ciudat când mă gândesc la asta. M-am torturat şapte zile; bând ceai adus de proprietăreasă, la cererea amicilor mei, mă simţeam excelent. Era îngrozitor, boala dispărea. Ce poftă aveam să mănânc pâinea pusă lângă ceai! Dar n-o mâncam. În fiecare seară îmi spuneam: o să zac în sfârşit la pat, iar mâine nu voi mai putea să mă scol. Am luat caşetele pe care le umplusem cu opiu şi mi le-am pus la căpătâi, ca să le înghit în clipa când n-aş mai putea să mă mişc. Însă boala nu voia să vină. Am fost silit, odată, să iau, de faţă cu un prieten, o bucăţică de pâine cu ceai, am simţit că eram sănătos, că eram într-o stare grozavă. Mi-a fost teamă de mine însumi, teamă de nemurirea mea, a fost teribil. Sunt conştient, nu bat câmpii, îmi amintesc exact.

Ce era forţa asta din mine? Mi-am dat seama că nici unul dintre eforturile mele n-ar da vreun rezultat; trebuia să mă îmbolnăvesc de-a binelea! Da, otrava mortală se află acolo, în geanta mea; îmi amintesc de otrava instantanee, de ziua când ploua şi o cumpărasem cu multă trudă pretextând că sunt fotograf, dând un nume fals şi o adresă aşijderea. Era cianură de potasiu, despre ale cărei efecte citisem într-o carte de

medicină: convulsia, sufocarea, să fii la două degete de moarte; douăzeci de grame pe stomacul gol sunt de ajuns să omoare pe cineva în două minute. Ca să nu se altereze în contact cu aerul, o împachetasem în hârtie de staniol de la ciocolată, apoi într-un strat de ceară şi o băgasem într-o sticlă pe care apoi am înfundat-o. Aveam înăuntru o sută de grame şi o purtam cu mine ca pe o piatră preţioasă. Însă, din fericire, am avut ceva şi mai bun: opiu de contrabandă, şi încă de la Paris! Ceea ce căutam de mai multă vreme a căzut din întâmplare în mâinile mele. Citisem că moartea prin opiu era mult mai plăcută decât prin altă otravă; ardeam să mă îmbolnăvesc serios şi apoi să iau otrava.

Am scos cianura de potasiu, am luat două grame, le-am pus într-o capsulă goală, am lipit-o la capăt şi am înghiţit-o. A trecut o jumătate de oră şi nu am simţit nimic; pe dinafară, caşeta cu otravă era sărată. Am luat de data asta cinci grame şi le-am înghiţit. Am adormit în patul meu; poate adormisem ca să nu mă mai trezesc!

Ideea asta îl înnebuneşte pe orice om întreg la minte; nu, n-am simţit nimic, otrava mortală n-are nici un efect asupra mea! Acum sunt viu şi mi-a rămas otravă în geantă! În pat, respiraţia mi se îngreunează, dar nu-i efectul drogului. Am devenit invulnerabil; eroul invulnerabil al legendelor[1]: e de necrezut, dar trebuie să plec; e inutil, viaţa mi-a devenit dezgustătoare, zadarnică şi inconsistentă. Trebuie să termin cât mai repede posibil şi s-o şterg. De data asta, nu-i o glumă; cu cât mă gândesc mai mult, cu atât remarc că nimic nu mă leagă de existenţă, nimic şi nimeni…

Îmi amintesc, era alaltăieri, mergeam prin cameră ca un nebun, de la un capăt la altul. Hainele, agăţate pe perete, chiuveta, oglinda de la comodă, fotografia de pe perete, patul, masa din mijlocul camerei, cărţile aruncate deasupra, scaunele, pantofii aşezaţi sub dulap, geamantanele în colţul încăperii, toate, în şir, îmi treceau prin faţa ochilor şi nu le vedeam sau nu le dădeam atenţie. La ce mă gândeam? Habar n-am. Mergeam fără ţintă.

Pe neaşteptate mi-am revenit: acel mers sălbatic îl mai văzusem undeva şi-mi atrăsese atenţia. Nu ştiu cum, mi-am amintit Grădina Zoologică din Berlin, unde am văzut pentru prima oară animale sălbatice; cele trezite în cuşca lor mergeau aşa, exact în felul acesta; şi devenisem atunci aidoma acelor bestii şi poate gândeam asemănător. Am avut impresia că le semăn; mergeam fără să vreau, mă învârteam în jurul meu, simţeam în mod natural obstacolul ajungând la perete şi făceam cale-ntoarsă; animalele astea fac acelaşi lucru…

Nu ştiu ce scriu: tic-tacul ceasului îmi bate fără încetare la ureche, vreau să-l iau şi să-l arunc pe fereastră; zgomotul ăsta îngrozitor ce-mi pronunţă în cap, răspicat şi accentuat, scurgerea timpului.

Cu o săptămână în urmă, mă pregăteam să mor; am distrus tot ceea ce se adunase sub formă de note şi scrisori. Mi-am aruncat hainele ca să nu se găsească nimic murdar asupra mea, dacă mi s-ar verifica daravelele. Am luat pe mine lenjeria de corp nouă pe care am cumpărat-o ca să fiu elegant în momentul când mă vor scoate din pat, iar doctorul ar veni să mă examineze. Am luat o sticluţă de colonie şi am vărsat-o în pat să miroasă frumos, dar fiindcă nici unul dintre eforturile mele nu semănau cu ale altora, cu atât mai mult de data asta, nu eram încă sigur: îmi era frică de nemurirea mea, de parcă nu se dădea aşa uşor acest privilegiu şi această superioritate oricui, ştiam că nimeni nu murea fără motiv…

Am scos fotografiile părinţilor şi m-am uitat la ele; fiecare dintre ei se arăta după cum m-apucau hachiţele. Îi iubeam, da sau nu; voiam şi nu voiam să-i văd. Nu, amintirile mele de acasă erau prea clare; am rupt fotografiile. N-am nici o legătură cu ele. Mă judecam şi îmi dădeam seama că n-am fost un om afectuos; mă născusem neîndurător, de temut, dezamăgit; poate că nu fusesem aşa la început şi că doar viaţa mă făcuse astfel. Nu mă temeam deloc de moarte, dimpotrivă, o maladie, un soi de manie se constituiau în mine. Eram atras de magnetismul morţii.

Iar acesta nu-i un lucru nou; mi-a venit în minte o întâmplare de acum cinci ani, la Teheran: într-o zi, dis-de-dimineaţă, m-am dus la Şāh-Ābād[2] ca să cumpăr opiu de la un

băcan; i-am pus în faţă o bancnotă de trei tomani[3] şi i-am spus: „De două parale, opiu“. Se ruga; barba-i era vopsită cu henna şi purta o tichie pe cap; m-a privit pe furiş; ca şi când s-ar fi priceput la fizionomii sau mi-ar fi citit gândurile, a răspuns: „N-avem mărunţiş“. Am scos doi bănuţi din buzunar şi i-am dat; a spus: „Nu, nu vindem opiu deloc“. Am întrebat de ce şi mi-a răspuns: „Sunteţi tânăr şi fără experienţă; fereasă Dumnezeu să luaţi opiu“. Iar eu n-am insistat.

Nu, nimeni nu ia hotărârea să se sinucidă; sinuciderea se află în unii oameni, e în firea lor. Da, soarta fiecăruia i se citeşte pe frunte; iar suicidul se naşte odată cu anumiţi oameni. Am luat întotdeauna viaţa în uşor; lumea, oamenii, totul mi se părea un joc, o bagatelă, ceva absurd, lipsit de sens. Voiam să dorm şi să nu mă mai trezesc, să nu mai visez. Dar pentru că în ochii unor oameni sinuciderea cere un efort cu totul şi cu totul straniu, vreau mai întâi să mă îmbolnăvesc grav, apoi să mă epuizez şi, când lumea se va obişnui cu starea mea, să iau opiu şi să mor în sfârşit. Astfel se va spune: s-a îmbolnăvit şi a murit.

Scriu în pat; e trei după-amiaza, două persoane au venit să mă vadă şi tocmai au plecat. Am rămas singur. Am ameţeli, trupul mi-e liniştit şi odihnit; în stomac, o ceaşcă de cafea cu lapte; trupul nu mai are vigoare; am o temperatură enervantă. Am ascultat o melodie frumoasă la gramofon; mi-o amintesc, vreau să o fluier, dar nu izbutesc. Ah, dacă aş asculta din nou discul! În momentul acesta, nici nu iubesc, nici nu resping viaţa, trăiesc din instinct, în ciuda voinţei mele, o putere superioară m-a păzit. În închisoarea asta a existenţei, sunt legat cu lanţuri de oţel; dacă aş muri, m-ar duce la moscheea din Paris şi aş cădea în mâinile mizerabililor de arabi; aş muri atunci a doua oară, atât de mult îmi repugnă! În orice caz, asta nu va schimba nimic; după ce am cunoscut moartea, chiar de m-ar arunca în vreun closet, mi-ar fi totuna; aş fi uşurat. Doar acasă lumea ar plânge şi ar geme; mi-ar aduce fotografia, s-ar ruga pentru mine, toate mizeriile astea obişnuite... toată chestia asta mi se pare o idioţenie şi o absurditate; poate că unii m-ar vorbi de bine, iar alţii n-ar fi de acord, dar într-un sfârşit m-ar uita. În principiu, sunt egoist şi retras. Pe măsură

ce gândesc mai mult, înţeleg că e în zadar să continui viaţa asta; n-am ajuns decât un microb al societăţii, o fiinţă dăunătoare, un parazit pentru alţii. Uneori, nebunia reîncepe; vreau să mă duc departe, acolo unde m-aş uita eu pe mine sau unde aş fi uitat, pierdut, distrus. Vreau să evadez foarte departe, de pildă în Siberia, în cabane, sub brazi; cerul cenuşiu, zăpada, zăpadă din belşug. Vreau să plec şi să-mi iau viaţa de la început. Sau, de exemplu, să merg mai bine în India, sub soarele arzător, în păduri bogate, printre oameni ciudaţi, să mă duc într-un loc unde nimeni să nu mă cunoască, nici să-mi înţeleagă limba; aş vrea să simt totul în mine, dar văd că nu-s făcut pentru asta. Nu, sunt un laş, un leneş; m-am născut din greşeală, ca un lucru inutil şi care ar trebui respins, aruncat oriunde. Am renunţat la toate planurile mele, m-am îndepărtat de iubire, de dorinţă, de tot. Acum fac parte din lumea morţilor.

Uneori, fac mari proiecte, mă văd demn de a face orice şi îmi spun; da, cei care au renunţat la viaţă şi şi-au pierdut speranţa în toate cele pot singuri să realizeze lucruri mari. Apoi îmi zic: la ce bun, de ce să faci asta? E nebunie, pură nebunie! Nu, omoară-te şi lasă-ţi cadavrul să se prăbuşească aici: du-te, nu eşti făcut pentru viaţă; judecă mai puţin, existenţa ta n-are nici o valoare, nu poţi face nimic! Or, nu ştiu de ce moartea se sclifoseşte! De ce nu vine? De ce n-am putut s-o-ntind şi să mă eliberez? De o săptămână mă chinui şi uite răsplata! Otrava n-are nici o putere asupra mea; de necrezut. N-am mâncat; m-am lăsat pradă frigului; am luat oţet; seară de seară, gândeam că am făcut tuberculoză, iar dimineaţa, de îndată ce mă sculam, mă simţeam mai bine ca înainte. Cui poţi să-i mărturiseşti aşa ceva? Să-i spui că n-ai făcut nici măcar febră! Şi n-am visat, nici n-am fumat drog; îmi amintesc totul precis. Incredibil!

Ceea ce am scris m-a calmat un pic, m-a alinat, parcă am lepădat o grea povară. Ah, de-aş putea scrie tot, de-aş putea să-l fac pe altul să-mi înţeleagă ideile, de le-aş putea spune! Nu, sunt unele sentimente, unele lucruri pe care nu eşti în stare să le explici altuia, să i le spui: şi-ar bate joc de ele. Fiecare îi judecă pe alţii după propriile concepţii: limba omului e imperfectă şi slabă ca el. Sunt nemuritor. Otrava nu mi-a putut

face nimic; am luat opiu, nici un efect. Da, am devenit nemuritor şi nici un fel de otravă n-are putere asupra mea. Am văzut, la urma urmei, că toate strădaniile mele erau sortite eşecului; alaltăieri, spre seară, am luat hotărârea să pun capăt acestei comedii înainte de a se transforma într-un scandal. M-am dus să iau capsulele cu opiu din sertarul mesei de la căpătâi; aveam trei, aproape cât să-mi umplu pipa; le-am luat, era ora şapte; am cerut ceai de jos, mi-a fost adus şi l-am înghiţit. Până la opt, nimeni n-a venit să mă vadă; am încuiat uşa şi am rămas în faţa fotografiei atârnate de perete; am privit. Nu ştiu ce gânduri am avut, însă fotografia mi se părea bizară; îmi spuneam: ce legătură de rudenie are omul ăsta cu mine? Totuşi, cunoşteam figura aceea, o văzusem de multe ori; apoi m-am întors. N-aveam nici un sentiment de revoltă, frică sau bucurie; tot ce dusesem la bun sfârşit, tot ce intenţionam să înfăptuiesc, totul îmi părea inutil şi absurd. Întregul curs al vieţii mele mi se părea caraghios. Am aruncat o privire în cameră; toate erau la locul lor. M-am dus până la oglinda agăţată de uşa dulapului. Mi-am văzut faţa iritată; am închis ochii pe jumătate, am întredeschis gura şi mi-am înclinat capul ca un mort. Mi-am zis: mâine-dimineaţă, aşa voi fi; mai întâi, vor bate la uşă, dar nimeni nu va răspunde; până la amiază, vor crede că dorm, apoi vor sparge încuietoarea şi, intrând, mă vor vedea în starea asta; toate aceste scene mi-au trecut prin faţă ca un fulger.

Am luat paharul de apă şi mi-am zis cu sânge rece că era o caşetă de aspirină şi am înghiţit cu îngrijorare prima capsulă, apoi pe a doua, apoi pe a treia. Tremuram un pic, gura simţea opiul, inima îmi bătea ceva mai tare. Am aruncat ţigara, pe jumătate fumată, în scrumieră. Am scos din buzunar pastile pentru respiraţie şi le-am supt; din nou, m-am uitat insistent în oglindă, apoi am aruncat o privire rapidă prin cameră; toate erau la locul lor; mi-am spus: gata, s-a terminat, iar mâine nici Platon nu m-ar mai putea învia! Mi-am aranjat hainele pe scaun, aproape de pat, am stins lampa, în încăpere s-a făcut întuneric; o porţiune din perete şi partea de jos a patului se vedeau puţin, sub lumina slabă ce intra pe fereastră. Nu mai aveam nimic de făcut; bune sau rele, îmi dusesem daravelele

până aici. Am dormit, m-am tot răsucit în pat; toată voinţa mi se concentra în gândul să nu vină cineva; ca să mă lase liniştit, le spusesem tuturor că nu dormisem de mai multe nopţi. La momentul acela, eram de-a dreptul curios: ca şi cum un eveniment extraordinar mi se întâmpla sau aveam de făcut o călătorie de plăcere; îmi impusesem să simt cum e să mori frumos. Mă concentram, dar şi trăgeam cu urechea la gălăgia de afară; de îndată ce vreun zgomot se făcea auzit, îmi bătea inima de teamă. Strângeam din pleoape; zece minute, poate mai bine, au trecut, dar nu s-a întâmplat nimic. Gânduri confuze îmi treceau prin minte, însă nu-mi părea rău, nu regretam hotărârea. Am simţit că prafurile încep să lucreze: mai întâi, m-am îngreunat, m-am simţit obosit; aveam o jenă în preajma stomacului, ca atunci când hrana nu e bine digerată; apoi oboseala mi-a milopsit pieptul şi, la urmă, capul. Am mişcat braţele, am deschis ochii şi am remarcat că sunt conştient; îmi era sete, gura mi se uscase, îmi înghiţeam cu greu saliva; bătăile inimii se răreau. O clipită s-a scurs; simţeam ieşind un aer cald şi plăcut din tot trupul şi, mai mult, prin proeminenţe: din buricele degetelor, din nas etc. Ştiam totodată că voiam să mă omor; mi-a trecut prin minte că vestea morţii mele ar fi neplăcută pentru unii; mă miram: în ochii mei, toate astea erau copilăreşti, absurde şi caraghioase. Oricum, eram liniştit şi muream în linişte; ce importanţă are dacă ceilalţi se întristează sau nu, dacă plâng sau nu? Aveam o mare dorinţă de a reuşi şi de a duce la bun sfârşit sarcina asta; mi-era frică să mă mişc sau să se ivească vreo idee ce ar putea anula efectul opiului. Dar dacă, după atâta osteneală, aş rămâne în viaţă? Mă înspăimânta ideea că agonia o să dureze, mi-era teamă şi de dorinţa de a striga şi a chema pe cineva în ajutor. Mi-am spus că, şi dacă agonia ar fi dureroasă, opiul ar potoli-o şi n-aş mai simţi nimic; aş dormi dus şi n-aş putea nici să mă mişc, nici să strig; iar uşa era bine încuiată!

Da, îmi amintesc bine, gândurile astea îmi invadau spiritul. Auzeam tic-tacul monoton al ceasului, paşii oamenilor în hotel. Cred că mi se ascuţise auzul. Simţeam că trupul mi se zbătea, gura mi se usca; mă durea un pic capul. Căzusem în comă, ochii erau pe jumătate deschişi. Respiraţia era câteodată

intensă, câteodată lentă; căldura asta plăcută se prelingea afară prin toţi porii trupului meu, parcă ieşeam şi eu odată cu ea. Aveam o dorinţă acută ca această căldură să sporească; plonjasem într-un extaz de nespus. Gândeam tot ce voiam; rămâneam nemişcat ca să nu împiedic căldura să iasă. Cu cât mă adânceam în somn, cu atât mă simţeam mai bine.

Mi-am retras mâna dreaptă de sub cap; m-am tot întors în pat pe o parte şi pe alta şi m-am aşezat pe spate, era puţin supărător; m-am aşezat iar pe o parte, efectul opiului creştea; eram conştient că mor şi voiam să o fac corect. Senzaţiile se agravaseră şi se amplificaseră; dar mă miram că nu dorm. Era ca şi când întreaga mea existenţă se scurge din trup într-un fel de desfătare; inima îmi bătea rar, respiram încet; două sau trei ore poate s-au scurs. Între timp, cineva a bătut la uşă, am înţeles că era vecinul meu, însă n-am răspuns şi n-am vrut să mă mişc din loc. Am deschis ochii şi i-am închis din nou; am auzit cum a ferecat uşa; s-a spălat pe mâini şi a fluierat; am auzit. Încercam să-mi ocup timpul cu idei simpatice; mi-am amintit ceva de anul trecut, ziua când fusesem pe vapor; cineva cânta la armonică. Valurile, zgâlţâiturile navei, femeia drăguţă din faţa mea, mă abandonasem acestor gânduri; parcă îmi crescuseră aripi şi hoinăream prin aer. Căpătasem o agilitate greu de descris în cuvinte. Diferenţa dintre lumea naturală şi reflexele ei sub efectul opiului asta era: parcă vedeai aceeaşi lumină dindărătul unei lustre sau prisme de cristal, ca şi cum lumina se descompunea în culori diferite. Într-o stare ca asta îţi vin gânduri simple şi absurde ce se transformă în închipuiri fermecătoare, aproape fascinante; fiecare gând trecător, lipsit de consistenţă, capătă o formă seducătoare şi grandioasă; dacă-ţi trece prin spirit o panoramă sau un peisaj, acesta se măreşte peste măsură; spaţiul capătă volum; scurgerea timpului n-o percepi.

Crescusem mult în greutate; aveam senzaţia că mă legăn deasupra corpului, dar nu ca în somn. Îmi amintesc ultima impresie pe care am avut-o de la plăcerea opiului: picioarele mi se răciseră şi erau inerte, corpul, nemişcat. Mi se părea că am evadat; însă de îndată ce efectul lui s-a terminat, o tristeţe nesfârşită m-a copleşit. Am simţit că-mi revin, era dureros şi

neplăcut; mi-a fost frig. Am dârdâit serios mai bine de o jumătate de oră; îmi auzeam dinţii clănţănind. Au urmat febra şi transpiraţia. Inima mi se înăbuşise, mă sufocam, primul gând care mi-a venit era că mă temeam ca toate eforturile mele să nu fie zadarnice. Eram uimit şi mai mult de nemurirea asta şi am înţeles că o putere obscură, un rău greu de descris luptau împotriva mea.

M-am ridicat cu greutate şi am întors comutatorul, lampa s-a aprins. Nu ştiu de ce, mâna s-a aplecat spre oglinjoara de pe masă, de lângă pat: mi-am văzut faţa umflată şi chipul pământiu; din ochi îmi curgeau lacrimi; inima era teribil de apăsată. Mi-am spus: „Măcar inima îmi este atinsă“. Am stins lampa şi m-am prăbuşit din nou pe pat.

Nu, inima mea nu era atinsă, astăzi este mai sănătoasă. Nu sunt genul care rămâne cu sechele! Doctorul a venit să mă vadă; mi-a auscultat inima, mi-a luat pulsul, mi-a examinat limba, mi-a luat temperatura... ceea ce fac toţi medicii de îndată ce sosesc, peste tot în lume. Mi-a prescris bicarbonat de sodiu şi chinină; n-a înţeles deloc care era răul meu! Nimeni nu era în stare să-mi înţeleagă răul! Medicamentele astea sunt caraghioase; aici, pe masă, sunt înşirate şapte sau opt sortimente; trăiesc singur-singurel, ce teatru mai e şi lumea asta!

Aud tic-tacul ceasului fără oprire în urechi; prin fereastră pătrunde zgomot de maşini şi de motorete. Privesc tapetul: sunt frunze subţiri, purpurii şi ciorchini de flori albe; pe crengi, din când în când, apar două păsări negre. Capul mi-e gol, stomacul se vaită de foame, trupul mi-e zdrobit. Ziarele aruncate pe dulap iau o formă bizară; când mă uit la ele e ca şi când dintr-odată totul mi se pare străin. Îmi sunt străin mie însumi; sunt uimit că trăiesc, că respir, că mi-e foame. De ce mănânc, de ce merg? De ce mă aflu aici? Cine sunt oamenii pe care-i văd? Ce vor ei de la mine?...

Acum, de-abia, mă cunosc cum sunt, nici mai mult, nici mai puţin, nu pot face nimic; m-am prăbuşit pe pat, epuizat. Oră de oră, gândurile mi se tot învârt; sunt copleşit în cercurile disperării. Existenţa mea mă surprinde; cât de amar şi de îngrozitor e când îţi simţi propria existenţă! Când mă privesc

în oglindă, îmi bat joc de mine însumi; faţa mi se pare atât de necunoscută, de străină, de caraghioasă…

Mi-a venit o idee de mai multe ori; sunt nemuritor: nemuritor cum citeşti prin legende; e povestea mea. Un miracol! În acest moment, cred în toate superstiţiile, în toate prostiile. Gânduri surprinzătoare mi se prefiră prin minte; e un miracol! Acum ştiu că Dumnezeu sau un alt venin de şarpe a creat, în cruzimea lui nesfârşită, două feluri de oameni: pe fericiţi şi pe nefericiţi. Îi întăreşte pe primii şi se îndârjeşte să-i chinuie şi să-i persecute pe ceilalţi. Astăzi cred că, pentru unii oameni, există o putere cumplită şi josnică, un înger al nenorocirii…

Sunt în sfârşit singur: doctorul tocmai a plecat. Iau hârtie şi un creion, vreau să scriu; nu ştiu ce. Nu e nimic de scris sau sunt atâtea de scris şi eu nu pot nimic; şi asta-i o nenorocire. Nu ştiu nimic, nu sunt în stare să plâng; poate dacă aş plânge, asta m-ar consola puţin! Nu pot! Sunt aidoma nebunilor; am văzut în oglindă că părul mi s-a încâlcit, că ochii erau deschişi şi fără suflet. Cred că faţa mea n-ar trebui deloc să arate aşa; faţa multor oameni e diferită de gândirea lor, asta mă exasperează mai mult. Tot ce ştiu e că mi-e scârbă de mine, că mănânc, că merg, că raţionez, mi-e scârbă de mine. Ce stânjenitor este! Ce terifiant! Nu, era o putere superioară, o nenorocire. Acum cred în asta! Mai nimic n-are efect asupra mea: am luat cianură, nici un efect, am luat opiu, şi iată că-s mai viu! Şi balaurul de mă muşcă, el e cel care va crăpa! Nimeni nu va crede toate astea. Oare otrăvurile acelea erau stricate? Nu erau atât de puternice? Am luat prea mult? Oare să mă fi înşelat în privinţa dozei în timp ce căutam în cartea de medicină? Să transforme mâna mea otrava în antidot? Habar n-am; gândurile astea îmi vin de sute de ori şi n-aduc nimic nou. Am auzit că scorpionul se înţeapă când se face foc în jurul lui; nu-i un cerc de foc în jurul meu?

Faţă în faţă cu fereastra camerei mele, două vrăbii stau la marginea acoperişului, unde apa de ploaie se strânge într-o scobitură. Una dintre ele îşi cufundă ciocul în apă, pe urmă îşi dă capul pe spate; cealaltă se ghemuieşte lângă prima şi caută să se cureţe de păduchi. Mă mişc, amândouă ciripesc şi zboară.

Vremea e închisă; rareori, soarele palid iese de după nori; clădirea înaltă din faţă, afumată în întregime, neagră şi tristă, stă acolo sub presiunea aerului greu şi ploios. Gălăgia îndepărtată şi înăbuşită a oraşului se face auzită.

Cărţile acelea blestemate în care mi-am ghicit, cărţile mincinoase ce m-au înşelat sunt acolo, în sertar, şi mai comic e că îmi dau în ele şi acum.

Ce-i de făcut? Soarta e mai puternică decât mine.

Ah! Dacă omul ar putea să se nască din nou şi să-şi reînceapă viaţa cu experienţa pe care i-o dă existenţa! Dar ce existenţă? Este ea în mâinile mele? La ce bun? Unele puteri oarbe şi teribile ne domină; sunt oameni a căror stea nefastă le conduce destinul, ei se zdrobesc sub greutatea lui şi vor să fie zdrobiţi...

Nu mai am nici o aspiraţie, nici o ranchiună; am pierdut ceea ce era omenesc în mine, am lăsat asta să se piardă. În viaţă, devii înger, om sau animal; n-am fost nimic din toate astea. Existenţa mi s-a pierdut pentru totdeauna; m-am născut egoist, neîndemânatic, nefericit, iar în prezent e cu neputinţă să mă întorc şi să o iau pe un alt drum. Nu mai pot să urmăresc aceste umbre fără rost; nu ajung să înşfac viaţa şi să mă lupt cu ea. Voi credeţi că trăiţi cu adevărat, ce probe serioase aveţi? Nu mai vreau nici să iert, nici să fiu iertat, nici să merg la stânga, nici să merg la dreapta; vreau să închid ochii la viitor şi să uit trecutul. Nu pot fugi de soarta mea; ideile astea nebune, impresiile, gândurile trecătoare ce-mi vin oare nu sunt reale? În orice caz, ele par mai naturale, mai puţin false decât ideile logice. Cred că sunt liber, însă nu pot cu nici un chip să-i rezist destinului meu, frâul meu e în mâinile lui şi el este cel ce mă trage încoace şi încolo. Josnicia, josnicia vieţii, căreia nu-i poţi scăpa, la care nu poţi striga sau cu care nu te poţi lupta; viaţa asta imbecilă!

Iar acum, nici nu trăiesc, nici nu dorm; nu iubesc nimic, nu urăsc nimic. Am făcut cunoştinţă cu moartea, m-am familiarizat cu ea; e unica mea prietenă, singura consolare. Îmi amintesc cimitirul Montparnasse: nu-i mai invidiez pe morţi; fac parte din lumea lor; sunt cu ei, sunt îngropat de viu...

Destul; ce prostii am scris! Îmi spun: „Nebunule, du-te, aruncă hârtia şi creionul; e de ajuns, taci; rupe-le, pentru ca bazaconiile astea să nu cadă în mâinile cuiva; cum o să mă judece?“. Dar nu mă fandosesc cu oamenii, nu dau importanţă la nimic; îmi bat joc de lume şi de tot. Oricât de aspru m-ar judeca oamenii, ei nu ştiu că eu m-am judecat cu şi mai multă asprime, ei mă dispreţuiesc şi ignoră că îi dispreţuiesc cu mult mai mult. Îl detest şi pe cititor, şi pe mine.

Aceste note se găseau împreună cu un pachet de hârtii, în sertarul de la masa lui, dar el căzuse din nou la pat; uitase să respire.

1. Aluzie, poate, la Esfandyār, personaj din epopeea *Şāhnāmeh* (*Cronica şahilor*), capodoperă a literaturii persane clasice, scrisă de legendarul Ferdousi (940-1020), în 1010.
2. Periferie a Teheranului.
3. În Iran, moneda naţională e rialul. Un toman înseamnă 10 riali.

Adoratorul focului

În camera sa de la etajul al treilea al unui hotel parizian, Flandin[1], întors din Iran, şedea, cu faţa la fereastră, lângă o sticlă de vin şi două pahare, în compania unuia dintre vechii lui prieteni. De la cafeneaua de jos se auzea muzică. Vremea era închisă. Cădea o ploaie fină. Flandin, cu capul în mâini până atunci, se scula în picioare, ridică paharul cu vin şi îl goli dintr-o înghiţitură, întorcându-se către prietenul său:

— Ştii, acum o clipă, îmi imaginam că mă întorsesem la ruinele acelea, în munţii aceia, în deşerturile acelea. Şi îmi spuneam: Mă voi putea înapoia în ţara mea? Să ascult muzica asta? Visam la o astfel de întoarcere. Visam la momentul când, ca acum, am putea schimba idei în intimitatea camerei mele. Dar în prezent aş vrea să-ţi spun altceva. Ştiu că n-o să mă crezi. Iată-mă aici din nou, dar regret asta. Vezi tu, am nostalgia Iranului. Parcă aş fi pierdut ceva!

Prietenul, cu faţa aprinsă şi privirea pierdută, bătu cu pumnul în masă, izbucnind în râs:

— Eugène, e o glumă? Ştiam, desigur, că eşti pictor, dar nu te ştiam poet! Te-a obosit deja revederea noastră? Zi aşa, nu cumva ai lăsat, din întâmplare, vreo dragoste trecătoare pe-acolo? Auzisem că orientalele erau mai degrabă micuţe…

— Nu! Nu înţelegi! Vorbesc foarte serios.

— Apropo, mă aflam într-o zi la fratele tău şi vorbeam despre tine. Ne uitaserăm la nişte fotografii pe care tocmai le trimiseseşi din Iran. Îmi amintesc că nu erau decât ruine… Ah, da! Una era cu un altar al focului. Adoră prin urmare focul, în Iran? În ceea ce mă priveşte, tot ce ştiam despre ţara unde ai fost e că acolo se găsesc covoare frumoase! Nimic altceva.

Povesteşte-mi ce ai văzut! Ştii, pentru noi, ceilalţi parizieni, asta e o noutate!

Flandin reflectă un moment şi spuse:

— Îmi vine în minte un lucru! În Iran, am avut parte de o aventură stranie. Până acum, nu i-am vorbit nimănui despre asta, nici măcar prietenului meu Coste. Mi-era teamă să nu mă ia peste picior. Ştii prea bine că nu cred nici în Dumnezeu, nici în diavol. Ei bine, cel puţin o dată în viaţă, l-am adorat pe Dumnezeu fără ipocrizie, cu toată sinceritatea, iar asta s-a petrecut în Iran, aproape de altarul focului pe care l-ai văzut în fotografie. În vremea aceea, făceam săpături la Persepolis, în sudul ţării. Într-o seară, dat fiind faptul că prietenul meu Coste nu se simţea bine, m-am dus singur la Naqş-e Rostam. Necropola asta a vechilor şahi ai Iranului a fost săpată în ţărmul abrupt – ai văzut fotografia. Faţada e în formă de cruce. Deasupra mormântului se înalţă statuia regelui în picioare, în faţa altarului focului, cu mâna dreaptă ridicată înspre flacără. În partea de sus a altarului e gravat Ahura Mazda, zeul iranienilor. Dedesubt, a fost săpat în stâncă un mormânt în formă de alcov, iar în interiorul acestei grote de piatră se află mormântul regal. Găseşti mai multe astfel de morminte la Naqş-e Rostam. Faţă în faţă cu muntele e marele altar al focului numit Ka’ba lui Zardoşt[2].

Toate astea ca să-ţi spun că-mi amintesc foarte bine; era în amurg, mă frământam să iau măsurile altarului; eram sleit de oboseală sub soarele arzător. Din senin, am văzut venind spre mine doi oameni cu veşminte iraniene. Când au ajuns la înălţimea la care mă găseam, am descoperit doi bătrâni încărunţiţi, dar viguroşi şi plesnind de sănătate, cu ochi strălucitori şi feţe curioase. I-am întrebat câte ceva. Erau neguţători din Yazd şi veneau din nord. Zoroastrieni, ca majoritatea concetăţenilor lor, adoratori ai focului, precum vechii şahi ai Iranului. Nu ezitaseră să se abată mult din drum pentru a face pelerinajul la sanctuarul antic. Nici nu au terminat bine de vorbit, că au şi început să strângă bucăţele de lemn, crenguţe şi frunze uscate. Le-au pus grămadă, cât să încropească o vatră. Mă uitam la ceea ce fac, surprins. După ce

au aprins moviliţa, au murmurat nişte rugăciuni într-o limbă pe care n-o mai auzisem vreodată, probabil în avestică, cea păstrată de zoroastrieni, în fond, cea a caracterelor cuneiforme gravate în piatră.

Pe când cei doi îşi spuneau rugăciunile, ridicând capul, mi-am dat seama că în faţa mea, deasupra mormântului săpat în ţărmul abrupt, basorelieful stâncii era pe de-a-ntregul identic cu scena vie ce mi se desfăşura sub ochi, acolo, înaintea mea. Am rămas încremenit de mirare. Se întâmpla ca şi cum personajele mormântului lui Darius[3] se reînsufleţeau după mii de ani spre a coborî sub privirea mea ca să venereze simbolul zeului lor. Eram înmărmurit să văd că, după atâţia ani, în ciuda tuturor eforturilor făcute de către musulmani ca să distrugă şi să elimine această confesiune, se găseau încă adepţi ai anticei religii pentru a veni în secret, chiar dacă în aer liber, să se prosterneze până la pământ în faţa focului!

Cei doi iranieni rămaşi fideli mazdeismului s-au întors şi au dispărut. Am rămas singur în faţa micii vetre în care focul ardea încă. Nu ştiu ce m-a apucat, dar m-am simţit năpădit de un tulburător sentiment religios. În jur domnea o tăcere apăsătoare. Adevărat bulgăr de pucioasă incandescentă, luna se înălţase pe creasta muntelui, iar în palida ei lumină se transforma în altar. Am avut impresia că am coborât cu trei mii de ani în urmă. Îmi uitasem naţionalitatea, personalitatea, tot ceea ce mă determina. M-am uitat la cărbunii aprinşi, dinaintea cărora cei doi bătrâni misterioşi se prosternaseră în adorare spre a se ruga. Un fum albastru se ridica încet, ca o coloană vibrantă, în cer. Umbrele pe care le aruncau cioburile de piatră, imensitatea orbitoare a cerului, stelele ce străluceau deasupra mea făcându-mi cu ochiul în tăcerea câmpiei, în mijlocul ruinelor secrete şi străvechilor sanctuare ale focului – era ca şi cum această ambianţă, sufletele celor morţi, puterea spiritului lor plutind pe deasupra grotelor şi a pietrelor sparte, totul mă împingea irezistibil în altă parte şi mă inspira, în ciuda propriei voinţe, pe mine, care nu credeam în nimic.

Am îngenuncheat, fără voia mea, lângă jarul din care se ridica fumul albastru şi m-am prosternat! Nu ştiam ce să spun, dar n-am avut nevoie să murmur ceva.

Un minut se scursese când mi-am revenit. Adorasem simbolul focului lui Ahura Mazda aşa cum, fără îndoială, vechii şahi ai Iranului veneraseră focul. Devenisem, vreme de câteva clipe, un adorator al focului. Vei crede ce vrei despre mine, slăbiciune a omului ori neputinţă a lui.

1. Povestirea are un sâmbure de adevăr. La începutul secolului trecut, doi celebri iranologi, Flandin şi Coste, au făcut importante cercetări asupra Iranului vechi, mai ales asupra religiilor acestuia. Textul pare că se bazează pe notele lui Flandin.
2. Numele persan al lui Zarathustra sau Zoroastru. „Zardoşti“ e un derivat de la „Zardoşt“ (numele în persană), însemnând „zoroastrian“.
3. În persană, Dāriuş.

Ciadorul

De pe acoperişul plat al prăvăliei, Hāgi[1] Morad sări cu vioiciune în aleea bazarului. Netezi cutele tunicii sale gri, îşi potrivi centura de argint, îşi trecu degetele prin barba-i roşcată, apoi îl strigă pe Hasan, rândaşul, ca să-l ajute să închidă magazinul. Scoţând apoi patru monede din buzunar, i le întinse lui Hasan, care îi mulţumi, şi se îndepărtă cu paşi mari, fluierând uşor şi pierzându-se în mulţime. Hāgi îşi aruncă pe umeri mantaua de un cafeniu închis, pe care o ţinuse sub braţ, şi, după ce privi o dată în jur, porni la drum cu un aer grav. Pantofii lui noi scârţâiau la fiecare pas. Mai toţi dughengiii îl salutau când trecea prin dreptul lor şi-i adresau o vorbă bună:

— Bună ziua, Hāgi... Ce mai faci, Hāgi?... Nu te mai vede omul, Hāgi!...

Cuvintele îi zumzăiau plăcut în urechi, mai ales apelativul „hāgi“, la care era deosebit de sensibil. Măgulit în sinea lui, răspundea saluturilor cu un surâs respectuos.

La numele „hāgi“, care îl onora, ştia că n-are dreptul, căci nu fusese niciodată în pelerinaj la Mecca. Pur şi simplu, la moartea tatălui său, când încă era copil, mama lui, după dorinţa răposatului, vânduse casa, dobândise nişte venituri şi, cu ceea ce aveau, se mutaseră la Kerbela[2]. După un an sau doi, cheltuiseră tot şi ajunseseră din nou în mizerie. Hāgi, singur, a mers cu mare greutate la Hamadan, unde locuia unchiul său. În curând acesta muri, lăsându-l unic moştenitor. Şi, cum unchiul era cunoscut în bazar sub numele de „hāgi“, tânărul moştenise titlul odată cu magazinul. N-avea pe nimeni în oraş.

De două sau de trei ori se interesase de soarta mamei şi a surorii sale rămase la Kerbela, dar nu primise nici o veste; nici vorbă să le mai poată da de urmă.

Hāgi se însurase în urmă cu doi ani, dar nu era fericit în căsătorie. De câtva timp, certurile nu mai conteneau. Nimic nu-l irita mai mult pe Hāgi ca înţepăturile şi ironiile muşcătoare pe care i le azvârlea consoarta. Pentru a-i închide gura, a început să o stâlcească în bătăi. Câteodată se căia şi, atunci, se îmbrăţişau cât se poate de repede, nerăbdători să facă pace. Faptul că încă nu aveau un copil îi sporea iritarea. De mai multe ori prietenii îl sfătuiseră să-şi mai ia o soţie, dar soluţia asta nu-l încânta. Nu era aşa de naiv să nu-şi dea seama că o femeie în plus n-ar face decât să-i umfle grijile. De aceea asculta sfaturile doar cu o ureche. De altfel, soţia lui era încă tânără şi drăguţă. Cu timpul se obişnuiseră unul cu celălalt şi, în fond, nu o duceau mai rău ca alţii. Nici Hāgi nu era bătrân şi putea să mai spere că cerul le va binecuvânta căsnicia. El nu voia aşadar să-şi alunge nevasta. Dar nici nu se putea lăsa de obiceiul de a o bate. Iar ea devenea, pe de altă parte, din ce în ce mai greu de suportat. Astfel, de dimineaţă până seara se arăta deosebit de nesuferită şi se luau la harţă mai dihai.

Tot ronţăind seminţe de pepene verde şi scuipând cojile printre dinţi, Hāgi trecu de poarta bazarului. Respiră aerul proaspăt al primăverii şi se gândi că trebuie să se întoarcă acasă unde cearta urma să înceapă din nou şi unde problema era cine are ultimul cuvânt, pentru a se ajunge, ca de obicei, la bătaie. Ar veni apoi cina, în timpul căreia s-ar privi chiorâş, pe urmă momentul culcării… Era joi seara: ştia că are la masă *sabzi polo*[3]… Rumega aceste gânduri lăsându-şi privirea să rătăcească de ici-colo. Îi reveniră în minte cuvintele consoartei: „Să piei din faţa mea, hāgi! Frumos îţi şade, aşa-i, c-o mamă şi o soră târându-se pe străzi, la Kerbela! Când mă gândesc că Maşadi[4] Hosein, negustorul, mă ceruse de nevastă! Chiar mă întreb de ce n-am acceptat, de ce-am ales un ins neghiob, un hāgi de ocazie!…“

Îşi muşcă buzele: i se părea că dac-ar întâlni-o în clipa aceea pe nevastă-sa, i-ar scoate măruntaiele cu dragă inimă.

Se afla pe bulevardul Malul Apei. Aruncă o privire spre sălciile înverzite care se întindeau de-a lungul canalului şi se gândi că n-ar fi rău ca mâine, vineri[5], să-şi petreacă ziua în valea Morad Bek cu câţiva prieteni şi toate cele necesare unui picnic. Ar evita, cel puţin, o zi acasă, neplăcută atât pentru el, cât şi pentru nevastă-sa.

Ajunse la colţul străzii care ducea spre locuinţa sa, când zări pe neaşteptate o siluetă în care crezu că o recunoaşte pe a soţiei lui: ea tocmai îl depăşise fără să-i dea vreo atenţie. Da, chiar ea era! Nu numai că Hāgi era mai capabil decât alţii să-şi identifice nevasta sub voal, dar ciadorul[6] ăsta, garnisit cu bordură albă, era un semn ce-i permitea s-o recunoască dintr-o mie. Era chiar ea, fără nici o îndoială. Dar cum de se afla în oraş la ora asta şi fără permisiunea lui? Nu venise la magazin, unde ar fi avut ce face! Unde putuse aşadar să se ducă? Hāgi grăbi pasul pentru a o ajunge din urmă. Dar era chiar nevastă-sa, şi nu se îndrepta spre casă! Fu cuprins pe loc de o mânie de nestăpânit, îi venea să o strângă de gât. O strigă pe nume:

— Şahrbānu!

Femeia se întoarse şi, speriată, iuţi pasul. Hāgi era scos din fire. Nu numai că ieşise fără permisiunea lui, dar nici măcar nu-i răspundea când o striga. Era prea de tot. O strigă din nou:

— Hei, cu tine vorbesc! Unde umbli la ora asta? Opreşte-te puţin să-ţi zic ceva!

Femeia stătu locului şi începu să răcnească:

— Ei, dar ce l-o fi apucat pe vagabondul ăsta? De ce se bagă? Ca să vezi maniere, se ia de femei pe stradă! Bagă de seamă la ce-ţi spun! Unde naiba te crezi? Te-nvăţ eu minte! Ajutor! Ajutor! Nebunul, beţivul! Chem un agent... Domnule agent! Domnule agent!...

Una câte una, uşile caselor se deschideau. Lumea începea deja să se strângă roată în jur şi curând se adunase o adevărată mulţime care nu înceta să se îngroaşe. Hāgi era stacojiu: venele de la tâmple şi de-a lungul gâtului i se umflaseră. El, care era cunoscut de toată lumea în bazar, era aici, în centrul atenţiei, cu femeia aceea care-şi ţinea faţa acoperită şi care striga în gura mare după un agent. Văzu roşu în faţa ochilor şi, dându-

se cu un pas înapoi, îi arse o palmă pe care ea o primi în plină figură, în ciuda ciadorului.

— Nu încerca să-ţi prefaci glasul, te-am recunoscut imediat. Mâine, începând de mâine, auzi, te repudiez. Ah, doamna care umblă pe străzi fără să se sinchisească de mine! Doamna n-ar vrea să-mi dea atenţie! Dacă aş ţine cu tot dinadinsul, aş spune multe lucruri despre dumneaei, în faţa întregii lumi! Neruşinata! Îmi sunteţi martori, mâine o s-o repudiez pe femeia asta. De multă vreme stăteam la îndoială. Mă consumam, mă stăpâneam. Dar răbdarea mea nu e fără margini. Îmi sunteţi martori, voi toţi, femeia asta care mă dezonorează, mâine… îmi sunteţi martori…

Dar femeia, întoarsă spre mulţime, striga la rândul ei:

— Ia te uită ce de fricoşi! Aşa deci, nu spuneţi nimic! Îl lăsaţi pe necioplitul ăsta să se ia de femei în plină stradă? Dacă Maşadi Hosein s-ar afla aici, v-ar fi arătat el! Mă voi răzbuna eu, chiar de mi-ar mai rămâne numai o zi de trăit, şi asta chiar împotriva câinilor de-aici! Când te gândeşti că nu-i cere unul socoteală individului ăstuia! Dar cine se crede dumnealui? Ah! Te asigur, o să-ţi pară rău… Domnule agent!…

Câteva persoane interveniră în sfârşit şi îndrăzniră să-l tragă pe Hāgi deoparte. În clipa aceea, un agent îşi făcu apariţia: oamenii se dădură la o parte ca să-i facă loc. Hāgi, femeia cu ciadorul garnisit cu bordură albă şi doi sau trei martori se îndreptară spre postul de poliţie. Pe drum, fiecare i-a spus agentului versiunea sa privind incidentul, pe când ceilalţi gură-cască se alăturară micului grup, curioşi să afle deznodământul afacerii. Hāgi era lac de sudoare, ruşinat să se afle lângă un poliţist. Începea să aibă dubii. Privind mai atent, observă că paftaua pantofilor şi ciorapii nu erau ai soţiei sale. Informaţiile pe care femeia le dădea agentului păreau juste: era nevasta lui Maşadi Hosein, negustorul, pe care îl cunoştea bine. Îşi dădea seama, cam târziu, ce-i drept, de confuzia pe care o făcuse. Ce-avea să se întâmple?

Ajunseră la postul de poliţie. În timp ce martorii rămaseră afară, agentul îi pofti pe Hāgi şi pe femeie într-o sală, unde doi ofiţeri şedeau la un birou. Agentul luă poziţie de drepţi, dădu

raportul, apoi se retrase în fundul încăperii. Unul dintre ofiţeri se întoarse spre Hāgi:

— Numele?

— Hāgi Morad, domnule, la ordinul dumneavoastră. Toată lumea mă cunoaşte în bazar.

— Profesia?

— Negustor de orez. Am o prăvălie în bazar. Dacă aveţi nevoie de ceva, orice, puteţi conta pe mine.

— E-adevărat că aţi jignit-o pe această doamnă şi c-aţi lovit-o în plină stradă?

— Ce să mai spun? Credeam că-i soţia mea…

— Ce v-a făcut să credeţi asta?

— Bordura voalului: era albă.

— Şi n-aţi recunoscut vocea soţiei! Ciudat.

Hāgi oftă:

— Vedeţi, dumneavoastră n-o cunoaşteţi pe ciuma asta! Poate să ţipe ca toate animalele. Când se întoarce de la băi, ia vocea tuturor femeilor pe care le-a întâlnit şi le maimuţăreşte pe rând. Am crezut că-şi preface glasul ca să mă înşele.

— Ce tupeu! izbucni femeia. Îmi sunteţi martor, domnule agent, m-a pălmuit în public, de faţă cu sute de persoane, şi-acum face pe nevinovatul! E prea de tot! Dumnealui crede că-şi poate permite orice! Ah, dacă ar şti Maşadi Hosein, asta n-ar trece chiar aşa! I-ar plăti-o el, cu vârf şi îndesat! Să se ia de nevasta lui! Domnule ofiţer!…

— Bine, doamnă, nu mai avem nevoie de dumneavoastră, puteţi dispune. O să ne ocupăm noi de dumnealui.

— Am confundat-o, vă jur, reluă Hāgi, e o simplă eroare. Totuşi, nu mă puteţi trata ca pe o haimana! V-am spus, sunt un om cunoscut. Am şi eu o reputaţie.

Ofiţerul mâzgâli câteva cuvinte pe o hârtie şi i-o întinse agentului. Acesta îl duse pe Hāgi într-un alt birou să plătească amenda. Cu o mână tremurândă, vinovatul numără bancnotele şi le puse pe masă. Apoi fu dus afară, în faţa postului. Spectatorii şuşoteau între ei. I se luă mantaua de pe umeri, iar un individ veni şi se opri aproape de el, cu un bici în mână. De ruşine, Hāgi lăsă capul în jos. Suportă fără crâcnire cele cincizeci de lovituri. Când se termină totul, scoase din buzunar

o batistă mare de mătase şi-şi şterse fruntea. I se dădu mantaua, pe care şi-o aruncă pe umeri cu nepăsare, una dintre pulpane atârnându-i pe jos. Apoi, cu capul plecat, se îndreptă din nou spre casă, străduindu-se să meargă cu băgare de seamă, ca să nu se audă pantofii scârţâind.

Două zile mai târziu, îşi repudia nevasta.

1. Titlu dat unui musulman care a făcut, cel puţin o dată în viaţă, pelerinajul la Mecca (*hăğğ*); „Hăgi Ăghă“ e un apelativ respectuos pentru un hăgi (*ăghă*, în persană, înseamnă „domn“); cuvântul se pronunţă cu „i“ accentuat.
2. Localitate din Irakul de astăzi, unde imamul Hosein a fost masacrat împreună cu apropiaţii lui, în 680, şi unde a fost înmormântat; loc de pelerinaj foarte respectat de către musulmanii şiiţi.
3. Un fel de pilaf (*polo*) cu legume verzi (*sabzi*).
4. Termen familiar de la cuvântul „Maşhadi“, titlu acordat unui musulman care a făcut pelerinajul la mormântul imamului Rezā, la Maşhad.
5. În persană, *djom'e*: zi sfântă la musulmani, nelucrătoare, ca duminica la creştini.
6. Voal mare, negru sau, în general, de culoare închisă, cu care femeile musulmane îşi înfăşoară corpul, îşi acoperă capul şi pot să-şi mascheze partea de jos a feţei.

Umbra mongolului

Lac de apă, cu mersul greoi, Şahrokh îşi croieşte anevoios drum prin rămurişul bătrânilor arbori. Părul creţ îi cade pe umeri. În ochii lui mari, neliniştiţi, străluceşte un licăr de suferinţă. Crengile îi zgârâie fruntea lată, luminoasă. Cu mâna stângă îşi sprijină braţul drept, de teamă să nu se lovească de ceva. Braţul sângerează foarte tare. Tunica e numai zdrenţe, iar picioarele s-au murdărit de noroi.

Când tânărul descoperă izvoraşul, faţa i se linişteşte. Se apropie cu băgare de seamă, se aşază pe rădăcina groasă a unui stejar găunos. Şahrokh priveşte împrejur. E primul, i se pare, care s-a aventurat până aici. Crângul e atât de încâlcit, că e aproape cu neputinţă să treacă. Nici unui om, nici unui animal nu i-ar trece prin minte să se afunde în acest tufăriş. Oare e în inima pădurii? Aproape de vreo casă de om? E dimineaţă ori seară? Nu ştie mai nimic. Tot ceea ce poate spune e că nu s-a făcut încă întuneric şi că n-a dat până acum de vreun sat. Pădurea îl atrage şi îl înfricoşează deopotrivă. Trunchiurile s-au acoperit cu o iederă de culoarea fisticului. Frunzele moarte, în descompunere lentă, au format un humus unde se înmulţesc ierburi sălbatice tinere. Domneşte un miros de cavernă umedă, miasma puternică de animal a frunzelor putrezite, sub care mişună o mulţime de insecte mărunte, de scarabei negri şi cenuşii. O puzderie de ţânţari mari se rotesc în dezordine pe deasupra; picioarele lor lungi, talia mică, aripile lor scânteietoare se văd clar în razele soarelui. Izvorul se varsă într-un soi de mic bazin rotund, acoperit cu mâl şi frunze moarte. Stăruitor, bule minuscule se sparg la suprafaţă,

în timp ce firicelul de apă curgătoare ţâşneşte limpede şi strălucitor prin bolovăniş.

Şahrokh se apleacă, îşi îngroapă mâna stângă în scobitură şi se lasă mângâiat de răcoarea apei. Senzaţia se împrăştie în tot trupul ca un fior electric. Simte cum îi trece oboseala.

Iată, au trecut cinci zile de când rătăceşte la voia întâmplării prin pădurea de la Harāzpey. E rănit la braţ. Să fugă? Să meargă într-un sat? Peste poate! Ce sat au lăsat în picioare mongolii ăştia care au distrus tot? Ca alte mii, rătăceşte prin pădure. Viaţa s-a terminat de acum pentru el. N-a mai rămas viu decât ca să-şi ispăşească pedeapsa. Dorinţa lui e satisfăcută. Cine ştie? Poate că la liziera pădurii unii dintre acei sălbatici încă îl pândesc! Ce contează?... Să mori, să fii devorat de şerpi, adulmecat de potere, ros de furnici... De-acum încolo nu mai simte nimic; nu mai are pe nimeni de iubit. Inima lui era mai bună decât inima lui Golşād? Sângele lui, mai colorat? Ce-i pasă dacă ar fi mâncat de tigru? E oricum mai bine decât să cadă în mâinile mongolilor! Mai bine decât să vadă din nou boturile lacome ale acelor bestii sângeroase! Mai bine decât să le audă urlând în graiul lor îngrozitor! Mai bine decât să-i revadă pe duşmanii ţării sale şi pe ucigaşii logodnicei sale! Mai ales acest gând din urmă îl chinuia la nebunie. Are fără încetare sub ochi scena atroce, iar strigătele sfâşietoare ale lui Golşād îi răsună şi acum în cap.

Da, o văzuse în uşă, goală cum o făcuse mama ei, sufocată în braţele brutei cu sânge turcesc. Tânăra se zbătea şi-şi întindea braţele mici spre el: „Şahrokh, ţipa ea, Şahrokh! Unde eşti? Ajutor!“.

Bărbatul avea ochi alungiţi ce aruncau scântei, faţa strâmbată de un rictus, pomeţii ieşiţi în afară, nasul parcă înfundat în faţă cu o lovitură de ciocan. Părul împletit îi spânzura pe spate ca o coadă de vacă. Şi ce râs oribil!

Şahrokh scosese sabia din teacă şi se aruncase ca un nebun, dar un alt mongol, ascuns cine ştie unde – era fratele sau complicele?... semănau foarte mult –, îi imobilizase braţul la spate. Şahrokh n-a apucat să facă măcar o mişcare, că s-a trezit cu braţele legate şi cu o cârpă îndesată pe gât. Atunci sinistrul individ cu ochi asiatici, cu chip de sălbatic, a aruncat pe covor

trupul strivit al lui Golşād, izbucnind într-un râs monstruos. Apoi, scoţând spada, a înfipt-o în ochii tinerei. Încăperea se cutremura de urletele celei torturate. Şahrokh asistase neputincios la spectacol: ochii scoşi şi urechile tăiate; sângele ţâşnind; sabia înfiptă apoi în burtă. Era el însuşi orbit de durere, dar auzea bolborosind râsul mongolului; văzuse sângele ţâşnind şi auzise horcăitul înăbuşit şi zvârcolelile lui Golşād. Când a deschis ochii din nou, l-a văzut pe hidosul personaj cu mustăţile căzute şi ochii oblici injectaţi. Mongolul râdea şi se bucura la vederea sângelui împroşcat ce îl îmbăta. Degeaba Şahrokh se tot zbătea, parcă era înţepenit într-o menghină. Iar apoi i s-a părut că se întunecă, în timp ce un fum gros pătrundea prin fereastră. Limbile de foc ce se strecurau de la casa vecină aruncau asupra acelei privelişti a ororii o licărire roşiatică.

Mongolul şi camaradul său, cu feţe purpurii şi lucind la lumina flăcării, au tras apoi cu mâinile însângerate un sac până la fereastră. Unul dintre ei s-a năpustit atunci asupra lui Şahrokh, cu sabia în mână. De ce nu-l omorâse? De ce oare nu murise odată cu logodnica lui? Dar nu! Nu suferise încă pedeapsa… pumnalul lui nu se mânjise până acum de sângele murdar al duşmanului său… Cu un zgomot asurzitor, uşa fu spartă. Mongolul a alergat la fereastră şi cu ajutorul complicelui său a aruncat sacul jos. Şahrokh văzuse în lumina focului cum se îndepărtează siluetele lor înspăimântătoare, umbra gigantică ridicată, ca aceea a unui div care ar fi sărit pe fereastră, pentru a dispărea în foc şi fum. Patru oameni au răsărit brusc în încăpere prin uşa prăbuşită, agitându-şi săbiile în aer. Printre ei, Şahrokh l-a recunoscut pe Anuşeh, vărul lui, şi pe Paşutan, vechiul său prieten, care s-au repezit să-l dezlege. Fără să mai aştepte, şi-a scos tunica şi a învelit trupul gol şi zdrobit al lui Golşād. Tânăra era lac de sânge, un sânge cald şi vâscos ce-i curgea încă din venele tăiate. Trupul sfârtecat tremura ca sub efectul convulsiilor. Ce se vedea era de nesuportat. Un fum greu intra prin deschizătura ferestrei, umplând încăperea cu un nor sufocant. Focul se întinsese peste tot. Se auzea cum trosnesc tavanele, prăbuşindu-se peste strigăte şi gemete.

Paşutan, cu faţa în flăcări, ud leoarcă, a privit trupul lui Golşād, apoi pe Şahrokh, şi a şuierat furios printre dinţi:

— Erai aici… Cum ai putut?…

Golşād era sora lui Paşutan. Dar apoi, cântărind fulgerător suma suferinţelor şi torturilor îndurate de prietenul său, Paşutan lăsă capul în jos şi tăcu, ştergându-şi sudoarea de pe frunte.

Chiar atunci, în foc, vacarm şi sânge, Şahrokh jurase să răzbune trupul lui Golşād, sângele ei cald încă; le promisese propria pedeapsă duşmanilor patriei sale, acelei rase de divi şi monştri făcute doar să jefuiască, să ucidă, să ardă şi să tortureze. Chiar în clipa aceea a luat o astfel de hotărâre. Şi tocmai jurământul de răzbunare l-a readus la viaţă. Da! Voia să rămână viu; pentru a-l omorî pe mongol.

Şahrokh şi tovarăşii lui şi-au schimbat atunci strategia. Până în ziua aceea, ştiuseră să-şi păstreze obiceiurile şi tradiţiile sub jugul arabilor. Gândirea lor nu se pervertise. Dar de data asta, înfuriaţi de tirania cuceritorilor, au aţâţat revolta contra lor. Crezuseră chiar că văd în invazia mongolilor un drum al speranţei, o şansă ce le putea permite să termine tot acum cu seminţia arabă. O lăsaseră mai moale văzând cum se revarsă acel popor carnivor cu faţa galbenă, acel popor amestecat şi barbar, vrăjmaş al oricărei libertăţi; acei monştri cu ochi alungiţi care aduseseră ştiinţa torturii la cel mai înalt grad; acea rasă abjectă, meschină şi vulgară, care nu ştia altceva decât să prade, să dea foc, să pustiască. Mongolii erau duşmanii oricărui om, oricărui animal, ai întregii omeniri.

Şahrokh, în răzbunarea lui, stabilise ca mai întâi să le asasineze căpetenia, un hrăpăreţ ce răspundea la numele de Habenuyan… Şokhāgotu… ŞokhāgotuKhān! Nu! Nu era nici unul dintre numele astea. Era un nume atât de complicat, atât de grotesc, că Şahrokh îl uitase. S-a rânduit în fruntea unui grup de şase cavaleri, aleşi dintre camarazii lui. În ziua hotărâtă, şi-au legat caii în pădure şi s-au ascuns pentru ambuscadă. Şahrokh aflase că mongolul ieşea în fiecare zi din corturile lui de pâslă, escortat de o trupă de zece călăreţi, pentru a-şi face rondul prin oraş. Aveau toţi aceeaşi înfăţişare, aceeaşi carnaţie. În loc de haine, se îmbrăcau cu piei de câine

şi de urs cusute, ce miroseau respingător. Doar căpetenia lor se distingea printr-un turban roşu, al cărui capăt îi cădea pe umăr.

Un zgomot de copite se auzi de departe. Camarazii aşteptau în hăţişuri, cu sabia în mână. Lui Şahrokh inima îi bătea de bucurie şi de teamă. Băgă două degete în gură şi fluieră. La semnal, cei şase bărbaţi se aruncară pe cai şi se avântară la atac, cu săbiile pregătite. Doi mongoli fură smulşi de pe cai şi aruncaţi la pământ, pe când ceilalţi opt făceau cerc în jurul lor. Săbiile străluceau în soare. Un nor de praf s-a ridicat în curând în aer. Se auzeau ţipete înfricoşătoare. Peste umăr, Şahrokh zări turbanul roşu. Se năpusti spre el. La prima ciocnire, amândoi şi-au pierdut spada. Şahrokh simţi că fusese rănit din spate, tăiat la braţul drept. Cât ai clipi, cu mâna stângă îşi scoase pumnalul din teacă şi-l împlântă în burta mongolului. Acesta începu să urle ca un şacal: imediat, cu un strigăt sălbatic, omul cu şalul roşu căzu de pe cal.

Şahrokh îşi reamintea scena ca şi cum se întâmplase abia de-o oră.

De îndată ce mongolul s-a prăbuşit jos, calul lui Şahrokh s-a cabrat de frică şi a pornit în goană cu tot cu călăreţ, în timp ce alţi doi mongoli îl urmăreau la galop, urlând. Apoi nu-şi mai amintea nimic…

Când a deschis ochii din nou, în inima pădurii, Şahrokh a constatat că şi el fusese azvârlit din şa. O galerie de ramuri şi liane îl ţinea prizonier. Un firicel de sânge negru, gros îi picura din braţ, atrăgând spre el coloane de furnici. Trupul îi era inert, iar capul, cuprins de ameţeli. Şahrokh şi-a sfâşiat tunica. Nu fără greutate, a prins un capăt între dinţi şi s-a chinuit să-şi panseze rana, ajutându-se de braţul stâng ca să facă un nod. Durerea era atât de puternică, că a fost cât pe-aci să-şi piardă iarăşi simţirea. Dar pe loc, lupta împotriva mongolilor revenindu-i în minte, nu se mai abţinu să surâdă – un surâs învingător – la gândul că se răzbunase. Oare cei şase camarazi muriseră? Fuseseră ucişi toţi duşmanii lor? E posibil să fi pierit sub perfidele lovituri ale acestor monştri? Ce importanţă mai aveau toate astea, când Golşād fusese tăiată bucăţele sub ochii lui, când trupul i se prefăcuse în cenuşă? Totuşi se

răzbunaseră, el şi pământul din vechime, pe-aceşti străini. Făcuse tot ce putuse împotriva invadatorului, împotriva acestor hoţi şi asasini! Îşi încheiase socotelile. Putea fi mândru de el.

De cinci zile, rătăceşte rănit la braţ, prin pădure, croindu-şi drum prin desişuri şi mlaştini. Când noaptea cade dintr-odată peste pădurea nemărginită, se refugiază tremurând în scorbura vreunui copac sau în fundul unui hăţiş, fără să-şi poată afla odihna. E înfricoşat de ţipetele animalelor, de mârâitul tigrului, de ramurile ce trosnesc. Rana îl arde, junghiurile îi sfâşie braţul. Şi, chiar dacă n-ar exista toate astea, ar fi fost suficiente înţepăturile de sepel, muştele uriaşe ce se înverşunează împotriva lui. Câteodată adoarme în plină zi pe o creangă. Dar iată că astăzi, la capătul puterilor, se prăvălise în acest loc înconjurat de un zid gros de verdeaţă: pădurea adâncă şi sălbatică. Peste tot, doar frunze uriaşe şi liane pestriţe, verde-pal, verde-închis, purpurii. Unele acoperă flori frumoase, în timp ce tijele lor plăpânde se îndoaie sub greutatea seminţelor şi fructelor. Păsări ciripesc, animale sălbatice gem sau sfâşie aerul cu ţipetele lor. Dar de îndată ce aerul se încălzeşte din nou, totul amuţeşte pe neaşteptate. Prin rămuriş, Şahrokh zăreşte un colţ de cer al cărui lapislazuli e atât de intens, încât ochiul oboseşte să-l contemple. În faţa naturii, se simte slab şi fără apărare. O natură de o frumuseţe înşelătoare şi fatală ce-l împresoară din toate părţile, cu capcanele şi torturile ei; ce gâfâie cum ar face o muribundă, înghiţind cu lăcomie seva întregii vieţi. Şahrokh îşi scoate pumnalul. Numele îi e gravat pe lamă cu litere pahlavi. Îşi aduce aminte de tatăl său, de figura lui palidă, de barba sa închisă la culoare. Tatăl e întins pe un pat; două făclii de ceară ard la căpătâiul său pe o masă. Fratele lui şi el se apropie plângând. Tatăl îi priveşte cu insistenţă. Apoi, cu preţul unui efort straşnic, se ridică pe jumătate şi le spune: „De ce plângeţi? Plânsul e darul femeilor! Vai! Iată-mă murind în patul meu, eu, care n-am avut decât o singură dorinţă, să pier pentru pământul meu natal, Iran! În schimb, voi, voi sunteţi nădejdea urmaşilor mei. Strămoşii noştri şi-au dat viaţa ca să rămână liberi. Singura mea nădejde e că atâta vreme cât vă va

curge sânge-n vine, până la ultima suflare, nicicând să nu lăsaţi Iranul în mâinile străinului. Să-l îndrăgiţi, pământul acesta al Iranului!“. În sfârşit, întorcându-se către Şahrokh, îi porunceşte: „Ia acest pumnal de la centură şi păstrează-l în amintirea mea“. Arma aceea, Şahrokh o poartă la rândul său de ani buni şi cu ea îşi săvârşeşte răzbunarea.

Şahrokh vrea să taie cu vârful pumnalului ţesătura ce înfăşoară rana de la braţ. Dar, de la prima mişcare, durerea e cumplită. E o arsură atât de pătrunzătoare, atât de chinuitoare, că renunţă să-şi ridice braţul. Îşi spală mâna stângă în apa izvorului; se stropeşte şi bea o înghiţitură. Bagă apoi mâna în buzunar, de unde scoate un pumn de bace sălbatice. Aflase de mai multă vreme de aceste fructe. Esfandyār, bătrânul slujitor al tatălui său, îi ducea altădată la plimbare, pe el şi pe fratele lui. Pe drum, le vorbea despre călătoriile sale, despre oameni din vechime. Într-o zi, le-a adus câteva astfel de fructe mici; cel care semăna cu o moşmoană se numea *kenes*, iar biluţa roşie şi acră se numea *velik*. Însă când mama le-a văzut în mâinile lor, le-a luat imediat dojenindu-i: „Nu aveţi voie să mâncaţi aşa ceva! O să vă doară burta“. Fratele său recuperase câteva din pârâu, ronţăia una, iar mama l-a lovit cu dosul palmei.

Iată că au trecut cinci zile de când Şahrokh se hrăneşte cu aceleaşi fructe şi încă nu-l doare burta! Are o mână întreagă, le bagă în gură. Mestecă, încruntă din sprâncene, scuipă sâmburii. Dar fără poftă. Capul îi e greu, fruntea îi arde. Vără din nou pumnalul în teacă, îşi scufundă picioarele în apa de izvor, iar cu mâna stângă se scarpină de înţepături. Oglinda tremurândă a undei îi reflectă o imagine terifiantă: o faţă cadaverică, năpădită de o barbă sălbatică, păr în dezordine, ochi buimăciţi în care dansează un licăr de nenorocire.

Şahrokh e atât de tulburat, că nu mai înţelege ce i se întâmplă; priveşte cu o figură uimită în jurul lui: lângă un copac desluşeşte o pasăre moartă. Aripile colorate, atât de bine conturate, se desprinseseră de trup. Valuri de insecte şi de furnici se furişaseră până la el. Cu o poftă feroce făceau corpul bucăţi-bucăţele, punându-şi în mişcare necruţătoarele mandibule.

Din toate părţile, pădurea îl închide pe Şahrokh între pereţii ei lugubri. Iedera agilă se caţără peste tot pe ramuri; lipindu-şi buzele puternice de tulpini fragile, ea bea seva cu lăcomie. Câteva clipe, e o linişte apăsătoare. Sub greutatea aerului, braţul lui Şahrokh arde; sudoarea îi curge şiroaie pe trup, iar capul îi ţiuie. Nu mai poate. Aruncă din nou o privire în jurul său, dă din cap, înjurându-l pe Ahriman şi blestemând natura; natura asta vicleană, sursă a tuturor relelor: ciumă, cancer, holeră… Mongoli.

În lumina soarelui, un nor de insecte de toate felurile, ţânţari de toate mărimile se învârt pe deasupra izvorului. Par a se bucura dinainte de ospăţul promis. Aerul vibrează de foşnetul aripilor lor. Pământul umed e presărat cu muşchi, flori efemere fără miros. Şahrokh se ridică, apoi se târăşte până la piciorul copacului. Cercetează atent scorbura: un om ar putea cu uşurinţă să stea în acel buştean bătrân. Fundul e tapisat cu frunze moarte. Ridică de jos o creangă şi mătură frunzele, mărăcinii, crengile. Capătul băţului său atinge în sfârşit nisipul adus aici de umflarea apelor, strâns de-a lungul vremii. Câţiva scarabei, temându-se pentru viaţa lor, evadează într-o scânteie purpurie. După ce a curăţat tot, Şahrokh intră în scorbură şi se aşază. De-a lungul crăpăturii ce despică arborele, ciuperci de buturugă îşi etalează pălăriile lor moi şi cenuşii. E un bun refugiu. Şahrokh, cu braţul rănit, n-ar fi putut găsi ceva mai bun. Ceea ce îl miră, totuşi, e că frica sa a dispărut de tot. Au dispărut tigrii şi panterele. Dimpotrivă, parcă nu aşteaptă mai mult ca ele, acum, ca să-şi pună capăt suferinţelor. Trupul îi e slab, dar spiritul, curajos. Şahrokh contemplă deasupra lui bolta de crengi ce îl apără cu bunăvoinţă. Nu s-a scurs nici un minut, şi se simte deja conformându-se acestei naturi căreia îi soarbe liniştit aerul umed şi plăcut ce-şi trimite până la el suflarea prin frunziş.

Şahrokh se reazemă de peretele copacului: e acum la doi paşi de moarte. Corpul i s-a acoperit cu o sudoare rece. Îşi plimbă ochii buimaci. Puţin câte puţin, sângele îi îngheaţă în vine. Pleoapele slăbesc din nou. Vede cum i se rotesc dezordonat prin faţă cercuri roşii, mov; ele dansează, iar lumina lor se imprimă dureros pe pupilele sale.

Încet, Şahrokh ridică braţul stâng şi îşi înfundă faţa în el. Gândurile devin din ce în ce mai confuze. Uită pentru o clipă de braţul ce-l doare şi-şi aminteşte de ziua cu furtună…

Se plimbă cu Golşād de-a lungul orezăriilor. Golşād suflă într-un fir de iarbă, apoi râde în hohote de sunetul nostim pe care-l produce. Şahrokh îşi reamintea vioiciunea ochilor ei. Arcul sprâncenelor, trandafiriul obrajilor, muşchii trupului zvelt ce se conturau sub mătasea rochiei… O luase de mână pentru a trece dintr-o săritură pârâul, când tunetul a bubuit în cer, chiar înainte de ploaie. Aerul se încărcase cu brumă. În jurul lor, ploaia începuse să cadă, formând în curând băltoace, în care piereau mii de picături.

Înspăimântată de bubuitul tunetului, Golşād se lipise de el. Apoi s-au refugiat amândoi în cabana cu acoperiş de paie. Şi s-au privit în ochi. N-aveau nevoie să vorbească; puteau citi totul unul în privirea celuilalt, puteau descifra totul în tremurul vocii lor. Pentru întâia dată, s-au îmbrăţişat. Şahrokh a simţit pe obrazul lui buzele fierbinţi ale lui Golşād. Pe urmă, când ploaia a încetat, a condus-o pe tânără acasă. Mama ei, femeie dintr-o bucată, cu părul argintiu, zâmbetul silit, alergase în întâmpinarea lor, atât de tare se îngrijorase.

Nici nu s-au şters bine amintirile acestea, c-a revenit respingătoarea siluetă a mongolului, cu sabia în mână, ce râde înfricoşător lângă trupul lui Golşād, torturat, făcut bucăţi, într-un lac de sânge. Şahrokh se înfioară: în încăperea cuprinsă de flăcări şi fum, se întinde umbra gigantică a demonului, din cale-afară de mărită, apoi ea dispare într-un nor de cenuşă. Braţul stâng al lui Şahrokh se loveşte în cădere de mânerul pumnalului. Instinctiv, pune mâna pe el hotărât, în timp ce un zâmbet dureros îi înfloreşte pe buze. E acelaşi pumnal cu care l-a răpus pe acel Ahriman străin, acel chip sângeros cu ochii alungiţi… acelaşi pumnal pe care tatăl său i l-a încredinţat pe patul de moarte. Şahrokh, prins de o convulsie subită, vrea să-şi scoată capul din ascunzătoare, însă acum e prizonier în burta copacului.

Ochii i se închid într-un surâs: un zâmbet de fericire deplină.

Primăvara următoare, doi tăietori de lemne străbat pădurea din Māzandarān, cu topoare pe umăr. Cel mai tânăr taie crengile ce-i împiedică să treacă. Sleiţi de oboseală, ajung în cele din urmă la izvoraş şi se grăbesc să se aşeze pentru a se odihni puţin. Pe neaşteptate, cel bătrân păleşte. Îşi împinge tovarăşul cu cotul şi îi arată stejarul crăpat:

— Oh, nenorocire! Păzea!

În fundul trunchiului despicat, stă de veghe scheletul unui om aşezat, al cărui cap, prins în menghina copacului, râde înfricoşător. Cei doi bărbaţi înaintează tremurând. Lângă oasele picioarelor, zace un pumnal cu mâner de fildeş.

— Dumnezeu să-i primească sufletul! spune bătrânul.

Acesta se apleacă şi trage spre el pumnalul, ajutându-se de coada toporului. De parcă i-ar fi teamă ca moartea să nu-l prindă de încheietura mâinii. Îl ia pe tovarăşul său de braţ şi amândoi se îndepărtează în grabă, aşa cum veniseră. Au privit în urmă abia în clipa când apucau drumul prin mijlocul desişului: în scorbura stejarului, craniul râdea în continuare, cu dinţii semănând toţi cu nişte pietricele.

Bătrânul îl trage pe tânăr de mânecă şi îi şopteşte:

— Să mergem! Asta-i umbra mongolului!

Dāvod, cocoşatul

— Nu, niciodată, n-o să pot niciodată! Nu pot nici măcar să visez la asta. Ceea ce-i face pe alţii fericiţi nu trezeşte în mine decât suferinţă şi chin. Niciodată, niciodată! murmura Dāvod şchiopătând, aplecat peste bastonaşul său galben, în căutarea unui echilibru precar.

Dominând o cutie toracică peste măsură de umflată, faţa lui lăbărţată era fixată între nişte umeri sfrijiţi. Cei din anturaj îl considerau rezervat, serios, iar înainte de toate, dezgustător. Avea buzele subţiri, crispate, nişte sprâncene arcuite, gene căzute, un ten morbid, obraji descărnaţi, cu pomeţii ieşiţi în afară. Când îl vedeai de departe, cu vesta lui de pânză acoperindu-i insuficient cocoaşa, cu braţele-i imense, cu pălăria prea largă şi căzându-i pe urechi, când îl vedeai sprijinindu-se cu mare greutate de bastonul lui, cu figura lui sobră, părea şi mai grotesc.

Venind din suburbie, mersese pe aleea Pahlavi şi se îndrepta acum spre intrarea Doulat. Soarele era la asfinţit şi totuşi era cald încă. La stânga, se întindea un zid de argilă mut; la dreapta, se distingeau vechile şanţuri ale oraşului, de curând astupate; puţin mai departe, se vedeau casele de cărămidă în curs de a fi ridicate. Era un cartier liniştit. abia dacă trecea când şi când vreo maşină sau vreo trăsură ce sălta puţin praf în urmă, deşi şoseaua fusese stropită. De ambele părţi ale aleii curgea un firicel de apă tighelit cu arbuşti.

Dāvod ştia că, în fond, încă din copilărie toţi îşi băteau joc de el, nimănui nu-i era milă de soarta lui. Îşi amintea ceea ce profesorul de istorie spusese într-o zi în clasă despre spartani,

care îi ucideau pe copiii veniţi pe lume diformi sau handicapaţi.

Toţi elevii se întorseseră atunci spre el ţintuindu-l cu privirea, cu un aer idiot. Şi acum era răvăşit de asta. Cât de mult ar fi vrut să intre în pământ în momentul acela! Astăzi ajunsese să-şi dorească să se poată aplica peste tot în lume o astfel de lege. Oh, dacă cel puţin, ca în majoritatea celorlalte ţări, puteau fi împiedicate în mod legal persoanele cu retard fizic sau mintal să procreeze! Căci, el ştia asta, purta o grea ereditate pe linie paternă. Revedea faţa uscată, cadaverică, a tatălui său, omoplaţii lui proeminenţi, ochii încercănaţi, adânc înfundaţi în orbite, gura larg deschisă.

Acest tată marcat de sifilis, care se căsătorise cu o femeie extrem de tânără şi ai cărei copii veniseră pe lume unii după alţii orbi sau estropiaţi... Doar unul dintre fraţii lui supravieţuise după naştere, dar şi acesta venise pe lume debil şi surd, după care a murit la doi ani. „Destinul, credea el, s-a arătat poate îndurător cu ei“. Pe când el rămânea în viaţă, în ciuda aversiunii pe care i-o inspirau oamenii. Nici unul dintre ei nu se interesa de el. Se obişnuise, de altfel, de bine, de rău, să trăiască la marginea societăţii. Deja, la şcoală, totul îi fusese refuzat: sportul şi distracţiile, jocul cu mingea, jocul de-a capra, de-a v-aţi ascunselea, să alerge; pe scurt, tot ceea ce în mod obişnuit îi amuza pe copiii de vârsta lui. Când ceilalţi se jucau, el se retrăgea în sine, ghemuit într-un ungher al curţii, cu o carte în faţă, pentru a-i observa mai bine pe furiş, din refugiul său, pe ceilalţi puşti. Multă vreme lucrase cu zel în ciuda a tot, numai ca să le arate altora cât putea valora creierul său. Învăţa pe rupte zi şi noapte. Atât de mult şi atât de bine, încât colegii de clasă începuseră să-i câştige prietenia – la drept vorbind, pentru a copia de la el teme la matematică şi alte exerciţii de felul ăsta. Ştia foarte bine că afecţiunea lor era interesată. Nu vedea cum altfel majoritatea elevilor se străduiau să obţină bunăvoinţa lui Hasan Khān, un puştan frumos, vânjos, drăguţ îmbrăcat? Printre profesorii lui Dāvod, se găsea unul care să-l trateze cu indulgenţă şi să dea importanţă persoanei sale. Adopta totuşi această atitudine mai puţin din recunoştinţă pentru meritele sale decât din milă. Rezultatul trebuia de altfel

să probeze că, în pofida tuturor eforturilor, nu-i era permis să reuşească.

În prezent, era un biet prăpădit şi toată lumea îl evita. Apropiaţilor le era ruşine cu el; nu ezitau să-l arate cu degetul pe stradă. Ceea ce mai ales îl aducea în culmea disperării era să vadă femeile de pe drum arătându-l, pufnind în râs: „Ia uitaţi-vă la cocoşat!“. În urmă cu câţiva ani, în timp ce se străduia să-i ceară mâna unei tinere, toată lumea îl lua peste picior. Una dintre fete, pe nume Zibandeh, locuia de altminteri foarte aproape, la Fischer-Abad. Se văzuseră de câteva ori şi chiar schimbaseră câteva cuvinte. Se ducea uneori, după cursuri, în cartierul unde locuia ea. Îşi amintea şi acum aluniţa ei din colţul gurii. Puţin mai târziu, când îşi trimisese mătuşa să ceară mâna fetei, Zibandeh îşi bătuse joc de el.

— Oare n-au mai rămas bărbaţi, a izbucnit ea în râs, de-ar trebui să mă mărit cu un cocoşat?

Părinţii ei puteau s-o bată cât voiau, adăugase, nu va ceda pentru nimic în lume.

Cu toate acestea, Dāvod o iubea şi acum. Da, în ochii lui, ea era chiar cea mai frumoasă amintire din tinereţe. Şi astăzi, fără să-şi dea prea bine seama, se întâmpla să-l poarte paşii către cartierul acela al oraşului, ce rămânea atât de viu în memoria lui. Dar totul îl dezamăgise, totul! Şi mergea singur, evitând mulţimea. Dacă cineva rânjea sau şuşotea la trecerea lui, în urechea unuia ori altuia, era convins că o făcea ca să-şi bată joc de el. Nu era chip să se apropie, că imediat era alungat cu un gest al mâinii, nici mai mult, nici mai puţin. Întorcea atunci capul şi pieptul, cu privirea grea de dispreţ, şi-şi continua cu iuţeală drumul. Îşi aduna întreaga atenţie asupra trecătorilor: fiecare muşchi al feţei se încorda; era musai să ştie cu orice preţ ce credeau ceilalţi despre el.

Tot târându-şi piciorul pe malul pârâului, spintecând apa cu capătul bastonului, un câine alb, atras de zgomotul bastonului lovind pietricelele, şi-a ridicat în umbră capul. Părea bolnav, poate muribund. Era, în orice caz, incapabil să se mişte şi şi-a lăsat repede botul în jos. Dāvod s-a aplecat spre el, nu fără greutate, iar privirile li s-au întâlnit sub nimbul slab al lunii. Se simţea tulburat de ciudăţenia scenei. Era pentru prima oară

când nişte ochi îl priveau cu sinceritate, fără şiretlicuri. Ghicea cât semănau în disperarea lor. Amândoi fuseseră aruncaţi ca nişte obiecte inutile, ca nişte deşeuri, rebuturi, departe de oameni. Pentru câinele ăsta care-şi târşâise mizeria până la porţile oraşului ca să se ascundă de oameni, ar fi vrut să se poată aşeza, să-l ia în braţe, să-i strângă capul la pieptul lui diform. Dar se gândea în acelaşi timp că vreun trecător l-ar fi luat în râs cu dispreţ dacă l-ar fi descoperit în acea postură.

Când ajunse la intrarea Yusef-Abad, era întuneric. Descoperi luna în liniştea amurgului şi, legănat de o plăcută melancolie, începu să-i contemple lumina ce scălda orizontul. Privirile îi alunecară apoi pe casele în construcţie, pe grămezile de cărămizi, pe oraşul adormit în faţa lui, pe copaci, acoperişuri, pe munţii cu reflexe verzi, cu umbre violete. Imagini trecute, confuze îi trecură prin faţa ochilor... Nicăieri, nici ţipenie! Doar în depărtare, lângă cimitir, răsunau accentele înăbuşite ale unei melodii Abu-Ata[1].

Ridică anevoie capul, cu ochii fierbinţi. Era atât de istovit, copleşit de amărăciune, încât capul îi păru deodată prea greu pe umeri. Sprijinindu-se în baston, trecu peste pârâu, se târî până la prima grămadă de pietre şi se aşeză departe de drum. După o clipă observă nu departe o femeie acoperită cu voal, ghemuită la malul apei. Inima începu să-i bată cu putere. Şi iată că femeia se întoarse spre el, îi vorbea cu glas îmbietor:

— Hei, Huşang, unde te-ai ascuns până acum?

Dāvod fu surprins de naturaleţea vocii: de ce femeia nu schiţase nici o mişcare de retragere la vederea lui? Nu-şi putea înăbuşi bucuria. În întrebarea pe care o pusese, se ghicea că era gata să intre în vorbă. Totuşi, ce căuta ea aici la această oră târzie? Oare era o femeie cinstită? Să fi fost în ghearele vreunei supărări din dragoste? Îşi luă inima în dinţi până la urmă. „Dacă aşa stau lucrurile, se gândi el, cel puţin voi fi găsit om cu care să vorbesc. Asta o să-mi aducă poate un pic de mângâiere.“

— Sunteţi singură, doamnă? se bâlbâi el fără ca vreun sunet să vrea să-i iasă curat din gură. Şi eu sunt singur. Întotdeauna sunt singur. Toată viaţa mea am fost singur.

Nici nu terminase bine, că femeia, care purta nişte ochelari fumurii, se întoarse către el şi întrebă:

— Cine sunteţi dumneavoastră? Am crezut că e Huşang. De fiecare dată când vine aici, mă ia pe nepregătite, în glumă.

Dāvod n-apucă să înţeleagă unde bătea ea. Nu aştepta nimic, la drept vorbind. De câtă vreme, Doamne, nu-i mai vorbise unei femei! Băgă de seamă că era drăguţă. Tot corpul îi fu scăldat de o năduşeală rece şi strigă:

— Nu, nu sunt Huşang. Mă numesc Dāvod.

— Nu vă văd foarte bine, răspunse femeia zâmbind. Am probleme cu ochii. Ah, da! Dāvod, cocoşa…, îşi muşcă ea buzele.

Vocea asta nu i se părea necunoscută lui Dāvod.

— Sunt Zibandeh, continuă ea. Mă recunoaşteţi acum?

Părul ei zbârlit îi ascunsese până acum profilul. Când se apropie de ea, Dāvod recunoscu aluniţa. Simţi un frison străbătându-i şira spinării. Broboane mari de sudoare îi apăruseră pe frunte. Privi în jur pe ascuns: nimic, nimeni. Doar ea, melodia Abu-Ata, părea mai limpede. Inima îi bătea, gata să-i sară din piept. I se pusese un nod în gât. În scurt timp trupul începu să-i tremure. Rămase acolo înfipt, fără voce. Apoi, apucând bastonul, clătinându-se, o apucă pe drumul pe care venise.

— Aşa deci, era Zibandeh, murmură el. Nu m-a putut vedea. Huşang trebuie să fie logodnicul, poate soţul ei. Cine ştie? Nu, nu trebuie să mă mai gândesc la asta vreodată… Nu mai pot…

Cu un mers obosit, se întoarse la câinele pe care îl văzuse mai devreme lungit în drum, se aşeză lângă el, îi strânse capul hirsut la sărmanul lui piept.

Dar câinele murise.

1. Formă de muzică clasică persană.

Madeleine

Ieri-seară eram acolo, în micul salon. Erau prezente, de asemenea, mama şi sora ei. Mama, în gri, iar fetele, în roşu. Canapelele erau acoperite cu velur roşu. Rezemat în coate de pian, le priveam! Păstram cu toţii tăcerea; doar acul pick-upului freca rila fină, neagră şi făcea să răsune melodia tristă şi emoţionantă a „Barcagiilor de pe Volga“. Se auzea vântul suflând. Picături de ploaie loveau fereastra, lunecând de-a lungul geamurilor şi amestecându-se cu armoniile muzicii. Madeleine stătea în faţa mea. Cu un aer gânditor şi melancolic, asculta, cu capul sprijinit în palme. Îi priveam pe furiş codiţele brune împletite, braţele goale, gâtul şi profilul tineresc. Îmi părea că adoptase o poză extrem de afectată. O vedeam mai degrabă alergând mereu, în orice caz jucându-se şi amuzându-se. Nu reuşeam să-mi imaginez că putea să aibă mintea preocupată. Cu atât mai puţin îmi închipuiam că ar fi cu putinţă să fie tristă. Ceea ce îmi plăcea la ea era figura jovială şi nepăsătoare.

O întâlneam pentru a treia oară. Când le fusesem prezentat, asta se întâmplase pe ţărmul mării. Dar ce diferenţă! Ea şi sora ei erau atunci îmbrăcate în costum de baie; respirau libertate; aveau o mină destinsă. Madeleine afişa o figură dezmăţată, uşuratică, iar ochii-i aruncau flăcări. Îmi amintesc tot: crepusculul, valurile mării, muzica de la cazinou. Acum deveniseră triste, îngândurate, roase de grijile vieţii. Purtau haine purpurii – moda de anul acesta –, iar fustele lungi le acopereau gleznele!

Discul răspândea un cântec în surdină ce nu putea să nu-ţi evoce tălăzuirea mării. Apoi muzica a tăcut. Mama întreţinea

conversaţia, vorbea despre studiile fetelor ei la colegiu:

— Madeleine, spuse ea, e prima din colegiu la desen.

Sora ei mi-a aruncat o ocheadă. I-am răspuns scurt şi distant zâmbindu-i, însă mintea mi-era aiurea. Mă gândeam la prima noastră întâlnire, cu două luni în urmă, în timpul vacanţei de vară. Plecasem la mare. Îmi aduc aminte că luasem trenul de Trouville cu unul dintre colegii mei. Era patru după-amiază. Era cald. În îmbulzeală, am sărit într-un autobuz în faţa gării, care s-a strecurat apoi prin pădurile înşiruite pe malul mării, printre sutele de automobile, printre claxoane şi mirosuri de ulei şi de benzină ce pluteau în aer. Înainta hurducându-se. Din când în când, dincolo de arbori, în depărtare, se zărea marea.

În cele din urmă, am coborât la staţia Villerville. Am străbătut un şir de străzi mai mult sau mai puţin largi, ce se întindeau de o parte şi de alta a unor ziduri de chirpici, ce dădeau într-o mică plajă amenajată pe dunele de prundiş. Era în forma pâinii de *taftun*[1]. La capătul unui fel de scuar ce se oglindea în mare, se ridica un mic cazinou. Dunele vecine adăposteau pavilioane şi vile modeste, înconjurate de nisipul peste care, la câţiva paşi, valurile mării se spărgeau. Copii, singuri sau însoţiţi de mame, se jucau cu mingea sau se distrau făcând moviliţe de nisip. Bărbaţi şi femei în maiou înotau, alţii alergau prin apă, după care ieşeau. Unii stăteau pe plajă, alţii îşi întindeau trupurile la soare. Domnii de o anumită vârstă se instalaseră comod sub umbrelele lor de soare în dungi şi citeau ziarul trăgând cu coada ochiului la femei. Ne-am dus să ne aşezăm pe digul înalt, în faţa cazinoului. Soarele asfinţea, mareea urca. Valurile se spărgeau cu zgomot pe ţărm. Razele soarelui formau pe apă un triunghi de lumină zimţată. În ceaţa marină se desluşea silueta întunecată a unui vapor mare ce naviga spre portul Le Havre. Vremea se răcea puţin. Oamenii începeau să plece de pe plajă. În acest timp, prietenul meu s-a ridicat pentru a saluta două fete care se îndreptau spre noi şi m-a prezentat. Ele s-au aşezat alături de noi pe dig. Când am întâlnit-o pe Madeleine, ţinea în mână o minge voluminoasă şi a deschis conversaţia ca şi cum mă cunoştea de ani buni. Când şi când se ridica, atât cât să se joace un pic cu mingea, apoi se

întorcea la locul ei, aproape de mine. În joacă, îi prindeam mingea, iar ea o lua înapoi. Mâinile noastre se atingeau uşor. Treptat, ele au dobândit un neastâmpăr. A ei era caldă şi moale. Cu coada ochiului îi observam sânii, picioarele goale, capul, gâtul şi îmi spuneam în sinea mea: „Ce plăcut ar fi să-mi pot pune capul pe pieptul ei şi să adorm aşa pe malul apei!“. Soarele dispăruse. O lună spălăcită dădea plajei micuţe, izolate o expresie familiară şi intimă. Pe neaşteptate, muzica de la cazinou se făcu auzită. Madeleine, cu mâna în mâna mea, începu să cânte o arie dintr-un dans american, „Mississippi“. I-am strâns mâna. Departe, pe mare, felinarele desenau semicercuri mai luminoase. Se auzeau talazurile vuind, spărgându-se în rulouri pe plajă. Prin faţa noastră treceau umbre.

Pe când aceste imagini defilau prin faţa mea, mama celor două fete se aşează la pian. M-am retras deoparte şi am văzut-o pe Madeleine ridicându-se ca o somnambulă şi îndreptându-se către masă, unde răsfoi nişte partituri muzicale îngrămădite în dezordine; alese una, o puse pe pupitru, în faţa mamei sale, şi reveni lângă mine zâmbind. Mama începu să cânte la pian, în timp ce ea o acompania încet. Era aceeaşi muzică de dans pe care o ascultasem la Villerville: „Mississippi“!...

1. Pâine tradiţională iraniană, de forma unei clătite alungite, cu găurele.

Prizonierul francez

În vremea aceea, locuiam la Besançon. Într-o zi, întorcându-mă acasă, l-am găsit pe slujbaşul care ştergea praful, cu şorţul său murdar strâns în jurul taliei. De îndată ce m-a văzut, a luat de pe masă o carte tradusă de curând din germană şi care vorbea despre război.

— Aş putea să împrumut cartea asta? m-a întrebat.

M-am mirat:

— La ce vă trebuie? Nu e un roman.

— Ştiu, mi-a răspuns băiatul. Dar şi eu am trăit războiul. Am fost prizonierul nemţălăilor.

Auzisem lucrurile cele mai contradictorii despre relele tratamente aplicate de către germani; asta mi-a aţâţat curiozitatea. Am vrut să-l trag de limbă, dar ştiam bine că, asemenea tuturor francezilor, o să lanseze un potop de înjurături la adresa germanilor.

L-am întrebat, totuşi:

— „Nemţălăii“, cum le spuneţi, v-au maltratat cumva? Vreţi să-mi vorbiţi despre captivitate?

Invitaţia mea i-a mers drept la inimă şi-şi începu povestea:

— Am fost doi ani prizonier în Germania. Eram de puţină vreme în armată, încartiruit la Nancy, când a izbucnit războiul. Compania noastră avea cam trei sute de oameni. Fusese încercuită de trupele germane, sprijinite de tiruri aeriene. Nu am putut să rezistăm. Ne-am aruncat armele şi am ridicat braţele. Câţiva nemţi s-au apropiat de noi, iar unul dintre ei a zis în franceză: „Aveţi noroc, pentru voi războiul s-a terminat! Ne-ar fi plăcut să fim în locul vostru!“. Apoi ne-au perchiziţionat, ne-au luat toate armele, ne-au regrupat şi ne-au

dus sub escortă. Răniţii au fost conduşi la infirmerie. După două zile, am fost însărcinat, împreună cu un alt francez, să supraveghez dormitorul prizonierilor ruşi bolnavi. Însă era o misiune atât de meschină – prizonierii scuipau şi vomau pe jos –, încât n-am rezistat mai mult de câteva zile. Am cerut să fiu mutat de acolo, ceea ce mi s-a aprobat: m-au transferat ca angajat la o fermă din împrejurimile oraşului Colonia. Camaradul meu mă însoţea. Ne trezeam în fiecare zi la ora şase dimineaţa, ne duceam la grajduri să ţesălăm caii, strângeam cartofii, într-un cuvânt, făceam muncile câmpului. Am hotărât amândoi să evadăm. Timp de două zile şi două nopţi, am hoinărit pe şes; speram să fugim prin Olanda. Ştiam doar câteva cuvinte în germană, dat fiind că eram tare de urechi; prietenul meu ştia mai multe decât mine. În cele din urmă, am fost prinşi din nou şi transferaţi în sud.

— Nu v-au creat probleme?

— Deloc. S-au mărginit să ne ameninţe cu privarea de libertate dacă am face-o iar, fără să punem la socoteală că ne-ar impune sarcini mai anevoioase. De fapt, munca noastră nu s-a schimbat, iar locul era şi mai bun. Flirtam cu fetele. Desigur, ziua eram împresuraţi de gardieni, care-şi făceau rondul pentru a împiedica orice evadare, dar noaptea ieşeam cu băgare de seamă. Tovarăşul meu chiar a lăsat o femeie cu burta la gură.

Aveam un număr cusut pe piept; astfel, în toate serile, la căderea nopţii, coseam pe deasupra o batistă albă şi, pe la ora opt, părăseam ferma. Aveam întâlnire cu fetele aproape de gară. Cel mai caraghios era că nici măcar nu ştiam ce vorbeau. A mea avea părul blond, eram îndrăgostit nebuneşte de ea. N-o voi uita niciodată. Până la urmă, câţiva răutăcioşi ne-au descoperit stratagema şi ne-au făcut raport. Una sau două seri n-am mai ieşit, apoi am schimbat locul de întâlnire…

— Şi la ce rele v-au supus germanii?

— La nimic! Căci ne făceam bine treaba. Erau mulţumiţi de noi şi ne lăsau în pace. Doar două sau trei scrisori ne-au fost confiscate.

— Ce scrisori?

— Corespondenţa prizonierilor de război era schimbată de la o tabără la alta în funcţie de un principiu după care francezii interceptau scrisorile familiilor prizonierilor germani, în timp ce germanii şi le repartizau pe acelea ale prizonierilor francezi.

— Din ce motiv?

— Se povestea că francezii trimiseseră în Algeria ofiţeri germani prizonieri, că îi forţaseră să facă munci penibile şi că îi maltratau. Drept represalii, germanii ne interceptau nouă scrisorile. Dar când am aflat despre înfrângerea germană şi s-a hotărât să fim repatriaţi, am dus-o tot într-un chef! Cine ne-ar fi putut împiedica? În trenul ce ne întorcea în Franţa, am desenat pe peretele compartimentului un portret al lui Guillaume cu un trunchi de porc, iar în loc de legendă: „Jos Germania!“. Trenul s-a oprit şi aproape că ne-am încăierat…

Povestirea lui a durat o jumătate de oră. Când a sfârşit, mi-a mărturisit oftând:

— Cea mai frumoasă parte din viaţa mea, anii de prizonierat din Germania!

Apoi şi-a luat din nou mătura şi a ieşit.

Cioclii

Lampa cu petrol fumegă în nişă, dar cele două femei aşezate pe pernă nu-i acordă nici o atenţie. Una dintre ele, în ciadorul ei negru, ocupă locul de onoare. Bineînţeles, în vizită. La intervale regulate, îşi şterge nasul cu o batistă mare, dând din cap. Cealaltă, într-un ciador de rugăciune de culoare închisă, ce-i acoperă faţa în întregime, lasă să-i scape tânguieli şi gemete de circumstanţă. Uşa se deschide. Cealaltă soţie, cu ochii umflaţi, intră cu narghileaua pe care o lasă în faţa vizitatoarei, după care se duce să se aşeze la intrare. Gazda, ţinându-se aproape de invitată, parcă sub apăsarea unei supărări subite, începe să-şi smulgă părul din cap şi să se lovească peste cap şi piept:

— Dragă Bibi, ăsta nu-i soţ, ci o perlă rară. Blestemată fie cea care n-a ştiut să-i recunoască valoarea! Gândeşte-te, draga mea, că nu mi-a făcut niciodată nici cel mai mic reproş... Bietul meu bărbat! A dispărut atât de neaşteptat! N-a murit de moarte bună, a fost ucis.

Leşină pe perne, iar ciadorul îi alunecă de pe cap, lăsând să i se vadă părul în dezordine, cănit cu henna.

Bibi Khānom[1], cu vârful narghilelei în gură, se întoarce către cealaltă soţie:

— Narghes Khānom, unde-i pământul de la locurile sfinte şi apa de trandafiri?

Narghes Khānom, cu demnitate, se ridică, se duce şi ia flaconul cu apă de trandafiri de pe etajeră, arătându-i-l lui Bibi Khānom şi adăugând cu discreţie:

— Leşinurile astea sunt prefăcătorii, de la un capăt la altul. Chiar în clipa când Maşdi era pe cale să-şi dea sufletul, i-a luat

ceasul de buzunar.

Bibi Khānom masează braţul femeii prăbuşite, îi apropie de nări flaconul cu apă de trandafiri. Aceasta îşi revine în simţiri şi se ridică în capul oaselor:

— Vezi în ce încurcătură sunt! îi spune lui Bibi Khānom. S-a petrecut chiar în dimineaţa asta. Maşdi stătea în patul lui. Mi-a spus: „Aprinde-mi o ţigară!“. I-am dat una şi a fumat-o. Apoi, ca şi când ar fi avut o presimţire, mi-a zis: „Eu o să mor. Cum să-ţi mulţumesc pentru tot ce-ai făcut?“. „Slavă Domnului, n-o să mori“, i-am răspuns. Dar el a zis: „În privinţa lui Hasan, sufletul mi-e împăcat deplin: o să iasă fără probleme din încurcătură; dar sunt îngrijorat pentru tine. Dacă vrei să scrii un testament pentru casă, o să-l semnez“.

Bibi Khānom îşi drege glasul:

— Manidjeh Khānom! Nu te lăsa! Dumnezeu să-ţi aibă fiul în grijă, sănătos!

Bibi Khānom îi trece narghileaua lui Manidjeh, care o ia cu o mână pe care ies la iveală o sumedenie de brăţări de aur.

Manidjeh: Nu! N-o să durez mult după Maşdi Radjab, eu, o biată femeie fără situaţie, împovărată de datorii, cu un băiat care trăieşte-n altă parte. Nu, nu pot rămâne în casa asta. Totul îi aparţine fiului meu care e încă minor. Dragă Bibi, răposatul soţ mi-a spus în agonie: „Ia cheile, înainte de a cădea în alte mâini“.

Narghes Khānom izbucneşte în lacrimi.

Bibi Khānom: Dumnezeu e deasupra tuturor! Nu mai târziu de săptămâna trecută, m-am dus la prăvălia lui Maşdi să cumpăr miniu pentru fiul lui Roqqieh. Dumnezeu să-l binecuvânteze, degeaba am insistat, n-a vrut să-mi ia banii. „Seyyed Khānom, mi-a zis, eu sunt cel îndatorat!“. Manidjeh Khānom, ce boală o fi căpătat ca să dispară aşa?

Manidjeh: De trei zile nu mai dormeam. Secasem de puteri la căpătâiul lui. M-am dus la moscheea Vineri să-i caut reţete de rugăciune, l-am adus pe Hakim Moise, doctorul, care i-a găsit ceva boli la intestin. Am făcut tot ce mi-a stat în putere: comprese calde pe burtă, ceai de limba-mielului, anason şi badian, odolean, flori de scaiete, coji de portocale, l-am făcut să ia de toate. Timp de două zile s-a simţit mai bine, până în

dimineaţa asta, când dormeam în patul lui, alături de el. Am simţit mâna lui Maşdi mângâindu-mi părul: „Manidjeh! mi-a spus, te-ai străduit mult pentru mine! Iartă-mi greşelile pe care le-am săvârşit faţă de tine. Iartă-mă că mi-am mai luat o nevastă: am făcut-o ca să o pun în slujba ta“. De două ori m-a rugat să-l iert. Eu, eu l-am împins cu ciudă: „Dar scoală-te odată! Ce tot îndrugi ca o babă? Du-te la prăvălie! Hai! La muncă!“. Dragă, m-am dus să mă odihnesc puţin şi am trimis-o pe Narghes la căpătâiul său, în caz c-ar fi avut nevoie de ceva. Dar ştii, Bibi, jur pe capul singurului meu copil, ăsta-i adevărul: spre amiază, când m-am trezit, boala se agravase. Lipsisem atât de puţin!…

Bibi Khānom îşi şterge nasul şi clatină din cap cu un aer înţelegător.

Narghes: Doamna se zoreşte s-o ia înaintea celorlalţi? Doamna vrea să se descurce singură? Câtă vreme bietul om era în viaţă, îl supuneai la cele mai rele mizerii, iar acum ţi-a devenit drag peste noapte? Şi uită-te cum face pe îndurerata! Dar încetează odată să te dai bocitoare! Bibi Khānom, să n-am parte de tinereţe dacă mint, eu l-am îngrijit pe Maşdi. Ea mânca şi dormea, nimic altceva. Iar acum are obrăznicia să vină să mă tragă pe sfoară. Să-l fi omorât eu, din întâmplare? Sau asta o fi făcut-o cea care avea cheile de la toată casa şi care mi-a închis uşa în nas?

Manidjeh: De ce se bagă ea? Nu i-a zis nimeni nimic! Se bagă ca musca-n lapte! Ştii ceva? Ei bine, s-a terminat cu linguşelile!

Bibi Khānom: Binecuvântat fie Profetul şi blestemat, diavolul! Narghes Khānom, ieşi de aici!

Narghes Khānom iese din încăpere plângând.

Manidjeh: Ah! Dacă aveam noroc, nu un băţ ar avea măgarul între picioare, ci un pom! Tu şi Dumnezeu îmi sunteţi martori! Gândeşte-te ce soartă tristă am! Cum o să-mi fac un rost în casa asta cu o aşa răpănoasă?

Bibi Khānom: N-ai decât să n-o iei în seamă, o să fie mai rău decât o sută de lovituri de nuia.

Manidjeh: La urma urmei, draga mea, ce vrei să-ţi spun? Eram în bazin când am văzut-o pe Narghes dându-şi cu pumnii în cap şi strigând: „Veniţi repede! Moare Maşdi!“, Draga mea,

ferească Dumnezeu de zile rele, m-am dus degrabă şi, îndată ce am intrat în cameră, l-am găsit pe Maşdi zvârcolindu-se de durere, gâfâind. Deodată, a căzut pe spate, cu dinţii strânşi. S-a albit ca iaurtul, şi-a încreţit nasul, ochii lui şi-au pierdut strălucirea neagră, trupul i s-a înţepenit ca un lemn, respiraţia i-a stat. Am dat fuga să găsesc o oglindă, să i-o pun la gură. Puteai să zici că nu mai sufla de un an. Am început să-mi dau pumni în cap şi să-mi smulg smocuri de păr. Ce am suferit îl rog pe Dumnezeu să nu mai dea la nimeni. Apoi m-am dus să fac rost de pământ din cel pe care l-ai adus de la Kerbela, l-am pus într-un pahar cu apă şi i l-am vărsat pe gât. Dinţii îi erau aşa de încleştaţi, că apa de Kerbela i se prelingea pe lângă gură. Pe urmă i-am închis ochii şi i-am legat bărbia. Am trimis pe cineva după A'Şeikh Ali. I-am spus să se ocupe de înmormântare şi i-am dat douăzeci de tomani. Draga mea, mortul n-a rămas întins mai mult de două ore. La ora asta, cred că-i îngropat.

Manidjeh îi trece narghileaua lui Bibi Khānom. Aceasta clatină din cap:

— Preafericitul, doamnă, atâta bine a făcut! Şi-a slobozit imediat sufletul. Dumnezeu să-l acopere cu bunătatea Lui! Bietul nostru trup e mai mult de plâns pe lumea asta. Câţi ani avea Maşdi?

Manidjeh: O! Doamne, îmi vine să mor! Era încă tânăr la trup. Obişnuia să spună c-avea patruzeci de ani când Nasreddin Şāh a fost asasinat; adică acum cam douăzeci de ani. Ştii, dragă, pentru un bărbat, şaizeci de ani nu-i mult. Era în floarea vârstei, când e omul copt. În mod sigur Narghes l-a otrăvit. Ah! Dacă aş fi putut să mă omor în locul lui! Mi-e scârbă să mai trăiesc.

Bibi Khānom: Dumnezeu să vă păzească, doamnă! Ferice de el, că trupul n-a rămas fără mormânt! Dumnezeu purifică, Dumnezeu înmormântează. Noi ceilalţi, bieţi nenorociţi, rămânem cu păcatele noastre. Să ne ierte Dumnezeu pe toţi.

Narghes intră în încăpere:

— Şeikh Ali e aici; cere cinci tomani pentru înmormântare.

Manidjeh: Nu-i pus capacul pe oală, şi pisica îndrăzneşte orice?! Ei da! Cioclii au simţit mirosul de cadavru. În toată

vraiştea asta, cum vreţi să mai ştiu de mine? Şi de parcă nu era de-ajuns, A'Şeikh s-a pus să mă jumulească numaidecât, cu amândouă mâinile. Banii sunt ai copilului meu. Nici unul dintre prietenii lui dragi, nici un amic al răposatului nu a călcat măcar patru paşi în urma sicriului. Toate muştele erau pe prăjituri! Ieri, Yuzbaşi a venit să afle noutăţi. A făcut un tărăboi nemaipomenit pe motiv că nimeni nu s-a ocupat de el cum se cuvine: De ce nu i s-a făcut budincă? De ce n-a fost chemat un doctor bun?... Azi am trimis pe cineva să-i ceară să vină să ne ajute, dat fiind că nu-i bărbat în casă. S-a scuzat că are nu ştiu ce treabă la tribunal. (Adresându-i-se lui Narghes:) Bine! Spune-i să vină ca să văd ce doreşte!

Apoi începe din nou să geamă:

— Sărmanul meu soţ! M-a lăsat singură şi fără ajutor! Biata de mine! În plină iarnă, m-a părăsit deodată, lăsându-mă cu o droaie de copii, fără provizii, fără un bob, fără cărbune, fără nimic ca să trăiesc!

Intră Şeikh Ali, cu un turban mare pe cap. Vorbeşte cu accent puternic:

— *Salām!* Dumnezeu să vă dea viaţă lungă! Copiii fi-vă sănătoşi! Şi s-aveţi milă de noi! Dumnezeu să se îndure de răposat! Avea atâta grijă de servitorul vostru! Şi eu am nevoie de condoleanţe! Doamnă, Dumnezeu ne hotărăşte moartea. Fără voinţa Sa, nici o frunză nu pică. Şi nouă o să ne vină rândul. Aşa l-a vrut El în dreptatea Sa. Noi ceilalţi, supuşii Lui neputincioşi, nu putem nimic în privinţa asta. Ah, doamnă! Dacă aţi fi văzut cum se mişca sicriul cu el, drept, mergea aţă!

Bibi Khānom: Preafericit fie! Draga mea, sicriul cu el mergea aţă!

Manidjeh: Bine! Spuneţi-mi, aţi îngropat bine mortul? S-a terminat?

A'Şeikh: Doamnă, vă rog să mă iertaţi că vă amintesc un amănunt dureros, dar mai rămâne o cheltuială de cinci tomani de plătit; pot să v-arăt dovada. Groparul n-a fost plătit până acum.

Manidjeh: Aşa c-aţi lăsat mortul în cimitir, în voia Domnului!

A'Şeikh: Nu! Groparul a rămas acolo.

Bibi Khānom: Blestemată fie singurătatea!

Manidjeh: Biata de mine, unde să găsesc bani? E o minciună că Maşdi avea o sută de dinari. Nici măcar carpeta pe care m-am aşezat nu-i a mea, e a ţâncilor lui Narghes. Cunoaşteţi proverbul: „Femeie tânără şi soţ bătrân, alţii pun seminţe-n sac!“. Doamne sfinte, şi ea şi-a umplut cu vârf un coş jos, în camera alăturată! De ce nu vă duceţi să-i cereţi ei bani? Că doar eu nu-s regele Cresus. Sunt doar o sărăntoacă. Fără cel mai mic venit, care nu pricepe de ce i se cere. Unde să găsesc suma asta? Cine o să mi-i dea înapoi? Bine! Grăbiţi-vă, daţi-mi o dovadă, găsesc eu pe cineva să se ocupe de asta.

A'Şeikh: Fie ca Dumnezeu atotputernicul să ne îngăduie sprijinul dumneavoastră! Bineînţeles, n-o să uitaţi preţul serviciilor mele! La dispoziţia dumneavoastră, imediat!

A'Şeikh îngenunchează, mâzgăleşte câteva cuvinte pe o bucată de hârtie, pe care i-o întinde lui Manidjeh. Aceasta bagă mâna într-o pungă ce-i atârnă de gât şi scoate câteva bancnote, pe care le numără înainte de a i le da şeicului, ia chitanţa şi o strecoară în pungă. Începe din nou să geamă:

— Eu, biată văduvă, economisisem din greu o sută de dinari; erau pentru pelerinaj. Cine o să mi-i dea acum? Cine se va-ngriji de funeralii? Cine o să plătească ceremoniile din a opta zi?

A'Şeikh: Fiţi mulţumită, doamnă, aveţi sprijinul meu, de ce anume vă e teamă? Puteţi conta pe mine pentru toate. Am o datorie grea faţă de Maşdi. Nu mă uitaţi! (Iese.)

Bibi Khānom: Nimeni nu rămâne acasă în seara morţii sale! Preafericit fie, trupul i-a fost dus de îndată.

Manidjeh: Ah! De m-ar fi luat şi pe mine! Asta nu mai e viaţă! Ştiţi că am rămas cu doar cincizeci de tomani în buzunar? Cum vreţi să trăiesc în aceeaşi cocioabă cu Narghes? Nici nu ştiţi ce nenorocire poate fi asta! (Aruncă o privire.) O! Dumnezeu să ne apere! Uite-o pe vrăjitoare. Şi, ca şi cum n-ar fi de-ajuns una, uite două. Mama c-un picior în groapă! (Gemete.)

Uşa se deschide. Intră Narghes şi mama ei.

Narghes se duce şi măreşte lumina lămpii. Bibi Khānom se ridică pe jumătate în faţa mamei lui Narghes, o femeie grasă cu părul argintiu, apoi se reaşază. Narghes plânge, cu capul plecat.

— Sărmana mea fată, nu mai plânge aşa! Asta nu-i place bunului Dumnezeu. Eşti singură cu copiii tăi în casa asta, pe lângă mătuşi şi nepoţi, văduve şi bastarzi. Trebuie să arăţi cuviincios. Dacă nimeni n-ar trebui să ajungă văduvă, nici Om-o Bani n-ar fi ajuns vreodată. Uită-te bine în jurul tău şi bagă de seamă ca nimic să nu-ţi dea peste cap micile treburi.

Narghes iese plângând.

Mama lui Narghes: Ce ştiţi voi? În ce mă priveşte, nu-s o frunză moartă ce tremură la o adiere. Moartea şi tânguielile au şi ele un sfârşit. Soţul, Dumnezeu să aibă grijă de sufletul lui, e mort acum. Însă eu, eu mă aflu aici să pun la punct socotelile fetei mele. De mâine, ea trebuie să fie în stare să trăiască pe propriile picioare cu cei trei ţânci ai săi. Mi-ar părea bine să rezolvaţi totul chiar în seara asta, să se pună sigilii. Ştiu sigur că bunul Dumnezeu ne dă mereu pâinea cea de toate zilele, dar copiii ăştia n-o să se descurce în veci lăsaţi de izbelişte. Trebuie să desemnăm numaidecât un executor testamentar.

Manidjeh: Numai eu să fac totul? Când am spus că n-ar trebui puse sigiliile? Am făcut rău c-am pus la cale totul? Grăbiţi-vă să-l căutaţi pe mollah să pună sigiliile. În privinţa mea, doar asta cer.

Narghes intră cu o ceaşcă de ceai pe care o aşază în faţa mamei sale, făcând o mutră oribilă: „E prea târziu acum, trebuia să ne fi gândit dinainte!“.

Manidjeh (lui Bibi Khānom): Neruşinarea are totuşi un capăt! M-am săturat! Să se ducă naibii! O netrebnică: s-a dus să-şi prevină mama, când, în urmă cu trei ore, soţul îi trăia încă. Ei da! N-are pic de ruşine! Maşdi mi-a cerut prin testament să iau toate cheile ca nu cumva s-ajungă pe mâinile vreunui nespălat. Duceţi-vă odată să-l căutaţi pe mollah! Puneţi sigiliu pe tot ce este. Sunt pregătită, o să-i predau cheile mollahului. Acum un minut, Şeikh Ali m-a luat tare şi mi-a cerut cinci tomani, mie, biată femeie în doliu, părăsită de soartă! M-am spetit în casa asta! Peste două zile, şi în plină iarnă, o şterg de-aici. Dacă nu era vorba de răposatul meu soţ, aş fi plecat pe loc fără să-mi pun măcar o broboadă pe cap. Fără Maşdi, casa asta e pentru mine o insultă. Trei nopţi întregi am vegheat la căpătâiul lui şi, când totul s-a sfârşit, iar Maşdi

şi-a dat obştescul sfârşit în braţele mele, am văzut-o sosind pe Narghes Khānom, soţia cea iubită. A intrat în cameră cu ifose şi plângând cu lacrimi de crocodil. Aşa m-a scos din fire, că i-am trântit uşa în nas.

Narghes: Ia te uită! Ai încuiat uşa ca să cotrobăi, mincinoaso ce eşti, ai şi uitat! E-a nu ştiu câta versiune! Eu îl îngrijeam pe Maşdi. Tu, noaptea, dormeai buştean. De altfel, înainte să moară, Maşdi n-a avut o lungă agonie. Am dovada că Maşdi încă sufla când tu îi legai bărbia, fiindcă-i doreai banii. Ai uneltit să fie îngropat cât se poate de repede. Crezi că-s idioată? După asta, mi-ai închis uşa în nas ca să scotoceşti prin cameră, iar acum mă treci prin ciur şi prin dârmon?

Manidjeh: Ţopârlanco! Nu ţi-e ruşine să mă minţi în faţă? Pentru mine, s-a terminat! Mi-am trăit traiul, mi-am mâncat mălaiul. Dar tu, tu fă-ţi socotelile! Pe când Maşdi era în formă, cum dispărea, era de găsit în patul doamnei Narghes! În fiecare după-masă lăsată de la Dumnezeu, când se întorcea Maşdi, ea se grăbea, fardată cum era, să-i deschidă şi să-şi facă numărul de seducţie! Un soţ pentru care mi-a albit părul în casa asta, căruia i-am făcut un băiat frumos ca soarele, pe bărbatul ăsta mi l-ai furat! L-ai pus să bea o băutură magică. Eu n-aveam grămada asta de bani uzurpaţi ca să-mi cumpăr cosmeticale. Te-ai dus în cartierul evreiesc ca să-mi faci farmece. M-ai îndepărtat de soţul meu. Cine merge să scormonească sub uşa ta găseşte o grămadă de talismane şi de reţete cu vrăji. Când Maşdi s-a îmbolnăvit, ar fi vrut ca eu să-l şterg la fund? Dacă pentru…

Mama lui Narghes: Bun! De-ajuns! Nici un câine nu poate înveli în mizerie marea. Tu, măsoară-ţi cuvintele, altfel se îngroaşă gluma. Deci aşa, ai vrea ca fata mea să sufere într-un colţ din casa asta? S-o ia frigurile? E adevărat, ea-i tânără, fiecare fir din părul ei vă farmecă. Maşdi era bătrân! La toţi le plac femeile tinere!

Bibi Khānom: Binecuvântat fie Domnul, dar blestemat, diavolul!

Narghes: În schimb, doamna era stăpână în casă şi se ocupa de tot! Avea toate cheile! Eu eram sclava. Plină de atenţii faţă de tine. Din respect pentru Maşdi, făceam din toate vorbele

tale un colier de perle preţioase. Iar tu, în toate serile, te puneai pe bietul Maşdi şi-l copleşeai cu ironii. Nefericitul venea să se refugieze la mine. Ai fi vrut poate să-l alung? Într-adevăr, tu l-ai făcut să moară de mâhnire. Lună de lună, făceai mutre şi dintr-odată iată-l ajuns soţul drag!

Manidjeh: Începea să-l lase: de ce şi-a mai luat o nevastă? Bărbaţii nu îndură să le faci vreo observaţie femeilor lor! Ei bine, ele nu mai simt pentru ei nici un dram de afecţiune când soţul le impune o a doua! La început, mizerabilul ăsta era bucuria vieţii mele, iar apoi te-a proţăpit dinaintea mea!...

Narghes: Nu te-ai priceput şi-atât! Femeia care nu ştie să-şi ţină casa şi bărbatul se pune în pericolul de-a se trezi cu alta în casă! În sfârşit, trecutul e trecut! Dar să nu te aşezi pe binele copiilor mei! De pildă, brăţările pe care le porţi sunt ale lor. Până în dimineaţa asta, n-aveai decât una. Unde le-ai găsit pe celelalte două?

Manidjeh: Ah! După cum răcneşte o ghiceşti! De douăzeci şi cinci de ani muncesc pe brânci în casa asta. Am vechime! Ţopârlanca tocmai îşi descarcă bagajele şi nu suportă să vadă tot ce-i al meu! Dacă-i aşa, mă duc să-i scuip în mutră secăturii ăsteia tot ce am pe inimă...

Bibi Khānom: Dumnezeu fie binecuvântat, doamnă! Puneţi pază limbii şi lui arătaţi-i recunoştinţă! Sufletul răposatului arde de tot ce vă iese pe gură. Singură aţi spus că n-au trecut decât trei ceasuri de când a murit. Gândiţi-vă un pic la copiii lui.

Manidjeh: Uite-o cum scutură din clopoţei în jurul coşciugului!

Mama lui Narghes scoate un ţipăt:

— Blestemată să fiu! Mortul, uitaţi-vă! (Leşină.)

Bibi Khānom strigă la rândul ei:

— Oh! Priviţi! La fereastră, Maşdi! E Maşdi!... (Amuţeşte.)

Deodată, femeile încep să urle toate împreună. Uşa se deschide. Maşdi intră. E îmbrăcat în linţoliul lui alb, murdar de pământ; faţa îi e lividă; părul, răvăşit. E în picioare, în prag, sprijinit de uşă.

Manidjeh, în panica ei, îşi scoate punga atârnându-i de gât şi o aruncă în faţa lui Maşdi, cu cheile şi brăţările.

— Nu! Nu! Nu te apropia! răcneşte ea. Ia tot şi du-te!... Mort! Eşti mort!... Uite legătura de chei. Punga are o sută de tomani pe care i-am luat din cufărul tău; cu o chitanţă de cinci tomani. Ia-le şi du-te! Fie-ţi milă de mine! Du-te! Du-te! (Se ridică şi se retrage în spatele lui Bibi Khānom.)

Narghes scoate ceva din basmaua ei şi aruncă obiectul spre Maşdi:

— Uite dinţii tăi falşi de aur şi cei cinci tomani pe care i-am luat iar de la A'Şeikh Ali. Ia-i şi pleacă repede! (Îşi ascunde faţa în mâini şi se adăposteşte sub fustele mamei sale.)

Manidjeh: Dinţii ce l-au costat cincizeci de tomani pe Maşdi!...

Maşdi Radjab e stupefiat, zâmbeşte.

— Nu, le linişteşte el, nu vă fie teamă... N-am murit, a fost doar o sincopă. Mi-am revenit în mormânt!

Manidjeh: Nu! Nu! Chiar ai murit! Pleacă de-aici! Lasă-ne în pace! Pe mine nu mă iubeai! (Arătând-o pe Narghes:) Iubirea ta ea e.

Maşdi Radjab: Nu! Nu-s mort. N-au apucat să mă acopere cu pământ... Mi-am recăpătat cunoştinţa... Groparul a leşinat. M-am ridicat... Am alergat! M-am dus la Yuzbaşi... I-am luat mantoul. M-a adus cu trăsura. Aşteaptă în curte.

Manidjeh: Eh!... Asta-i bună! Iată munca lui A'Şeikh Ali! Trei ore a lăsat mortul fără mormânt! Narghileaua... Daţi-mi narghileaua... E un mort viu... Da! Un mort în viaţă!

1. „Doamnă", „domnişoară", în persană; folosit după un nume propriu feminin, îi dă acestuia o nuanţă de politeţe familiară.

Ābgi Khānom

Ābgi Khānom era sora mai mare a lui Māhrokh, dar cine nu ştia asta nu putea să-şi creadă ochilor că erau surori. Ābgi era înaltă şi slabă, cu tenul fără strălucire, buzele groase, părul negru; într-un cuvânt, era mai degrabă urâtă. Māhrokh era mică şi albă, avea nasul scurt, părul şaten, ochii seducători, iar când râdea făcea gropiţe în obraji. Şi prin felul lor de a fi erau cât se poate de diferite. Încă din copilărie, Ābgi era îmbufnată, cicălitoare şi puţin sociabilă, astfel încât se întâmpla să fie supărată pe maică-sa două-trei luni fără întrerupere. Dimpotrivă, sora ei era primitoare, amabilă, blândă şi surâzătoare; Naneh Hasan o poreclise „favorita“. Şi părinţii o preferau pe Māhrokh, care, fiind mezina, era copilul lor răsfăţat. Încă de la o vârstă fragedă, Ābgi fusese bătută şi certată de maică-sa, dar în public, de faţă cu vecinii, femeia făcea figură că ar nelinişti-o soarta fiicei sale.

— Nenorocita asta, spunea ea ridicând mâinile spre cer, oare ce-o să ne facem cu ea? Cine-o să vrea o fată aşa de urâtă? Mi-e teamă c-o să ne rămână pe cap. O fată care n-are nici avere, nici frumuseţe, nici minte, ce mizerabil o s-o ia de nevastă?

Auzind spunându-se aşa vorbe de faţă cu ea, Ābgi ajunse ea însăşi să nu mai spere că se va mărita vreodată. Cea mai mare parte a timpului şi-o petrecea în devoţiuni, abandonând orice gând de căsătorie din simplul motiv că nu găsise nici un pretendent. Odată, când au vrut s-o mărite cu Kalb Hosein, tâmplarul, acesta s-a împotrivit. Dar Ābgi povestea peste tot că ea refuzase propunerea. „Uf! Tinerii ăştia de azi, toţi numai nişte beţivi, nu-s buni la nimic. Nu-mi vorbiţi mie de căsătorie!“

Astea spunea de ochii lumii, dar se vedea clar că, în adâncul inimii ei, Kalb Hosein îi plăcea şi nu s-ar fi dat în lături să-l ia de bărbat. Dar, cum de la vârsta de cinci ani tot auzea clevetindu-se despre ea că e urâtă şi că nimeni nu o doreşte, văzându-se lipsită de bucuriile lumii acesteia, se străduia, prin rugăciuni şi devoţiuni, să şi le asigure pe cele de pe lumea cealaltă. Era consolarea ei. Zău, nu e o nefericire, îşi spunea, să n-ai parte de plăcerile acestei vieţi trecătoare, când poţi năzui la marile bucurii ale veşniciei! O să vină o zi în care toţi favoriţii naturii, inclusiv sora ei, n-o să-şi dorească altceva decât să-i ia locul!

Când veneau lunile *moharram*[1] şi *safar*[2], începea vremea ei: umbla să se arate peste tot. Nu exista adunare de recitări religioase în „Grădina martirilor“ în care să nu ocupe locul cel mai bun, nu exista spectacol de *taazieh*[3] la care să nu-şi fi rezervat locul cu o oră înainte de amiază. Toţi recitatorii o cunoşteau şi doreau s-o aibă la picioarele mesei lor pentru a crea ambianţă prin plânsetele, lamentaţiile şi urletele ei de durere. Auzindu-le mereu, Ābgi cunoştea pe de rost toate textele pe care le declamau. Părea chiar că se pricepe la cazuistică, de aceea vecinii veneau s-o consulte în probleme de practică religioasă.

Dis-de-dimineaţă, ea era aceea care trezea toată casa. Mergea mai întâi în camera surorii sale, pe care o scula cu o lovitură de picior, ocărând-o: „Hai, aştepţi amiaza ca să te scoli? Treci la rugăciune!“. Nefericita se ridica somnoroasă, îşi făcea abluţiunile ritualice şi se pregătea de rugăciune. Chemarea muezinului, cântatul cocoşului, briza zorilor, murmurul rugăciunii..., toate astea îi creau lui Ābgi o dispoziţie sufletească aparte, o stare de spiritualitate care o făcea să simtă limpede aprobarea propriei conştiinţe. Îşi spunea: „Dacă pe mine nu mă primeşte Dumnezeu în ceruri, atunci pe cine?“. Restul zilei, după ce termina treburile mărunte ale casei, după ce-i dojenea pe unii şi pe alţii, îşi lua şiragul mare de mătănii, care din negre se făcuseră galbene, atât le numărase, şi începea să-şi spună binecuvântările. De acum înainte, singura ei dorinţă era să plece cu orice preţ în călătorie la Kerbela şi să se stabilească pe lângă locurile sfinte.

Sora ei nu-i împărtăşea zelul pentru problemele religioase. Ea se mulţumea să vadă de treburile casei. Mai târziu, când a împlinit cincisprezece ani, s-a angajat la cineva ca fată în casă. Ābgi, în ciuda celor douăzeci şi doi de ani, a rămas la părinţi. În ascuns, îşi invidia sora. Într-un an şi jumătate cât a fost absentă, nu s-a dus niciodată s-o vadă sau să se intereseze de ea. Māhrokh venea o dată la cincisprezece zile să-şi viziteze familia, dar, ca un făcut, Ābgi tocmai era gata să se certe cu vreo vecină sau era la rugăciune, unde stătea două-trei ore. Seara, când erau toţi acasă, o înţepa pe soră-sa cu ironii sau începea s-o dăscălească în privinţa rugăciunii, postului, curăţării ritualice sau în ceea ce priveşte „punctele litigioase“.

„Cea care nu-şi acoperă bine faţa, proclama ea, de păr va fi spânzurată, în infern… Cea care vorbeşte de rău pe altul va avea capul mare cât un munte şi gâtul subţire ca un fir de păr… În infern sunt şerpi mai înspăimântători decât dragonii…“ Şi alte amabilităţi de soiul ăsta.

Māhrokh simţea pe propria piele şfichiuirile geloziei, dar nu lăsa să se vadă. Într-o zi, după-amiază, ajunse acasă, vorbi ceva în şoaptă cu mama sa şi se întoarse. Ābgi, cum şedea la intrarea în camera din faţă, le observă în timp ce fuma *ghalyān*[4]. Dar, deşi ar fi vrut, se abţinu s-o întrebe pe maică-sa despre ce-i vorba şi nici aceasta nu-i spuse nimic.

Seara, tatăl se întoarse de la şantierul de construcţii unde lucra: îşi scoase boneta rotundă, murdară de ipsos, se dezbrăcă, îşi luă punguţa cu tutun şi pipa şi urcă să fumeze pe terasă. Ābgi, terminându-şi toate treburile, veni s-o ajute pe maică-sa să pună samovarul de tinichea, oala, castronul mare de aramă, condimentele cu oţet şi cepele, apoi toţi trei se aşezară pe *ghelim*[5]. Atunci atacă mama subiectul atâtor mistere:

— Abbās, îngrijitorul casei în care lucrează Māhrokh doreşte s-o ia de nevastă. În dimineaţa asta, când eram singură acasă, mama lui a venit s-o ceară. Vor să facă nunta săptămâna viitoare. Dau douăzeci şi cinci de tomani ca *şirbahā*[6], treizeci de tomani din averea lăsată de soţul decedat, cu o oglindă, nişte „lalele“[7], un *Coran*, o pereche de pantofi, prăjituri, un

săculeţ cu nu ştiu ce, o eşarfă de tafta, o pereche de pantaloni ţesuţi cu fir metalic…

Tatăl, răcorindu-se cu un evantai garnisit cu o bordură de ceapraz galben şi degustându-şi ceaiul, cu o bucată de zahăr între dinţi, dădu din cap a lehamite:

— Foarte bine, cu-atât mai bine, nici o obiecţie, fără să-şi manifeste nici uimirea, nici mulţumirea, fără să facă vreun comentariu, ca şi cum s-ar fi temut de nevastă-sa.

Ābgi se înfurie. Înţelegând despre ce e vorba, incapabilă să suporte povestirea detaliată a negocierilor, se ridică sub pretext că trebuie să meargă să se roage şi coborî maşinal scara care dădea în sala comună. Se privi în oglinjoara sa şi se descoperi bătrână şi ofilită: trecuseră mai mulţi ani în cele câteva minute. Crezu că vede un rid între sprâncene şi descoperi printre şuviţe un fir alb pe care îl smulse apucându-l cu degetele. Rămase mult timp în faţa lămpii, privindu-i fix flacăra, fără să-şi dea seama că se arde.

Trecură câteva zile. Toată casa era în fierbere. Drumurile la bazar se înmulţeau. Au fost cumpărate două rochii ţesute cu fir metalic, o carafă şi nişte pahare, un covor de baie brodat, un vaporizator cu parfum de trandafir, un ceainic, o bonetă, o cutie cu farduri, o trusă de vopsit sprâncenele, un samovar de alamă, o perdea de *ghalamkār*[8], pe scurt, tot ce era de trebuinţă. Şi, cum mama ţinea să facă lucrurile cum trebuie, puse deoparte, pentru zestrea lui Māhrokh, toate fleacurile pe care le găsi împrăştiate prin casă. Opri chiar un covor de rugăciune din caşmir, pe care Ābgi Khānom în zadar i-l ceruse de mai multe ori.

Tăcută şi gânditoare, Ābgi observa pe furiş toată agitaţia asta. Stătea în pat de două zile, pretextând o durere de cap. Maică-sa o certa:

— E foarte greu să ai o soră, nu? Ştiu, gelozia… Dar, cum se spune, gelozia nu face roade. Că eşti frumoasă ori nu, asta nu-i vina mea, Dumnezeu a vrut aşa. N-am încercat să te mărit cu Kalb Hosein? Nu-i vina mea că nu le-ai plăcut. Acum te prefaci bolnavă ca să nu dai o mână de ajutor la treabă! Domnişoara nu mai pridideşte cu evlavia, se maimuţăreşte de dimineaţă

până seara, şi tot eu, cu bieţii mei ochi obosiţi, trebuie să trag la andrele…

— Bine, bine, răspundea Ābgi ghemuită sub cuverturi, cu inima sfâşiată de invidie, trăncăneşte cât vrei! Cu ginerele frumuşel pe care l-ai găsit! Bărbaţi ca Abbās se găsesc pe toate drumurile. Şi eu să-mi pun pe inimă din pricina asta? Din fericire, toată lumea ştie cine e acest Abbās. Şi nu-mi spune mie că Māhrokh nu este însărcinată-n două luni! N-am zis nimic, dar am şi eu ochi ca să văd… O asemenea fată nu-mi mai e soră!…

Mama îşi ieşi din ţâţâni:

— Taci, Dumnezeule mare! Blestemato, mizerabilo, fiică obraznică!… Mi-e ruşine cu tine, nu vreau să te mai văd! Încerci s-o murdăreşti pe soră-ta. Ştiu bine că ciuda te face să spui aşa ceva. Dar ce crezi? Aşa cum eşti, nimeni nu te va dori. De ciudă o ponegreşti pe Māhrokh. Nu repetai tu singură că în *Coran* scrie că toţi mincinoşii sunt nişte şarlatani? Ah! Ai noroc că nu eşti frumoasă, altminteri, tot văzându-te lumea că ieşi din casă sub cuvânt că te duci la predică, ar flecări altfel pe seama ta… Hai, hai, toate rugăciunile şi zilele tale de post nu fac nici cât o ceapă degerată. Doar prefăcătorie şi cârdăşie…

Iată vorbele care, în decursul celor câteva zile, se schimbară între mamă şi fiică. Māhrokh asista la acele certuri tulburată şi fără să spună nimic.

În sfârşit, sosi seara nunţii. Toate vecinele, toate femeile bune din cartier erau acolo îmbrăcate de sărbătoare, cu sprâncenele cănite, obrajii fardaţi, părul pe frunte, etalând şaluri brodate şi pantaloni căptuşiţi cu vatelină. Printre ele, Naneh Hasan trona cu un aer neghiob. Toată numai zâmbet, înclinată pe-o parte, se umfla în pene, bătând în tamburină şi repetând singurul cântec care-i forma repertoriul:

„Prieteni ai mei, Dumnezeu să vă binecuvânteze,
Pe veci Dumnezeu să vă binecuvânteze!
Ne duserăm, ne duserăm
La casa mirelui:
E-o mare bucurie,
El este regele,

De fericire scânteiază toţi ochii!
Prieteni ai mei, Dumnezeu să vă binecuvânteze,
Pe veci Dumnezeu să vă binecuvânteze!
Ne duserăm, ne duserăm
La casa mirelui:
Totul merge rău tare,
Totul e strâmb,
Ochii varsă toţi lacrimi.
Prieteni ai mei, Dumnezeu să vă binecuvânteze,
Pe veci Dumnezeu să vă binecuvânteze!
Ne duserăm să-i căutăm aleasa.
Pe veci Dumnezeu să vă binecuvânteze!“

Repeta acest refren fără istov, în vânzoleala de acolo. Nişte femei dădeau fuga la bazin să cureţe platourile frecându-le cu cenuşă. Un miros îmbietor de *ghormeh-sabzi*[9] se răspândea în casă. Una dintre femei alunga o pisică din bucătărie, alta cerea ouă să facă o tocană cu ceapă. Nişte copii ţinându-se de mână se ghemuiau şi se ridicau, psalmodiind:

„Furnicuţe-n baie
Forfotesc voios,
Hop, ţop, sus, jos!
Hop, ţop, sus, jos!“

Se aprinseră samovarele de alamă, închiriate pentru această ocazie. Apoi se răspândi vestea că ar veni la nuntă şi patroana lui Māhrokh cu cele două fete ale ei. Se pregătiră două mese pline cu dulciuri şi fructe şi două scaune. Tatăl lui Māhrokh se plimba încoace şi încolo, îngrijorat de proporţiile cheltuielilor. În schimb, mama ţinea neapărat să se organizeze, seara, o piesă de teatru cu păpuşi.

În toată această harababură, Ābgi Khānom era de negăsit. Ieşise la ora două după-amiază şi nimeni nu ştia unde se afla. Se gândeau că e cu siguranţă la predică.

„Lalelele“ erau aprinse. Odată terminată petrecerea, toată lumea plecase, în afară de Naneh Hasan. Cei doi tineri, uniţi prin legăturile căsătoriei, se retrăseseră în marea sală, cu toate uşile închise, când Ābgi Khānom se întoarse acasă. Se îndreptă

direct spre camera alăturată pentru a-şi scoate ciadorul. Văzând perdeaua trasă, ridică un colţ, de curiozitate, şi-şi văzu sora, cu obrajii şi ochii fardaţi, mai drăguţă ca oricând în lumina lămpii, alături de un soţ care părea de douăzeci de ani, aşezaţi amândoi la o masă încărcată cu dulciuri. Tânărul, ţinându-şi proaspăta consoartă de mijloc, îi şoptea ceva la ureche. Ca şi cum şi-ar fi dat seama de prezenţa intrusei şi vrând s-o facă să turbeze de mânie, cei doi râdeau şi se îmbrăţişau drăgăstos. Se mai auzea, venind din fundul curţii, sunetul tamburinei lui Naneh Hasan şi refrenul său:

„Prieteni ai mei, Dumnezeu să vă binecuvânteze!…“

Un amestec de aversiune şi gelozie năpădi inima lui Ābgi. Lăsă colţul perdelei şi, fără să-şi scoată măcar ciadorul, se aşeză pe aşternutul împăturit, cu faţa la perete, şi rămase acolo cu bărbia în mâini, cu privirea în jos, fixând motivele florale ale covorului. Le contempla ca pe un spectacol inedit, le număra, compara culorile. Când cineva a intrat, Ābgi n-a băgat de seamă, nici măcar n-a ridicat capul să vadă cine e. Maică-sa se miră:

— De ce nu mănânci? De ce faci pe încăpăţânata? Ce motive ai să stai aici stană de piatră, ca o cobe? Scoate-ţi ciadorul şi vino să-ţi îmbrăţişezi sora. Ia uită-te pe geam: vezi cât sunt de drăguţi amândoi? Nu cumva de asta eşti invidioasă? Hai, vino, spune ceva. Ştii, toată lumea m-a întrebat: Dar soră-sa unde-i? N-am ştiut ce să le zic.

Ābgi se mulţumi să dea din cap:

— Am mâncat deja.

Era miezul nopţii. Adormiseră toţi, cu mintea plină de amintirile propriilor nunţi, şi visau frumos. Fură treziţi deodată de un clipocit, ca şi cum cineva se zbătea în apă. Alergară cu capul descoperit şi picioarele goale, crezând că vreun copil sau vreo pisică o fi căzut în bazin. Cineva aprinse o lampă, căutară peste tot, dar nu găsiră nimic deosebit. Însă când să meargă iar la culcare, Naneh Hasan remarcă papucii lui Ābgi lângă portiţa rezervorului. Apropiară lampa. Trupul fetei plutea deasupra apei. Şuviţele sale negre i se încolăciseră ca un şarpe în jurul gâtului, iar rochia ruginie i se lipise de piele. Chipul purta semnele unei impunătoare seninătăţi: de

parcă Ābgi ajunsese în locul unde nu există nici frumuseţe, nici urâţenie, nici nuntă, nici doliu, nici râs, nici plâns, nici bucurie, nici tristeţe. Era în ceruri…

1. Prima lună a calendarului musulman; pentru şiiţi, primele zece zile din această lună sunt de doliu. În ziua a zecea, aniversarea martirajului imamului Hosein, au loc manifestaţii religioase de amploare.
2. A doua lună a calendarului musulman, când cade aniversarea morţii Profetului, a morţii imamului Hasan şi a morţii imamului Rezā; a doua lună de doliu pentru şiiţi.
3. Teatru religios a cărui temă este martirajul imamului Hosein la Kerbela.
4. Narghilea persană cu tub rigid.
5. Covor ţesut cu motive diverse, mai ieftin decât covorul înnodat.
6. Sumă vărsată în timpul căsătoriei de către mire părinţilor fetei; literal, „preţul laptelui“.
7. Candelabre de sticlă a căror formă aminteşte de aceea a lalelei.
8. Stambă imprimată cu desene decorative.
9. Mâncare iraniană pe bază de carne şi legume tocate.

Legenda creaţiei
Satiră pentru marionete în trei tablouri

Personajele:

Dumnezeu	
Gabriel Paşa	Tatăl Adam
Mihail Efendi	Mama Eva
Mollah Azrael	Hurii şi efebi
Rafael Beg	Elefantul
Milord Satan	Struţul

Tabloul întâi

Un decor măreţ. În centru, pe un tron incrustat cu pietre preţioase, şade Dumnezeu. E un bătrân decrepit, cu barbă lungă, păr alb, ochelari groşi, tunică lungă pe care sunt cusute nestemate. Stă nonşalant rezemat în coate pe o pernă brodată cu perle. Un paj negru îi ţine o umbrelă de soare deasupra capului; alături de el, o tânără îi face vânt cu evantaiul ca să-l răcorească.

De o parte şi de alta a tronului, slugi apropiate: la dreapta, Gabriel Paşa şi Mihail Efendi; la stânga, Mollah Azrael şi Rafael Beg. Poartă echipamentul legionarilor romani: scut, platoşă, cazacă, jambiere până la genunchi, spadă la centură; aripile

sunt strânse la spate. Mollah Azrael, arhanghel cu cap de mort, cu capa pe umeri, ţine în mână, ca pe o spadă, o coasă. Toţi sunt de gardă.

În spatele lor, hurii, cu ochii machiaţi, contemplând scena, cu câte o basma înnodată sub bărbie, în timp ce efebii le dezbracă din priviri. Într-un colţ, Milord Satan, înalt, cu sprâncene în accent circumflex, cu ţăcălie, cu pălărie ţuguiată, capă roşie pe umeri, spadă lungă la centură, observă. În mijloc, huriile şi frumoşii spiriduşi în ţinută uşoară cântă acompaniaţi de fluiere şi tamburine:

„Nu-s răcoroasele crânguri
Ce inima mea doreeeeşte,
Nu la păşunile verzi
Sufletul meu năzuieeeeşte“.

Unul dintre spiriduşi, cu fustiţă în culori lucioase, execută un dans din buric. Orchestra încetează să cânte; dansatoarea se întoarce către Dumnezeu, face o plecăciune şi-i întinde cu cochetărie tamburina sa cu pielea în jos. El scoate un bănuţ de la centură şi i-l aruncă.

Muzicanţii se grăbesc să cânte din nou, dar Dumnezeu îi opreşte cu un semn al mâinii. Se îndreaptă spre tron, scoate o foaie de hârtie din buzunar şi începe să citească.

Dumnezeu: Într-adevăr, vă zic, aşa stau lucrurile, şi nu altfel. Există ceva în legătură cu care vreau să vă informez, să vă pun la curent. (*Îşi înghite saliva.*) Voi ştiţi şi nu ignoraţi că, în ciuda vârstei mele înaintate şi a infirmităţilor, de câteva zile m-am pus serios pe treabă. În prima zi, am creat lumina, apoi cerurile, apele, continentele, pietricelele, bulgării de pământ etc. (*Pauză.*) Vreau să fac acum ceva care să exprime trainic puterea mea. De aceea am hotărât, căci asta mi-e dorinţa şi voinţa, să creez pe această planetă a sistemului solar numită Pământ un oarecare număr de animale şi să le pun în frunte un rege care se va numi Adam. Va fi făcut din lut şi modelat după imaginea mea. Toate creaturile vor trebui să se încline în faţa lui. (*Aclamaţii şi aplauze ale asistenţei.*) Nu numai că va domni pe Pământ, dar vreau ca toţi îngerii,

arhanghelii, spiriduşii şi huriile să vină pentru a-i aduce omagiu şi a se prosterna la picioarele sale…

(*Milord Satan avansează în mijlocul scenei şi îi taie vorba.*)

Milord Satan: Şi eu, eu ce rol am în asta? Ce să mă consider? (*Şuşoteli în asistenţă.*)

Dumnezeu: Cu… cuuum? Tu… tu… uite cum îndrăzneşti să-mi răspunzi! Eşti drăguţ să taci, obraznicule?

Milord Satan (*ricanând*): Şi apoi, la naiba, nici să nu te gândeşti c-o să mă prosternez în faţa unui om făcut din lut, asta nu!

Dumnezeu (*lui Gabriel Paşa*): Aruncă-l afară pe individul ăsta!

Milord Satan (*rictus sardonic*): Dacă-i aşa, o să-l am pe Tatăl Adam al tău! Ah, o să vezi tu! (*Tumult în asistenţă.*)

(*Gabriel Paşa, luându-l de guler, îl expediază cu o scatoalcă în culise, de unde i se aud smiorcăielile. Dumnezeu, roşu încă de furie, se întoarce către cei patru apropiaţi ai lui.*)

Dumnezeu: Voi, rămâneţi! Ceilalţi să iasă!

(*Huriile şi spiriduşii ies, cu mutre de înmormântare şi capetele plecate. Linişte. Dumnezeu ridică bărbia şi i se adresează lui Gabriel Paşa.*)

Dumnezeu: Ei, ce zici de asta? Nu crezi că, după tot răul pe care mi l-am făcut creând lumea, aş avea dreptul să mă odihnesc un pic? Pe-acest Milord Satan l-am lăsat prea mult să-şi facă de cap!

Gabriel Paşa: Da, Doamne, e un neobrăzat.

Dumnezeu (*morfolindu-şi mustaţa*): Dacă-i aşa, să nu-i fie cu supărare lui Milord Satan, de mâine mă pun iar pe treabă. Dar pe el nu vreau să-l mai văd, o să-l alung din paradis.

Gabriel Paşa: Se va face după voinţa voastră.

Dumnezeu: Dar, înainte de a începe să lucrez, doresc să te consult.

(*Toţi patru se prosternează.*)

Dumnezeu (*lui Gabriel Paşa*): Ei bine, tu, spune-mi, ce crezi despre planul meu?

Gabriel Paşa: E foarte bun planul, Doamne. Dar animalele acelea, pe care o să le faci din lut, din ce o să trăiască?

Dumnezeu: M-am gândit la asta: le voi face să se lupte şi să se mănânce între ele.

Gabriel Paşa: În cazul ăsta, planul nu va izbuti. Nu va trece multă vreme şi vor dispărea toate, iar regalitatea lui Adam odată cu asta, fiindcă nu vor mai exista fiinţe peste care să stăpânească. De altfel, Adam însuşi, fiind făcut din pământ, va avea nevoie să bea şi să mănânce: nu va rezista deloc.

Dumnezeu: E-adevărat. Ce să facem atunci?

Gabriel Paşa: Fă în aşa fel încât animalele să se reproducă şi să se înmulţească, la fel ca boabele de grâu.

Dumnezeu: Bravo!

Gabriel Paşa: Dar constat o altă dificultate tehnică. Ele riscă atunci să devină aşa de numeroase, că se vor îngrămădi pe toată suprafaţa Pământului. Sau, şi mai rău, cele mai puternice o să le mănânce pe cele mai slabe şi astfel vor fi mereu unele care nu vor avea ce să mănânce, iar întregul sistem se va clătina.

Dumnezeu: Am o idee. Ieri, când mă aflam în paradis, grădinarul se pregătea să plivească iarba cu mâna. L-am întrebat de ce face asta. Mi-a răspuns că aşa pământul o să-şi păstreze toată puterea de a hrăni florile. Ei bine, vom proceda întocmai.

Gabriel Paşa: Înţeleg: trebuie să limităm durata de viaţă a acestor animale. Şi să însărcinăm pe cineva, dacă o specie se înmulţeşte peste măsură, să răărească rândurile pentru a se restabili echilibrul.

Dumnezeu: Mollah Azrael!

Mollah Azrael: Da, Doamne.

Dumnezeu: Poţi să te îngrijeşti de asta?

Mollah Azrael: Îndurare, Doamne. Sunt bătrân: nu mă simt făcut pentru aşa ceva.

Dumnezeu (*iritat*): Ce mofturi! Toată lumea mi se împotriveşte astăzi, mai întâi Milord Satan, acum Mollah Azrael. Să mai contezi pe supuşi! S-ar zice că sunt bine răsplătit!

Mollah Azrael (*tremurând ca o frunză*): Iartă-mă, Doamne. Ascult poruncile voastre. Însă vă implor, nu mă alungaţi din rai! Spuneţi-mi doar ce trebuie să fac, cum trebuie să fac…

Dumnezeu: Nu te sinchisi de asta, o să-ţi găsesc nişte scuze.

(*Mollah Azrael se prosternează. Dumnezeu zâmbeşte*.)

Dumnezeu: Mihail Efendi!

Mihail Efendi: Da, Doamne.

Dumnezeu: Nu ne lipseşte nimic, ştii. Îţi voi lăsa grija de a ţine socotetile. O să ai câţiva secretari şi contabili: nu vor fi destui. Va trebui să controlezi bine toate plăţile. Apropo, ai dispus repararea bazinului de la Fântâna Fericirilor, care era crăpat? La cât ajung cheltuielile?

Mihail Efendi: Da, Doamne, l-am cimentat. Dar n-am primit costurile până acum.

Dumnezeu: O să dispun să mi se facă ordine şi curăţenie în atelier şi o să verifici starea tuturor uneltelor mele. De mâine mă pun pe treabă, indiferent de ce gândeşte Milord Satan! Să iei măsuri să se pregătească cincizeci de milioane de saci de pământ, cincizeci de milioane de găleţi cu apă, cincizeci de milioane de roabe, cincizeci de milioane de greble, cincizeci de milioane de suluri, cincizeci de milioane de tesle, cincizeci de milioane de fierăstraie, cincizeci de milioane de butuci, cincizeci de milioane de lopeţi, cincizeci de milioane de cazmale, cincizeci de milioane de mistrii şi cincizeci de milioane de ciururi.

Mihail Efendi: Prea bine, Doamne. Ah, mă gândesc, sunt infiltraţii în bolta Palatului de Smarald.

Dumnezeu: Tu, tu vrei să mai faci ciubucuri!

Mihail Efendi: Scuzaţi-mă!

Dumnezeu: Mai întâi, ai face bine să mături prin paradis. Căci m-am răzgândit, îngerul pe care o să-l creez socotesc să-l trimit spre a trăi în paradis. Ar fi păcat să-l aşez pe Pământ cu animalele. În schimb, va trebui să-l salutaţi cu toţii.

Toţi patru (*făcând o reverenţă*): La poruncile voastre!

Dumnezeu: Şi tu, Rafael Beg, tu nu zici nimic?

Rafael Beg: Doamne…

Dumnezeu: Te numesc gardian al lui Adam. Vei avea drept sarcină să veghezi asupra lui şi să eviţi să cadă sub influenţa rea a lui Milord Satan. Şi dacă vreo primejdie îl ameninţă, vei sufla în trompetă.

Rafael Beg: Doamne, sluga voastră, mereu devotat poruncilor voastre.

Dumnezeu: Bravo, asta zic şi eu vorbă!

Rafael Beg: Vă datorez totul, Doamne, sunt cu trup şi suflet al vostru.

Dumnezeu: O s-o scoţi la capăt măcar?

Rafael Beg: Sunteţi cel mai bun judecător, Doamne. Alaltăieri, când unul dintre efebi flirta cu o hurie, nu v-am atenţionat chiar eu şi nu i-aţi trimis din nou pe amândoi în bucătăriile infernului?

Dumnezeu: Da, sunt mulţumit de voi toţi. Dar Gabriel Paşa este numai unul, de neegalat vreodată. Pot s-o spun şi de faţă cu el, îl iubesc mult. Ah, asta e pentru că ne-am petrecut împreună tinereţea! Ce departe-i acum! Ah, tinereţea!

(*Gabriel Paşa îşi umflă pieptul şi bate din aripi. Mihail Efendi, cu un picior retras sub aripă, picoteşte*.)

Dumnezeu: Gabriel Paşa!

Gabriel Paşa: Da, Doamne!

Dumnezeu: Mă bizui pe tine, o să te ocupi cu bine de toate cele. Vino puţin aici.

(*Le face semn să plece lui Rafael Beg, Mihail Efendi şi Mollah Azrael, care se înghesuie la ieşire*.)

Dumnezeu: Acum, că suntem singuri, du-te şi fă-mi rost de o farfurie de terci. (*Suspină*.) Ce trist e să îmbătrâneşti!

(*Gabriel Paşa părăseşte incinta. Dumnezeu tuşeşte uşor. Simte brusc nevoia să-şi consulte soarta pentru a şti ce şanse de reuşită au proiectele sale: cu ochii închişi, îndreaptă unul spre altul cele două arătătoare întinse; dacă se întâlnesc e semn de*

reuşită. Gabriel Paşa se întoarce cu o cratiţă şi toarnă orez cu lapte într-o farfurie pe care i-o întinde lui Dumnezeu.)

Dumnezeu (*surâzând*): În lipsa ta, Gabriel, mi-am consultat destinul: e de bine.

Gabriel Paşa: Cum ar putea să fie de rău? Sunteţi stăpânul, în definitiv.

(*Dumnezeu apucă farfuria şi se pregăteşte să înghită conţinutul; se stropeşte pe faţă*.)

Gabriel Paşa: Aşteptaţi, vă aduc baveta.

(*Dumnezeu izbucneşte în râs; terciul îi curge în şiroaie pe barbă. Gabriel Paşa chicoteşte*.)

Dumnezeu: Ce farsă bună suntem pe cale să punem în scenă! Nu vom avea decât să ne instalăm împreună pentru a privi spectacolul, degustându-ne terciul. Simt că n-o să ne plictisim.

(*Cortina cade. Se mai aud râsete o clipă, apoi se face linişte*.)

Tabloul al doilea

V*ast atelier: pe o masă îngustă aşezată pe lungimea încăperii stau aparate de fizică şi chimie, microscoape, balanţe, o maşină electrică, un compas, un echer, lemne, scânduri şi borcane mari, umplute cu lichide colorate. Pe sobă e aprinsă o lămpiţă cu ulei. La picioarele mesei, o ridicătură de lut. Mistrii, site, ciururi, cazmale etc. zac aruncate vraişte. Lângă masă, un fotoliu e aşezat în faţa unei mari oglinzi. Dumnezeu, cu mânecile suflecate, cu pulpana robei lui albastre prinsă de centura ţesută, umblă dintr-o parte în alta. Gabriel Paşa, cu o lopată în mână, amestecă pământul argilos*.

Dumnezeu (*lui Gabriel Paşa*): Adu-mi argila asta aici, la mijloc.

Gabriel Paşa: Am înţeles.

(*Împinge gâfâind masa de argilă, rulată în formă de cilindru, apoi îşi şterge fruntea cu dosul mânecii*.)

Dumnezeu: Te obosesc, aşa-i?

Gabriel Paşa: Să nu vorbim de asta!

Dumnezeu: Ştii, şi eu sunt istovit. Uite că se împlinesc astăzi şase zile de când muncim. În ziua a patra, am făcut plantele, în a cincea, animalele. Azi, vreau să mă folosesc de toate resturile de pământ argilos ca să fac elefantul, un animal enorm, cu capul aici şi picioarele colo. (*Gest*.) Am pus deoparte cel mai bun pământ ca să-l creez pe Adam. Mi-am zis: să facem elefantul cu tot ceea ce mi-a rămas din lut şi mortar; după aceea, îl vom termina pe Adam, care e pe jumătate gata, iar, în a şaptea zi nu ne va rămâne altceva de făcut decât să ne aşezăm şi să ne contemplăm opera.

Gabriel Paşa: Mi se pare că tot ce-a fost mai greu s-a făcut. Într-un cuvânt… (*Se stăpâneşte*.) Era să spun o prostie.

Dumnezeu: Spune-o!

Gabriel Paşa: Am început cu ce-a fost cel mai dificil. Vă aduceţi aminte cum ne-au dat de furcă microbii şi insectele, mult mai mult decât Adam, şi cum ne-am căznit cu lentilele şi ácele. Dar cu ce-a rămas totul o să meargă de la sine.

Dumnezeu: Dă-o-ncolo de treabă! Dar e greşeala mea, n-ar fi trebuit să te-nvăţ secretele meseriei! Boboc, uite că îţi permiţi să-mi critici facerea! Clar, nu înţelegi nimic. Nu te-ai îndoit niciodată că dacă am început aşa e ca să-mi fac mâna. Crezi că-i uşor să faci un om? N-ai văzut că acum o oră, în faţa marii oglinzi, făceam maimuţe cu chipul meu, ca să mă antrenez?

Gabriel Paşa: Care sunt dispoziţiile voastre acum?

Dumnezeu: Du-te şi caută-mi patru trunchiuri de copac, acolo, în colţ!

Gabriel Paşa: Pentru labele elefantului?

Dumnezeu: Bravo, te deştepţi!

(*Gabriel Paşa se duce după trunchiuri, pe care le rostogoleşte în pământul argilos*.)

Dumnezeu: Acum, fixează-le în grămada asta de lut! (*Arată grămada de pământ*.) Adu capul şi lipeşte-l de gât…

bulgărele ăsta de argilă, aici. (*Semn*.)

(*Gabriel Paşa execută ordinele*.)

Dumnezeu (*zâmbind*): Gabriel Paşa, am o idee mai bună. O să aduci tubul de fum şi o să i-l plantezi în centrul figurii. E cald în perioada asta, n-o să avem nevoie de foc. Du-te la bucătărie şi caută două clătite, să i le lipeşti de o parte şi de alta a capului. După cum se ştie, organele în număr par trebuie aşezate de o parte şi de alta a corpului, iar cele unice la mijloc.

Gabriel Paşa: La dispoziţia voastră!

(*Dumnezeu ia de pe masă un pai de băut lichide, fixează un capăt sub coada elefantului şi suflă prin capătul celălalt. Gabriel Paşa, cu mâinile în şolduri, observă. Masa de argilă se pune în mişcare. Dumnezeu scoate paiul şi se retrage. Elefantul îşi agită trompa, se ridică şi scoate un ţipăt tunător. Dumnezeu îi întinde o mână de trifoi, pe care animalul o respinge cu o lovitură de trompă, mugind din nou. Dumnezeu se dă înapoi, livid*.)

Dumnezeu: Să vină cornacul, să pună animalul ăsta în cârlig şi să-i dea drumul pe Pământ!

(*Îngrijitorul de elefanţi soseşte cu un cârlig, urcă pe elefant şi-l face să iasă. Dumnezeu scoate un suspin şi-şi dă drumul în fotoliul său cu basculă. Îşi scoate punguţa cu tutun, îşi umple pipa şi freacă un chibrit de talpa unui pantof*.)

Dumnezeu: Micuţul meu Gabriel!

Gabriel Paşa: Aici sunt, Doamne!

Dumnezeu: N-ai de unde să ştii cât sunt de istovit. Însă dacă mă opresc, tare mi-e teamă că n-am să mai pot să mă pun pe treabă. Ce idee, la vârsta mea, să mă arunc într-o aşa aventură! În sfârşit, o să mă grăbesc să-l creez pe Adam. După asta, cel puţin, o să mă liniştesc. O să mă întind în pat, iar o hurie o să-mi maseze picioarele. Tu o să-mi dai o farfurie plină de orez cu lapte şi ne vom amuza uitându-ne la ce se petrece pe Pământ… Ce zici de asta?

Gabriel Paşa: O să fie perfect.

Dumnezeu: Dar alungă odată muştele astea! Şi când te gândeşti că eu am creat gângăniile astea aşa de agasante! Asta-i recunoştinţa lor faţă de Creator!

Gabriel Paşa: Daţi-vă cu puţină apă pe faţă, Doamne: aveţi încă barba şi mustăţile năclăite de orez cu lapte. Asta atrage muştele.

(*Se duce să caute o bucată de carton, o scutură de praf şi o agită ca să alunge muştele*.)

Dumnezeu: Acum, să-mi aduci marea oglindă până aici. Şi lutul pe care l-am agăţat de canatul uşii.

(*Gabriel Paşa merge să aducă panoul pe care se vede forma lui Adam modelată în argilă. Dumnezeu îşi curăţă ochelarii şi priveşte, stupefiat. Izbucneşte*.)

Dumnezeu: Lămureşte-mă, îţi vâri nasul în treburile mele, acum! Ţi-ai pus în minte să-mi faci concurenţă?

Gabriel Paşa: Departe de mine gândul ăsta!

Dumnezeu: Atunci, cine oare a modelat pământul ăsta cu chipul meu?

Gabriel Paşa: N-am nici cea mai vagă idee, Doamne.

Dumnezeu: Spune-mi adevărul, netrebnicule! Altfel ştii ce te aşteaptă.

Gabriel Paşa (*lovindu-se peste frunte*): Îmi dau seama! Ieri, adormiserăţi în fotoliu şi, când am intrat în atelier, am văzut maimuţa imitându-vă. Apucase mistria şi se privea în marea oglindă, pipăind argila. Când m-a văzut, a şters-o.

Dumnezeu: La urma urmei, cu atât mai bine! Mereu se întâmplă aşa! Însă n-ar trebui să ia obiceiul de a-mi ţine locul. Va trebui să-i deformez mâinile maimuţei ăsteia. Acum, la treabă!

(*Dumnezeu se aşază în faţa panoului. Freacă eboşa cu şmirghel şi suflă din când în când ca să îndepărteze praful*.)

Gabriel Paşa: Preafericită maimuţă! Ne-a uşurat sarcina.

Dumnezeu (*surâzând*): Dă-mi paiul de băut lichide!

(*Dumnezeu îşi scoate batista de mătase pe care o pune pe faţa lui Adam îngăimând o invocaţie. Gabriel Paşa îi întinde paiul. Dumnezeu îl ia şi suflă peste Adam, care se însufleţeşte şi deschide ochii. Îngerii şi spiriduşii, venind în goană la uşa*

atelierului, aclamă. Dumnezeu zâmbeşte şi murmură cu mândrie: „Adam!“. *Tatăl Adam se ridică şi începe să scheaune*.)

Dumnezeu: Adam, vino lângă mine.

Tatăl Adam (*bătându-se peste burtă*): Mi-e foame, mi-e foame!

Dumnezeu: Vino şi te prosternează în faţa mea. O să ţi se spele mai întâi mâinile şi faţa, apoi o să fii pieptănat. După aceea, te voi trimite prin paradis, unde vei mânca o mulţime de lucruri bune. Dar atenţie! Să nu te atingi de mere! De nu, s-a terminat totul între noi şi te voi alunga.

Tatăl Adam (*fizionomie ce-ţi stârneşte teamă, ochi zgâiţi; îşi dă cu pumnii în cap, îşi smulge părul din belşug şi strigă lovindu-şi burta cu vârful degetelor*): Mi-e foame, mi-e foame! (*Cortina cade. Încă o secundă se aud vociferările Tatălui Adam*.)

Tabloul al treilea

Scena se desfăşoară pe Pământ. Departe, păduri, munţi. Pe cer, luna apare după un nor negru. Se aude larma confuză a păsărilor şi animalelor. Între copaci, se zăresc sălbăticiuni gigantice, monstruoase. Tatăl Adam (are înfăţişarea marilor maimuţe, cu trupul brun şi păros, burtă enormă, ochi buimăciţi, păr zbârlit) stă sub un dud mare împreună cu Mama Eva (talie scundă, păr până în pământ, capul mare, obrajii roşii, gura largă, sâni şi fese bombate; ea e nemişcată, cu gura căscată).

Mama Eva (*întorcându-se spre Tatăl Adam*): Asta-i bună, ai văzut maimuţa aia, îşi bătea joc de mine!

(*Se aşază jos şi începe să plângă în hohote. Tatăl Adam scutură o creangă a dudului şi face să cadă câteva fructe. Mama Eva îşi şterge ochii, adună dudele şi le înghite cu lăcomie, în timp ce Tatăl Adam o mănâncă din priviri surâzând*.)

Mama Eva: Ce bine e! N-aveam aşa ceva în paradis.

Tatăl Adam: Ah, paradisul, îţi aminteşti ce liniştiţi eram. Ne-a dus cu preşul porcul ăla de Milord Satan!

(*Mama Eva, cu gura plină de dude pline de praf, dă din cap*.)

Tatăl Adam: În paradis, era de-ajuns să te uiţi la păr şi o pară ne cădea de la sine în gură. Aici, trebuie să faci pe dracu-n patru pentru cea mai mică raţie şi să te mai şi cerţi cu celelalte animale. Ah, Milord Satan ăsta, am o pică pe el!...

(*În clipa aceea, un struţ imens se apropie de ei cu un mers maiestuos*.)

Mama Eva: Ghinion! Asta ce mai e? Ce formă caraghioasă!
Tatăl Adam: E un struţ.
Mama Eva: Struţ... struţ... Mi-e teamă...

(*Tatăl Adam ia o piatră şi o aruncă în direcţia struţului, care o înghite cu lăcomie*.)

Mama Eva: Ai văzut, a înghiţit piatra! Ce nenorocire ne mai trimite Dumnezeu? Numai să nu ne mănânce! Repede, în copac!
(*Tatăl Adam o ia pe Mama Eva sub braţ şi sare în copac*.)
Mama Eva: Mi-e frică. Noaptea trecută, n-am închis un ochi.
Tatăl Adam: Exact ce spuneam, era mai bine în paradis. O să-l chem imediat pe Gabriel Paşa şi o să-l rog să-i prezinte lui Dumnezeu scuzele noastre, pentru a ne permite să ne întoarcem în paradis. Sau, mai bine, o să-i cer lui Gabriel să-mi arate unde e poarta. Dacă Dumnezeu nu ne dă voie, sunt prieten cu portarul, o să intrăm pe ascuns.

(*Tatăl Adam îşi pune mâinile pâlnie la gură şi urlă: „Hei! Hei! Gabriel!“. Toate animalele tac. Gabriel Paşa, cu aripile desfăşurate, soseşte lângă Tatăl Adam şi îl salută. Tatăl Adam şi Mama Eva coboară din copac*.)

Tatăl Adam: Vă cer iertare, dom'le Gabriel, dacă vă deranjez, dar se cuvine să faceţi ceva pentru noi. Vă implor, duceţi-vă la Dumnezeu, salutaţi-l din partea noastră şi prezentaţi-i scuzele noastre, intermediindu-ne întoarcerea în rai. N-a fost greşeala noastră, Milord Satan ne-a înşelat. Ne-a spus: „Gustaţi din mere, sunt delicioase“. Iar noi am gustat. De unde să ştiu eu că e certat cu Dumnezeu? Întâi, nu putem trăi aici. Vedeţi,

noaptea trecută, soţia mea n-a închis un ochi. Asta nu-i viaţă! Dumnezeu n-a avut altceva mai bun de făcut decât să ne aducă pe lume? N-am cerut noi să existăm, ne-a creat pentru că a vrut. De ce să fim după aceea expediaţi pe Pământ?

Gabriel Paşa: Fiţi liniştiţi, El însuşi îşi muşcă degetele. Dacă L-aţi fi văzut ieri-seară plângând amarnic! Astăzi e într-o dispoziţie groaznică, nimeni nu îndrăzneşte să se apropie de El. În dimineaţa asta, m-a făcut albie de porci. E greşeala voastră. Nu s-ar fi ajuns aici dacă n-aţi fi ronţăit mărul.

Mama Eva: Ştiţi, dom'le Gabriel, ieri-seară, Tatăl Adam şi cu mine am fost în grotă, acolo. (*Gest*.) Cu toate sălbăticiunile alea care urlau, ce frică mi-a fost! Astăzi i-am spus Tatălui Adam: să facem ca maimuţele, să ne facem locaş într-un cocotier. Ar trebui să-i spuneţi lui Dumnezeu să ne construiască un palat de peruzea, cum am avut în paradis.

Tatăl Adam (*lui Gabriel Paşa*): Vă rog, faceţi ceva pentru noi. Dacă aş fi fost numai eu…, dar ce te faci cu Eva?

Gabriel Paşa: Dumnezeu nu poate face nimic pentru voi.

Tatăl Adam: Atunci, spuneţi-i că vrem să redevenim pământ argilos. N-am cerut noi să fim creaţi. A vrut să facă pe grozavul: ei bine, acum, cu-atât mai rău pentru el, să se ocupe de noi!

Gabriel Paşa: Ştiţi, Dumnezeu nu se întoarce asupra a ceea ce a hotărât. De altfel, dacă vă ascultă, toate gângăniile de pe Pământ ar veni de îndată să ceară şi ele asta.

Mama Eva (*îşi muşcă limba şi încearcă să atragă atenţia Tatălui Adam*): Ai fi făcut mai bine să taci. Vă implor, dom'le Gabriel, nu-i repetaţi asta lui Dumnezeu! Adam îşi cere iertare.

Gabriel Paşa: Aş, Dumnezeu a mai auzit de-astea la viaţa Lui. Când a început Creaţia, ştia la ce se expune.

Mama Eva: Dom'le Gabriel, sunteţi un om brav… pardon, un înger brav. O să vă povestesc ceva. Adineaori, eram cu Tatăl Adam… ei bine, a sosit un struţ şi a înghiţit o piatră atât de groasă! (*Gest*.)

Gabriel Paşa: Creaturi ingrate! Ar trebui să-i mulţumiţi lui Dumnezeu că nu v-a devorat!

Tatăl Adam: Între noi fie vorba, mi-aţi putea explica de ce Dumnezeu a creat, cum zice, animalele astea?

Gabriel Paşa (*cu degetul pe buze*): Să nu mai spuneţi la nimeni, nici El însuşi nu ştie de ce. De altfel, regretă asta. Imaginaţi-vă că le-a realizat pentru plăcerea de a le privi când mănâncă terci de orez cu lapte!

Mama Eva: Nu daţi atenţie la ce spune Tatăl Adam. E foarte bine aici, nu vrem să ne întoarcem în rai. Nu eram liniştiţi acolo: Rafael Beg venea mereu să-şi bage nasul în treburile noastre. Nu puteam schimba două vorbe sau să glumim puţin, fără să îi fi auzit trompeta. Nu ne lăsa o clipă în pace, nu-i aşa, Adam?

Gabriel Paşa: Văd că sunteţi pe cale să vă obişnuiţi încetul cu încetul. Nu eraţi mulţumiţi în paradis; dacă nu sunteţi nici aici, n-o să mai fiţi niciodată.

Tatăl Adam: Singura mea mulţumire e Eva.

Mama Eva: Şi a mea, e-adevărat, te iubesc mult.

(*Gabriel Paşa îşi lasă privirea să se plimbe pe trupul Evei, care, jenată, culege o frunză de dud cu care îşi acoperă goliciunea*.)

Gabriel Paşa: Ca să puteţi gusta plăcerile acestei vieţi, Dumnezeu a hotărât să vă dea un copil.

Mama Eva: Un copil? Ce e asta?

Gabriel Paşa: E o fiinţă asemănătoare vouă, o mică Eva sau un mic Adam, pe care o veţi creşte, pentru care amândoi vă veţi da osteneala, pe care o veţi iubi şi care vă va face să găsiţi gustul vieţii.

Tatăl Adam: Iată încă un truc! N-a fost de ajuns că ne-a aşezat pe Pământ, vrea şi alţi nenorociţi! Dar ce-om fi făcut să meritărm soarta asta?

Mama Eva: Dumnezeu ştie ce face, aveţi dreptate, dom'le Gabriel. Da, salutaţi-l din partea mea. N-a trecut totuşi prea multă vreme de la izgonirea noastră din rai (*adresându-se Tatălui Adam*), şi deja mă laşi singură. Tu mereu cutreieri lumea în lung şi în lat. Am şi eu nevoie de

cineva lângă mine, de o fiinţă pe care s-o iubesc. Struţul, cu el nu pot să stau de vorbă, nu-mi place!

Tatăl Adam: Să fie într-un ceas bun, nu ţi-ai pierdut ziua, cel puţin ai învăţat numele păsării ăleia!

(*În acest moment, o voce răsună din cer*: „Hei! Gabriel! Hei!“.)

Gabriel Paşa: Uite-L şi pe Dumnezeu, nu mai are răbdare. Sau vrea terci, sau vrea să joc bile cu El, în plus, trişează. Ce viaţă! Bine, pentru moment vă părăsesc, însă dacă aveţi nevoie de orice, chemaţi-mă!

(*Dispare într-un vârtej*.)

Tatăl Adam (*Mamei Eva*): Cât de guralivă poţi fi! În zadar am încercat să aranjez lucrurile, nu m-ai lăsat deloc. Când îţi spun că Dumnezeu te-a creat din coasta mea stângă ca să nu rămân singur! În privinţa asta, sunt favorizat!

Mama Eva: O la la, doar nu-ţi închipui că o să cred tot ce-mi povesteşti! O să-i spun lui Gabriel Paşa că nu mă mai iubeşti. Ah, dacă Dumnezeu mi-ar fi dăruit un copil, n-aş fi avut nevoie de tine! Iar acum trebuie să aud povestea asta despre coastă! Dumnezeu ar fi procedat mai bine să-i fi aruncat struţului coasta ta stângă! Şi-apoi, sunt sătulă până peste cap de viaţa asta amară, sătulă, sătulă!...

(*Îşi ia capul în mâini şi începe să plângă*.)

Tatăl Adam (*mângâindu-i părul*): Văd că începi să înţelegi.

Mama Eva: Credeam că mă iubeşti, dar îmi dau seama că m-am înşelat. Mereu mă bruftuluieşti. Pe motiv că ai căuta o trecătoare ca să te furişezi în paradis, erai gata să mă laşi singură aici, cu toate sălbăticiunile astea care mă înfioară...

(*Ea îşi şterge ochii cu dosul mâinii*.)

Tatăl Adam: Glumeam, draga mea. Eşti frumoasă şi te iubesc.

Mama Eva: Şi eu te iubesc. Nu ţi-am spus-o adineaori de faţă cu Gabriel Paşa? Aş fi murit de amărăciune dacă n-ai fi fost aici.

(*Soarele asfinţeşte. O lună sinistră urcă pe cer. Un elefant îşi iţeşte capul prin rămuriş şi mugeşte. Tatăl Adam şi Mama Eva urcă în dud. Ea se aruncă în braţele bărbatului*.)

Tatăl Adam: Aici, trebuie să alergi şi să te baţi, dar îmi place mai mult decât viaţa searbădă şi monotonă din paradis. Mă sufocam acolo, sus. Te lepezi repede de existenţa asta de leneş: mâncat, dormit, nimic altceva. Mă întreb cum pot îngerii să trăiască aşa.

Mama Eva: Ce baftă să fii izgonit din paradis! Cel puţin, aici, nu-i nici un gardian ca să ne împiedice să petrecem împreună.

Tatăl Adam: Dă-mi buzele tale. O să-ţi explic sensul Creaţiei.

(*Tatăl Adam se apleacă asupra Mamei Eva şi o sărută cu toată gura. Mama Eva întinde braţul pentru a lăsa în jos o creangă peste ei, iar frunzişul îi ascunde. Cortina cade. Larma animalelor, care urlă şi schelălăie, se potoleşte treptat*.)

Intermediarul

Era pe la jumătatea după-amiezii. În coasta muntelui, satul Pasghaleh se cufundase în toropeală. În faţa cafenelei, pe o masă, se înşirau micile carafe de *dugh*[1] şi de sirop, printre pahare de toate culorile. Pe banca de piatră, alături de un vechi fonograf, erau expuse discuri cu cântece sentimentale. Cafegiul, cu mânecile suflecate, scutură ceainicul samovarului de cupru pentru a-l goli de restul de ceai, apoi, apucând un bidon de benzină gol, cu toartă de sârmă, se îndreptă spre râu.

Deşi soarele ardea, zgomotul neîntrerupt al torentului ce-şi rostogolea apele pe fundul râpei răspândea în aer o senzaţie de răcoare. Pe una dintre băncile de pe terasa cafenelei stătea lungit un om, cu un prosop umed pe faţă, cu espadrilele puse alături. Aşezaţi unul lângă altul pe banca de vizavi, la umbra unui dud, doi călători stăteau de vorbă. Începuseră să se simpatizeze şi discutau animaţi, de parcă se cunoşteau de ani de zile.

Maşti Şāhbāz era slab şi uscat, cu mustăţi mari şi sprâncene stufoase care îi tăiau faţa. Ghemuit în colţul său, vorbea gesticulând cu mâna arsă de soare:

— Ieri am fost la un văr care are o mică grădină la Morgh Mahalleh. Mi-a povestit că anul trecut prunele şi caisele i-au adus un venit de treizeci de tomani, nici un ban mai puţin. În schimb, anul ăsta a fost ger şi recolta s-a pierdut. În ce hal era, bietul de el! Şi, ca nenorocirea să fie întreagă, nevastă-sa zace la pat, bolnavă, de la Ramadan încoace. Imaginaţi-vă ce cheltuială!

Mirzā Yādollah trăgea uşor din pipă. Îşi potrivi ochelarii şi comentă scărpinându-şi barba grizonantă:

— Ei da! Totul merge într-adevăr din rău în mai rău.

Şāhbāz încuviinţă din cap:

— Puteţi s-o mai spuneţi! Ce vremuri trăim! S-a întors lumea cu fundul în sus! Acum douăzeci şi cinci de ani, locuiam în oraşul sfânt Maşhad: aveam norocul ăsta! Puteai să iei trei kilograme de grăsime cu doi *abasi*[2] şi o duzină de ouă cu câţiva bănuţi. Cumpărai pâini uite-aşa de mari! Cine se plângea că n-are bani? Tatăl meu – Dumnezeu să-l ierte – cumpărase o mândreţe de măgar: urcam pe el doi inşi odată. Aveam douăzeci de ani şi mă distram pe stradă cu băieţii din cartier. Tinerii de azi sunt plictisiţi: fleşcăiţi înainte de a se coace. Cei de un leat cu noi erau cu totul altceva. Cum spunea răposatul meu tată: oricât de bătrâni am fi şi gata să ne clătinăm, încă le putem da cu tifla ăstora tineri!

Yādollah, trăgând un fum din pipă, comentă:

— Fiecare an care trece te face să-l regreţi pe cel dinainte.

— Dumnezeu să aibă milă de noi! făcu celălalt ca un ecou.

Yādollah luă un ton grav:

— Credeţi-mă dacă vreţi, a fost o vreme când la noi în casă se făcea mâncare pentru treizeci de guri. Acum am ajuns să mă întreb zi de zi cu ce să-mi plătesc tutunul şi ceaiul. Iar cu numai doi ani în urmă, pe trei lecţii în particular luam opt tomani pe lună. Nu mai demult de-alaltăieri, cu prilejul sărbătorii Sacrificiului, eram la o persoană însemnată din oraş, cu care făcusem nişte lecţii. Îmi ceruse să spun rugăciunile ritualice pentru sacrificarea oii sale. L-am văzut pe măcelar înjunghiind animalul şi punându-l cu sălbăticie la pământ. În timp ce-şi ascuţea cuţitul, bietul animal, care se zbătea între picioarele sale, încercând să se ridice, a reuşit să se pună pe picioare. Nu ştiu pe ce căzuse, dar avea un ochi scos, iar sângele curgea. Mi s-a făcut rău văzând aşa ceva. Le-am spus că mă doare capul şi am plecat. Toată noaptea am avut în faţa ochilor capul ăla de oaie însângerat. Atunci nu m-am putut stăpâni să nu blestem cu voce tare şi în gând... Nu, Dumnezeu să mă ierte, nu te poţi îndoi de bunătatea divină, dar, bietele animale, totuşi, e chiar un păcat! O, Doamne făcător al tuturor lucrurilor, de nepătruns sunt căile tale, iar omul nu-i decât o creatură neputincioasă...

Mirzā Yādollah reflectă un moment şi reluă:

— O, dac-aş putea spune tot ce am pe suflet! Dar nu-i bine să spui orice. Mai bine amuţeşti decât să huleşti!

— Nici chiar aşa! protestă Şāhbāz cu oarecare nerăbdare. Toate bune şi frumoase, dar trebuie să trăim cu picioarele pe pământ…

Mirzā Yādollah încuviinţă fără convingere:

— Fără îndoială, dar ce putem face noi? De când e lumea şi pământul…

— Noi ne-am trăit traiul, asta-i tot, îi tăie vorba Şāhbāz. Nu suntem decât nişte vechi ruine. Cum se spune, dacă mai suntem în viaţă e fiindcă n-avem cu ce ne plăti sicriul. Eu am făcut toate meseriile de pe pământ. La un moment dat, am ţinut o băcănie la Teheran: după ce-mi acopeream cheltuielile, puneam deoparte şase riali pe zi…

Mirzā Yādollah îl întrerupse:

— Ce spuneţi, aţi fost băcan? Vă mărturisesc că nu-mi place prea mult meseria asta.

— De ce?

— Oh, e o poveste lungă… Dar terminaţi-o mai întâi pe-a dumneavoastră.

Şāhbāz îşi reluă povestirea:

— Da, aveam o băcănie. Mă descurcam onorabil. Încetul cu încetul îmi făcusem un rost în viaţă, reuşisem chiar să-mi cumpăr o casă. Ca să n-o mai lungesc, iată că pe deasupra mă căsătoresc cu o… adevărată năpastă! În cinci ani m-a ruinat. Femeia asta era un vulcan. Şi eu, care îmi impusesem mari sacrificii băneşti ca să-mi fac un cămin! A dărâmat tot ce-mi construisem. Pe scurt, se întoarce de la predică într-o seară cu ideea bine fixată în cap să plece în pelerinaj. „Imamul mă cheamă“, pretindea ea, „trebuie să merg pentru a mă purifica la Kerbela“. Nu vă imaginaţi ce scenă mi-a făcut. Închipuiţi-vă c-am fost destul de prost să o ascult. Cum am putut fi atât de fraier! Eu, care nu mă lăsam călcat în picioare, m-am purtat ca un imbecil. Să te ferească Dumnezeu de o femeie în pielea ăsteia! S-o fi auzit-o în seara cu pricina: „Spune ce vrei, poţi să păstrezi zestrea mea, vreau să fiu liberă. O să-mi vând brăţara şi colierul ca să-mi plătesc călătoria. Am consultat *Coranul*:

sunt semne bune. Sau îmi acorzi divorţul, sau, îţi jur pe lampa asta care ne luminează, îi sucesc gâtul fiului tău“. În zadar m-am străduit, credeţi c-am scos-o la capăt cu ea? Două săptămâni nu mi-a aruncat o privire. Am vândut tot ce aveam şi i-am dat banii. L-a luat de mână pe fiul nostru şi a spălat putina la diavolul arab. Cinci ani au trecut de la asta: de atunci nu mi-a mai dat vreun semn de viaţă.

— Dumnezeu s-o aibă în pază! comentă Mirzā Yādollah.

— Da! Printre sărăntocii, înapoiaţii şi ereticii ăia! În plin deşert, sub soarele dogoritor… E de crezut că s-a evaporat, nu mi-a trimis un cuvânt măcar. Are dreptate lumea că femeile au o coastă în plus!

— Greşeala-i a bărbaţilor care le învaţă rău, punându-le pânză şi oprelişti la ochi, obiectă Mirzā Yādollah.

Dar Şāhbāz continuă:

— Cel mai curios lucru e că s-a dezlănţuit dintr-odată. E-adevărat, era ciudată şi înainte… Câteodată plângea din senin. Poate îl regreta pe primul soţ…

— Eraţi deci al doilea ei soţ?

— Desigur. Ce spuneam? Am pierdut firul…

— Vorbeaţi de primul ei soţ.

— Da, la început credeam că-i din cauza lui. În orice caz, oricât am încercat s-o calmez, n-am reuşit. Parcă vorbeam cu pereţii. Era mai tare ca ei. Mă întreb ce-o fi făcut fiul meu. Îl voi revedea într-o bună zi pe copilul acesta, pe care Dumnezeu mi l-a dat după atâtea rugăciuni şi jurăminte?

— Ei da, fiecare cu nenorocirile lui, observă Mirzā Yādollah. Vedeţi, problema ţine de educaţia oamenilor. Cât ei vor rămâne nişte măgari, noi îi vom încăleca. A fost o vreme când chiar eu proclamam de la amvon că cel care ar face, fie şi o singură dată, pelerinajul la Kerbela ar atinge absolutul şi s-ar duce direct în ceruri…

— Sunteţi deci un *ulema*[3]?

— Oh, e o poveste de acum doisprezece ani. Vedeţi că nu mai port turbanul. Astăzi fac puţin din toate şi nimic.

— Cum aşa? Nu înţeleg…

Yādollah îşi trecu limba peste buze şi spuse cu un aer melancolic:

— Şi mie tot o femeie mi-a ruinat viaţa.

— Ah, femeile, a naibii sămânţă!

— Nu, ele n-au nici o vină. Mi-am făcut răul cu mâna mea. Dacă aţi fost la Teheran, în mod sigur aţi auzit vorbindu-se de tatăl meu. Nu eram nişte oarecare. Tatăl meu era dintre aceia pentru care papucii se aşază singuri la picioare, cum se spune. Numele lui era suficient ca să stârnească un cor de laude. De câte ori se urca în amvon, moscheea era plină de se clătina. Impunea respect celor mai de seamă oameni. Spun astea nu ca să mă laud, pentru că valoarea îi aparţinea doar lui. Cum spune poetul:

„Dacă tatăl tău a fost un mare om,

Asta înseamnă că tu eşti mai mic?“.

Oricum, după moartea lui, i-am succedat şi am luat casa în propriile mâini: da, îmi lăsase o casă şi câteva fleacuri. Eram încă student la teologie la vremea aceea; primeam patru tomani şi cincisprezece kilograme de grâu pe lună, fără să mai pun la socoteală sfintele luni *moharram* şi *safar*, care aduceau mai mult şi în care făceam zaiafet. Aceea, da viaţă.

Cum se dusese vestea despre folosul rugăciunilor răposatului meu tată, mi s-a cerut într-o seară să spun câteva formule de binecuvântare la căpătâiul unui bolnav. Era acolo o fetiţă de opt sau nouă ani… Credeţi-mă, a fost ca o lovitură de trăsnet. Tinereţea îţi joacă astfel de feste! Avusesem deja două neveste, pe care le repudiasem, dar asta, asta era cu totul altceva… Trebuie s-o vezi pe Leyli cu ochii lui Madjnun[4]! Pe scurt, două zile mai târziu, i-am trimis un pachet de fistic, fructe uscate şi trei tomani în argint; şi căsătoria a fost hotărâtă pe loc.

Era atât de mică, încât în noaptea nunţii părinţii ei au trebuit s-o aducă în braţe. Ca să fiu sincer, mi-era un pic ruşine de mine. În primele trei zile, când mă vedea, tremura ca un pui de găină. În plus, eu n-aveam decât treizeci de ani: eram un tânăr nebun. Ce să mai spui de bătrânii de şaptezeci de ani, burduşiţi de boli, care iau fetiţe de nouă ani? Ce putea oare înţelege copilul ăsta dintr-o căsătorie? Pentru ea, însemna să-şi pună un fular cu paiete, o rochie nouă şi să părăsească locuinţa tatălui său, unde era bătută şi tratată cu asprime,

pentru casa unui bărbat, în care ar fi tratată ca o regină. Biata de ea, nu ştia că nici aici viaţa nu era chiar atât de roz. Trebuie să spun că am făcut tot ce mi-a stat în putinţă ca s-o îmblânzesc. În prima seară, îi era frică de mine, plângea. Iar eu, eu eram pur şi simplu la genunchii ei. Îi spuneam: „Te rog, nu-ţi bate joc de mine. Dacă vrei, o să dormi în fundul camerei, iar eu, aici“. M-am stăpânit să n-o iau prea tare; de altfel, aveam experienţă şi ştiam să aştept. În orice caz, ea m-a ascultat. În prima seară a adormit în timp ce-i spuneam o poveste. În a doua seară am început o altă poveste, fără s-o termin, lăsând restul pentru a doua zi. În a treia, am rămas tăcut. Atunci ea a deschis discuţia ca să-mi spună: „Ai rămas acolo unde regele Djamşid pleacă la vânătoare. De ce nu spui mai departe?“. Exultam! I-am zis: „În seara asta mă doare capul, n-am voce. Lasă-mă să mă apropii puţin“. Aşa m-am apropiat, încetul cu încetul, până când mi-a cedat.

Şāhbāz fu cuprins de o poftă de râs şi dădu să spună ceva, dar se stăpâni văzând chipul grav al lui Mirzā Yādollah şi ochii săi plini de lacrimi îndărătul ochelarilor. Acesta continuă cu emoţie în glas:

— Au trecut doisprezece ani de atunci… Nu vă imaginaţi ce femeie era: comunicativă, binevoitoare… Ar fi făcut orice pentru mine. Ah, când mă gândesc! Îşi ţinea mereu colţul voalului între dinţi. Merita s-o vezi spălând rufele cu mânuţele ei, punându-le la uscat… Îmi cârpea cămăşile şi şosetele. Gătea şi nu făcea nazuri când era vorba să-i dea o mână de ajutor surorii mele. Avea o fire atât de plăcută, atât de amabilă! Drăgălăşenia ei cucerise de altfel pe toată lumea. Şi ce inteligenţă! O învăţasem să citească şi să scrie. După două luni, citea *Coranul*. Ştia pe de rost poemele lui Sa’adi… Am trăit trei ani împreună. Cei mai frumoşi ani din viaţa mea!…

Pur şi simplu, întâmplarea a făcut ca la puţin timp după aceea să fiu însărcinat cu afacerile unei oarecare văduve care nu era prea săracă şi, ce-i drept, nici fără un anume farmec. Dragul meu, femeia asta mi-a întunecat minţile, iar eu m-am gândit s-o iau de nevastă. Nu ştiu ce haimana a prevenit-o pe soţia mea. Ah, prietene, nu-i doresc nimănui să treacă prin ce-am trecut eu. N-aş fi bănuit niciodată că acea copilă care părea

atât de blândă şi atât de inocentă putea fi în stare de o asemenea gelozie. Degeaba m-am străduit, degeaba am risipit cuvinte frumoase, în speranţa să-i adorm bănuielile, crezi c-am reuşit s-o fac să înţeleagă? A trebuit deci să întrerup orice legătură cu văduva: am renunţat chiar la o sumă destul de frumuşică pe care mi-o mai datora ca onorariu şi, totuşi, n-o să îţi vină să crezi ce mi-a făcut micuţa timp de o lună. Parcă era vrăjită. Nu mai era cea dinainte. Cu mâinile în şolduri, mă copleşea cu vorbe grele, pe care Dumnezeu ştie unde le auzise: „Vedea-te-aş în sicriu, cu ochelari murdari pe nasul tău de hoit şi cu turbanul tău fătarnic spânzurat de gât! Din prima zi am înţeles că nu erai făcut pentru mine. Sper din tot sufletul să ardă în iad ticălosul de taică-meu care m-a vândut ţie, care m-a dat pe furiş în braţele altui ticălos. Trei ani m-ai făcut să duc viaţa asta mizerabilă! Acum sunt răsplătită. Iată ce înseamnă să-ţi iroseşti viaţa pentru un jerpelit! Dar s-a terminat. Nu mai sunt obligată, după toate astea, să continui. Nu mai pot: n-ai decât să-mi păstrezi zestrea, vreau să fiu liberă. Îţi jur pe lampa asta care ne luminează c-o să mă retrag la o moschee: am să plec chiar în clipa asta“. A spus atâtea, că m-a scos din sărite. Am văzut roşu în faţa ochilor, am luat farfuriile (eram înainte de masă) şi le-am aruncat în curte. Asta se întâmpla la începutul serii. L-am găsit repede pe Şeikh Mehdi, mollahul cartierului şi, în prezenţa sa, mi-am repudiat consoarta: de trei ori, după toate formele legale.

Vorbind, Yādollah îşi tot freca mâinile a deznădejde:

— A doua zi, aveam deja remuşcări. Dar nu mai era nimic de făcut: nu mai aveam nici un drept asupra ei. Timp de câteva zile, am rătăcit pe străzi ca un nebun. Mă întâlneam cu oameni cunoscuţi fără să le răspund când îmi dădeau bineţe, fără măcar să-i văd. După plecarea ei, n-am mai avut nici o bucurie. Figura sa îmi revenea necontenit în faţa ochilor. Îmi lipsea pofta de mâncare, nu mai puteam dormi. Nu mai suportam nici să rămân în casă. Până şi pereţii parcă-mi făceau reproşuri.

A trebuit să stau la pat două luni. În delirul meu, nu încetam să-i rostesc numele. După aceea am mai prins ceva puteri. Ar fi fost suficient să ridic degetul mic ca să am toate fetele pe care

le voiam. Dar ea era de neînlocuit. Până la urmă m-am decis s-o iau înapoi, oricât ar fi costat. Termenul legal expirat, am încercat totul, am bătut la toate uşile. Zadarnic. Atunci mi-am vândut toate catrafusele, toate bucoavnele, tot ce-am găsit prin casă. Am adunat astfel o sumă de optsprezece tomani. N-aveam altă soluţie decât să găsesc un intermediar care să se însoare cu soţia mea şi s-o repudieze imediat, pentru a-mi permite s-o iau înapoi la expirarea unui nou termen de trei luni şi zece zile. Era în cartierul nostru un fel de băcan, un pungaş atât de jegos, că şapte câini nu s-ar fi săturat să-i lingă faţa, unul dintre indivizii care ar face omor pentru o ceapă. M-am dus să-l caut şi am făcut un aranjament: el să o ia de nevastă pe Robābeh, apoi s-o repudieze; eu urma să iau toate cheltuielile pe seama mea, iar el să aibă în plus, de la mine, cinci tomani. Nu e bine să ai totdeauna încredere în oameni. Individul ăsta, şnapanul ăsta…

Şāhbāz pălise. Cu faţa în palme, întrebă:

— Un băcan? Care băcan? Din ce cartier?… Nu, nu poate fi posibil!…

Mirzā Yādollah era atât de prins de povestirea lui şi retrăia cu atâta însufleţire evenimentele, că nu se lăsă întrerupt:

— Omul ăsta, băcanul de care vorbeam, s-a căsătorit aşadar cu soţia mea. Eram neliniştit. O femeie care fusese a mea timp de trei ani, la care ţineam atât de mult, că i-aş fi scos bucuros măruntaiele cuiva care numai i-ar fi pronunţat numele… Gândiţi-vă că trebuia s-o dau cu mâinile mele necioplitului ăstuia. Dar mi-am spus că asta era poate pedeapsa mea: nu mă lepădasem fără milă de celelalte soţii ale mele, în ciuda lacrimilor lor? Pe scurt, a doua zi, dis-de-dimineaţă, eram la uşa băcanului. A trebuit să aştept o oră, care mi s-a părut un secol. A venit în sfârşit. I-am zis: „Lucrul promis e ca o datorie. O repudiezi pe Robābeh, iar eu îţi dau cei cinci tomani“. Îi văd şi acum expresia drăcească de atunci, când mi-a răspuns rânjind: „Femeia asta e a mea. N-aş renunţa nici pentru o mie de tomani la vreun fir de păr din capul ei!“. Eram ca fulgerat!…

Şāhbāz repeta bâlbâindu-se:

— Nu, nu se poate… Spuneţi-mi că nu-i adevărat…

— Vezi acum câtă dreptate aveam, înţelegi dumneata de ce-i detest pe băcani!... Când mi-a spus că n-ar da un fir de păr din capul femeii ăsteia nici pentru o mie de tomani, am crezut că voia să mai scoată ceva de la mine, în afară de ce convenisem, dar cum aş fi putut avea inimă să negociez? Nu ai idee cât poţi suferi într-o asemenea situaţie. Eram atât de răvăşit, atât de scârbit, atât de obosit de toate, că nu i-am răspuns. Însă privirea pe care i-am aruncat-o era mai rea decât toate injuriile. M-am dus imediat în bazar, la negustorii ambulanţi de haine vechi. Mi-am vândut pelerina şi turbanul şi mi-am cumpărat un surtuc de pânză şi o calotă de fetru. M-am încălţat cu espadrilele astea şi am pornit la drum. De atunci, rătăcesc ca un suflet chinuit, din oraş în oraş, din sat în sat. Au trecut aşa doisprezece ani şi nu pot să mă stabilesc nicăieri. Am fost când autor de basme, când institutor, când notar. Recit *Cronica şahilor*[5] în cafenele, cânt la flaut. Îmi place să fiu atent la lume şi la oameni. Aşa vreau să-mi petrec viaţa. În felul acesta înveţi multe lucruri. În orice caz, iată-mă bătrân, cu un picior în groapă, ca să spun aşa. Trebuie să mă gândesc la marea călătorie. Ce păcat că experienţa vine întotdeauna prea târziu ca să mai ai timp s-o foloseşti la ceva! Bine a zis poetul:

„Ne-ar trebui două vieţi pe acest pământ de mizerie,
A doua ca să culegem roadele
Înţelepciunii învăţate de-a lungul celei dintâi“.

În acest punct al povestirii, Mirzā Yādollah se opri, vizibil obosit de un aşa lung discurs. Pierduse obişnuinţa unui efort atât de mare de gândire şi vorbire. Îşi luă iar pipa şi rămase pe gânduri, fixând cu privirea râul, ascultând buimăcit un cântec îndepărtat, care părea să vină dinspre cealaltă parte a muntelui.

Şāhbāz ridică uşor capul şi spuse suspinând:

— După doi vine întotdeauna trei!

Mirzā Yādollah, adâncit în visare, păru că nu aude. Şāhbāz reluă cu voce mai tare:

— Îl va ruina şi pe al treilea!...

— Cine?

— Drăcoaica de Robābeh!...

— Ce vrei să spui? strigă Mirzā Yādollah, cu ochii gata să-i iasă din orbite.

Maşti Şāhbāz râse silit:

— Ei da! Viaţa îl transformă pe om: faci riduri, albeşti; dinţii îţi cad, vocea ţi se schimbă. Nu m-aţi recunoscut, nici eu pe dumneavoastră.

— Cum asta?

— Robābeh n-avea faţa ciupită de vărsat? N-avea obiceiul să clipească din ochi toată ziua-bună ziua?...

— Cine ţi-a spus astea?

Şāhbāz începu să râdă:

— Nu sunteţi dumneavoastră şeicul Yādollah, fiul răposatului şeic Rasul? Locuiaţi pe strada Hammām-e Marmar6. Treceaţi în toate dimineţile pe lângă prăvălia mea. Eu sunt faimosul intermediar.

Mirzā Yādollah se aplecă spre el:

— Aşadar tu eşti acela care m-a nenorocit în urmă cu doisprezece ani? Şāhbāz, băcanul, tu eşti, carevasăzică?... Era o vreme când aş fi putut să-ţi fac de petrecanie dacă mi-ai fi căzut în mână prin munţii ăştia. Ce vrei, acum... viaţa ne-a legat de mâini şi de picioare pe amândoi. Şi adăugă într-un murmur, cu privirea rătăcită: Dumnezeu fie lăudat, Robābeh, m-ai răzbunat! Şi el este acum un vagabond, ca mine...

Apoi tăcu, cu un surâs dureros pe buze.

Bărbatul care dormea pe banca din faţă se întoarse pe partea cealaltă; se ridică şi căscă, frecându-se la ochi. Maşti Şāhbāz şi Mirzā Yādollah se observară pe furiş, evitând ca privirile să li se întâlnească. Hotărât lucru, pentru amândoi, furtunile pasiunii erau departe. Ajunseseră la vârsta când se gândeau la moarte.

După un timp de tăcere, Şāhbāz se întoarse spre cafegiu:

— Akbar, două ceaiuri, te rog!

1. Băutură răcoritoare pe bază de iaurt diluat cu apă.
2. Monedă de valoare mică, ieşită astăzi din uz.
3. Jurist musulman, teolog musulman.
4. Aluzie la o cunoscută legendă arabă, foarte populară în Iran: iubirea pasională dintre Madjnun şi Leyli l-a inspirat, în secolul al XII-lea, pe poetul persan Nezāmi.

5. Epopee a lui Ferdousi (secolul al X-lea), text care continuă să se bucure în Iran de o largă popularitate.
6. În persană, „Baia de marmură“.

Gheara

Când ajunse acasă, Seyyed[1] Ahmad aruncă o privire bănuitoare prin curte, apoi lovi cu bastonul uşa rezervorului, spoită în maro, şi chemă încet:

— Robābeh!... Robābeh!...

Poarta fu deschisă de o fetiţă lividă şi speriată:

— Tu eşti, frăţioare? Urcă...

Ea îl luă de mână şi amândoi pătrunseră într-o mică încăpere întunecoasă, ai cărei pereţi erau umezi până la jumătate. Seyyed Ahmad îşi puse bastonul într-un ungher şi se aşeză pe vechiul covor de pâslă ce acoperea o mică parte din cameră. Robābeh luă loc în faţa lui. Contrar obiceiului său, era crispată şi neliniştită. După ce-i cercetă o clipă ochii înlăcrimaţi, el o întrebă fără tragere de inimă:

— Unde-i maştera?

— S-a culcat, blestemata, acolo, în cameră.

— S-a culcat?

— Da... Astăzi măturam bucătăria, iar cu pliurile ciadorului am agăţat cupa de porţelan, cea împopoţonată cu trandafiri; a căzut şi s-a spart. De-ai şti ce mi-a aruncat în faţă maştera... M-a apucat de păr şi smulgea din el cu amândouă mâinile... M-a izbit cu capul de perete. O potopea cu înjurături pe mama, îi spunea „afurisita de mă-ta“. Tata era aici şi râdea...

Seyyed Ahmad avu o tresărire de mânie:

— Râdea?

— Râdea, râdea... Ştii, nu era în apele lui. La fel ca luna trecută. Dintr-odată, a început să facă spume, gura i s-a sucit, pe urmă a sărit la maşteră şi a început s-o strângă de gât atât

de tare, că-i ieşeau ochii din cap. Dacă Māh Soltān n-ar fi fost de faţă, ar fi sugrumat-o. Acum ştiu cum a omorât-o pe mama.

Cu ochii strălucindu-i brusc, Seyyed Ahmed se revoltă:

— Cine ţi-a spus că aşa a omorât-o pe mama?

— Māh Soltān s-a uitat atent la cadavru. E sigură că a strangulat-o înnodându-i părul în jurul gâtului şi strângând... Ţi-aduci aminte că-i pusese mâinile pe gât...

Cu ochii aţintiţi asupra ei, Seyyed Ahmad îşi ridică mâinile uscate, cu degetele desfăcute, asemănătoare frunzelor de platan, apoi le strânse ca şi cum ar fi sugrumat o fiinţă închipuită.

Robābeh, fără să-l piardă din ochi, se îndepărtă uşor.

— Carevasăzică nu s-a dus azi la moschee? se miră băiatul.

— Nu... nu se simţea bine. De la începutul după-amiezii a început să bălmăjească vorbe fără nici o noimă – mereu aceleaşi lucruri discutate la moschee: abluţiuni, neprihănire, lumea de dincolo...

— Întreruperile postului, menstruaţiile...

— Da... El întreba, el răspundea. Am crezut că înnebunise. Spunea lucruri de care mă ruşinam...

Se apropie de fratele ei şi-i puse mâna pe cap:

— Când o să plecăm până la urmă? Nu mi-ai spus clar că, după părerea lui Abbās, putem cumpăra cu unsprezece tomani şi şase riali o vacă? O să luăm una slabă. O să spăl rufe, o să-mi câştig traiul. Vezi tu, cu cât o să plecăm mai devreme, cu-atât o să fie mai bine. Mi-e teamă.

— Să aşteptăm vremea frumoasă. De câteva zile mă doare piciorul.

— De îndată ce-o să se facă frumos afară, o să plecăm, nu-i aşa, frăţioare? În orice caz, indiferent de ce se va întâmpla, o să ne fie mai bine ca aici.

Apoi amândoi tăcură.

Ahmad avea optsprezece ani. Era un băiat înalt, cu nişte ochi arzători sub sprâncenele groase împreunate, cu faţa viguroasă; îi mijeau tuleiele deasupra buzelor. Robābeh, o brunetă de cincisprezece ani, avea sprânceene subţiri, buze roşii bine conturate, bărbie îngustă, mâini foarte mici. Semăna

mai degrabă cu mama ei, pe când Seyyed Ahmad era leit tatăl său; purta chiar stigmatele teribilei lui maladii.

Seyyed Dja'far, tatăl, făcea tot felul de trucuri la moscheea regală. Şi-i aduna pe cei fără ocupaţie în jurul lui şi le explica prin întrebări şi răspunsuri, fără nici o pompă, diferite probleme de morală şi drept religios. Cunoştea la perfecţie toate manevrele meseriei: când îşi vindea reţetele binecuvântării, oferea şi un spectacol cu un scorpion negru, pe care îl dresase şi căruia îi făcuse veninul inofensiv. Dar de la o vreme afacerile nu-i mergeau bine, deşi câştiga încă atât cât să contribuie la cheltuielile gospodăriei.

Într-o seară, cu cinci ani în urmă, se întorsese beat, iar dimineaţa îi găsiseră nevasta, pe Soghrā, sufocată în camera ei. Pentru nimic în lume nimeni nu l-ar fi bănuit pe Seyyed Dja'far: toţi crezură că ea murise de boală; singură Māh Soltān, sora vitregă a bietei Soghrā, îl socotea răspunzător pe Seyyed Dja'far de moartea surorii ei. Două luni mai târziu, el s-a căsătorit cu Roghyeh Soltān.

Această nouă soţie făcu din cei doi orfani, Ahmad şi Robābeh, ţapii săi ispăşitori. Nu-i cruţa de nici un chin, de nici o cruzime. Lucru uimitor, Seyyed Dja'far, departe de a interveni, dimpotrivă, îngăduia relele tratamente pe care ea le aplica celor doi. Avusese copiii aceia încă de foarte tânăr, conform zicerii ce pretinde că un bun musulman e dator să procreeze fără zăbavă; nu se întrebase însă şi dacă, atunci când copilul vine pe lume, se află totdeauna o bucată de pâine pentru el şi o zdreanţă să-i pui pe spate. Dar în prezent îşi privea progeniturile cu surprindere, mirându-se că sunt ale lui, şi nu se gândea decât să scape cât mai devreme posibil de acele două guri de hrănit, ca să rămână doar cu Roghyeh. Ahmad şi Robābeh s-au simţit repede o povară în casa părintească, unde li se făcea o viaţă de nesuportat; suferinţa, puţin câte puţin, îi apropiase.

Roghyeh Soltān, spre a-i îndepărta de ea, le dăduse camera de deasupra rezervorului de apă, umed şi întunecos. De aici venea durerea la picior de care Ahmad suferea de două luni şi care nu se ameliora, cu toate că-şi făcuse rost în repetate rânduri de formule de binecuvântare. În fiecare zi, sprijinit

într-un baston, Ahmad se ducea la cizmărie să lucreze. În ceea ce o privea pe Robābeh, îşi petrecea toate zilele cu treburile gospodăreşti, încurajată de gândul că seara o va găsi alături de fratele său, singura ei consolare. Ahmad se întorcea spre sfârşitul după-amiezii. Dacă Robābeh mai avea ceva de făcut, de pus la punct, el o ajuta să termine. Dacă ea plângea, plângea cu ea, şi invers. Când venea noaptea, cinau în camera întunecoasă, apoi, înveliţi, îşi făceau lungi confidenţe. Robābeh povestea ce a trebăluit toată ziua, iar Ahmad, ce a lucrat el. Vorbeau mai ales despre planul lor de plecare, căci hotărâseră să fugă din casa părintească.

Se agăţaseră de ideea asta ascultându-l pe Abbās, un coleg al lui Ahmad care lucra cu el în bazar. Originar din Arangheh, din munţi, băiatul vorbea atât de convingător despre viaţa uşoară şi ieftină pe care o duceau în sat, încât capul lui Ahmad se umpluse de visuri în care apăreau case rustice, ţărănci în pantaloni roşii, munţi înverziţi, izvoare încântătoare şi toate celelalte întâmplări ale vieţii, vara şi iarna, aşa cum i le evocase Abbās. A fost într-atât de sedus de asta, că i-a destăinuit prietenului său intenţia de a fugi. Acesta a încuviinţat repede şi au hotărât că toţi trei vor ajunge la Arangheh cu prima ocazie, iar acolo vor duce o nouă viaţă, în libertate.

În fiecare seară, Ahmad repeta în faţa lui Robābeh detaliile, mereu aceleaşi, ale planului său. Ea îl asculta cu ochi strălucitori, admirând inteligenţa fratelui ei. Tablouri minunate răsăreau în imaginaţia sa de fată simplă. Singura călătorie pe care o făcuse în viaţa ei fusese un pelerinaj la Seyyed Malek Khātun, odinioară, şi, de fiecare dată când venea vorba despre Arangheh, ea revedea ziua aceea: la masă aveau supă cu fidea, era pe vremea când mama ei trăia, iar ea alergase atât de mult cu Tādji, fetiţa vecinilor, încât căzuse şi-şi zdrelise fruntea. Îşi închipuia Arangheh ca pe Seyyed Malek Khātun şi îi promitea fratelui ei că o să se pună pe treabă imediat ce va sosi acolo, pentru a contribui la cheltuielile casei. Ahmad economisise deja unsprezece tomani şi şase riali din salariul lui de zilier. Încă şase tomani şi patru riali, şi ar putea să-şi cumpere o vacă şi două capre; s-ar duce atunci să trăiască

la Abbās; băieţii ar cultiva pământul, Robābeh ar mulge animalele, ar face iaurt, ar pune dude la uscat; iarna, Ahmad ar repara pantofi; şi, după doi ani, dacă i-ar da crezare lui Abbās, ar putea, prin munca lor, să aibă pământ şi o casă.

Toamna, iarna, primăvara trecură, Ahmad lucra mereu pentru a-şi rotunji economiile în cazul eventualei lor plecări. În ceea ce-o privea pe Robābeh, împacheta cu atenţie şi ascundea în vechiul ei cufăr tot ceea ce putea aduna de ici-colo, promiţându-şi să ia cu sine în curând acea modestă captură. Seara, când se culcau, nu vorbeau decât despre Arangheh şi despre cum îşi vor pune intenţiile în aplicare. Dar un eveniment neaşteptat surveni.

Se întâmplă că, într-o zi, Maşdi Gholām, dărăcitorul de pe colţ, zărind-o pe Robābeh, o trimise pe mama lui să ceară mâna fetei. Seyyed Dja'far şi Roghyeh Soltān îşi dădură bucuroşi consimţământul. Dar această cerere îl supără pe Ahmad: dacă n-ar fi fost soră-sa, ajunsese să cugete, ar fi plecat cu doi ani mai devreme. Robābeh înţelegea ce simte fratele ei; ţinu să-i arate că Maşdi Gholām nu-i plăcea şi îşi spori tandreţea faţă de el, ceea ce nu-l făcu decât să-şi piardă răbdarea. De altfel, piciorul îl durea din ce în ce mai tare, iar ameninţarea asta surdă îi aducea tristeţe şi-l închidea în sine.

Într-o zi de pelerinaj, Seyyed Dja'far şi Roghyeh Soltān luară drumul spre Şāh Abdolazim, unde urmau să petreacă noaptea. Robābeh, foarte bucuroasă de lipsa mamei vitrege, îşi făcu toaleta şi chiar se fardă cu alb de Tabriz şterpelit cu ceva timp în urmă de la cotoroanţă. Însă Seyyed Ahmad se întoarse în ziua aceea mai târziu decât de obicei şi, chiar dacă n-o văzu cu ochii lui pe soră-sa machiindu-se, o idee dureroasă îi răsări în minte: tânăra şi-ar lua astfel de libertăţi numai dacă s-ar considera deja soţia lui Maşdi Gholām; îl înşelase în legătură cu intenţiile ei, renunţase la planul de a fugi, îşi găsise în sfârşit soţul şi hotărâse până la urmă să rămână…

Văzându-şi fratele sosind, Robābeh alergă în întâmpinarea lui.

— Eram îngrijorată şi mâhnită. De ce ai întârziat atâta?

— Am fost la Abbās.

— Frăţioare, diseară nu vor fi aici!

— Ştiu!

— Ce ai băut? Miroşi. Ce-i cu privirea asta?

— Am băut vin. Abbās a insistat.

— Ai nevoie de vreo doctorie?

— La ce bun? Piciorul ăsta bolnav nu vrea să ştie de nimic.

— Deci n-ai auzit ce povesteşte tata despre vin când alţii îl ascultă?

— E meseria lui. Chiar tu mi-ai spus că Māh Soltān crede că era beat în seara când a sugrumat-o pe mama. Tot ce povesteşte face parte din meseria lui. De cumpără cineva de la vecin pantofi din piele de bivol, le voi găsi mii de defecte, numai ca să-mi vând propria marfă. Una-i comerţul şi alta-i să spui adevărul.

— Poate că doctorul i-a prescris vin.

— De ce nu mi-a prescris şi mie? Sunt tânăr şi mi-e mai rău decât lui. Şi-a trăit viaţa, a făcut tot ce-a poftit, şi-a făcut de cap, pricepi? Iar mie, mie mi-a lăsat prin testament durerea la picior… Dacă e bun vinul pentru picior, de ce să nu bem? Minciună, totul nu-i decât minciună!

— Nu mai mergem la Arangheh?

— De ce să nu beau vin? În halul în care sunt! Nu mai pot pune un pas după altul şi e din rău în mai rău. În câteva zile, te vei muta la Gholām, iar eu o să rămân singur, nu mai pot să stau în casa asta. Când mă întorc seara, e ca şi când m-ar aduce cineva cu lovituri de băţ. Vreau să plec, să plec oriunde, în deşert! De ce să nu beau?

Tăcerea se aşternu dintr-odată între ei. Apoi cinară şi se întinseră lângă bazin. Robābeh era bine dispusă. Ronţăia seminţe de bostan alb şi fredona:

„La Arangheh vom pleca

Pe un măgar şchiop, o, iac-aşa!“.

Râdea în hohote. Însă Ahmad rămânea gânditor şi preocupat; îşi închipuia că-şi bate joc de el.

— Suntem singuri în seara asta, spuse ea. Când o să fim la Arangheh, aşa o să fie tot timpul. Mama nu mai e aici, dar suntem împreună, nu-i aşa, Ahmad?

El răspunse cu un zâmbet silit. Robābeh crezu că-i era rău.

— Ştii, continuă ea, după ce vom fi acolo, la Arangheh, o să te îngrijesc şi o să te faci bine. Māh Soltān spune că în piciorul tău s-a aşezat un „suflu“. Trebuie să mănânci hrană care te încălzeşte. Numai să nu te apuce durerea chiar în momentul plecării! Nu vezi că nu putem fugi?

— Nu, piciorul meu nu are nimic. Doar că tu te măriţi!...

— Îţi jur că nu. Niciodată n-o să mă mărit cu Maşdi Gholām. O să te urmez!

Luna se ridicase. Steluţe scânteiau pe cer. Robābeh flecărea cu însufleţire şi râdea, îmbujorată. Ahmad, care n-o mai văzuse aşa plină de viaţă, o privea mirat. Întrebă în zeflemea:

— Şi de la Maşdi Gholām, ce veşti?

— Să se ducă naibii, să se ducă naibii cu totul!

— Nu, chiar ai vrea să-l iei de bărbat...

— Îţi jur că nu. Eu doar pe tine te iubesc.

— Minţi.

— Cu nici un chip. Poţi să porneşti oricând, te însoţesc.

— O să plecăm săptămâna viitoare... nu, poimâine.

— Cu piciorul în halul ăsta?

— Da, cum să nu!... Aha, am înţeles. Am înţeles de la bun început, ţi-ai bătut joc de mine. M-ai crezut un idiot.

— Crezi că nu ţi-am spus adevărul. Cu-atât mai bine, să plecăm imediat.

— Fie... dar tu, ceea ce vrei e să te măriţi acolo. La Arangheh sunt oameni tineri şi puternici, sănătoşi tun. Vrei...

— Apropo, nu l-am văzut încă pe Abbās.

Ahmad se înfierbântase, avea gura uscată, respira greu, iar degetele îi tremurau. Fără să înţeleagă aceste semne, Robābeh continuă:

— Îţi jur că nu voi fi nevasta lui Maşdi Gholām. Până la urmă, nu mă obligă nimeni să zic da... Nici nu se pune problema. În afară de asta, e bătrân şi urât. Şi Māh Soltān zice că are deja două soţii. Nu-l vreau, o să vin cu tine... Spune-mi, Arangheh e chiar atât de departe?

— Nu, dincolo de munţi. De altfel, o s-o luăm pe cărări.

— Munţii ăştia albaştri pe care-i vedem de pe terasă... Sunt acoperiţi cu zăpadă, dar am învăţat să fac iaurt cu gheaţă... Cum sunt femeile acolo? Da... sunt normale. Mi-aduc aminte

ceva din vremea când mama era încă aici. Naneh Nād Ali venea uneori acasă, mai ştii? O adevărată fată a munţilor! Nu înceta să vorbească despre meleagurile ei. Când o să ne cumpărăm o vacă, va trebui să învăţ s-o mulg, frăţioare!

Ahmad nu-şi mai dezlipea ochii de la ea; dar fata era în plină sporovăială binevoitoare:

— O să-mi iau pantofii cei noi şi brăţara pe care mi-a dăruit-o mama, cea cu trei pietre. Am împachetat totul bine. Tu iarna o să faci pantofi, nu?

Ahmad încuviinţă din cap.

— O să te însori cu o fată din sat.

Ahmad o examină cu o privire neobişnuit de insistentă. Robābeh simţise schimbarea dispoziţiei fratelui ei, dar îl sâcâia cu nădejdea de a scoate o vorbă de la el. Se întoarse pe partea cealaltă, cu spatele, şi începu să cânte:

„Sunt eu, sunt eu, privighetoarea pribeagă,
Din înaltul munţilor-ntoarsă.
Fără-ndurare mama m-a ucis,
Cu josnicie tata m-a mâncat,
Dar cu căldură şi apă de roze
Sora mea osemintele-mi le-a spălat
Şi le-a-ngropat sub tufa de roze.
Şi iată-mă acum
Privighetoare cu zborul curmat!...“

Era cântecul pe care, cu trei ani în urmă, în camera de deasupra rezervorului, îl fredonau împreună. Dar în seara asta lui Ahmad îi făcea o impresie diferită, iar iritarea lui ajunsese la culme. I se părea că Robābeh voia să-l facă să priceapă că o să se mărite, c-o să plece, iar el va rămâne prizonier, intenţia lor să fugă nemaiavând sorţi de izbândă... Fata se răsuci sub pătură.

— E răcoare în seara asta, spuse la sfârşit, dă-mi mâna!

Luă mâna fratelui său şi şi-o puse pe gât. Degetele reci ale lui Ahmad, ca un şarpe ce se reînsufleţeşte lângă o sursă de căldură, începură să tremure. Privirea i se înceţoşa, răsuflarea i se înteţea, tâmplele îi ardeau! Mâna dreaptă, scăpându-i de sub control, se ridică şi strânse gâtul lui Robābeh, care se agită:

— Mi-e frică. Nu mă privi aşa!

Închise pleoapele şi-şi adună toată puterea ca să le ţină cu îndârjire închise.

— Oh… ochii ăştia…, murmură ea, s-ar zice că tata…

Celelalte cuvinte nu se mai auziră, căci mâinile lui Ahmad, cu o iuţeală nefirească, apucaseră cele două codiţe de păr împletite şi le înnodaseră cu violenţă în jurul gâtului. Ea ţipă, dar Ahmad o luă de gât şi începu să o dea cu capul de ghizdul bazinului. Cu spumă sângerie pe buze, ea căzu fără suflare pe genunchii fratelui ei. El se ridică, făcu doar câţiva paşi fără să se sprijine în baston, apoi, ca şi cum puterile i-ar fi secătuit, se prăbuşi la pământ.

Cele două trupuri au fost găsite dimineaţă, în curte, lângă bazin.

1. Titlu dat celor consideraţi urmaşi ai Profetului.

Lāleh

De dimineaţă, norii umblau pe cer, împinşi de un crivăţ cumplit. Sub copaci, pământul se acoperea de frunze care, învârtejindu-se o clipă, mureau una câte una. Nişte corbi zburau croncănind asurzitor, ca să se ducă nu se ştie unde. Casele rustice, semănând de departe cu nişte cutii de chibrituri puse una lângă alta, păreau nişte construcţii şubrede, vremelnice, cu golurile negre făcute de uşi şi de ferestre.

Khodādād, sprinten şi vesel, în ciuda bărbii şi mustăţii argintii, mergea cu un pas sigur. Simţea un sânge nou curgând prin bătrânele sale vine. Îmbrăţişa cu privirea drumul umed şi întregul peisaj al platoului. Vântul îi mângâia pielea, copacii i se păreau că dansează. Corbii îl întâmpinau cu un mesaj de bucurie şi întreaga natură îi zâmbea. Ţinea strâns sub braţ un balot de stofă imprimată, iar ochii îi străluceau. Cu tunică de un albastru limpede şi bonetă de pâslă galbenă, mergea voiniceşte, iar la fiecare pas pantalonii lui negri, largi îi dezveleau picioarele energice.

Khodādād era un bărbat cam de şaizeci de ani, înalt, bine clădit şi cu privirea înflăcărată. De aproape douăzeci de ani locuitorii din Damāvand nu-l mai văzuseră, pentru că alesese singurătatea. Îşi ridicase o cabană de piatră şi chirpici, deasupra izvorului de la Alā, pe drumul spre Māzandarān. Vreme de optsprezece ani trăise singur, departe de lume. Cu mâinile sale aspre săpa, iriga, semăna şi secera, cum făcuseră tatăl lui şi poate strămoşii, generaţie după generaţie. Moştenise pământ de pe care strângea aproape optzeci de *man*[1] de sămânţă, pământ din care a fost nevoit să vândă mai mult de

jumătate în anul foametei: făcuse troc cu acel lot pentru făină; iar acum trăia din micul venit ce-i rămăsese.

Toată lumea s-a mirat, în urmă cu doi-trei ani, când l-a văzut din nou prin sate şi mai ales în bazarul din Damāvand, de unde cumpăra cupoane de ţesături pentru femei, ceai, zahăr şi diverse mărunţişuri. Fusese întâlnit uneori chiar şi la munte, însoţit de o fetiţă, o ţigancă.

Cu patru ani mai devreme, într-o seară, pe un ger care-ţi sfâşia faţa ca nişte gheare de oţel, în clipa când Khodādād se băga în pat după ce suflase în lumânare, auzi un sunet ciudat: ca nişte vaiete întrerupte, dar din care nu puteai ghici dacă erau ţipete de animal sau strigăte de om. Gemetele s-au înteţit; în cele din urmă se auziră bătăi în uşa cabanei: Khodādād, care nu se temea nici de femei-vampir, nici de lupi, se ridicase în capul oaselor şi simţise o sudoare rece curgându-i pe spinare.

— Cine-i acolo? Ce vrei? întrebă de mai multe ori, fără să primească vreun răspuns.

Dar pe când se aşeza din nou să doarmă, bătăile în uşă s-au auzit iarăşi. Cu o mână tremurândă aprinse lampa din nou, desprinse de pe perete cuţitul mare de care se ajuta la tăiatul lemnelor şi deschise uşa brusc. Nu mică îi fu mirarea să găsească în prag o ţigăncuşă în rochie roşie, dârdâind de frig, cu lacrimi îngheţate pe obraji! Khodādād aruncă într-un ungher cuţitul şi, luând fetiţa de mână, o băgă în casă, o aşeză aproape de foc ca să se încălzească, apoi îi făcu un pat din câteva cuverturi vechi.

Degeaba a întrebat-o mai multe a doua zi dimineaţă, trudă zadarnică. Ai fi crezut că micuţa se jurase să nu dezvăluie nimic despre sine. Cum tăcea mâlc, el o numi Lāl sau Lālu, adică „muta“; asta se transformă încetul cu încetul în Lāleh[2]. Cu mirare, pentru că nu era nici pe departe sezonul când treceau ţiganii, Khodādād se întreba pe bună dreptate de unde naiba putea veni fetiţa. Încercă să-i urmeze paşii prin preajma cabanei, dar ei se pierdeau în frunzele jilave. Îl întrebă pe morarul de la izvorul din Alā, care nu-i putu spune nimic. Până la urmă se hotărî s-o ţină la el pe puştoaică până când ar fi reapărut ai săi.

Lāleh era o fetiţă de doisprezece ani. Avea tenul mat, o faţă drăguţă, ochi seducători, nişte puncte albastre tatuate în mijlocul frunţii şi pe mâini. Timp de patru ani, cât a stat la cabana lui Khodādād, toate eforturile pe care acesta le făcuse ca să afle câte ceva despre familia ei au rămas inutile: nici unul dintre ţiganii pe care îi întâlnise n-o cunoştea. De fapt, nu dorea să se despartă de fată. O trata ca pe copilul lui. Însă vremea trecând, fu constrâns să se gândească la o altă formă de afecţiune, nu aceea a unui tată pentru fiica lui, ci aceea a unui bărbat pentru o prezenţă atât de dragă.

De îndată ce acest sentiment se cuibărise în el, a împărţit în două unica încăpere a colibei printr-o perdeluţă, astfel încât fiecare să aibă camera sa. Cel mai rău era că ea îl numea mereu „tată“, „tătic“, iar cuvântul cu pricina reuşea întotdeauna să-i răsucească cuţitul în rană. Într-o zi, întorcându-se acasă, Khodādād găsi două găini ciugulind în faţa uşii. În zadar a dojenit-o pe Lāleh, încercând s-o facă să înţeleagă că furtul e un lucru rău şi că o să meargă în iad, ea doar i-a zâmbit maliţios, ca pentru a schimba vorba.

Lāleh adora să cutreiere lumea în lung şi în lat. Dacă ploua două sau trei zile încontinuu şi nu putea părăsi casa, rămânea tristă şi tăcută. Dar când vremea se făcea frumoasă, nu pierdea prilejul să plece la voia întâmplării, singură ori însoţită de tatăl ei adoptiv – cel mai adesea singură, ceea ce trezea bănuieli murdare în mintea lui Khodādād, care o văzuse de două sau trei ori cu Abbās, păstorul, faţă de care, pe ascuns, se simţea gelos. Doar îl văzuse într-o zi pe Abbās culegând dude sălbatice şi ducându-le la buzele lui Lāleh! Seara, o certase: o fetiţă nu trebuia să stea de vorbă cu străini! Însă lacrimile îi umpluseră ochii micuţei, iar inima lui de ţăran se topise de îngăduinţă.

Mama lui Abbās venise de două ori să-i ceară mâna lui Lāleh pentru fiul său. Khodādād i-a răspuns că fata era încă un copil. În sinea lui se agăţa de pretextul că acest Abbās era doar un leneş; nu puteai în mod cuviincios să-i încredinţezi unui aşa băiat un bun ce era fructul a cincizeci de ani de muncă grea. Ce ar spune despre el sufletul înaintaşilor săi dacă şi-ar alege drept moştenitor un om fără căpătâi, care nu era bun nici măcar să zgârie pământul? De altminteri, fata asta pe care o

primise în coliba lui, pe care o hrănise, o îmbrăcase, o crescuse, o copleşise cu atenţii, nu era oare pentru el un pom pe care l-a cultivat, pe care l-a făcut să dea roade? Şi să vină un străin să-i culeagă fructele! Mărul roşu îi e interzis oare schilodului? N-ar putea chiar el să se însoare cu Lāleh? De ce nu? Totuşi simţea prea bine că lucrurile nu sunt atât de simple. Trebuia ca fata să consimtă la asta, iar obiceiul nenorocit pe care ea îl avea să-l numească tată nu prevestea nimic bun. Uneori, noaptea, când ea dormea, el ridica lampa şi-i privea îndelung faţa, pieptul, braţele. Apoi pleca de nebun să rătăcească prin munţi şi se întorcea doar când se lumina de ziuă. Trăia astfel între frică şi speranţă. Doar teama îl reţinea să-i facă mărturisiri, fiindcă dacă i-ar fi răspuns: „Nu, eşti prea bătrân“, n-ar mai fi avut altceva de făcut decât să se omoare.

Exista aproape de cabană o stâncă ascuţită, unde adesea Lāleh se aşeza, lipindu-şi de piatră picioarele goale cu pulpe zdravene. Rămânea acolo fără să se plictisească, fredonând când şi când cu glas scăzut un cântec melancolic, dar tăcând pe dată imediat ce se apropia cineva. Khodādād, care o surprinsese într-o zi furată de cântec, ar fi dat o avere ca s-o mai poată auzi iarăşi.

În dimineaţa aceea, pe când el se pregătea să plece la Damāvand, Lāleh stătea chiar pe stânca ei şi părea deosebit de veselă. Contrar obiceiului, nu dorise să-l însoţească în oraş.

— O să-ţi cumpăr o basma roşie, îi spusese el.

Ea avu un zâmbet de copil fericit, care pentru Khodādād făcea cât tot aurul din lume. Ajungând la micul bazar din Damāvand, se duse întâi la dugheana de ţesături de unde cumpără un şal lat, roşu cu motive colorate cu verde şi galben. Apoi cumpără zahăr şi ceai, împachetă totul în bocceluţă şi o luă cu paşi mari pe drumul spre cabană. Obişnuit cum era cu călătoriile în condiţii aspre, drumul de trei leghe, distanţa de unde locuia până-n oraş, i se păru o adevărată plimbare. În pofida neajunsurilor vârstei, viaţa lui avea de acum un scop şi un sens. Mergând, se gândea că şalul o s-o încânte pe Lāleh; ea şi-ar acoperi umerii cu el şi i-ar înnoda cele două capete sub sâni. Apoi, cuprins pe neaşteptate de ruşine, îşi spuse că în calitate de tată adoptiv putea, orice s-ar întâmpla, să fie

mândru de frumuseţea lui Lāleh şi hotărî să-i găsească un soţ bun. Însă gândul că era iubită de Abbās, păstorul, îl făcea să i se ridice sângele la cap.

Drumul urca şi cobora, se adâncea în vâlcele, se căţăra pe înălţimi, se târa de-a lungul platourilor. Khodādād nu vedea pe nimeni, nu simţea nimic, nici măcar oboseala drumului. În mod obişnuit, când se ducea în satele din vecinătate, cerceta cerul ca să vadă dacă va ploua, privea pământul ca să-şi facă o idee despre ce foloase ar putea aduce, întreba de preţul orzului, grâului, fasolei, merelor, caiselor, cireşelor... De data asta totuşi mintea îi era la Lāleh. În anul acela, pământul lui nu rodise cum trebuie, iar el fusese nevoit să umble la economii. Dar asta nu valora nici cât un fir de păr de pe capul lui Lāleh...

Ieşind din zona păduroasă, schimbă direcţia către colina pe care se zărea cabana ce semăna cu două cutii de chibrituri sfărâmate, pe care cineva le-ar fi unit printr-o acoladă una de cealaltă. Grăbi pasul, strângând bocceluţa sub braţ, trecând pe drumul cunoscut de o ultimă cărare în pantă; la curba potecii se găsi în faţa casei lui. Lāleh nu era nici pe stâncă, nici în casă. Se duse la uşă şi punându-şi mâinile pâlnie la gură, o strigă:

— Lāleh!... Lāleh!...

Nu-i răspunse nimeni. După alţi câţiva paşi, o strigă cu toată puterea plămânilor săi:

— Lāleh!... Lāleh!... Lālu!... Lālu!...

Se auzi doar ecoul:

— Lāleh... Lālu...

Îl cuprinse o spaimă teribilă. Se repezi să se cocoaţe în vârful stâncii din faţa casei şi observă împrejurimile: nici urmă de rochia roşie a tinerei. Revenind apoi în cabană, controlă cu atenţie toate cotloanele încăperii, deschise cufărul în care Lāleh îşi punea lucrurile: hainele noi pe care i le cumpărase anul acesta nu mai erau acolo. Simţea că înnebuneşte, depăşit de întâmplare. Se grăbi până la izvorul de la Alā, unde îl întâlni pe mollahul satului: cu o bonetă albastră cu striuri, cu pantaloni negri şi o vestă cu trei pliuri pe sub paltonul lung, cucernicul om îşi fuma pipa la piciorul unui copac. Îi aruncă lui Khodādād o privire atât de veninoasă, încât acesta nu îndrăzni să-l mai întrebe ceva. Puţin mai

încolo, o întrebă pe o femeie în ciador roşu, cu rogojini, care purta un copil în spinare, dar ea nu putu să-i dea nici o veste despre Lāleh. Khodādād s-a întors acasă!

Căzuse noaptea întunecată. Lāleh nu revenise. Ce vise n-a avut Khodādād! La drept vorbind, nu închisese un ochi, ceea ce nu curmase coşmarurile. Se ridica la cel mai mic zgomot, crezând că fat s-a întors pe neaşteptate. S-a sculat astfel de mai bine de zece ori. Trăgea perdeaua, pipăia în întuneric patul rece al lui Lāleh, apoi cădea tremurând tot în patul său. O răpise cineva? Fusese violată?... Afară numai dacă nu plecase de capul ei!

A doua zi dimineaţă, vremea era frumuşică şi rece. Khodādād luă fularul pe care îl cumpărase şi plecă în căutarea dispărutei. În rătăcirea sa, oamenii îi făceau impresia unor bestii feroce; munţii albaştri şi cenuşii, înzăpeziţi până la jumătate i se păreau ameninţători; mireasma de mentă sălbatică de pe malul pârâului îl sufoca. Îi întrebă zdruncinat pe doi ţărani întâlniţi în drum:

— N-aţi văzut-o cumva pe Lāleh?

Gândindu-se mai întâi că omul îşi pierduse minţile, cei doi se priviră cu subînţeles.

— Cine e?

— O ţigăncuşă.

Unul dintre bărbaţi spuse:

— Au sosit nişte ţigani de vreo două zile; îşi ridică tabăra la Mumedj. Despre ei e vorba?

Khodādād apucă drumul către Mumedj. Acum mergea cu paşi repezi şi săltăreţi. După ce străbătu poteci ce şerpuiau în munţi, descoperi de departe corturile negre. Apropiindu-se, văzu un bărbat adormit pe malul pârâului. O ţigancă, cernând arpacaş puţin mai încolo, îl salută:

— Zic viitorul. Am de vânzare os de şarpe, site, nuci...

Khodādād o întrebă cu chipul tulburat:

— Lāleh, Lālu, nu ai văzut-o? Ştii cumva unde e?

— Ghicesc viitorul, o să ţi-l spun pe-al tău.

— Dă-i drumul, îţi plătesc.

— Un cadou mic mai întâi.

Khodādād era istovit. Scoase din buzunar un rial pe care i-l întinse femeii. Ea îi luă mâna şi, scrutându-i faţa, zise:

— ’Ali[3] e sprijinul tău, începu ea. Acuma-şa ai o mâhnire la inimă. Ai pierdut ceva ce te-a costat patru ani de griji. Nu e cineva dintre ai tăi, dar îl iubeşti ca pe-unul de-al tău.

— E-adevărat, e-adevărat, murmură Khodādād, fixând-o cu ochii plini de lacrimi.

— Dar te chinuieşti degeaba: fata asta nu e departe de tine. E vie şi sănătoasă. Şi te şi iubeşte. Dar ce să faci când destinul lucrează?

— Cum? Cum? Vorbeşte, în numele a ce ţi-a dat putere!

— Nu te-ntrista: e fericită. Ai lăsat uşa deschisă, diavolul a intrat şi-a ispitit-o.

— Îl cheamă Abbās?

— Nu.

— Cine eşti tu? De unde ştii? În numele lui Dumnezeu, zi-mi adevărul şi-ţi voi da tot ce vrei.

Scoase din buzunar încă un rial pe care-l puse în mâna femeii. Dar în clipa aceea, perdeaua cortului vecin se ridică şi apăru Lāleh. Purta rochia roşie nouă-nouţă pe care el i-o cumpărase. Mâna ei strângea un măr roşu pe care îl ştergea cu mâneca; muşcă din el, apoi începu să râdă şi zise, întoarsă spre ghicitoare:

— Oh, mamă, dar e tăticul Khodādād!

Şi îl arătă cu degetul. Khodādād rămase cu gura căscată, uitându-se când la fată, când la mamă. N-o mai văzuse pe Lālu aşa de fericită. Scoase din bocceluţă fularul, pe care îl desfăşură în faţa ei spunând:

— Ia te uită ce ţi-am adus de la bazar.

Lālu, izbucnind în râs, îşi aruncă fularul pe umeri şi-l înnodă sub sâni. Apoi se grăbi să intre în cort şi reapăru curând, ţinând de mână un tânăr căruia îi spuse ceva arătându-l pe Khodādād. După aceea începu să fredoneze cântecul care atât de des îi legăna singurătatea şi, ţinându-l pe tânăr de după gât, cu picioarele viguroase goale sub fusta ei colorată, ţigăncuşa se îndepărtă cu el, pe urmă amândoi se făcură nevăzuţi sub sălcii.

Khodādād plângea de durere şi de bucurie. Porni, clătinându-se, pe drumul pe care venise. Se întoarse la coliba lui, închise uşa şi de atunci nimeni nu-l mai văzu vreodată.

1. Aproximativ trei kilograme.
2. În persană, „lalea“.
3. Nepot şi ginere al lui Mohammad; primul imam al şiiţilor.

Trei picături de sânge

Ieri am fost mutat într-o cameră izolată. Asta pentru că sunt complet vindecat, cum m-a asigurat supraveghetorul, şi voi fi eliberat săptămâna viitoare? Chiar am fost bolnav? Un an, un an întreg i-am implorat în zadar să-mi dea o pană de scris şi nişte hârtie. Câte lucruri nu-mi promiteam să scriu dacă aş fi avut cu ce!... Şi ieri, fără să cer nimic, mi s-a adus ce-mi doream mai mult, ce aşteptam atât de mult: hârtie, o pană... La ce bun însă? De ieri am tot reflectat, nu găsesc despre ce să scriu. De parcă cineva mi-ar reţine mâna sau braţul mi-ar fi paralizat. Acum, când analizez mâzgălelile de pe foaie, nu văd decât aceste câteva cuvinte lizibile: „Trei picături de sânge“.

Cerul e albastru, gazonul, de un verde strălucitor, florile se deschid pe colină, o adiere aduce parfumul lor până aici. Dar cui foloseşte? Nu pot să mă bucur de nimic. Toate lucrurile astea sunt bune pentru poeţi, pentru copii sau pentru cei care rămân copii până la sfârşitul zilelor lor... Iată, a trecut un an de când mă aflu aici. Noaptea, în toate nopţile, miorlăitul pisicilor nu mă lasă să dorm; gemetele oribile, urletele astea răguşite mă înspăimântă. Iar dimineaţa, de-abia trezit, blestematele de injecţii!... Ce zile interminabile, ce ore înfricoşătoare am petrecut aici! În tunică şi pantaloni galbeni, ne adunăm în zilele de vară la subsol; iarna stăm la soare pe marginea peluzei. A trecut, iată, un an de când trăiesc printre oamenii ăştia bizari. N-avem nimic în comun. Sunt total diferit de ei, dar gemetele lor, înjurăturile lor, lacrimile lor, râsetele lor îmi vor umple mereu coşmarurile.

Încă o oră până la masa de seară. Cina! Mereu aceeaşi raţie: supă cu iaurt, orez cu lapte, pilaf, pâine şi brânză – cât să nu

crăpi de foame! Hasan nu doreşte decât o oală cu supă de ceapă şi patru pâini lunguieţe. Când va fi liber, nu va avea nevoie de pană de scris şi de hârtie, ci de o oală cu supă. El este dintre cei care se simt fericiţi aici. Statura mică şi bondoacă, râsul idiot, ceafa groasă, craniul chel, mâinile aspre, făcute să înmoaie ipsosul, privirea tâmpă, toate moleculele corpului său dezvăluie că e cel mai nimerit pentru munca de salahor. Dacă Mohammad ’Ali n-ar fi fost cu noi la masă ca să ne supravegheze, Hasan ne-ar fi rezolvat problemele la toţi. Dar Mohammad ’Ali e cineva din lumea de aici. Orice s-ar spune, lumea asta se deosebeşte de cea a oamenilor obişnuiţi. Avem un doctor care, slavă Domnului, nu înţelege nimic-nimic. Dacă aş fi în locul lui, aş pune otravă în mâncare, i-aş otrăvi pe toţi, iar dimineaţa, cu mâinile în şolduri, în grădină, m-aş uita cum sunt căraţi morţii. Când am fost adus aici, la început, aveam obsesia asta: mi-era teamă că o să fiu otrăvit. Nu mă atingeam de nimic la prânz şi la cină până nu gusta chiar Mohammad ’Ali. Noaptea mă trezeam brusc, credeam că vine cineva să mă asasineze. Ce departe sunt toate astea!... Şi mereu aceiaşi oameni, aceeaşi raţie, chiar aceeaşi cameră bleu-deschis în jumătatea de sus, bleu-închis în jumătatea de jos!...

Acum două luni, în celula din fundul curţii a fost aruncat un nebun. Se tăiase pe burtă cu un ciob şi se juca cu maţele. Pare-mi-se că lucrase ca măcelar şi era obişnuit cu chestii de-astea. Altul şi-a scos ochii cu unghiile; a trebuit să i se lege mâinile la spate. Răcnea şi avea ochii plini de sânge uscat. Eu ştiu bine că supraveghetorul nu e străin de toate lucrurile astea.

Dar nu sunt toţi aşa. Mulţi vor fi nefericiţi dacă se vindecă şi sunt eliberaţi. De exemplu, această Soghrā Soltān, din secţia pentru femei. A vrut să fugă de două sau trei ori, dar a fost prinsă. E femeie bătrână, dar se fardează cu var de pe pereţi şi se împodobeşte cu petale de muşcată. Se crede o fetiţă de paisprezece ani[1]. Dacă vreodată s-ar vindeca şi s-ar uita în oglindă, ar muri pe loc. Dar cel mai rău o duce Taghi al nostru, care vrea să întoarcă lumea cu susul în jos; deşi e convins că nenorocirile bărbaţilor se trag numai de la femei şi că toate ar trebui stârpite, asta nu înseamnă că e mai puţin îndrăgostit de Soghrā Soltān!

Supraveghetorul nostru e dincolo de toate astea. E cu mult mai puternic decât toţi nebunii ăştia. Cu nasul lui mare, cu ochii mici, ca de opioman, îl vezi mereu plimbându-se sub pinul din fundul grădinii. Câteodată se apleacă la piciorul copacului şi priveşte îndelung pământul. Observându-l, l-ai crede un om de treabă, un nefericit căzut în mâinile unei bande de demenţi; dar eu îl cunosc: ştiu că acolo jos, sub pin, sunt trei picături de sânge…

De fereastra camerei acestui om atârnă o cuşcă: e goală, căci canarul a fost prins de o pisică; dar supraveghetorul o lasă acolo pentru a atrage pisicile şi a le omorî. Chiar ieri a urmărit una albă cu pete negre; când pisica s-a căţărat în copac prin dreptul ferestrei, a strigat la gardianul de la poartă s-o omoare cu focuri de armă. Cele trei picături sunt de la sângele pisicii. Însă dacă l-ai întreba pe individ, ţi-ar spune că e sângele unei bufniţe!

Cu siguranţă că cel mai straniu dintre toţi e totuşi vecinul şi prietenul meu Abbās. E aici de două săptămâni. Se crede profet şi poet. După el, totul, inclusiv darul profeţiei, e o chestiune de noroc. Cel mai ignorant dintre oameni, dacă are şansă, va reuşi în viaţă, pe când cel mai mare savant din lume, dacă nu are, o să fie nefericit, ca Abbās însuşi. Acest Abbās se crede un mare chitarist. Din trei sârme întinse pe o scândură, şi-a construit un instrument. A compus şi un poem pe care-l recită de zece ori pe zi – poate chiar asta l-a adus aici –, un poem sau un cântec foarte bizar:

„Iată că din nou, vai, umbra se aruncă!
În noaptea-ntunecoasă, tot universul se cufundă.

E timpul de odihnă, sosit la fiinţe fără număr.
În mine durerea creşte, cu-atât mai mult eu sufăr.

Din lumea asta crudă să n-aştepţi mângâiere.
Doar moartea poate pune sfârşit l-a mea durere.
Dar colo jos, sub pin, de ce-mi mai vor a curge
Pe pământ îndărătnic trei picături de sânge?“

Ieri mă plimbam prin grădină. Abbās era gata să recite versurile astea. Un bărbat şi o femeie, împreună cu o fetiţă, veniseră să-l vadă. Era a cincea lor vizită. Îi mai văzusem şi i-am recunoscut. Fetiţa avea un buchet de flori în mână. Îmi zâmbea. Era clar că mă iubeşte. Nu venise decât pentru mine. Abbās nu-i frumos, cu faţa lui ciupită de vărsat. Dar în timp ce femeia vorbea cu doctorul, l-am văzut pe Abbās luând fetiţa în braţe şi sărutând-o.

Până acum nimeni n-a venit să mă vadă, nimeni nu mi-a adus flori. Un an!... Ultimul care a venit să mă viziteze a fost Siāvoş. Era cel mai bun prieten al meu. Eram vecini. Mergeam împreună la Şcoala Superioară, ne întorceam amândoi, discutam despre lecţiile noastre. În timpul liber îl învăţam să cânte la chitară. Rokhsāreh, verişoara lui, care mi-era logodnică, ne ţinea deseori companie (Siāvoş urma să se însoare cu sora lui Rokhsāreh). Dar cu o lună înainte de căsătorie, Siāvoş s-a îmbolnăvit. M-am interesat de două sau de trei ori de el, dar mi s-a spus că medicul interzisese să i se vorbească. N-am putut obţine alt răspuns, aşa că n-am insistat.

Îmi amintesc bine, era în preajma examenelor. Într-o seară tocmai mă întorsesem acasă, aruncasem pe masă cărţile şi caietele şi voiam să mă schimb, când am auzit o împuşcătură. Era atât de aproape, că mi-a fost frică, deoarece casa noastră se afla nu departe de zidurile de apărare, în plus, circula zvonul că ar avea loc zboruri în zonă. Am luat pistolul din sertar şi am ieşit pe stradă, cu urechile ciulite. Am urcat apoi scara până pe terasă, dar n-am văzut nimic. Când m-am întors, mi-am aruncat privirea în curtea casei lui Siāvoş. Era acolo, în lenjerie de corp, în picioare, în mijlocul curţii. Surprins, l-am strigat:

— Siāvoş! Tu eşti?

M-a recunoscut:

— Vino, nu-i nimeni.

— Ai auzit împuşcătura?

A pus un deget la gură şi mi-a făcut semn din cap să mă apropii. Am coborât într-o fugă scara şi am bătut în uşă. Mi-a deschis chiar el. Cu capul plecat, cu ochii în pământ, m-a întrebat:

— De ce n-ai venit să mă vezi?

— Am venit de două-trei ori, dar mi s-a spus că doctorul a interzis vizitele.

— Mă cred bolnav, dar se înşală.

Am insistat:

— Ai auzit împuşcătura?

Fără să răspundă, m-a luat de mână şi m-a condus sub pin ca să-mi arate ceva. Privind mai de aproape, am văzut clar trei picături de sânge proaspăt pe pământ.

După aceea m-a dus în camera lui, a închis toate uşile şi mi-a spus să iau loc. A aprins lampa şi s-a aşezat pe un scaun, aproape de masă, în faţa mea. Încăperea era foarte simplă, vopsită în bleu-deschis în partea de sus şi în bleu-închis în partea de jos, până la jumătate. Într-un colţ era o chitară, cărţi şi caiete pe masă. Siāvoş a scos din sertar un pistol cu patul de sidef. L-a pus în buzunar zicând:

— Aveam o pisică, o chema Nāzi. Poate ai văzut-o. Era cât se poate de obişnuită, albă cu pete negre, cu nişte ochi mari, ai fi zis că erau daţi cu *khoul*[2] pe pleoape. Pe spate avea nişte semne regulate, ca o sugativă stropită cu cerneală şi pliată în două. Când mă întorceam de la şcoală, alerga în întâmpinarea mea, frecându-mi-se de picioare şi mieunând. Dacă mă aşezam, îmi sărea pe umeri, îşi băga botul în faţa mea şi mă lingea pe frunte cu limba ei aspră: voia s-o iau în braţe. Se pare că pisicile sunt mai viclene, mai afectuoase şi mai sensibile decât motanii.

În afară de mine, Nāzi se împăca foarte bine cu bucătarul, căci el o hrănea. În schimb n-o putea suferi pe guvernanta care administra toată casa, o femeie bătrână care se ruga tot timpul şi care avea o adevărată aversiune faţă de părul de pisică. Nāzi probabil îşi spunea că oamenii sunt mai răi decât mâţele, că ei ştiu să-şi păstreze bucăţile cele mai bune şi locurile cele mai călduţe şi că pisicile trebuie neapărat să-i copleşească cu linguşiri dacă vor să aibă, la rândul lor, o parte din aceste avantaje.

Singurul moment când se trezeau instinctele lui Nāzi era cel în care vreun cap de cocoş îi cădea între labe. Devenea atunci o veritabilă bestie feroce. Ochii i se măreau şi aruncau fulgere, ghearele ieşeau din teacă şi cu un hârâit prelungit ameninţa pe

oricine s-ar fi apropiat. Apoi, de parcă s-ar fi înşelat, începea să se joace. Se convingea cu întreaga forţă a imaginaţiei că acel cap de cocoş era o fiinţă vie; dădea cu laba, îşi zbârlea părul, fugea să se ascundă, apoi sărea afară din ambuscadă, arătând prin mii de fente şi ţopăieli supleţea şi agilitatea rasei sale. La urmă, obosită de reprezentaţie, devora capul însângerat cu cea mai mare poftă. Câteva minute mai târziu, căuta în dreapta şi-n stânga resturile prăzii sale; şi-i trebuia o oră întreagă sau două ca să-şi regăsească lustrul civilizaţiei, timp în care nu se apropia de nimeni, nu mai împărţea cu dărnicie nici alintări, nici linguşiri.

Năzi rămânea îndepărtată şi rezervată chiar şi în momentele când se arăta prietenoasă. Nu-şi trăda secretele. Considera casa noastră drept proprietatea ei, iar dacă o pisică străină trecea pe aici – mai ales dacă era femelă –, o vreme se tot auzeau scuipături, mieunături şi ţipete de furie.

Sunetele pe care le scotea ca să anunţe masa difereau de cele care-i însoţeau pisicelile. Strigătele de foame nu semănau nici cu hârâitul de luptă, nici cu uguitul de dragoste. Ce accente variate! Primele erau un geamăt sfâşietor, următoarele – un răget de furie, ultimele – chemarea dureroasă a naturii. Dar ochii lui Năzi erau cu mult mai expresivi decât ţipetele sale. Câteodată reflectau emoţii atât de omeneşti, că-ţi venea să te întrebi ce gânduri, ce sentimente se agitau în acel căpşor păros, dincolo de acei misterioşi ochi verzi.

Anul trecut, în primăvară, s-a produs înfricoşătorul eveniment... Ştii că e anotimpul când toate animalele sunt în perioada rutului, când un vânt de nebunie le aruncă într-o cursă de nestăpânit. Năzi era în călduri pentru prima oară. Agitată, tremurând din tot corpul, scotea nişte gemete vrednice de milă. Atraşi de strigătele ei, motanii alergau în toate părţile. După lupte înverşunate, Năzi şi-a ales drept partener cel mai puternic motan, care lansa chemările cele mai sonore. Oricine ştie că la animale, în timpul împerecherii, mirosurile au o mare importanţă. De aceea masculii domestici şi bine lustruiţi, foarte curaţi, au puţin succes pe lângă femele. Dimpotrivă, masculii din jgheabul de streaşină, motanii vagabonzi şi hămesiţi, a căror piele păstrează mirosul sălbatic al speciei, le

atrag. În toate zilele, în toate nopţile mai ales, Nāzi şi grosolanul ei partener îşi cântau deci iubirea cu voce plină. Trupul suplu şi delicat al lui Nāzi se lungea şi se ondula, în timp ce acela al campionului său se întindea ca un arc. Gemând de bucurie, îşi continuau zbenguiala până în zori. Atunci revenea Nāzi în cameră, cu blana în dezordine, epuizată, ruptă, însă fericită.

Neastâmpărul pisicilor ăstora nu mă lăsa să dorm. Până la urmă mi-am pierdut răbdarea. Într-o zi, trebăluiam ceva lângă fereastra asta: i-am văzut pe cei doi amorezi plimbându-se pe peluză. Cu pistolul pe care ţi l-am arătat am tras de la trei paşi. L-am nimerit pe partenerul lui Nāzi. Cred că glonţul i-a zdrobit rinichii. A făcut un salt mare şi, fără un ţipăt, fără vreun vaiet, a fugit la celălalt capăt al terasei: de-abia lângă peretele grădinii a căzut mort.

Tot traseul său era marcat cu pete de sânge. Nāzi a căutat mai întâi urma, adulmecând un timp sângele proaspăt, înainte de a merge drept înainte până la cadavru. A rămas acolo două zile şi două nopţi, pândind. Uneori îl atingea cu laba ca şi când i-ar fi spus: „Trezeşte-te. E primăvară, e vremea iubirilor. De ce dormi? De ce nu te mişti? Ridică-te!“. Căci ea nu putea să ştie ce-i aceea moarte…

A treia zi a dispărut. Şi cadavrul. Am căutat peste tot. Am întrebat pe toată lumea. Degeaba. Oare îmi purta pică? Murise? Căuta alte iubiri? Dar atunci ce se întâmplase cu trupul partenerului ei?

Într-o noapte, iar am auzit motanul. A miorlăit întruna până în zori. Noaptea următoare, la fel. Nu înceta decât dimineaţa. În a treia noapte am luat pistolul şi am tras în aer, în pinul care creşte chiar în dreptul ferestrei. Ochii săi de pisică străluceau în întuneric. A scos un vaiet prelung şi a tăcut. Dimineaţă, am găsit sub copac trei picături de sânge. De atunci vine în fiecare noapte şi scoate acelaşi geamăt. Alţii au somnul greu şi n-aud nimic. Când le vorbesc despre asta, râd. Eu însă ştiu: sunt sigur că e mereu acelaşi motan, cel pe care l-am omorât. Din noaptea aia, n-am mai putut să închid un ochi. Oriunde merg, în orice cameră, aud tot timpul blestematul ăsta de motan, cu horcăitul lui înfricoşător, chemându-şi femela.

Astăzi nu era nimeni acasă. Am ţintit locul unde se aşază ca să strige. Ştiu foarte bine unde se ascunde, căci ochii lui strălucesc în întuneric. Când am tras, a scos un vaiet şi trei picături de sânge au căzut de acolo de sus. Le-ai văzut, îmi eşti martor.

În clipa asta s-a deschis poarta: Rokhsāreh a intrat împreună cu mama sa. M-am ridicat să salut, dar Siāvoş a spus surâzând:

— Nu-i nevoie să vi-l prezint pe Mirzā[3] Ahmad Khan: îl cunoaşteţi cu siguranţă mai bine decât mine. Poate să depună mărturie că a văzut cu ochii lui trei picături de sânge la piciorul pinului.

— Da, le-am văzut.

Dar Siāvoş a înaintat. Izbucni în râs şi, scoţând pistolul din buzunarul meu, unde îl strecurasem, l-a pus pe masă spunând:

— Să ştiţi că Mirzā Ahmad Khan nu este numai un bun chitarist şi poet; este şi un vânător eminent, trage admirabil.

Mi-a făcut semn. M-am ridicat şi am spus:

— Da, am venit în seara asta să cer un caiet de la Siāvoş. Ca să ne distrăm, am tras în pin. Cele trei picături de sânge nu provin de la o pisică, ci de la o bufniţă. Ştiţi că bufniţa, după ce a furat trei boabe de grâu de la nişte orfani, trebuie să ţipe în fiecare noapte până când din gâtlej împroaşcă trei picături de sânge[4]... Numai de n-o fi fost chiar o pisică ce a devorat canarul vecinului: am tras în ea când trecea pe aici. Aşteptaţi, o să vă cânt un cântec pe care tocmai l-am compus.

Şi am început să cânt acompaniindu-mă cu chitara:

„Iată că din nou, vai, umbra se aruncă!
În noaptea-ntunecoasă, tot universul se cufundă.
E timpul de odihnă, sosit la fiinţe fără număr.
În mine durerea creşte, cu-atât mai mult eu sufăr.

Din lumea asta crudă să n-aştepţi mângâiere.
Doar moartea poate pune sfârşit l-a mea durere.
Dar colo jos, sub pin, de ce-mi mai vor a curge
Pe pământ îndărătnic trei picături de sânge?“

În momentul acela, mama lui Rokhsāreh a părăsit furioasă încăperea. Rokhsāreh, ridicând sprâncenele, a izbucnit:

— Dar e nebun!

Apoi l-a luat de mână pe Siāvoş şi amândoi, râzând în hohote, au ieşit închizându-mi uşa în nas.

Prin fereastră, i-am văzut în curte, sub felinar, unul în altul, gata să se îmbrăţişeze.

1. Considerată vârstă mitică în Orient (luna plină durează paisprezece zile).
2. Substanţă negricioasă cu care orientalele îşi ung pleoapele.
3. În faţa unui nume propriu, titlu de prinţ.
4. Credinţă populară iraniană.

În căutarea iertării păcatelor

Când sufla, vântul fierbinte arunca în feţele călătorilor praf amestecat cu nisip încins. Părea că totul se topeşte sub soarele arzător. În aer vibra doar sunetul clopoţeilor de aramă şi de fier, care dirija pasul cămilelor. Gâturile animalelor se legănau. Se vedea după boturile încreţite şi buzele atârnând că nu erau mulţumite de soartă.

Caravana mergea încet, stârnind un nor de praf de-a lungul drumului cenuşiu. Peisajul era al unui deşert bătând în gri, fără apă şi vegetaţie, unde, cât vezi cu ochii, nisipul unduia în valuri uşoare care se adunau din loc în loc în mici dune, de o parte şi de alta a drumului. Parcurgeai kilometri fără ca vreun palmier să apară şi să schimbe priveliştea. În unele locuri, unde apă stătută, atât cât era, dormea în vreun şanţ, se instalaseră familii. Aerul ardea atât de puternic, încât nu îndrăzneai să respiri, ca şi cum te-ai fi aflat chiar pe culoarul infernului.

Erau treizeci şi şase de zile de când caravana se pusese în mişcare. Gurile se uscaseră, trupurile erau îndurerate, buzunarele – goale. Banii călătorilor se evaporaseră ca zăpada sub soarele Arabiei. Şi apoi conducătorul catârilor urcase cu greu Colina Salutului[1], ceea ce îi adusese gratificaţii din partea călătorilor, iar minaretele de aur s-au ivit, în timp ce fiecare nu contenea cu binecuvântările, invocând numele Profetului şi al descendenţilor săi. Abia atunci a părut că o nouă viaţă suflă peste trupurile rănite.

Sub voalul lor subţire şi prăfuit, de culoare crem, Galin Khānom şi Aziz Āghā fuseseră zdruncinate de la Ghazvin încoace, într-un samar cu spetează. Acestor două femei fiecare

zi le păruse un an. Aziz Āghā era istovită şi îndurerată, dar îşi spunea: „E foarte bine aşa, căci doar sufăr pentru pelerinaj“.

Un arab cu picioarele goale, cu faţa neagră şi urâtă, împodobită cu ţăcălie, lovea cu un lanţ gros jaretele însângerate ale unui catâr. Din când în când se întorcea pentru a trage cu coada ochiului la chipurile femeilor. Omul lor, Maşdi Ramezan ’Ali, şedea cu Hosein Āghā, ginerele lui Aziz Āghā, într-un alt samar şi-şi număra cu grijă banii. Galin Khānom, foarte palidă, trase la o parte perdeaua care separa cele două locuri pe scaun. Dădu din cap, adresându-i-se lui Aziz Āghā:

— Când am zărit în depărtare minaretul, sufletul mi s-a uşurat. Biata Şabagi, nu i-a fost scris să fie aici!...

Aziz Āghā îşi făcea aer cu mâna tatuată:

— Dumnezeu s-o ierte, răspunse ea. Degeaba vorbeşte lumea, avea inimă bună. Dar cum s-a întâmplat de-a paralizat?

— S-a certat cu soţul şi au ajuns la divorţ. Într-o zi, a mâncat condimente cu ceapă şi de-aici i s-a tras: dimineaţa, jumătate din corp îi paralizase. În zadar i-au dat toate îngrijirile, nu şi-a revenit. De-asta m-am hotărât s-o duc în pelerinaj, poate Imamul ar vindeca-o.

— Fără îndoială, zdruncinăturile drumului au vindecat-o de-a binelea de orice.

— Acum sufletul ei şi-a luat zborul în ceruri. Ştiţi bine că un pelerin, din clipa când se jură că va pleca, este iertat, chiar dacă moare pe drum.

— Tremură carnea pe mine de fiecare dată când văd sicriele astea[2]. Nu-mi mai rămâne decât să mă aşez în sanctuar, aproape de catafalcul Sfântului, să mă mărturisesc, apoi să-mi cumpăr un linţoliu şi să mor.

— Noaptea trecută am visat-o pe Şabagi. Dumnezeu să vă păzească, dar eraţi şi voi în vis. Ne plimbam într-o grădină mare, plină de verdeaţă. Un urmaş al Profetului, îmbrăcat cu un şal verde, cu surtuc verde, turban verde, caftan verde şi încălţat cu sandale verzi, s-a apropiat şi a zis: „Bine-aţi venit, aduceţi cu voi graţia“. Apoi, arătând cu degetul o mare clădire verde, a adăugat: „Mergeţi şi vă odihniţi“. Şi atunci m-am trezit.

— Fie ca fericirea lui să n-aibă sfârşit!

Caravana înainta acum cu mare zarvă. În faţă, un bărbat cânta:

— Fie ca cel care râvneşte la Kerbela să meargă mai departe,
Fie ca cel ce vrea să ne-nsoţească să meargă mai departe.

Altul îi răspunse:

— Fericit cel ce râvneşte la Kerbela,
Fericit cel care vrea să ne-nsoţească.

Primul cântă din nou:

— Numai la Kerbela îţi dobândeşti iar cumpătul,
Numai aici încă auzi tânguirea lui Zeinab[3].

Al doilea interveni:

— Dumnezeu ne hărăzeşte, prieteni, pentru Kerbela,
Să fim sacrificaţi în locul lui Hosein!

Primul, învârtind deasupra capului un steag, cânta foarte tare:

— Tăiată fie limba ce nu repetă aceste cuvinte:

Binecuvântat fie Prietenul lui Dumnezeu, ultimul dintre Profeţi!

Binecuvântaţi fie cei unsprezece fii ai lui ’Ali, ginerele Profetului!

Binecuvântat, fiecare dintre ei:

Feţele lor sunt frumoase ca luna!

Şi, la fiecare vers, pelerinii nu catadicseau să trimită în cor binecuvântări Profetului şi urmaşilor săi.

Văzură apărând în curând un impozant dom aurit, încadrat de frumoase minarete şi, simetric, o altă cupolă, albastră de astă-dată, care contrasta pe fondul caselor de chirpici ca un petic nou cusut pe o haină de prea multe ori cârpită. Soarele era la asfinţit când caravana a intrat pe o alee mărginită de ziduri dărăpănate şi de mici dughene. Era acolo o adunătură de oameni de tot felul: arabi, cu fesuri pe cap, arborând o înfăţişare în care prostia se îngâna cu şiretenia; mai încolo, ceacâri cu alură de escroci, cu turbane, cu barba şi unghiile roşcate, raşi pe cap, numărau mătănii şi se plimbau în sandale, îmbrăcaţi numai în chiloţi lungi şi surtuc. Unii vorbeau persana, alţii trăncăneau în turceşte, unii aruncau şi cuvinte în arabă, care se rostogoleau în aer după ce le ieşeau din fundul

gâtului şi din rărunchi. Femei arabe, cu faţa neîngrijită şi tatuată, cu ochii arşi de soare, ofereau privirilor inele pe care şi le prinseseră în nări. Una dintre ele îşi îndesa pe jumătate ţâţa neagră în gura unui copil murdar pe care-l ţinea în braţe.

Toată lumea asta încerca prin tertipuri diferite să atragă atenţia eventualilor clienţi: unul recita elegii, altul îşi lovea pieptul a mortificare, al treilea vindea sigilii de piatră, mătănii şi giulgiuri sfinte, al patrulea se dădea exorcist, un al cincilea scria rugăciuni, alţii îşi ofereau casa spre închiriere. Evrei în caftane lungi îşi propuseseră să cumpere aurul şi bijuteriile călătorilor. În faţa unei ceainării, un arab îşi băga un deget în nas, altul era extrem de preocupat să-şi cureţe jegul dintre degetele de la picioare: faţa-i era acoperită de muşte, iar păduchii forfoteau nestingheriţi prin părul lui.

Când caravana se opri, Maşdi Ramezan ’Ali şi Hosein Āghā se grăbiră să le ajute pe Galin Khānom şi Aziz Āghā să coboare din samar. Mulţimea se năpustea deja asupra călătorilor. Totul era cine reuşeşte să pună mâna pe bagajele lor şi care era mai în măsură să le ofere găzduire. Aziz Āghā dispăru în îmbulzeală. Degeaba au tot căutat-o şi au întrebat de ea printre oameni.

Galin Khānom, Hosein Āghā şi Maşdi Ramezan ’Ali hotărâră până la urmă să închirieze o cameră de chirpici, foarte murdară, cu şapte rupii pe noapte. Apoi îşi reluară căutările, nerăbdători s-o găsească pe dispărută. Cutreierară tot oraşul, întrebară pe unul şi pe altul, pe omul care păzea încălţămintea[4], pe recitatorii actelor de pelerinaj, dându-le de fiecare dată numele lui Aziz Āghā şi descriindu-le-o. Nici urmă de ea. Începea să se facă târziu şi sanctuarul se golise oarecum. Galin Khānom intră pentru a noua oară înăuntru: atunci văzu un grup de femei şi de mollahi în jurul unei siluete feminine.

Aceasta, agăţată de lacătul catafalcului, îl îmbrăţişa şi urla:

— Oh! Imamule Hosein, adoratule, ascultă-mi plângerea! Pe povârnişul mormântului, în ziua celor cincizeci de mii de ani[5], când toţi ochii se vor scurge din tigve, ce mă voi face eu? Înţelege-mi nenorocirea. Îndurare! Îndurare! Mă căiesc! Iartă-mă!

În zadar fu întrebată ce se petrecuse, ea nu mărturisi. Până la urmă, la insistenţe, cedă:

— Am făcut ceva… şi mi-e teamă că Prinţul Martirilor n-o să mă ierte.

Repeta asta, în timp ce un şuvoi de lacrimi îi curgea din ochi. Galin Khānom recunoscuse vocea lui Aziz Āghā. Ajunse în faţă, o luă de mână, o scoase în curte şi, cu ajutorul lui Hosein Āghā, o duse acasă. Se făcu cerc în jurul ei şi, după ce bău două ceaiuri cu mult zahăr şi i se pregăti o narghilea, promise că dacă Hosein Āghā iese din cameră, o să povestească prin ce a trecut. Odată tânărul ieşit, luă narghileaua şi începu aşa:

— Galin Khānom, draga mea, tu ştii că după venirea mea în locuinţa lui Ghedā 'Ali – Dumnezeu să-i ierte păcatele! – am trăit împreună trei ani într-o aşa fericire, că o vecină nu se sfia să dea de exemplu soţului ei purtarea bărbatului meu. Ghedā 'Ali mă punea mai presus de orice şi mă adora. Ce păcat că în toată perioada asta, oricât mi-am dat osteneala, n-am putut să rămân însărcinată. Dar omul meu, cu multă stăruinţă, striga în gura mare că vrea un copil neapărat. Seară de seară se aşeza lângă mine şi repeta: „Ce-i de făcut în faţa unei aşa nenorociri? Mi se stinge neamul!“. În zadar m-am tratat, am luat leacuri, am plătit slujbe: nici un copil. Într-o seară, Ghedā 'Ali a început să plângă în hohote în faţa mea şi a zis: „Dacă eşti de acord, pentru un timp îmi voi lua o nevastă care va face menajul în casă, apoi, după ce o să am un copil de la ea, o s-o repudiez, iar tu o să-l creşti ca pe copilul tău“. Cuvintele lui m-au ademenit – Dumnezeu să-i ierte păcatele! – şi i-am răspuns: „Ce-i rău în asta? O să mă ocup chiar eu de cele necesare“.

A doua zi, mi-am pus ciadorul şi m-am dus s-o cer de nevastă, pentru soţul meu, pe Khadigeh, fiica lui Hasan, fabricantul de iaurt, care era urâtă şi oacheşă, cu faţa ciupită toată de vărsat. Când a sosit la noi, era slabă şi pipernicită. Dacă i-ai fi astupat o clipă nările, şi-ar fi dat duhul. Eram deci stăpâna casei: Khadigeh se mulţumea să muncească şi să pregătească supa. Ei bine, doamnă, nu trecuse nici o lună şi ea se îngroşase deja! Oasele i se întăriseră, iar burta căpătase vigoare. Sigur atunci a rămas însărcinată. Şi, foarte firesc, a prins rădăcini. Soţului meu nu-i era gândul decât la ea. Dacă,

în toiul iernii, ei îi venea poftă de vişine, Ghedā ’Ali îi aducea, chiar de-ar fi trebuit să scormonească sub pietre.

Norocul mă părăsise şi eram nefericită. În fiecare seară, când Ghedā ’Ali se întorcea acasă, îi ducea în cameră cadouri împachetate într-o batistă, eu alegându-mă doar cu firimiturile. Khadigeh, fata lui Hasan, fabricantul de iaurt, care în seara venirii la noi avea un pantof care se căsca şi unul care plesnea, mă zdrobea acum cu dispreţul ei. Atunci am înţeles ce greşeală gravă făcusem.

Timp de nouă luni, doamnă, am tăcut. Şi ca să-mi păstrez în ochii vecinilor obrajii roz, îmi dădeam palme. Dar ziua, când soţul meu nu era acasă, o chinuiam pe Khadigeh cât puteam mai mult. Bine-ar fi să nu afle nici pe lumea cealaltă! O ponegream de faţă cu soţul meu spunându-i: „În pragul bătrâneţii te-ai îndrăgostit de ochii ăştia de broască râioasă. Nu mai ai snagă. Fătul din burta ăsteia e opera lui Maşdi Taghi, fabricantul de linguri“. De altfel, şi Khadigeh, în ceea ce-o priveşte, uneltea contra mea. Pe scurt, ca să nu vă plictisesc prea tare, doamnă, nu trecea o zi fără ca în casă să nu izbucnească vreun scandal. Se spuneau şi se auzeau lucruri de tot felul. Vecinii se săturaseră până peste cap de strigătele noastre. Cât despre mine, mă neliniştea doar gândul că nou-născutul ar putea fi băiat. Am început să mă ocup cu bibliomanţia – Dumnezeu să vă păzească, doamnă! –, cu magia, cu vrăjitoria. Dar s-ar fi zis că Khadigeh înghiţise carne de porc[6], strădaniile nu aduceau nimic. Ea se îngroşa văzând cu ochii. Până în clipa în care, la sfârşitul celor nouă luni, nouă zile, nouă ore şi nouă minute, doamnă, a născut! Ce credeţi? vă întreb. Un băiat!

În casa bărbatului meu, eu am devenit de atunci o intrusă. Nu ştiu dacă Khadigeh avea o piatră de şarpe ca amuletă sau dacă îl vrăjise pe Ghedā ’Ali făcându-l să înghită ceva, orice s-ar spune, dragă doamnă, muierea asta peticită, pe care o adusesem din cartierul ţesătorilor de bumbac, acum ştia cum să mă pună la respect. Într-o bună zi, de faţă cu soţul meu, ea mi-a zis: „Aziz Āghā, n-am timp, vrei să speli scutecele micuţului?“. Când am auzit una ca asta, mi s-a făcut rău şi, în

prezenţa lui Ghedā ’Ali, am făcut-o în toate felurile, pe ea şi pe urmaşii ei. Apoi i-am cerut soţului meu să mă repudieze. Însă el – Dumnezeu să-i ierte păcatele! – s-a mulţumit să-mi sărute mâinile şi să-mi spună: „De ce te porţi aşa? Mi-e teamă să nu sece laptele în gura micuţului. Aşteaptă numai să poată copilul să meargă şi atunci am s-o repudiez pe Khadigeh“. Dar eu, plină de nelinişte, ajunsesem să nu mai pot nici dormi, nici mânca, până în ziua în care, fericită c-o pot face pe rivala mea în sfârşit să sufere – Dumnezeu să mă ierte! –, pe când era la baia publică, iar în casă nu se mai afla altcineva, m-am dus la pătuţul copilului. Am scos de sub bărbie acul cu care-mi prindeam voalul şi, întorcând privirea, l-am înfipt întreg în moalele capului copilului, părăsind apoi în grabă încăperea. Două zile şi două nopţi, doamnă, copilul nu s-a oprit din urlat. La fiecare răcnet pe care-l scotea, mi se rupeau băierile inimii. Degeaba i-am plătit slujbe şi i-am dat leacuri. A murit în seara celei de-a doua zile. Nevenindu-le să creadă, Khadigeh şi soţul meu l-au bocit pe copil, răvăşiţi de durere. În schimb, pentru mine era ca şi când cineva turnase apă rece peste inima mea în flăcări: îmi spuneam că, cel puţin, înăbuşisem pentru totdeauna în ei dorinţa de a avea un băiat.

Au trecut două luni şi Khadigeh a rămas din nou însărcinată. De data asta nu mai ştiam ce să fac. Doamnă, jur pe Prinţul Hosein că m-am îmbolnăvit de tristeţe: am rămas fără cunoştinţă timp de două luni. La capătul celor nouă luni, Khadigeh a născut tot un băiat, care a devenit din nou copilul iubit. Ghedā ’Ali şi-ar fi dat viaţa pentru acel micuţ. Dumnezeu i-a răsplătit cu o seceră pe urmaşii lui Moise, iar acum îi dădea soţului meu un heruvim cu cap blond! Două zile a rămas Ghedā ’Ali acasă: l-a aşezat pe nou-născut în faţa lui, înfăşat ca pisălogul unui aruncător de mine, şi se topea de admiraţie. Începea aceeaşi poveste, doamnă. Era mai tare ca mine: nu puteam să-i văd în ochi pe cealaltă soţie a lui şi pe copil. Într-o zi, când Khadigeh era ocupată, am profitat de asta şi, scoţându-mi din nou acul de sub bărbie, i l-am înfipt în moalele capului. Copilul a murit după o zi. Evident că strigătele şi smiorcăielile au reînceput. Nu vă puteţi închipui în ce hal mă aflam de data asta. Pe de o parte, eram fericită că am sădit din nou durerea

în inima lui Khadigeh, dar, pe de altă parte, îmi spuneam că am curmat două vieţi. Şi, gândindu-mă la copilul ăla, nu puteam să-mi reţin oftatul, să nu-mi dau cu pumnii în cap, să nu plâng. Am vărsat atâtea lacrimi, că lui Ghedā 'Ali şi rivalei mele li s-a făcut milă de mine, miraţi dintr-odată să vadă cât l-am putut iubi pe fiul lor. Dar, de fapt, eu nu-l plângeam pe prunc, ci pe mine, gândindu-mă la Ziua Judecăţii şi la povara mormântului. În noaptea aceea, soţul mi-a spus: „Nu mi-e sortit să am un copil. Vezi şi tu că nici unul dintre fiii mei nu trăieşte".

Nu s-au scurs nici patruzeci de zile, şi Khadigeh era a treia oară însărcinată. De data asta, pentru ca micuţul să trăiască, soţul meu n-a neglijat nici un legământ, nici o ofrandă. A jurat că dacă ar avea o fată, ar mărita-o cu un urmaş al Profetului; iar dacă ar fi băiat, l-ar chema Hosein şi nu i-ar tăia părul până la vârsta de şapte ani – după care ar lua cu el greutatea în aur a acestui păr şi s-ar duce cu copilul în pelerinaj la Kerbela.

După opt luni şi zece zile, Khadigeh a adus pe lume un al treilea băiat. Însă de data asta, de parcă ar fi avut o presimţire, ea nu şi-a părăsit nici o clipă copilul. În ceea ce mă priveşte, şovăiam, nu ştiam dacă trebuia să-l ucid şi pe acest al treilea moştenitor sau să-l fac pe Ghedā 'Ali să-şi repudieze a doua nevastă. Khadigeh ajunsese din nou stăpâna suverană a casei. Avea o viaţă frumoasă. Îmi poruncea, mă repezea şi nu exista s-o contrazici. Copilul a atins aşa vârsta de patru luni încheiate. Zi şi noapte consultam aştrii ca să ştiu dacă trebuie sau nu să ucid copilul. Până când, într-o seară, după o ceartă grozavă cu Khadigeh, m-am jurat să-l omor pe micuţul Hosein Āghā. Timp de două zile am pândit momentul. A doua zi, Khadigeh s-a dus la farmacistul de pe colţ să cumpere violete pentru baie. Am fugit imediat în cameră, am luat bebeluşul care dormea în leagănul său, mi-am scos acul de sub bărbie, dar, când eram gata să i-l înfig în cap, micuţul s-a trezit tresărind şi, în loc să plângă, a început să râdă. Nu vă daţi seama, doamnă, prin ce-am trecut. Fără să vreau, mi-am retras mâna. N-am avut curajul să continui. După câte se întâmplaseră, inima nu-mi mai era de piatră. Am pus copilul la loc şi am fugit din cameră. Am început să mă gândesc: „Ce greşeală a săvârşit oare copilul

ăsta? Fumul se ridică totdeauna de la buştean. Ca să fiu liniştită, pe mamă trebuie s-o suprim“.

Tremur şi acum, doamnă, povestindu-vă toate astea. Dar ce puteam face? Totul se întâmpla din greşeala soţului meu – arză-i-ar focul inima! –, care mă subjugase fetei negustorului de iaurt. Doamne, de n-ar afla nici pe lumea cealaltă! Am furat aşadar câteva fire din părul lui Khadigeh şi i le-am dus lui Molla Ebrāhim, evreul binecunoscut din cartierul Rahtşman. Imploram acum ajutoarele magiei: am aruncat o potcoavă de cal pe foc. Molla Ebrāhim mi-a luat trei tomani ca s-o transforme pe femeie într-o ceaşcă de seu topit: mi-a promis că înainte de sfârşitul săptămânii ea va muri. Ah, da! Treaba a fost atât de bine condusă, că o lună întreagă a trecut în aşteptare, în timp ce rivala mea nu înceta să se îngroaşe, ca un munte. Mi-am pierdut, doamnă, toată credinţa în vrăjitorie şi alte practici din acelaşi aluat.

O lună mai târziu, la începutul iernii, Ghedā ’Ali s-a îmbolnăvit atât de grav, că şi-a făcut de două ori testamentul şi i s-a turnat pe gât de trei ori pământ de la locurile sfinte[7]. Într-o seară, cum starea i se agravase deodată, am dat o fugă la spiţerul din bazar ca să cumpăr puţin sublimat coroziv, pe care l-am adus acasă să-l pun în oala cu supă. Am amestecat totul bine şi am pus vasul pe foc. Îmi cumpărasem, între timp, o gustare pe care o mâncasem pe ascuns. Sătulă, m-am dus în camera lui Ghedā ’Ali. De două ori, Khadigeh mi-a dat de înţeles că e târziu şi că trebuie să mergem să mâncăm, dar i-am răspuns că mă doare capul şi că nu mi-e foame şi că ar fi mai bine să rămân flămândă.

Doamnă, Khadigeh a stat pentru ultima oară la masă, apoi s-a dus la culcare. M-am aşezat la uşă, nerăbdătoare s-o aud gemând. Dar, cum era frig şi uşile fuseseră închise, mi-era imposibil să aud şi cel mai mic zgomot de afară.

Toată noaptea, pe motiv că-l veghez pe Ghedā ’Ali, am rămas lângă el. Spre dimineaţă, temătoare şi tremurând, mi-am luat inima în dinţi şi m-am dus să ascult la uşa celeilalte camere. Copilul plângea, dar eu nu îndrăzneam să intru. M-am întors la Ghedā ’Ali. Nu puteţi să vă daţi seama, doamnă, în ce hal eram. Când s-a făcut ziuă şi toată lumea s-a trezit, am împins în

sfârşit uşa de la camera lui Khadigeh: era moartă, iar faţa-i era neagră precum cărbunele! Se zbuciumase atât de mult, încât trăsese de pe pat cuvertura şi salteaua. Am târât-o pe saltea şi i-am aruncat cuvertura deasupra. Copilul suspina şi scâncea. Am ieşit din cameră şi mi-am clătit mâinile în bazin. După aceea, plângând în hohote şi lovindu-mă peste cap, i-am dat vestea lui Ghedā 'Ali.

Mai târziu, de fiecare dată când cineva mă întreba de ce a murit, mă grăbeam să-i răspund: „A fost o vreme când urma un tratament ca să rămână grea. Şi apoi s-a îngroşat prea mult. Fără îndoială că a avut un atac". Nimeni nu m-a bănuit. Dar mă rodeau remuşcările. Îmi spuneam: „Oare e adevărat că am ucis de trei ori?". Mă uitam în oglindă şi mi se făcea frică. Viaţa mi-era blestemată. Mă duceam să ascult predicile preoţilor şi, acolo, plângeam, dădeam bani săracilor, dar inima nu mi se liniştea. Numai Dumnezeu ştie cum arătam când îmi venea în minte Ziua Judecăţii, când trebuia să mă gândesc la greutatea mormântului şi la toate întrebările despre faptele bune şi cele rele ale vieţii mele, pe care îngerii Nakir şi Monker urmau să mi le pună. Ajunsesem astfel să cred că singura cale ce-mi rămăsese era să merg la Kerbela şi să locuiesc aici. Ghedā 'Ali îşi făgăduise să meargă într-o bună zi cu fiul său, dar eu voiam să plec imediat. Soţul meu tot găsea diverse motive şi amâna plecarea: „Anul viitor, pretindea el, o să mergem la Maşhad, căci la Kerbela e o epidemie". Aşa îşi amâna proiectul de la an la an, până ce, într-o bună zi, i-a venit şi lui rândul să moară. Am aşteptat în cele din urmă anul ăsta ca să iau o hotărâre: conform dorinţei lui Ghedā 'Ali, am vândut tot ce aveam pe bani peşin şi, în momentul plecării, cum ne grăbeam să părăsim Ghazvinul, am fost încredinţată vouă şi lui Maşdi Ramezan 'Ali. Băiatul care mă însoţeşte şi care mă crede mama lui este micuţul Hosein Āghā, fiul lui Khadigeh. De-asta i-am cerut să iasă: nu voiam să audă povestea.

Ascultaseră toţi povestea lui Aziz Āghā, cu cea mai mare uimire. Femeia avea lacrimi în ochi.

— Nu ştiu, spuse ea, dacă Dumnezeu va primi să mă ierte sau nu. O să vrea oare Imamul să intervină în apărarea mea, la Ziua Judecăţii? Sunt mulţi ani de când sper, doamnă, că s-o găsi

cineva să-mi asculte mărturisirea. Acum mă simt liniştită. E ca şi cum cineva ar fi turnat apă pe foc... Dar ce voi face în Ziua Judecăţii?

Maşdi Ramezan 'Ali scutură scrumul din pipă şi spuse:

— Dumnezeu să ierte păcatele părinţilor, dar tu ce crezi, noi de ce suntem aici? Acum trei ani, eram birjar pe drumul Khorāsānului. Într-o zi când duceam doi călători bogaţi, trăsura poştei s-a sfărâmat şi unul dintre pasageri a murit. Pe celălalt l-am sugrumat cu mâna mea şi i-am luat din buzunar o mie cinci sute de tomani. Anul ăsta, începând fără îndoială să mă simt bătrân, mi-am spus că banii ăia nu-s lucru curat şi am luat drumul spre Kerbela ca să mă purific. Aflaţi deci c-am oferit mai înainte banii unui demnitar religios care i-a băgat imediat în buzunar: mi-a dat înapoi o mie de tomani, încredinţându-mă că averea mea a devenit perfect legală. Toată treaba mi-a luat doar două ore. Acum, banii ăştia sunt mai puri ca laptele supt de la mama.

Galin Khānom luase narghileaua din mâinile lui Aziz Āghā. Trase un fum şi după câteva clipe de tăcere vorbi, la rândul ei:

— Femeii ăsteia, Şabagi, care ne însoţea, credeţi că nu ştiam că zdruncinăturile drumului îi vor fi pune capăt? Am avut grijă să consult aştrii înainte de a face călătoria asta şi ştiam că nu erau favorabili. Dar am luat-o cu mine. După cum ştiţi, era sora mea vitregă. Soţul ei se îndrăgostise de mine şi mă luase ca pe o a doua nevastă. Dar am chinuit-o şi am necăjit-o atât de mult, că a paralizat. Odată pe drum, a fost o joacă pentru mine s-o omor: în felul acesta, ea nu-şi va putea pretinde partea de moştenire de la tata...

Aziz Āghā râdea şi plângea de bucurie. Lăsă să-i scape în sfârşit cuvintele acestea:

— Atunci..., şi voi?

Galin Khānom, trăgând din narghilea, răspunse simplu:

— Doar i-ai auzit pe preoţi! Pelerinul, din moment ce promite şi porneşte la drum, chiar dacă păcatele lui sunt cât frunză şi iarbă, ajunge totuşi la curăţie şi la mulţumire sufletească...

1. Vârful de unde pelerinilor le apar domul şi minaretele unui sanctuar; tradiţia cere ca pelerinul care le observă primul să primească o recompensă de la tovarăşii de drum.
2. Sicriele credincioşilor a căror dorinţă este să fie înmormântaţi în pământul sfânt şiit.
3. Fiică a profetului Mohammad şi sora imamului Hosein; l-a însoţit pe acesta din urmă în timpul martiriului său.
4. Înainte de a intra într-un locaş de cult musulman, credincioşii şi turiştii trebuie să se descalţe; încălţămintea aliniată este păzită.
5. Ziua Judecăţii.
6. Interzisă de *Coran*, în alimentaţia credincioşilor musulmani.
7. Un obicei şiit spune că muribunzilor trebuie să li se dea să bea cu apă pământ de la locurile sfinte.

Omul care şi-a ucis sufletul

„Dorinţa – cine spune că a murit? – e un dragon
Care de propria neputinţă se plictiseşte.“
(Moulavi1)

În fiecare dimineaţă, la aceeaşi oră, Mirzā Hosein-’Ali, cu cazaca neagră încheiată la toţi nasturii, cu dunga pantalonilor impecabilă, cu pantofii negri lucioşi, mergea cu paşi egali pe străzile cartierului Sar-Tcheşmeh. Trecând pe la moscheea Sepah-Salar, o lua pe strada Safi-Ali-Şāh ca să ajungă la şcoală.

Mergea neatent. Părea cu totul absorbit de un gând precis. Faţa-i era distinsă şi gravă, ochii, mici, buzele, proeminente, mustaţa, brună. Mirzā Hosein-’Ali se rădea întotdeauna singur, folosindu-se de un aparat de ras mecanic. Vorbea puţin, cu discreţie.

Uneori, la asfinţit, îi puteai vedea silueta uscăţivă dincolo de porţile oraşului. Umbla încetişor, încovoiat, cu capul în jos şi mâinile la spate. Părea să caute un lucru. Din când în când, se oprea ca să spună ceva nedesluşit.

Dacă directorul şi ceilalţi profesori n-aveau o părere prea bună despre el, n-aveau nici una rea. În compensaţie, elevii îl apreciau, căci nu-l văzuse nimeni înfuriindu-se, cu atât mai puţin să bată pe cineva. Era cunoscut pentru calmul său, pentru reţinerea şi atitudinea binevoitoare faţă de tineri. Se spunea chiar că-i lipsit de autoritate. Dar elevii erau cuminţi şi îl respectau.

Un singur coleg întreţinea relaţii cordiale cu Mirzā Hosein-’Ali şi îi vorbea: Şeikh Abolfazl, profesorul de arabă, un om exigent care nu înceta să evoce propriile performanţe

ascetice. De-ar fi să-i dăm crezare, rămăsese mai mulţi ani în extaz, fără să spună o vorbă. Se considera cel mai mare filosof al lumii, succesorul lui Avicenna, Moulavi şi Galien. În realitate însă, era unul dintre acei pustnici vanitoşi şi ipocriţi care dispreţuiesc lumea cu ştiinţa lor. Spunea, pentru nimica toată, un vag dicton arab sau câteva versuri şi cerceta atent feţele celor din public cu un zâmbet triumfător, ca să-i evalueze efectul. Iar lumea se întreba de bună seamă de ce Mirzā Hosein-'Ali, profesorul de persană şi de istorie, om în aparenţă deschis ideilor moderne, care nu despica firul în patru, putuse să-l aleagă tocmai pe acest Şeikh Abolfazl să-i fie prieten, chiar să accepte să-şi facă vizite unul altuia.

Mirzā Hosein-'Ali provenea dintr-o veche familie. Era un băiat cultivat şi extrem de ordonat. Se răspândise zvonul că după ce obţinuse diploma la şcoala politehnică, îl însoţise doi sau trei ani pe tatăl său în misiune, după care se stabilise la Teheran, unde optase pentru cariera de dascăl, ce-i lăsa destulă libertate: voia s-o folosească spre a lucra din greu ca să înfrunte un examen dificil.

Încă din copilărie, în vremea când un mollah venea acasă pentru a le da lecţii fratelui său şi lui, Mirzā Hosein-'Ali arătase aptitudini remarcabile pentru literatură, filosofie, poezie sufistă. Era el însuşi capabil să compună versuri în stilul acela. Profesorul lor, Şeikh Abdollah, care se considera făcând parte din cercul sufiştilor, îi arăta o atenţie specială elevului său, inculcându-i noţiunile elementare ale acestei gândiri şi povestindu-i viaţa misticilor. Mai cu seamă îi vorbea despre măreţia lui Mansur Halladj, care atinsese un asemenea grad de asceză, încât, la spânzurătoare, strigase: „Sunt Dumnezeu!". Povestea a lăsat asupra tânărului spirit o urmă cu totul şi cu totul lirică. În cele din urmă, şeicul îi prezisese: „Cu predispoziţia pe care o văd în tine, sunt sigur că în ziua când vei alege să urmezi calea mistică, vei ajunge pe culmi".

Mirzā Hosein-'Ali nu s-a putut abţine să reflecteze pe îndelete la cuvintele şeicului. Acestea s-au dezvoltat în mintea lui, atingând atât de bine cu rădăcinile lor cele mai mari profunzimi, că aştepta cu nelinişte ziua în care putea să se iniţieze în asceză.

Tocmai atunci a fost trimis cu fratele lui la şcoala politehnică. Mirzā Hosein-'Ali şi-a consolidat cunoştinţele de arabă şi literatură. Tânărul lui frate, care nu-i împărtăşea ideile, îl lua în râs: „Toate elucubraţiile astea, îi spunea, n-au altă urmare în viaţa unui om decât să-i taie elanul şi să-i irosească tinereţea". Dar Mirzā Hosein-'Ali se amuza în sinea lui de aceste vorbe; le considera gânduri abjecte şi materialiste, făcându-l mai convins, mai determinat. După moartea tatălui lor, divergenţele de opinii i-au îndepărtat definitiv pe cei doi fraţi. Cel mai mare, în ceea ce-l priveşte, a fost întărit în credinţa sa de către dervişul pe care l-a întâlnit în timpul ultimului său pelerinaj la Kerman. Tot discutând, acesta i-a confirmat spusele lui Mirzā Abdollah, vechiul său maestru, promiţându-i accesul la cele mai înalte trepte ale căii mistice dacă se angajează în studiul sufismului şi dacă începe o viaţă austeră. Iată de ce, după cinci ani, Mirzā a ales să trăiască o viaţă de celibatar într-un loc retras, închizându-le uşa rudelor şi prietenilor. De îndată ce şi-a încheiat studiile, s-a întors acasă, unde, în ascеză, şi-a început partea de prim ordin a lucrării.

Locuia într-o căsuţă curată ca un pahar nou. Avea la dispoziţie o bucătăreasă şi un servitor. Cu mare băgare de seamă, odată ajuns acasă, se dezbrăca, îşi agăţa hainele în cuier, lua pe el o robă de casă gri, apoi trecea în bibliotecă, pe care o instalase în camera cea mai mare a casei. Într-un colţ, lângă fereastră, întinsese o saltea albă cu două perne. În faţă, se găsea o masă joasă pe care stăteau câteva cărţi, o stivă de hârtii, nişte condeie şi cerneală. Cărţile de pe masă aveau copertele tocite, iar celelalte stăteau înghesuite în câteva nişe fără rafturi, prin încăpere.

Toate se ocupau de mistică, de filosofie veche şi sufism. Lectura era singurul divertisment al lui Mirzā Hosein-'Ali care, până la miezul nopţii, rămânea aşezat ca să citească de zor, la masa luminată de lampa cu petrol. Făcea un comentariu pentru el, luând notă de ceea ce îi părea dificil sau obscur pentru a discuta mai târziu, punct cu punct, cu Şeikh Abolfazl.

Dacă proceda aşa, asta nu venea din neputinţa de a determina sensul. Dimpotrivă, Mirzā Hosein-'Ali parcursese

toate domeniile spiritualităţii şi gândirii şi era cu mult mai capabil decât Şeikh Abolfazl să sesizeze cu precizie cea mai fină nuanţă, cea mai ascunsă subtilitate a unor poeme sufiste. Le simţea cu inima şi îşi construise o metafizică personală, ce era pentru el un motiv de orgoliu. Neavând absolut nimic să-şi reproşeze, se considera superior faţă de restul umanităţii. Însă Mirzā Hosein-'Ali era convins de existenţa unei lumi secrete despre care marii sufişti avuseseră cunoştinţă. Aşa ajunsese la concluzia că avea nevoie de un maestru, de cineva care să-l poată iniţia şi îndruma. Şeikh Abdollah îi spusese, chiar el citise asta în cărţi: „La început, discipolul se află într-o stare de dispersie mintală; de aceea se cade să urmeze sfatul înţeleptului, spre a atinge unitatea interioară". Iată cum, după lungi căutări, Mirzā Hosein-'Ali îl descoperise pe Şeikh Abolfazl.

Cu toate astea, nu-i plăceau manierele lui: de exemplu, nu ştia decât să dea ordine, sau atunci când i se punea o întrebare grea, se comporta precum copiii, răspunzând că explicaţia era prematură, că o va da mai târziu. Tot ceea ce Şeikh Abolfazl l-a sfătuit a fost să-şi ucidă sufletul[2]. Pentru el, era o chestiune prealabilă absolută. Trebuia, prin asceză, să-ţi domini aplecarea spre plăcerile lumeşti. I-a ţinut o lungă predică garnisită cu *hadith*[3] şi versuri despre moartea pasiunilor. Îl tulbura mai ales acest *hadith*, *„A'da' 'aduwwika nafsak allatî bayn djannbayka"*, altfel spus: „Cel mai mare dintre duşmanii tăi e sufletul tău de carne dintre cele două coaste". Dar şi *„Djihâdak fî hawâm"*, cum spune discipolul lui al-Awhad[4]: „Cine îşi ucide pasiunile e un adevărat soldat al credinţei". La fel, aceste câteva versuri:

„Înăbuşă pasiunea devenită obraznică!
Spada prostiei pune-o în teacă."

Sau astea:

„Luptă dorinţa a-ţi birui
Şi-n lumea fericirii tu vei fi."

Printre elementele ce reveneau în învăţăturile lui Şeikh Abolfazl era acest text: „Datoria prietenului sufit este de a nu lua în considerare averea, gloria şi puterea, căci culmea bogăţiei şi a plăcerii e să-ţi supui pasiunile. Cum spune Maktabi[5]: «Dacă îţi învingi pasiunile, vei dobândi fericirea eternă. Să ştii, o, discipol al Căii, că, dacă te laşi ispitit o singură dată de vicleniile pasiunii, ai intrat deja cu un picior în mormânt», cum spune şi Sanā'i[6]:

«Cât timp dorinţa ţi-o învingi, tu îi vei fi stăpânul;
De-i dai putere, te va reduce la neant».

Sa'di[7] spune, la rândul lui:

«Fiecare te-ascultă dacă dorinţa-i pui în faptă;
Pasiunea însă din contră cutează».

Şeicii sufişti numesc pasiunea «căţeaua cea rea», pe care prietenul trebuie s-o ţină legată cu lanţurile ascezei şi pe care trebuie să aibă grijă să n-o lase să fugă. În îndoielile sale, el nu trebuie să se deschidă către cei care ignoră misterele ascunse, el trebuie mai degrabă să-i prezinte maestrului său fiecare dificultate. Aşa vorbeşte Hāfez[8], Dumnezeu să se îndure de el:

«Prin moartea lui, se spune, iubitul
a preamărit sacrificiul;
Crima-i era de a fi revelat misterul»".

De mai multă vreme, Mirzā Hosein-'Ali resimţea o atracţie cu totul bizară pentru filosofia şi ascetismul indian. Năzuia să călătorească în India pentru a-şi desăvârşi cunoştinţele, ca să-i întâlnească pe yoghini şi pe mahatma asceţilor pentru a le pătrunde secretele. De aceea a întâmpinat vorbele şeicului nu numai fără uimire, ci, mai mult, cu o încredere totală. Chiar în ziua când, întorcându-se acasă, deschisese *masnavi*[9]-ul, ca să-şi vadă soarta, a dat peste aceste versuri:

„Pasiunea n-are obârşii, oricum trebuie s-o ucizi;
E josnică şi nu caută decât josnicii.

Ca să se desfăşoare îi trebui' lumea asta:
Giulgiul şi mormântul se potrivesc cu moartea.
Dacă pasiunea e iscusită trădătoare,
Al ei *qiblah* e lumea muritoare.
Apa revelaţiei divine de l-a atins pe mort,
Viaţa renaşte din al său colb!".

Bazându-se pe aceste auspicii, Mirzā Hosein-'Ali luă hotărârea fermă de a-şi consacra toate eforturile spre a-şi învinge pasiunile animalice şi se dedică ascezei. Cel mai curios era că, pe măsură ce se cufunda în tratatele sufiste, gândirea lui se angaja mai mult în luptă. Găsea scris în *Tratatul despre lumina unităţii*: „O, seyyed! Trebuie să suferi zile întregi şi să supui pasiunile meditaţiei pentru a îndepărta gândurile greşite şi-a le înlocui cu cele corecte". În *Comoara secretelor*, opera lui Mir Hoseini, citea:

„Îndepărtează-te de nesupunere;
E şarpele plăcerilor, în cap loveşte-l!".

În *Mersād-ol 'Ebād*: „Să ştii că atunci când prietenul se angajează în luptă pentru asceza pasiunilor şi purificarea inimii, îi este dat să treacă din această lume în împărăţia cerurilor şi să descopere treptat fiecare etapă a destinului său". În opera lui Naser Khosrou[10]:

„Un dragon s-a întins peste comoara ta.
Ucide-l, descotoroseşte-te de suferinţa asta.
Dacă o laşi să crească, otravă-ţi va fi ţie;
Vei fi lipsit de-a veşniciei avuţie."

Toate aceste fragmente pline de ameninţări, teroare, însă şi de speranţă, compuse pentru anihilarea dorinţei, nu lăsau nici o îndoială în spiritul lui Mirzā Hosein-'Ali: primul pas pe drumul corectitudinii era moartea pasiunilor carnale şi diabolice ce îl împiedică pe om în căutarea sa. Prin această uniune cu calea maeştrilor gândirii, ascezei şi luptei spirituale, Mirzā Hosein-'Ali voia să-şi purifice sufletul.

S-a scurs o săptămână; totuşi el regreta sincer că se îndoia încă, mai ales când dădea de aceste versuri ale lui Hāfez:

„Vorbeşte despre muzică şi vinul bun şi lasă ale lumii mistere.
Nici o înţelepciune n-a dezlegat şi nu va rezolva vreodată aceste enigme“ –

Sau:

„Profită cu orice prilej de plăcerea ce trece:
Nimeni nu ştie cum se va sfârşi asta.“

În zadar ştia Mirzā Hosein-’Ali că vocabule precum „vin“, „paharnic“, „tavernă“, „mag“ etc. erau pure metafore mistice, interpreta cu mare trudă unele catrene neliniştitoare ale lui Omar Khayyām[11]:

„Nimeni n-a văzut infernul, nici paradisul, o, inima mea.
Cine s-a întors vreodată de-acolo? Spune, inima mea,
Spaima noastră, speranţa noastră sunt cuvinte
Şi nimic mai mult! O, inima mea…“

Sau:
„Dacă tu, Khayyām, te îmbeţi, beţia fie-ţi fericirea;
Când iubita-ţi strângi, iubirea fie-ţi fericirea.
Totul în lumea asta sfârşeşte în neant:
Gândeşte-te că nimic nu eşti şi viaţa fie-ţi fericirea.“

Aceşti maeştri chemau la fericire, în timp ce tânărul îşi interzisese lui înşuşi orice bucurie. Gândul acesta îl făcu să-şi regrete amar viaţa trecută – o viaţă întreagă de sacrificiu şi încercări. Iată-l epuizându-se în toate zilele în căutarea unei himere! Doisprezece ani se chinuise, se lipsise de bucuriile şi plăcerile tinereţii. Iar acum se trezea cu mâinile goale! Îndoiala îi luase în stăpânire mintea, căpătând forma unei fantome hidoase ce nu-l slăbea deloc. Mai cu seamă noaptea, când se zbătea în singurătatea rece a patului său. În zadar dorise să-şi îndrepte gândurile spre ce ţinea de spirit, de îndată ce se prăbuşea în somn, imediat îl asaltau o sută de feluri de demoni care veneau să-l ademenească. De câte ori nu se trezise brusc, speriat, nevoit să-şi stropească faţa cu apă rece, mâncând mai puţin în ziua următoare, căznindu-se noaptea să

doarmă pe o saltea de paie şi amintindu-şi aceste versuri pe care i le recita mereu Şeikh Abolfazl:

„Când pasiunea e satisfăcută, ea sare, zurbagie,
O iapă nărăvaşă cabrându-se mereu“!

Mirzā Hosein-’Ali ştia bine că la cea mai mică delăsare, toate eforturile sale ar fi zădărnicite. Aşa că îşi intensifica asceza şi disciplina. Dar cu cât se chinuia mai mult, cu atât demonul pasiunii îl tortura mai tare. Hotărî în cele din urmă să-l găsească pe unicul lui prieten, vechiul său maestru şi ghid Şeikh Abolfazl, să-i prezinte situaţia fără a trece nimic sub tăcere şi să-i ceară sfatul.

Chiar în ziua aceea, spre seară, se schimbă, îşi încheie meticulos cazaca neagră şi se îndreptă cu paşi măsuraţi spre casa maestrului său. Aici dădu peste un om în culmea enervării, care îşi smulgea părul din cap urlând:

— Spune-i şeicului, striga acesta, că de mâine va fi chemat la judecată şi că voi cere socoteală pentru ce i-a făcut fiicei mele: o luase ca fată în casă, i-a pricinuit cele mai rele tratamente, a îmbolnăvit-o, a violat-o; ori o ia de nevastă, ori îi scot măruntaiele, cum se cade; a pătat onoarea unei întregi vieţi!…

Mirzā Hosein-’Ali nu se putu stăpâni multă vreme. Veni mai aproape şi spuse cu o voce calmă:

— Fratele meu, greşeşti. Aici e casa lui Şeikh Abolfazl.

— Chiar de mizerabilul ăsta vorbesc, despre acest şeic nelegiuit. Ştiu că-i acasă, dar se ascunde. Să îndrăznească numai să iasă un pic şi-o să am grijă să se perpelească aşa cum trebuie! Ne întâlnim noi mâine!

Mirzā Hosein-’Ali, văzând că treaba era serioasă, se retrase în vârful picioarelor. Dar nu-i trebui prea mult ca să înţeleagă tot. Carevasăzică era adevărat! Nu se înşelase! Şeikh Abolfazl, care îi recomanda mai presus de toate să-şi ucidă pasiunile, fusese învins el însuşi în luptă. Oare se poticnise într-adevăr sau îl manipulase? Nu, el trebuia că are inima curată. Dar, dacă fapta se dovedea, se putea spune la fel despre toţi sufiştii? Povesteau lucruri în care nici ei nu credeau? Ori nu era cazul decât pentru maestrul său, care se folosise de argumente

amăgitoare? Cum mai putea să-l vadă pe Şeikh Abolfazl şi să-i povestească toate tortúrile sale spirituale şi nenorocirile, în timp ce acesta s-ar mulţumi cu câteva fraze în arabă, cu o prescripţie şi mai dură, iar în sinea lui şi-ar bate joc de el? Nu! Era musai să descurce iţele chiar în aceeaşi seară.

O vreme, hoinări ca un nebun pe străzile goale, apoi se amestecă în mulţime fără să se gândească la nimic. Mergea încet printre oamenii aceia, pe care îi găsea meschini şi materialişti. Vedea bine ce puteau avea ei în comun, dar avea şi chef să se topească în mulţime. Apoi, răzgândindu-se din senin, se întoarse la casa şeicului. Nu mai era nimeni afară. Bătu şi îşi spuse numele femeii care venise la uşă, dar aşteptă mult timp până ce i se deschise. Când intră în încăpere, descoperi privirea crucişă, faţa ciupită de vărsat şi barba cănită cu henna ale lui Şeikh Abolfazl. Acesta stătea fără vlagă pe covorul lui oriental, învârtind printre degete şiragul său de mătănii, cu câteva cărţi deschise lângă el. De cum îl văzu, şeicul se ridică pe jumătate şi îl salută dregându-şi glasul. În faţa lui era întinsă o batistă pe care se aflau puţină pâine uscată şi o ceapă. Întorcându-se către el, îl invită:

— Vă rog, aşezaţi-vă; în seara asta aveţi onoarea să împărţim mâncarea săracului!

— Nu, mulţumesc..., răspunse Mirzā Hosein-'Ali. Scuzaţi-mă că vă deranjez. Treceam prin apropiere. Am venit pentru...

— Nu mă deranjaţi deloc! Dimpotrivă! Aici sunteţi acasă la dumneavoastră.

Mirzā Hosein-'Ali vru să adauge ceva, dar, în aceeaşi clipă, făcând un vacarm înfricoşător, o pisică urmărită de o femeie ţâşni în cameră, cu un pui de potârniche fript, între dinţi. Sub ochii lui Mirzā Hosein-'Ali, Şeikh Abolfazl îşi dădu jos sutana şi, apucând un cuţit dintr-un cotlon al încăperii, începu să fugă ca un turbat după animal, în cămaşă şi chiloţi. Vizitatorul, înmărmurit de întorsătura incidentului, uită pentru ce venise.

Un sfert de oră mai târziu, roşu ca focul şi suflând ca un bou, Şeikh Abolfazl reveni în încăpere spunând:

— Ştiţi că e o datorie religioasă să omori o pisică atunci când pricinuieşte stricăciuni în valoare de peste şapte sute de dinari?

Mirzā Hosein-’Ali nu mai avu nici o îndoială în legătură cu vulgaritatea extremă a personajului. Ceea ce omul strigase în faţa uşii era deci adevărat.

— Scuzaţi-mă, spuse el ridicându-se, vă deranjez… Permiteţi-mi să-mi iau rămas-bun.

Şeikh Abolfazl îl însoţi până la uşă. Odată ajuns afară, Mirzā Hosein-’Ali scoase un oftat de uşurare. De acum încolo totul era limpede. Ştia cu cine are de-a face. Înţelese că toată comedia lui Şeikh Abolfazl n-avea alt scop decât să-l inducă în eroare: el mânca pământ sfânt în timp ce-i juca pe degete pe cei simpli şi punea pe faţa de masă un colţ de pâine, brânză mucegăită sau o ceapă ca vai de ea, toate astea pentru a-i înşela pe oameni – şi poruncindu-le să se mulţumească cu o migdală pe zi! Între timp, o lăsa cu burta la gură pe slujnica din casă, recitând cu pasiune aceste versuri ale lui Attār[12]:

„Abţine-te de la hrana dăunătoare, băiatul meu;
Nu vărsa sânge ca o fiară sălbatică;
Înfrânează-te de la bucate ce fac rău, fiul meu,
Şi celui nevoiaş fă-i bucurie cu milostenia ta;
Posteşte necontenit, ca virtuoşii,
Şi patima-ţi s-o ţii departe de toţi:
Nu doar să n-o hrăneşti,
Ci, mai mult, abate-ţi de la ea orice gând“.

Noaptea sosi pe neaşteptate. Mirzā Hosein-’Ali se pierdu din nou în mulţime, ca un copil. Multă vreme umblă neatent prin hărmălaia şi praful străzii. Observa în lumina felinarelor chipurile oamenilor: toţi aveau o mină tristă şi încruntată. Cât despre sine, nu se mai putea gândi la nimic şi avea inima grea. Pe oamenii aceia care îi păruseră până deunăzi mici, sclavi ai burţii şi ai poftelor, care nu făceau altceva decât să adune bani, îi găsea acum mai demni, mai inteligenţi ca el. I-ar fi plăcut să fie unul dintre ei. „Cine ştie“, îşi spunea, „poate printre ei sunt unii mai nefericiţi ca mine!“ Putea să judece după aparenţe? Oare cerşetorul din colţul străzii nu era mai fericit cu un bănuţ decât cei mai bogaţi oameni? În orice caz, tot aurul din lume n-ar fi fost de ajuns să aline suferinţa lui Mirzā Hosein-’Ali.

Coşmarurile cele mai îngrozitoare ce nu încetaseră să-l obsedeze se abătură asupra lui cu o tărie sporită şi neobişnuită. Îşi dădu seama că viaţa i se scursese în van. Amintiri de la treizeci de ani i se perindau prin minte în dezordine. Se considera creatura cea mai jalnică şi mai inutilă. Toate perioadele din propria viaţă îi apăreau dincolo de nori întunecoşi din care fărâme se desprindeau brusc în plină lumină, după care totul se cufunda iarăşi în obscuritate. Totul era tern, obositor, dureros. Uneori, o bucurie găunoasă şi efemeră străbătea ca un fulger monotonia norilor. Totul i se părea iluzoriu şi meschin. Ce luptă inutilă! Ce cursă absurdă! îşi spunea muşcându-şi buzele. Tinereţea i se consumase degeaba în umbră şi singurătate, fără bucurie, fără fericire, fără iubire, în dezgustul de sine şi de alţii. Câţi dintre oameni se simt mai pierduţi şi mai descumpăniţi decât pasărea ce se tânguie în noapte! Mirzā Hosein-'Ali nu mai credea în nimic. Discuţiile lui cu Şeikh Abolfazl se dovediseră de plâns. Toate ideile sale se răsturnaseră cu susul în jos. Era obosit. Îi era sete. Un demon se trezise în el ca să-l rănească şi să-l otrăvească. În clipa aceea, trecu un automobil, proiectând pe faţa lui furioasă, pe buzele tremurătoare, pe ochii buimăciţi şi lipsiţi de viaţă lumina înfricoşătoare a farurilor. Privirea i se pierdu în gol. Gura întredeschisă părea că râde de ceva îndepărtat. Simţea înăuntrul craniului o presiune teribilă ce urca până în creştet, săpând pe frunte riduri adânci.

Mirzā Hosein-'Ali trăia o durere neomenească. Cunoscuse ore de disperare, ore de bucurie, singurătatea şi nenorocirea, străbătuse suferinţe morale nebănuite de ceilalţi oameni, dar în prezent se simţea extrem de singur şi abandonat. Întreaga lui viaţă se transformase într-o minciună caraghioasă. Repeta versul:

„Din fructele vieţii, ce-mi rămâne? Nimic!".

Îl scotea din minţi acest vers. Un clar de lună slab străpungea stratul de nori, dar el mergea în umbră. Acest clar de lună ce îi păruse mereu vrăjit şi misterios, cu care ore întregi a schimbat atâtea cuvinte plimbându-se dincolo de zidurile oraşului, se transformase acum într-o lumină rece, fără interes, supărătoare. Îşi aminti zilele lungi şi călduroase

de şcoală, propria lui tinereţe, exerciţiile de sintaxă şi de conjugare în timpul cărora transpira vara alături de câţiva colegi, în timp ce elevii ceilalţi huzureau. Îşi aduse aminte şi de reuniunile la profesorul lor, Şeikh Mohammad-Taghi. În indispensabili, aşezat în genunchi, cu un pahar de apă rece în faţă, profesorul îşi făcea vânt cu evantaiul; când se mânia din pricina vreunui cuvânt arab pe care nu-l vocalizaseră corect toate venele gâtului începeau să se umfle, de parcă ar fi fost sfârşitul lumii.

La ora asta, străzile erau pustii, iar prăvăliile, închise. Pe strada Ala' oddouleh, muzica îl smulse pe Mirzā Hosein-'Ali din reveria sa. Deasupra unei uşi vopsite în albastru, la lumina felinarului, putu citi: „Maxim". Dând fără să şovăie perdeaua la o parte, intră şi se aşeză la o masă.

Mirzā Hosein-'Ali nu frecventa cafenelele. Nu pusese până acum piciorul într-un astfel de loc. Se uită în jurul lui, aiurit. Aerul puţea a fum, a varză şi carne friptă. Un bărbat scund, cu o mustaţă impresionantă şi mânecile suflecate, stătea în picioare, după tejghea, făcându-şi socotelile cu un abac. Lângă el erau aşezate într-un şir mai multe sticle. Puţin mai încolo, o femeie durdulie cânta la pian, acompaniată de un violonist sfrijit. Clienţii de la mese erau ruşi şi caucazieni cu înfăţişări ciudate. Din când în când, o fată mai degrabă măruntă, vorbind cu accent străin, se apropia de masa lui şi-l întreba zâmbindu-i:

— Dragă, nu vrei să-mi faci cinste cu un pahar de vin?

— Vă rog.

Fără a sta pe gânduri, fata îl chema pe chelner şi comanda un vin de care el n-auzise vorbindu-se nicicând. Băiatul aducea sticla şi o punea în faţa lor cu două pahare. Femeia îl servea. Iar el dădea paharul pe gât, fără prea mare chef. Vinul i se urcă la cap; ideile i se amestecară. Femeia îl făcea să bea pahar după pahar. Vioara se tânguia neîntrerupt. Mirzā Hosein-'Ali încerca un sentiment de libertate şi o bucurie cu totul specială. Îşi aminti de elogiile aduse vinului citite în poezia sufistă. O lumină crudă scotea în evidenţă pungile de sub ochii femeii aşezate lângă el. După toate acele privaţiuni, ceea ce câştigase era un vin galben şi acru şi pe femeia asta fardată, trecută şi

stricată, cu părul aspru, dar asta îi plăcea infinit mai mult, căci voia, printr-o transformare morală, printr-o metamorfoză oarecare să micşoreze şi să calce în picioare tot ceea ce îl făcuse să sufere atât. Voia să-şi precipite gândurile cele mai înălţătoare spre plăcerile cele mai josnice. Dorea să ajungă batjocura generală şi să se refugieze în nebunie. Se credea în stare de toate nechibzuinţele. Murmură aceste versuri:

„Când totul o să-ţi lipsească, cântă bucuria şi beţia.

Alchimia vieţii îl face pe cerşetor bogat precum Cresus“.

În faţa lui, gruzina râdea. Toate poemele sufiste pe care Mirzā Hosein-’Ali le citise despre gloria vinului i se derulau în memorie. Descifră în ele toate secretele de pe chipul femeii din faţa lui. Era fericit, chiar în clipa aceea, căci îşi atinsese ţelul. În aburii vinului, putu să vadă ceea ce nici nu şi-ar fi imaginat, ceea ce Şeicul Abolfazl n-ar fi putut vedea nici în vis, iar restul lumii n-ar fi bănuit vreodată: o altă lume, secretă, îi apăru, din care înţelese că toţi cei care-o condamnau se inspirau din ea tocmai ca să-şi născocească expresiile, să-şi inventeze imaginile şi să-şi urzească metaforele.

Când Mirzā Hosein-’Ali vru să se ridice pentru a-şi achita nota, nu se mai ţinea pe picioare. Luă portofelul şi i-l dădu femeii, apoi ieşiră amândoi îmbrăţişaţi de la Maxim. În trăsură, Mirzā Hosein-’Ali îşi odihni capul între sânii gruzinei, îmbătat de parfumul ei. Lumea părea că se clatină în ochii lui. Luminile îi dansau în faţă, în timp ce femeia cânta în limba ei un cântec emoţionant.

Trăsura se opri la poartă. Mirzā Hosein-’Ali intră împreună cu femeia. Nu se duse la salteaua lui de paie, ci la patul alb instalat în bibliotecă.

Două zile trecură. Mirzā Hosein-’Ali nu dăduse pe la şcoală. A treia zi, a apărut în ziar: „Domnul Mirzā Hosein-’Ali, tânăr profesor de valoare, şi-a pus capăt zilelor dintr-un motiv necunoscut“.

1. Moulavi (1207-1273), cel mai mare poet mistic persan; alte nume sub care este cunoscut: Moulānā, Mollāyeh Rumi, Djalāledin Balkhi Moulavi.
2. În orig., *nafs*, care în persană înseamnă „suflet“, „pasiune“, „dorinţă“.
3. După tradiţie, spusele şi faptele Profetului Mohammad.

4. Al-Marāqi'i, al-Isfahāni, Roukn al-Din, poet sufist din secolul al XIV-lea (mort în 1337), discipol al lui Awhad al-Din Abu Hamid Kermāni.
5. Poet sufist din Şiraz (secolul al XIV-lea?).
6. Sanā'i Ghaznavi, mare poet sufist din secolul al XII-lea (mort în 1150).
7. Sa'adi Şirāzi (mort în 1291), unul dintre cei mai mari cinci poeţi persani, alături de Ferdousi, Moulavi, Omar Khayyām şi Hāfez.
8. Hāfez Şirāzi (1325?-1389?), poet persan, clasic al literaturii persane şi universale.
9. Poem scris într-un metru unic, ce cuprinde un număr variabil de distihuri. Formă proprie poeziei persane, pe teme narative, didactice, lirice, istorice, epice, mistice. Inventarea *masnavi*-ului e atribuită lui Abuşakur Balkhi, poet din epoca samanidă (875-999); unele astfel de poeme sunt consultate ca un horoscop.
10. Scris şi Nāserkhosrou Ghobādiyāni (1004-1074?), poet şi filosof persan.
11. Cel mai popular poet persan al tuturor timpurilor (1048-1131), autorul celebrelor rubaiate, traduse în aproape toate limbile.
12. Poet şi gânditor mistic persan (1146?-1222?).

Ultimul zâmbet

„Pe pământ, nimic nu durează. Viaţa e ca o scânteie ce ţâşneşte din frecarea a două bucăţi de lemn. Ea arde o vreme, apoi se stinge. Dar noi, noi nu ştim nici de unde vine, nici unde se duce.“

(Buddha)

Ruzbehān Barmesid, Āzādbakht, Djeşvad, comandantul armatelor din Khorāsān, şi Barzan, şeful Vistieriei, se strânseseră în salonul de onoare, iluminat cu lumânări parfumate, în care erau nişte covoare neasemuite, tapisat cu brocarturi preţioase de mătase. Conversau despre evenimentele petrecute de curând la curtea califului. Toţi patru purtau robe lungi de caşmir, iar pe cap, toci mari de blană. Pe masă se găseau cupe de vin, dar şi fructe şi prăjituri întinse pe o veselă scumpă. Gesturile, hainele erau atât de rafinate, atât de nobil şi solemn era acest banchet, încât ai fi crezut reînviată o secvenţă din viaţa de la curte a Sasanizilor, dispărută de multă vreme.

Azādbākht vorbea gesticulând bogat şi cu vehemenţă:

— De la acest calif te poţi aştepta la orice! De la început m-am îndoit de sinceritatea lui. Acum, când se poate lipsi de serviciile noastre, nu va mai ezita să-şi dea pe faţă duşmănia faţă de noi.

Djeşvad: Ceea ce e rău pentru noi e conflictul dintre Dja’far şi, pe de altă parte, tatăl şi fraţii săi. În nebunia lui, Dja’far ne-a ruinat planurile. O poveste de dragoste cu Abbaseh, o femeie agreabilă de patruzeci de ani! Şi apoi alianţa sa cu Abdolmalek Saleh, care complotează împotriva califului, şi suma asta

uriaşă pe care a retras-o din Vistierie în profitul lui Saleh, pentru a se lăsa până la urmă prins cu mâţa-n sac! Toate prostiile astea ale lui Dja'far au semănat îndoiala în mintea lui Harnu în privinţa Barmesizilor. În schimb, ce fac Yahya şi Fazl e perfect gândit, chibzuit.

Barzan: De fapt, e multă vreme de când califul arată răceală faţă de Dja'far şi de când a făcut din Zarāt ben Mohammad convivul său. Aşa cum mi-a scris Musa, Harun l-a trimis la închisoare pe Yahya ben Abdollah: nu pactizase oare cu Dja'far, mergând până acolo încât i-a poruncit să-l ucidă pe calif, iar Dja'far nu se grăbise oare să-l elibereze, cum Fazl ben Rabi'a i-a raportat Suveranului, numai ca să pună gaz pe foc în vrajba asta dintre Harun şi Barmesizi?

Āzādbakht: Ăsta nu-i un motiv pentru ca ura califului să se abată asupra tuturor Barmesizilor! E de când lumea protectorul lui Dja'far şi îl ştie învrăjbit cu tatăl şi cu fraţii lui.

Barzan: Da, e un argument, dar să nu uităm duşmănia lui Isa, fiul lui Mahan. Tocmai el, care, ajuns la guvernatorul Khorāsānului cu ajutorul lui Yahya, l-a informat pe calif despre apărarea fervентă de către Barmesizi nu numai a propriei dinastii, ci şi a sectelor nelegiuite, mazdeeni şi zoroastrieni. Nu trebuie căutat mai departe motivul pentru care Harun a pus pe urmele noastre o escuadă de spioni. Să mai ştiţi că Musa e acuzat de revoltă şi nesupunere. Printr-o scrisoare a unuia dintre apropiaţi, califul a fost informat că un mare număr de devotaţi îl privesc pe Musa ca pe adevărata călăuză şi îi plătesc impozit[1]. Iar pe urmă, Abu Rabi'a i-a scris: „Ce va răspunde califul în ziua Judecăţii de Apoi, când va fi acuzat că a predat ţara Barmesizilor, aceşti renegaţi maniheeni?".

Āzādbakht: Un curier primit în dimineaţa asta de Bamian mi-a dat de veste că la Bactriana a izbucnit holera şi că oamenii proaspăt convertiţi la islam s-au întors la budism, crezând că maladia era o pedeapsă de la Dumnezeu. Când califului îi va merge bine, fiţi siguri că va avea încredere în Barmesizi!

Barzan: O ştiţi pe ultima? Harun, fără motiv, a căutat ceartă cu Anas ben Şeikh, secretarul lui Dja'far, căruia i s-a tăiat capul. Fazl se gândeşte că faptul ăsta, ce nu prevesteşte nimic

bun, e o declaraţie de război a lui Harun împotriva Barmesizilor.

Djeşvad: E numai vina noastră, căci noi i-am învăţat pe arabi arta de a guverna, noi le-am întocmit şi gramatica limbii, noi am elaborat conceptele doctrinei lor, pentru ei am mânuit spada şi ne-am sacrificat copiii. Le-am oferit cu amândouă mâinile gândirea noastră, spiritul nostru, iscusinţa noastră, muzica noastră, ştiinţa noastră, literatura noastră, cu nădejdea că astfel le vom îmblânzi şi civiliza spiritul sălbatic şi ostil. Vai! Neamul lor şi felul cum gândesc diferă în întregime de ale noastre. Cu-atât mai bine! Mutrele lor de sălbatici, feţele arămii, mâinile arse sunt făcute pentru a jefui. Idei, gânduri născute din udat şi bălegar de cămilă, atât preţuiesc toate astea. Totul în ei îi scoate la lumină pe hoţ şi pe trădător. De la arabii ăştia, care până mai ieri alergau desculţi după şopârle şi trăiau în corturile lor negre, nu te poţi aştepta la mare lucru. Şi dacă pentru noi Harun îşi compune o figură de om mulţumit, dacă ne arată afecţiune e pentru că nutreşte o ură secretă împotriva rasei noastre şi pentru că e însetat de sânge iranian. Acum când, iată-i atingându-şi scopurile, ideologia arabă s-a spart ca un abces, murdărind lumea civilizată, e clar că nu mai are califul nevoie de noi!

Āzādbakht: Khaled, Yahya, Fazl şi Dja'far au irosit tezaurul de bijuterii şi aur adunat de secole în templul Noubahār şi l-au pus pe tavă arabilor ăstora mâncători de şoareci. Au cheltuit averi cu poeţi mediocri. Şi până la urmă n-au făcut decât să asmută împotriva lor chiar încrâncenarea şi invidia câtorva conducători de cămile. Concluzia e că Harun e gelos pe strălucirea noastră, pe bogăţia noastră, pe felul nostru de a gândi, pe gloria noastră, până şi pe stilul nostru de viaţă. E invidios şi pe Barmesizi şi pe faima lor. Califul, dar ce spun eu?, toţi arabii care lucrează în anturajul nostru şi ne linguşesc, toţi ne sunt duşmani de moarte şi nu aşteaptă decât un semnal ca să se răzbune pe seminţia noastră.

Ruzbehān: Eroare! Barmak şi copiii lui s-au aşezat în spatele califului şi s-au convertit la religia lui ca să-l influenţeze mai bine, să-l slăbească şi, încetul cu încetul, să-l facă să dispară, pentru a reconstrui templul Noubahār, pentru a atrage poporul

către religia budistă şi a-l ridica împotriva califului. Iată de ce s-au străduit să-i facă pe arabi încrezători şi chiar au reuşit asta. Toţi califii arabi au fost oameni de paie în mâinile Barmesizilor, care, într-adevăr, deţin încă puterea. Dar în ceea ce priveşte organizarea statului, dacă arabilor le trece prin cap că pot să nu ţină seama de Barmesizi, se înşală. Căci, chiar în minutul în care ne vom retrage, statul s-ar prăbuşi. Iar dacă noi le-am dat arabilor ajutorul nostru material şi spiritual, am făcut-o pentru a ne înlesni propriile planuri. Ce vor arabii? Puţin aur şi argint, un harem plin de femei, şi-atât.

În propăşirea lor nu năzuiesc la altceva. Paradisul promis, ei l-au atins. De aceea proiectul Barmesizilor are toate şansele. Dar nimic nu-i încă dus la bun sfârşit. În momentul de faţă, e necesar să îndeplinim ce se impune: masacrarea arabilor şi întoarcerea Iranului la independenţă.

Barzan: În ultima lui scrisoare, Fazl ne roagă să fim atenţi, să ne alăturăm cât mai puţin posibil arabilor şi să-i ţinem la distanţă. Susţine mai ales că şi-a pus întreaga speranţă în Khorāsān; doar aici se exercită în principal influenţa noastră, departe de reşedinţa califului. Trebuie să facem în aşa fel încât tot Khorāsānul, până la Bactriana, să se răzvrătească împotriva califului, iar acesta să nu aibă altă soluţie decât să apeleze la unul dintre noi pentru a înăbuşi revolta. Atunci, vom tocmi armata califului, îi vom alunga pe arabi şi vom elibera Khorāsānul. Cea mai mică lipsă de atenţie în treaba asta şi s-a zis cu noi. Totul e pregătit, scrie Fazl, dar aşteptaţi ordinul meu scris, pentru că situaţia nu e suficient de clară şi nu pot încă să-mi duc la capăt hotărârea.

Āzādbakht (lui Djeşvad): Răspundeţi de trupele dumneavoastră? Vor executa ele ordinele la momentul dorit?

Djeşvad: În privinţa asta, puteţi fi liniştiţi: la semnalul meu, toţi şefii armatei se vor revolta contra califului, iar masacrul arabilor din Khorāsān va fi săvârşit. Aştept doar sosirea lui Firuz, mesagezul lui Fazl.

Āzādbakht: Şi dacă ordinul califului ajunge înaintea scrisorii lui Fazl?

Barzan: Cu neputinţă! Curierul nostru soseşte întotdeauna la Tus cu două zile înaintea mesagerului califului. Cea mai bună

poştă e a Barmesizilor!

În acest timp, Ruzbehān ia un hap dintr-o bomboniеră de aur, îl bagă în gură, toarnă peste el o cupă de vin şi se ridică. Āzādbakht, Barzan şi Djeşvad, deşi aveau mare nevoie de el, s-au obişnuit cu aceste misterioase şi imprevizibile plecări ale lui Ruzbehān şi n-ar îndrăzni să-l împiedice să se retragă. Cu toate astea, conversaţia lor e de o importanţă capitală, iar prezenţa lui Ruzbehān, în judecata căruia au o încredere oarbă, le-ar fi preţioasă în acest caz. Ruzbehān se îndepărtează încetişor. În prag, doi paji cu torţe în mână vin să-l conducă.

Oraşul Tus, cu moscheile, grădinile şi palatele sale, s-a cufundat în întuneric. Din când în când, doar clopoţeii cămilelor şi vocea vreunui cântăreţ străpung tăcerea. O briză uşoară umple aerul cu parfumul florilor de salcâm.

Ruzbehān nu mai e, se pare, în apele lui. Străbate două-trei străzi înguste şi întunecoase. Nu aruncă nici măcar o privire în jur: ochii lui fixează lumina tremurătoare a torţelor. Ajuns la palatul său, primeşte din prag salutul valeţilor, apoi grilajul grădinii se deschide în faţa stăpânului. Clipocitul apei care ţâşneşte şi o răcoare umedă ajung până la el. Zarrin-Kamar, pajul lui, se grăbeşte şi, fără un cuvânt, îi prezintă un plic cu pecete. Ruzbehān ia scrisoarea şi, cu un aer distrat, se retrage, cu servitorul pe urmele lui. Merge printr-un labirint de coridoare şi se opreşte la o uşă de fier. Pajul deschide uşa grea, ornată cu motive indiene. Când stăpânul a pătruns în salon, închide uşa după el.

E o încăpere mare cu un bazin în mijloc, luminată de mai multe candelabre de fildeş împodobite cu lampioane colorate. Unele sunt imense, altele, minuscule. Lumina lor ternă, misterioasă şi multicoloră se adaugă somptuozităţii locului. În capăt, tronează o statuie mare de bronz, de doi metri, reprezentând un Buddha aşezat, ai cărui ochi de rubin scânteiază. Faţa-i e calmă şi armonioasă ca aceea a statuilor din India. Stă în poziţia lotus. Are o burtă proeminentă, iar mâinile i se odihnesc pe genunchi. Sprâncenele sunt subţiri, iar nasul, scurt. Ochii par că se uită în gol. Pe buzele sale pluteşte un zâmbet ironic şi meditativ, ca şi când s-ar gândi la toate clipele de fericire din vieţile lui anterioare. Câte un rid în

colţurile gurii. Trăsăturile sale inspiră calm, certitudine şi detaşare. În faţa lui cade un voal de mătase uşor şi transparent. De o parte şi de alta a statuii se află cădelniţe în care licăreşte jar şi de unde se înalţă rotocoale parfumate.

Pereţii salonului au fost pictaţi cu portrete ale lui Buddha înconjurat de îngeri şi preoţi; frescele reprezintă scene din viaţa lui: Buddha şi logodnica sa Gupa, Buddha şi cerşetorul, Buddha şi ascetul, Buddha la morţi etc. Postamentul e acoperit cu o pictură sângerie. În mijlocul încăperii, tâşneşte un izvoraş a cărui apă se scurge unduind într-un bazin destul de larg, de forma unui lac în miniatură, construit din pietre colorate. Alături de bazin se întinde o sofa mare umplută cu fulgi de gâscă, cu perniţe de mătase brodată în mii de nuanţe. Ruzbehān, abia intrat, se aşază pe canapea în poziţia lotus şi se pierde în contemplarea feţei lui Buddha. Caută să se reculeagă. Are gâtul uscat şi un gust de răşină de pin în gură. Gândurile îşi pierd limpezimea, simte o bucurie subită invadându-l. O remarci după cele două gropiţe ce apar în colţul buzelor. În acest moment intră o frumoasă adolescentă cu o rochie albă, lungă, cu nişte ochi imenşi, cu părul negru drept, braţe lungi goale, cercei în urechi şi picioarele mici încălţate cu piele elastică. Intră ca o umbră sau mai degrabă ca o zână şi pune în faţa sofalei carafa de vin pe care o ţinea în mână, apoi se aşază. Umple o cupă pe care i-o oferă lui Ruzbehān. Zarrin-Kamar dă la o parte voalul strălucitor din faţa statuii lui Buddha, apoi, luând un instrument delicat semănând cu un fel de *setār*[2], se aşază şi el.

Golcehr şi Zarrin-Kamar sunt amândoi originari din Sogdiana. Două fiinţe care par ieşite din nori. Lumina pală a lumânărilor, misterul acestei cripte fac din ei nişte făpturi fermecate. Chipurile lor vorbesc despre frumuseţe şi rafinament. Respiră calm, par lipsiţi de orice gând, de orice sentiment şi păstrează o tăcere neclintită. Sunt doi îngeri, ca aceia pe care-i poţi contempla pe fresca murală.

Zarrin-Kamar începe să cânte la *sāz*[3]. Un zâmbet flutură pe buzele sale întredeschise, la amintirea fericirii trecute. E un cântec sogdian ce începe foarte încet, printr-o suită de măsuri

armonioase, şi creşte puţin câte puţin spre a atinge o mişcare sprintenă şi înduioşătoare, înainte de a coborî din nou, brusc. Melodia din care s-au ales principalele teme nu-i creată pentru muritorii de rând. Dar fiecare atingere a corzilor instrumentului cu lama de os îi oferă lui Ruzbehān o mulţime de emoţii şi subtilităţi. Ai fi spus că în acel cântec s-au concentrat toate tonurile şi modurile posibile, din care nu s-au păstrat decât notele esenţiale, lăsând imaginaţiei ascultătorului grija de a le completa. Cupă după cupă, Ruzbehān goleşte carafa de vin din care toarnă Golcehr şi, treptat, sunetul *sāz*-ului slăbeşte până devine aproape eterat. Ca şi cum melodia asta ar fi fost menită unor urechi imateriale, unor urechi celeste.

Privirea lui Ruzbehān, captivată de contemplarea lui Buddha, se întoarce din când în când spre apa învolburată. Picturile de pe pereţi au prins viaţă, animate de muzica ce răsună. Sunetele instrumentului unduiesc în aer, făcând să vibreze cea mai mică particulă din spaţiu şi chiar apa izvorului; totul, de la statuia lui Buddha până la figurile de pe fresce, surâde la sunetul muzicii.

Melodia diafană şi vagă amestecă intim, împreunează undele apei ce curge cu cele mai mici părticele din trupul lui Ruzbehān. În clipa asta, el simte cum viaţa i se prelinge în ritmul valurilor. O viaţă nouă şi secretă. Cântăreşte greutatea creaţiei şi contemplă apa curgătoare ce vibrează în vălurele sub efectul muzicii, apoi se linişteşte. La ora asta, e atât de adâncit în gândurile sale, încât pare să trăiască o clipă între neant şi existenţă, pierzând orice cunoştinţă a trecutului, a viitorului, a timpului şi a spaţiului. Cunoaşte extazul, un asemenea abandon, că a devenit indiferent la tot, la viaţa şi la moartea lui.

Golcehr, continuând să-i toarne vin, îi veghează mişcările pentru a şti în ce moment, ca în toate serile, Ruzbehān, bând după placul inimii, îi va îndepărta pe ea şi pe Zarrin-Kamar. Însă, spre uimirea sa, Ruzbehān bea mai mult decât de obicei, iar Golcehr, mai seducătoare ca oricând, cupă după cupă, îi toarnă vin şi îl îmbrăţişează. Pe neaşteptate, şnurul de pe umăr i se desface. Rochia îi cade, un sân i se descoperă. Părând

absent, în loc să ia cupa de vin, Ruzbehān cuprinde talia tinerei, o trage spre el şi îşi întinde buzele spre ale ei, dar, printr-un efort supraomenesc, o respinge, pune mâna pe cupă şi, cu un gest al mâinii, îi expediază pe slujnică şi pe paj. De îndată ce au plecat, Ruzbehān scoate din buzunar un praf pe care îl presară în lichior, bea şi din nou se adânceşte în contemplarea lui Buddha.

Ruzbehān Barmaki şi strămoşii lui erau budişti, de la primul la ultimul: Barmak eponimul, fiul lui Djamasp, provenea din una dintre cele mai cunoscute familii iraniene şi, generaţie după generaţie, de pe vremea parţilor, bărbaţii aveau drept misiune păstrarea templului lui Buddha la Noubahār, aproape de Bactriana. Ruzbehān era mezinul lui Hasan, fratele lui Khaled Barmesid, iar mama lui, fiica astrologului regelui ceaganizilor. Noubahār (în sanscrită, „Nowevahareh“, adică „sanctuarul nou“) era considerat unul dintre cele mai mari temple budiste, atrăgând mulţimile din China şi India, şi fusese în epoca Sasanizilor un însemnat loc de pelerinaj pentru toţi regii din Khorāsān. În faţa statuii lui Buddha, lumea se prosterna şi săruta mâna preotului.

În anul 42 de la Hegira, Abdollah ben Omar din Qoreiş i-a poruncit lui Qeis ben Heytan Eslāmi să meargă la Bactriana, să cucerească oraşul şi să distrugă templul Noubahār. Tezaurul a fost jefuit, iar cele trei porţi, de aur, de bronz şi de argint, duse de acolo. Barmesizii s-au prefăcut că se convertesc la islam, dar au rămas, în ascuns, credincioşi vechii lor religii. Reveniţi la putere, au restaurat templul lui Buddha, cunoscut în perioada următoare sub numele de „Templul focului“. Dacă în aparenţă Barmesizii acceptaseră prezenţa arabă, ei complotau în secret contra califului, aşteptând momentul potrivit pentru a elibera din nou Iranul din ghearele cotropitorilor. Puţin câte puţin, au dobândit o asemenea influenţă, că, în curând, toate treburile civile şi militare au ajuns în mâinile lor. Degeaba a vrut Harun de mai multe ori să-i încredinţeze lui Ruzbehān misiuni importante, acesta a ştiut să se eschiveze. Din zori până-n seară, Ruzbehān era ocupat cu situaţii complicate şi cu diverse intervenţii. Târziu, la ora fixată, puţin înainte de miezul nopţii, abandona toate îndatoririle cotidiene, toate discuţiile lungi şi

penibile ce-l copleşeau şi se ducea la cripta din palatul său. Dar dimineaţa îşi relua viaţa agitată, obligaţiile, grijile şi responsabilităţile. Căci avea deplină încredere în Yahya, Fazl, Musa şi Mohammad Barmesid şi îşi asuma pe de-a-ntregul punerea în aplicare a planului lor, adică eliberarea Khorāsānului, din Bactriana la Bamian, până în Irak. Ruzbehān era un maestru şi un erudit şi se afla într-un dialog necontenit cu învăţaţi, jurişti, poeţi şi literaţi de toate confesiunile: hinduişti, budişti, zoroastrieni, maniheeni, mazdakiţi, creştini, însă şi cu învăţaţi din Gondişapur. Dar în fiecare seară, după ce-şi lua hapul special pe care i-l trimitea păzitorul templului Nowa Sangha Rama de la Bactriana, starea i se schimba şi simţea nevoia de a se retrage în cripta din palatul său.

În felul acesta, viaţa lui se arăta prin două feţe opuse şi schimbătoare: faţa din timpul zilei, expresie a unei activităţi zeloase, şi cea din timpul nopţii, consacrată odihnei, trândăvelii, singurătăţii într-o manieră personală, în „pavilionul uitării“, cum numea el palatul unde interzisese orice cuvânt.

În fiecare noapte, la ora fixată, o a doua personalitate pătrundea în el ca o umbră, sub efectul metempsihozei. Ruzbehān se cufunda în meditaţie. Or, aplecarea lui spre gândirea budistă ţinea mai degrabă de entuziasm şi de emoţie artistică. Pusese mult din el însuşi în principiile credinţei budiste, dându-i acesteia o culoare profund iraniană, ceea ce scădea asceza, asprimea şi devotamentul proprii doctrinei. De pildă, considera îngăduit să bei vin şi, în privinţa postului şi renunţărilor, îmbrăţişase o atitudine cu totul personală. Căci el nu privea asceza ca pe o simplă renunţare la plăceri; dimpotrivă, dorea ca postul şi renunţările să fie însoţite de practicarea deplină a plăcerii şi a bucuriei. De aceea şi-a înzestrat pavilionul uitării cu tot ceea ce putea oferi voluptate: tablouri frumoase, nectaruri delicioase, muzică subtilă, obiectele cele mai rafinate, frumuseţe, tinereţe. Legănat de lamentaţii elegiace, înrâurit de vin îmbătător şi de parfumuri ce aprind simţurile, el uita ceea ce învăţase, adică lumea reală cu grijile ei zilnice, şi se adâncea în reverie şi extaz. Iată ce

înţelegea el prin asceză. Doar aşa voia să ucidă în el toate poftele şi să închidă ochii la fericirile lumii, spre a atinge pacea şi bucuria precum Buddha. Această cheie a extazului se afla dincolo de orice puteau înfăptui muritorii! Dar ceea ce, în budism, îl atrăgea cel mai puternic era chiar statuia lui Buddha şi, mai cu seamă, zâmbetul lui stoic, zâmbetul plin de ironie, enigmatic şi inefabil, ca vibraţiile *săz*-ului, ca încreţiturile apei, apa asta scânteietoare în care se oglindeau luminiţele colorate ale candelabrelor ce vibrau deasupra bazinului criptei. Mai mult sau mai puţin îndatorată unduirilor apei şi zâmbetului lui Buddha, gândurile lui Ruzbehān se rostogoleau valuri-valuri, căci el vedea în orice fiinţă, formă, lucru sau idee nimic mai mult decât o undă trecătoare, efemeră.

Pentru el, creaţia întreagă oferea la suprafaţă o apă calmă, asemănătoare celei din bazinul său, pe care, din când în când, adierea vântului o încreţea. Iar când zefirul înceta, fiinţe şi lucruri, totul cobora din nou în nirvana originilor sale, în neantul etern. Viaţa şi moartea, fericirea şi suferinţa; o undă efemeră, o himeră, o trecere către neantul nirvanei! Boare de vânt alunecând pe oceanul dorinţelor! Viaţa era pentru el o comedie amară, iar leacul nu-l găsea numai în moartea dorinţei, ci mai cu seamă pe fundul cupei de vin. Oricum, îşi dorea să ucidă în el orice poftă de a trăi. Căci, după învăţăturile lui Buddha, tocmai dorinţa era cea care făcea să dăinuie pe pământ metempsihoza şi oricine ar ajunge să-şi ucidă dorinţa ar atinge neantul nirvanei, adică fericirea desăvârşită.

Ruzbehān era convins că zâmbetul lui Buddha îi confirmă teoria undelor. Surâsul era ca o undă trecătoare ce i se întipărise pe faţă. De multă vreme, Ruzbehān încerca să prindă în mreajă pentru el spiritul lui Buddha. În toate serile se chinuia să imite acel zâmbet, zâmbet enigmatic şi superior, trist şi vesel deopotrivă. Dorea să-l imite pentru a resimţi beatitudinea. Dar în noaptea asta încercase pentru Golcehr o vibraţie de pasiune ce îl făcuse să verse pudra în vin înainte de a se pierde în contemplarea lui Buddha. Era un drog pentru a muri sau pentru a dormi?

Înainte ca Ruzbehān să-şi ducă la îndeplinire planul, chiar în noaptea de 13 safar 187, mesagerul califului aducea ordinul de a-i masacra pe Barmesizi. În noaptea asta, au fost asasinaţi o mie două sute de bărbaţi, femei şi copii, oameni obişnuiţi, slujitori şi susţinători.

A doua zi, când un grup de arabi a spart uşa de fier şi a pătruns în pavilionul uitării, au găsit candelabrele stinse. Singură o flacără se ridica din cădelniţe, luminând lugubru zâmbetul ironic al lui Buddha. Ruzbehān se prăbuşise pe canapea, împietrit în poziţia lotus, având alături un *sāz* şi o carafă de vin. Ţinea în mână o foaie de hârtie boţită. Unul dintre arabi se duse şi-i luă hârtia: purta sigiliul lui Fazl, fiul lui Yahya Barmesid; se putea citi ordinul de a-i masacra pe arabi şi de a elibera Khorāsānul. Faţa lui Ruzbehān se apleca spre suprafaţa apei, ce-i reflecta imaginea: în ochii lui încremeniţi strălucea o lumină albăstrie. Buzele sale schiţau un zâmbet ironic, surâsul enigmatic al lui Buddha. Un zâmbet ce se oglindea oribil pe suprafaţa ondulată a apei din bazin. Un zâmbet ce părea a spune: „Nu e decât o undă deşartă, efemeră, ca valul la suprafaţa apei, ca zâmbetul lui Buddha“. Aceste evenimente erau pentru el efemere, iar moartea, ultima treaptă a zădărniciei, unda cea din urmă.

1. În limba persană, *khoms*, impozit musulman (a cincea parte din venit).
2. Instrument muzical persan cu patru corzi, de forma unei lăute fine şi alungite.
3. Instrument muzical cu corzi, asemănător lăutei.

Fundătura

Şarif îşi începuse peregrinările cu douăzeci şi doi de ani în urmă: avusese, la plecare, nişte ochi miraţi, dinţi albi, sănătoşi, fruntea netedă, garnisită cu un păr negru bogat, tuns scurt. Se întorcea în oraşul natal cu ochii mai miraţi ca oricând, cu dinţi falşi, cu o frunte ridată, mărită de calviţie, cu sănătatea şubredă şi cu vederea slăbită. La patruzeci şi trei de ani, după ce urcase toate treptele unei cariere de slujbaş al fiscului, pe rând funcţionar, ajutor de contabil, contabil etc., fusese numit director al serviciului de impozite din localitatea Abādeh. Era oraşul unde venise pe lume şi unde îşi petrecuse copilăria. Când împlinise doisprezece ani, tatăl său îl expediase la Teheran sub motivul continuării studiilor. A intrat apoi în administraţie şi, din provincie în provincie, a dus viaţa nomadă a unui funcţionar. Din întâmplare ori pentru că dorise asta, se găsea din nou la Abādeh şi, fără chef, fără energie, îşi omora timpul cu un du-te-vino între casa părintească şi birou.

Dimineaţa se trezea târziu, nu de lene sau din nepăsare, ci numai ca să treacă dimineaţa. Uneori, când îi convenea, se abţinea pur şi simplu să meargă la serviciu, căci nu-l trăgea inima la nimic. De aceea fusese întrecut de către colegii mai tenaci, mai maliţioşi şi mai vicleni. Una dintre cauzele întârzierilor nu era atât predilecţia pentru *aragh*[1] şi opiu, cât firea binevoitoare, simplitatea lui. N-avea nevoie de salariul de funcţionar, pentru că tatăl îi lăsase în mare parte cu ce să trăiască, de bine, de rău, până la sfârşitul zilelor sale; şi chiar de nu trăia pe picior mare, dacă nu făcea prostii, avea mai mult decât îi era necesar. În schimb, cum nu ştia să se desfete şi obiceiul lui de a lua loc la birou devenise pentru el o a doua

natură, un fel de manie, nu avea chef să renunţe la funcţiile din administraţie.

După întoarcerea în oraş, totul îi păruse micşorat, mărginit, superficial şi meschin. În ochii lui, oamenii aveau aerul tern şi sleit al lucrurilor vechi ce şi-au pierdut strălucirea. Doar îşi înfigeau mai energic ghearele în burta vieţii, iar temerile lor, maniile, superstiţiile şi mulţumirea de sine nu făceau decât să crească. Unii ajunseseră să-şi împlinească ambiţiile mediocre. Făcuseră burtă: poftele lor carnale urcaseră din nou până la fălci ori, în lupta pentru existenţă, toate aspiraţiile lor nu mai însemnau decât escrocarea publicului, exploatarea ţăranilor, traficul cu bumbac, opiu, grâu, scutece pentru nou-născuţi şi să-i vină de hac vechii lor gute.

Nu şi Şarif însuşi era acum îmbătrânit şi istovit? Nu se înapoiase el în oraşul de baştină cu singura nădejde de a-şi găsi odihna lângă reşoul pentru opiu, în sticla lui de *aragh*? Sora lui mai mică, atât de proaspătă, de tânără şi plină de viaţă la ultima lor întâlnire, se măritase şi, după mai multe naşteri, avea astăzi riduri şi laba gâştei în colţul ochilor, iar pentru Şarif era oglinda elocventă a propriei îmbătrâniri. Până şi oraşul, roşiatic şi dărăpănat, care se numea în derâdere, fără îndoială, Abādeh, adică „înfloritul“, i se părea că ascunde o ameninţare.

Poate că lumea nu se schimbase cu adevărat, poate că de vină erau numai vârsta şi dezamăgirea ce spulberau, pentru el, de pe orice lucru farmecul şi atracţia magică pe care acesta le avuse în vremea tinereţii sale. Rămăsese cu mâinile goale, în timp ce alţii trăiseră. Vremea trecuse, iar fiecare an, pe nesimţite, îl făcuse să-şi piardă din forţă printr-un şiretlic invizibil. Nu-i rămăsese decât amintirea mai multor eşecuri, a uneia sau două umiliri şi a eforturilor sale inutile. Nu făcuse decât să-şi târască trupul de la o magherniţă la alta şi nu mai spera la zile mai bune.

La biroul de impozite, îşi petrecea timpul în încăperea de sus, la masa de un maro spălăcit; căsca, răsfoia un dicţionar Larousse, uitându-se la ilustraţii; fuma o ţigară sau cerceta cu neglijenţă hârtiile oficiale şi le certifica punând parafa sa lată. Dar în afara biroului, spre deosebire de alţi şefi de serviciu

care se strângeau seara să joace cărţi, nu frecventa pe nici unul dintre colegii lui, nici un alt funcţionar. Prefera să se retragă şi să fie singur. Se ocupa de grădina lui. Cea mai mare parte a timpului o consacra ritmurilor cerute de uzanţele pipei cu opiu. După ce Gholāmrezā aprindea reşoul de alamă şi îl punea pe faţa de masă de piele, sub salcia de lângă bazin, Şarif deschidea cu grijă trusa cu strictul necesar, în care îşi ordonase instrumentele potrivite, aşeza în jurul lui obiectele, precum şi sticluţa cu *aragh*, şi se abandona propriei plăceri. Din când în când, Gholāmrezā se apropia umil şi tăcut, cu capul plecat, să-i ofere opiul, ca şi cum săvârşea slujba unei ceremonii religioase.

Gholāmrezā, bătrân decrepit făcând parte din mobilierul casei, îi era stăpânului său credincios ca un dog, precum toţi acei oameni de altădată, de treabă şi lipsiţi de răutate, gata de orice sacrificiu pentru cei pe care îi slujeau. Era singurul cunoscător al maniilor lui Şarif, singurul care ştiuse să-şi modeleze conduita după toanele sale. Cum Şarif avea obsesia curăţeniei, spălându-şi mereu mâinile şi faţa şi bombănind când vedea vreo urmă de murdărie, Gholāmrezā avea o grijă deosebită să spele paharele, prosoapele, cearşafurile, să mături încăperile, spre satisfacţia stăpânului.

Când ceremonia opiului se încheia, Şarif curăţa cu grijă vatra de porţelan a pipei, ţeava de lemn şi chiar cutia cu table pentru voiaj, pe care de fiecare dată o scotea degeaba. Punea cu drag în ordine instrumentele în compartimentele trusei. Scotea cu precauţie, ca pe un obiect sacru, albumul de fotografii învelit cu tafta şi îl răsfoia, ca şi când contemplarea instantaneelor completa sau punea capăt extazului cu opiu. Acest album era filmul vieţii lui, al întregului său trecut. Toţi prietenii săi, toţi cei pe care-i cunoscuse în cursul peregrinărilor sale apăreau aici. Iar imaginile lor aţâţau în el amintiri îndepărtate şi sfâşietoare.

Găsea desfătare intelectuală citind *Divanul* lui Hāfez şi operele lui Sa’di care, pentru oamenii de rând, trec drept culmea înţelepciunii. Dar amara sa experienţă de viaţă făcuse să se nască în el un soi de melancolie, de îndepărtare de oameni, iar în relaţiile cu ei afişa o mină rece, care îi servea

drept apărare. Avea o potârniche domesticită, cu un clopoţel la picior, ca să nu se piardă, şi un câine slab ce păzea potârnichea şi-i ţinea companie lui când n-avea nimic de făcut. Într-un cuvânt, se refugia departe de lumea ipocrită a oamenilor în universul necomplicat, fără griji, copilăresc al animalelor. Căuta în naturaleţea lor sentimentele simple şi afectuoase pe care viaţa i le refuzase.

Într-o după-amiază, la birou, tocmai voia să cerceteze un dosar voluminos, când uşa se deschise şi un tânăr intră. Venea de la Teheran şi fusese numit la serviciul de impozite de la Abādeh. Îi întinse lui Şarif scrisoarea de recomandare. Când acesta, ridicându-şi nasul din dosar, îl privi, avu un şoc şi fu atât de răvăşit, încât crezu că leşină. O coardă sensibilă se întindea din nou în el, o veche rană cicatrizată de ani de zile se redeschidea. Privirea i se întunecă, un voal negru i se puse pe ochi, iar pe el se desena vag un spectacol dureros. Era posibil? Îl văzuse pe acest tânăr într-un somn profund, în visul tinereţii sale; trăise împreună cu el zilele lui cele mai fericite. Totul se petrecuse în urmă cu douăzeci şi unu de ani, iar această fiinţă, prea scumpă şi prea fragilă pentru viaţa asta, dispăruse.

Era incredibil: în timp ce el se afla chiar acolo, bătrân şi adus de spate, aşteptându-şi deja moartea, cum se putea ca acest tânăr să ţâşnească, mai proaspăt şi cu mult mai strălucitor, din lumea obscură în care se afundase? Un sentiment confuz, inspirat de amintirea dureroasă a prietenului său, îi strângea inima. Simţi un nod în gât şi-şi înghiţi cu greu saliva.

Şarif îl cunoştea bine pe acel tânăr. Îi fusese coleg de studii, în vremea când avea vârsta pe care celălalt o avea acum. Asemănarea cu Mohsen, colegul şi prietenul lui de odinioară, nu era doar fizică: mai erau timbrul, privirea neprefăcută, gesturile involuntare, maniera de a-şi drege vocea ale nefericitului său prieten. Iar nou-venitului i se citea pe faţă o frământare, o nelinişte ce dădea impresia că spiritul lui e în altă lume, ceea ce-i conferea o alură deopotrivă copilărească şi vulnerabilă.

Şarif luase scrisoarea de recomandare, dar era incapabil s-o citească. Rândurile îi jucau în faţa ochilor. Înţelese doar numele: Madjid. Murmură ca pentru sine: „Era inevitabil!“. O formulă pe care o repeta invariabil de fiecare dată când era surprins de evenimente, căci, cu deziluziile suferite, se simţea urmărit de o forţă malefică. În viaţa lui anostă, parcă scrisă dinainte, ale cărei zile urmau una alteia cu regularitatea acelor de ceasornic, ăsta era un eveniment extraordinar.

După un moment de ezitare, cu glas binevoitor şi tremurând de emoţie, îi ceru lui Madjid să-i spună numele tatălui. Când află că Madijd era într-adevăr fiul lui Mohsen, îi spuse că tatăl lui şi el se avuseseră ca fraţii, că fuseseră colegi la studii, apoi colegi de birou. Adăugă:

— Tatăl dumitale îmi era ca un frate; îmi eşti aşadar ca un fiu: datoria mea e să te găzduiesc la mine acasă.

În cele din urmă, se hotărî să-l ia cu sine fără să mai aştepte măcar terminarea programului. Îi spuse omului de serviciu de la birou să ducă bagajele tânărului şi plecară împreună. Trecând pe lângă zidurile roşietice şi pe lângă locuri virane împrejmuite cu ziduri de chirpici, îi vorbi despre prietenia strânsă cu tatăl său până ajunseră acasă, o locuinţă frumoasă, cu arbori, apă curgătoare şi un bazin întins, ce ocupa cea mai mare parte a grădinii. Verdeaţa de aici, faţă de peisajul arid şi monoton al oraşului, părea o oază în mijlocul deşertului.

Şarif mergea cu paşi mai siguri şi mai sprinteni ca de obicei, căci grija pentru tânăr izvora nu numai din îndeplinirea unei datorii faţă de prietenul său mort, ci şi din propria bucurie. Simţea ţâşnind în el un soi de recunoştinţă faţă de cel răposat, care, de dincolo de moarte, după atâţia ani, oferea o schimbare miraculoasă vieţii lui monotone. Pentru prima oară se simţea mulţumit cu soarta lui.

Sosind acasă, îi porunci lui Gholāmrezā să pregătească un pat în camera de oaspeţi, încăpere îmbrăcată în întregime cu covoare, cu un rând de firide pe toată lungimea, în faţa cărora cinci uşi se deschideau înspre terasă. În mijlocul sălii, pe o masă mare, acoperită şi ea cu un covor şi înconjurată de nişte scaune, se află o cutie de argint gravată pe toate cele şase faţete, cum se fac la Abādeh.

Şarif, conform obiceiului, se dezbrăcă şi, în cămaşă şi chiloţi, se duse în camera lui. Înainte de a se instala în faţa pipei sale de opiu, se opri dinaintea oglinzii în care, în fiecare zi, îşi pieptăna părul rărit, aruncându-şi o privire fugară. De data asta, se cercetă mai atent, studiindu-şi cu un fel de disperare dinţii de aur, pungile de sub ochi, pielea închisă la culoare, umerii căzuţi. Spectacolul îl îngrozea. Îşi spuse că mereu fusese oribil la vedere. Blestema, plin de o furie mută, nedreptatea Creatorului, lumea întreagă, umanitatea. Nelămurit, le reproşa părinţilor că-l zvârliseră în viaţă cu aşa o alură caraghioasă. Cum ar fi fost să nu se fi născut vreodată? Dacă ar fi fost ca alţii, îndrăzneţ, voios, bun vorbitor, obraznic, cel puţin ar fi avut amintiri plăcute la bătrâneţe! I se puse un nod în gât.

Chiar atunci intră Madjid. Se aşezară. Fumându-şi fiecare pipa, Şarif îi promise lui Madjid că-i va anunţa sosirea la biroul central şi că într-o lună sau două va cere, pentru el, o creştere de salariu. Cinară devreme. Înainte ca Madjid să se retragă, Şarif îl sărută pe frunte. Tânărul primi gestul cu naturaleţe, fără mirare şi fără dezgust. Şarif îşi repeta: „Cât de ciudat e totul! Era inevitabil! Era inevitabil…!“. Cu o mână tremurândă, luă albumul de fotografii, singurul martor al schimbărilor treptate şi de neocolit ale înfăţişării lui. Îşi şterse fruntea cu batista şi începu să-l răsfoiască la lumina lămpii.

O fotografie din tinereţe îl arăta alături de sora sa, în haine ponosite, privind mirat, zâmbind forţat, de parcă voia să tăinuiască o veste proastă. În fotografiile de când era elev, regăseai aceeaşi privire mirată, dar de data asta însoţită de un soi de angoasă şi de emoţie, pe care se străduia să le disimuleze. În instantaneul de la garden-party cu Mohsen, mirarea se intensificase, parcă se adâncise în el. În fotografia aceea decolorată, privirea lui părea absentă şi descumpănită. Mâna i se sprijinea pe umărul lui Mohsen. Avea atunci paisprezece sau cincisprezece ani, cel mult. Chipul lui Mohsen era umbrit şi mişcat, trădând o existenţă fragilă şi nesigură, predestinată a fi dată uitării. Era fotografia preferată a lui Şarif: arăta în ea bine îngrijit şi în ansamblu mai prosper decât alţii. A desprins-o cu grijă din album. În Māzandarān fusese făcută ultima fotografie cu Mohsen; cel de atunci semăna

perfect cu Madjid, iar Şarif însuşi, cu barba lui de mai multe zile şi privirea mirată, părea că aşteaptă sfârşitul lumii. Înfăţişarea lui aspră şi bătăioasă nu-i plăcu. Se uită cu atenţie la fotografiile făcute după aceea prin diverse provincii, cu colegi sau cu alte persoane. Tuturor le păstra o amintire foarte limpede: îi vedea, le auzea vocile. Nu putea lăsa deoparte şi uita acea parte a trecutului său: imaginile de-atunci erau parte importantă a vieţii lui.

Contemplarea fotografiilor îi lăsa în seara asta o impresie stranie, un sentiment penibil şi apăsător. O suită de insuccese, de curse inutile, de afecţiuni crunte prindeau formă din nou în mintea sa. Şi buzele îi tremurau, privirea îi încremenise. Întins în pat, închise ochii cu toată puterea. Şirul întreg al amicilor săi i se înfăţişa, dar toate acele figuri pluteau într-o ceaţă, trăiau o viaţă fantomatică. Cea mai clară, cea mai vie era a lui Mohsen, vechiul coleg de studii. Numai el întipărise în mintea lui Şarif o imagine de neşters, pe care apariţia neaşteptată a lui Madjid şi asemănarea ieşită din comun cu tatăl său o accentuase şi mai mult. Moartea subită a lui Mohsen, dispărut sub ochii lui, nu-i otrăvise viaţa? De atunci nu mai încercase vreo plăcere care să nu aibă gustul cenuşii şi să nu-i inspire o senzaţie de oboseală şi nelinişte.

Dacă Şarif era temător şi timid, asta era mai ales din cauza urâţeniei, care îi insufla o umilinţă confuză. Îi era frică să se facă de râs manifestând vreun ataşament faţă de oricine ar fi fost. Singur Mohsen, în aparenţă, îi arătase o veritabilă prietenie, ca şi cum nu-i remarcase trăsăturile dizgraţioase sau părea dispus să nu le observe sau, mai mult, fusese sedus de calităţile sale morale. Îi arăta o afecţiune, o înţelegere cu adevărat fraterne şi, dacă i se întâmpla să manifeste şi faţă de alţii înclinaţii asemănătoare, Şarif era gelos. Prezenţa lui Mohsen îi insufla un soi de adoraţie pentru frumuseţea lui. Fizionomia sa, privirea, mişcările degajate, chiar obiceiul pe care-l avea de a-şi duce la gură, pentru a-l umezi, creionul de copiat, ce îi lăsa pete pe colţurile gurii, sau certurile care, pentru nişte nimicuri, îi ridicau pe unul împotriva celuilalt, toate acestea se învăluiau de un farmec neasemuit.

Amândoi aveau atunci şaisprezece ani. Şarif îşi amintea o seară, în vremea verificărilor de sfârşit de an. După un examen, s-au dus amândoi să se destindă, să se plimbe la Behdjatābād. Mohsen, căruia îi plăcea să înoate, se dezbrăcase pe malul lacului. Apa era rece. Apoi, cum soseau tot felul de trecători, renunţase la baie. Revenise cu zâmbetul pe buze, fixându-l pe Şarif cu privirea lui naivă şi confuză şi se îmbrăcase în grabă. S-a aşezat pe malul apei, alături de Şarif, şi i-a pus mâna pe umăr. Gestul, familiar şi firesc, i-a provocat acestuia o plăcere pătrunzătoare; simţea trecând între ei parcă un curent electric emanând o căldură încântătoare. Nu-şi dorea decât să rămână aşa un timp îndelungat. Însă Mohsen, întinzându-şi capul atât de aproape, încât Şarif i-a simţit răsuflarea pe faţă, spusese: „Să ne întoarcem, am de lucru“.

Chinuindu-se să fie normal, dar tremurând de teamă, Şarif l-a sărutat pe frunte pe Mohsen, în acelaşi mod în care, în copilăria sa, bunicul îl săruta în prima zi a anului: îşi freca buzele pe fruntea lui, apoi se îndepărta. Fruntea lui Mohsen era rece. S-au ridicat. Mohsen a întâmpinat fără surprindere gestul neobişnuit de afecţiune, de parcă aşa trebuia să se întâmple.

În timp ce se întorceau, ca să-i facă plăcere, Şarif a scos din buzunar ceasul de aur pe care îl primise de la tatăl său şi pe care Mohsen de mai multe ori îl observase cu ciudă şi cu o curiozitate copilărească, şi i-l dădu. Mohsen l-a luat fără să ceară vreo explicaţie ori să-i mulţumească, s-a uitat la el cu mirare, cu ochii strălucind de o bucurie puerilă, şi l-a pus în buzunar. În aceeaşi zi, pe drum, i-a spus întâmplător că tatăl lui voia să-l însoare. Şarif fu copleşit de o emoţie vie. Presimţea că acea căsătorie o să-i separe. S-a lăsat cuprins de o ură şi de o gelozie violentă faţă de viitoarea soţie necunoscută a lui Mohsen. De mai multe ori după aceea, Mohsen şi Şarif s-au întors ca să înoate în lacul Behdjatābād, dar în prietenia lor intervenise deja o stânjeneală, o distanţă care îi îndepărta unul de altul.

Mohsen s-a căsătorit după examene. După asta, cei doi prieteni s-au despărţit şi nu s-au mai văzut decât rar. La început, Şarif i-a purtat pică lui Mohsen. Dar ceea ce îi reproşa

i s-a întâmplat lui însuşi. S-a nimerit ca la vremea aceea să facă un drum la Abādeh ca să-şi vadă familia. L-au înconjurat şi l-au convins să se însoare cu verişoara lui. Într-adevăr, aşa se puneau laolaltă pământurile ce-i reveneau lui Şarif cu cele pe care Effat le moştenise ea însăşi de la tatăl ei, căci acelea ale tatălui său, situate la Surmak, aproape de Gombad-e Bahrām, se învecinau cu pământurile soţiei lui. Lui Şarif nu-i era câtuşi de puţin mintea la astfel de calcule şi considerente economice. În cele din urmă, înţelegerea a fost încheiată fără zăbavă.

După ce Şarif s-a unit cu verişoara lui şi au rămas singuri, Effat a început să râdă, cu un râs interminabil şi batjocoritor, ce l-a pătruns până în măduva oaselor. Tânărul a rămas aşezat într-un colţ, comparând trăsăturile femeii sale cu cele ale soacrei. Semănau în multe privinţe. Simţea că, pe măsură ce soţia lui ar înainta în vârstă, nimic n-ar împiedica-o să devină la fel de urâtă ca maică-sa, a cărei copie fidelă era. Şi ar fi avut loc certuri în familie, controverse nesfârşite pentru motive idioate. Toate astea prindeau contur clar în mintea lui. Râsul lui Effat nu rezolva nimic. Nu numai că avea ştreangul de gât, dar pentru el această femeie nu era decât un animal ciudat, special creat pentru a-l înnebuni. S-a dat bolnav, a petrecut noaptea într-un somn agitat, sub cearşafuri mirosind a săpun, şi a plecat a doua zi la Teheran fără să-şi ia rămas-bun. Verişoara lui s-a scandalizat, iar tatăl ei a trebuit să plătească o sumă însemnată pentru a şterge această insultă.

În absenţa lui Şarif, Mohsen, prin intermediul unei rude sus-puse, fusese angajat în administraţia impozitelor: se considera că venise timpul să aibă o slujbă. La insistenţele lui Mohsen, mijlocitorul sus-pus l-a recomandat şi pe Şarif, care la rândul său a primit un post, şi amândoi au fost numiţi la Māzandarān. Aici, şi-au luat o locuinţă împreună. Unica lor distracţie zilnică era să joace table. În zilele libere mergeau la Şahsavār. Mohsen, care iubea mult înotul, găsise pe malul mării un loc liniştit, perfect pentru baie.

Şarif îşi amintea foarte bine ziua aceea. Vremea era apăsătoare, cu cer acoperit, iar marea, agitată. Mohsen, conform obiceiului, se dezbrăcase şi se aruncase în apă, în ciuda atenţionărilor lui Şarif. Marea era într-adevăr neobişnuit

de tulbure. Dar Mohsen, mândru de calităţile sale de înotător, s-a încăpăţânat, cu toate că frica i se citea pe faţă. L-a ironizat pe Şarif şi teama lui de apă, după care a intrat în mare cu un pas nesigur. Despica valurile cu braţele lui albe şi subţiri, cu nervuri albastre. Hula creştea pe nesimţite. Şarif, care îl urmărea cu privirea, l-a văzut agitând dintr-odată mâna spre el, chemându-l: „Vino!...“, dar vocea era ca acelea auzite în vis. Şarif nu putea face nimic: nu ştia să înoate. Şi nici nu era nimeni în apropiere care ar fi putut sări în ajutor. Mai întâi a crezut că-i o glumă; a privit cu gura căscată, şovăitor. Mohsen a mai făcut un gest a disperare, ca şi când cerea ajutor. Cu un efort suprem, a ridicat un braţ şi l-a chemat cu glas sfâşietor: „Vino, vino!...“, apoi a dispărut înfăşurat în valurile neîntrerupte.

Şarif a rămas încremenit. Nu mai vedea nimic în afară de valurile verzi ce alergau îndepărtându-se. Era atât de înspăimântat, că nu îndrăznea să facă nimic, nici măcar să se gândească la ceva. A ţintuit marea cu ochii. Talazurile se umflau şi îi ajungeau acum pe plajă până la picioare, valurile clocoteau încoronate cu spumă albă, spărgându-se pe nisip. A început o ploaie mărunţă, stăruitoare. Se lăsa seara. Şarif s-a întors instinctiv, cu paşi greoi, spre pădure. Se simţea separat de lume şi de locuitorii ei printr-o distanţă imensă; vedea totul printr-un voal întunecat, iar o voce înăbuşită îi repeta în ureche: „Nemernic, asasin!...“

I se părea uşor şi normal să moară în acel moment, viaţa nu era decât bufonerie perfidă. Nu luase masa cu Mohsen la iarbă verde, cu patru-cinci ore mai devreme? Cu Mohsen acela atât de binedispus, atât de sprinten, atât de plăcut, care ştergea fundul farfuriei cu atâta poftă! Puţin după masă, întins pe iarbă, îi făcuse nişte mărturisiri confuze. Ştia că aştepta un copil. De ceva timp, nu mai avea veşti despre soţie, dar preferase s-o lase la Teheran, de frica malariei şi a eforturilor călătoriei. El făcuse parte din propriile proiecte de viitor şi din plăcerile sale. A fost prima oară când îi vorbise lui Şarif atât de serios. Şi iată că se stinsese dintr-odată, ca o lumânare în care sufli! Era adevărat? Nu visase oare Şarif? Mort! Şarif nu înţelesese până atunci ce înseamnă să mori! Trupul

prietenului său plutea în derivă, fără apărare, printre epave şi cochilii goale, mişcându-se în toate părţile, după voia valurilor murmurătoare. Pe ţărm, câţiva corbi făceau de gardă în linişte, sub ploaie. Şarif îşi spunea pentru întâia oară: „Era inevitabil! Dar de ce?... De ce?“.

Două zile, lumea din afară i se păru neguroasă şi fără culoare, cum ai vedea-o printr-un voal sau prin ceaţă. Avea ameţeli, nu mai mânca. Nimic nu-l putea consola. Era atât de uşor, prin urmare, să mori? Voia şi el să moară. În câteva ore marea i-ar arunca trupul pe ţărm ca pe o zdreanţă, recăpătându-şi murmurul seducător şi melancolic. O forţă misterioasă îl împingea spre acele valuri ce spălau toată mizeria şi duceau cu ele dorinţele himerice ale vieţii. Tumultul lor îi bântuia urechile: „Vino, vino!“. Apele întunecoase îl chemau. Iar o altă voce îi spunea: „Nemernic, asasin!“.

Evenimentul acesta rămăsese atât de viu în memoria lui Şarif, încât nu numai că-şi amintea cele mai mărunte detalii, dar le şi analiza. De fiecare dată când privea ceasul lui Mohsen, retrăia tragedia. Cu două zile înainte, într-adevăr, Mohsen îi încredinţase ceasul ca să-l ducă la reparat. Îl uitase în buzunar, iar acum îl păstra ca pe o relicvă sacră. Şarif a renunţat până la urmă la postul lui şi s-a întors la Teheran. De mai multe ori a încercat să afle câte ceva despre soţia şi copilul lui Mohsen, dar nu le-a dat de urmă. Cu timpul, amintirile s-au mai voalat, dar apariţia neaşteptată a lui Madjid fusese un şoc violent, ce le dăduse o viaţă nouă, mai intensă şi mai dureroasă. Dublul prietenului său, în carne şi oase, era aici, în faţa lui. Cine ştie, poate era chiar el. Şarif nu-l văzuse pe Mohsen îmbătrânind, căci dispăruse exact la vârsta asta, având fizionomia asta şi înfăţişarea asta. Şarif a înţeles că Mohsen nu murise, că sufletul lui se întrupase în acest bărbat tânăr. Poate că avea astfel o probă clară a vieţii veşnice; credinţa în ceea ce se numeşte viaţa eternă îşi avea, poate, originea în asta, în supravieţuirea într-o fiinţă asemănătoare. Mohsen aşadar nu murise, dar el, Şarif, ar muri de tot, pentru că n-avea un copil. Resimţi o bucurie greu de pătruns la gândul că va dispărea cu totul. Acele ceasornicului numărau minutele ce îl apropiau de neant.

Şarif se întoarse pe cealaltă parte, în pat. Adormi gândindu-se la Mohsen, iar când zorii mijeau se trezi cu gândul la Madjid. Căscă. Se simţea obosit, avea gura amară. Se ridică şi se privi în oglindă. Îşi văzu pleoapele umflate, ridurile adânci, părul dezordonat; o durere îl înjunghia de la vintre spre mijloc. Merse în vârful picioarelor şi privi, prin interstiţiul uşii salonului, patul în care dormea Madjid. O rază de lumină îi scălda faţa. Avea un chip copilăresc, obrajii roz; picuri de sudoare îi acopereau fruntea; braţul drept, cu pumnul strâns, ieşea din cearşaf. Îi oferea lui Şarif imaginea unei fiinţe îngereşti şi fabuloase.

Şarif şedea ca de obicei sub salcie, lângă bazin, dinaintea feţei de masă pe care aştepta micul dejun şi se pregătea să fumeze, când apăru Madjid şi luă loc. După saluturi, Şarif deschise vorba întrebându-l dacă avea ceas. Madjid tăgădui, iar el scoase din buzunar ceasul pe care odinioară i-l înapoiase Mohsen şi spuse:

— Iată un gaj pe care tatăl tău mi l-a încredinţat.

Madjid luă ceasul, îi aruncă o privire iute, ca unui animal curios; o lumină de bucurie copilărească îi străluci o clipă în ochi; apoi puse ceasul în buzunar fără a mulţumi. Şarif îl observa pe furiş şi amintirile unei lumi dispărute pe care le trăise, ca într-un vis, cu tatăl lui Madjid se însufleţeau. Căuta în toate gesturile tânărului, chiar şi în maniera de a mânca, imaginea tatălui său, iar Madjid, ca o copie fidelă, îi satisfăcea dorinţa.

Scoase încetişor o fotografie din buzunarul interior şi i-o întinse lui Madjid spunându-i:

— Un instantaneu pe care l-am făcut cu răposatul tău tată la garden-party. Pe-atunci nu avusesem încă febră tifoidă, care m-a făcut să-mi pierd părul.

Madjid se uită la fotografie indiferent, ca şi când era vorba de nişte străini, şi o lăsă jos. Apoi îl examină pe Şarif cu surprindere, de parcă nu i-ar fi remarcat până atunci calviţia. Şarif luă fotografia. Se ridicară şi plecară la birou.

Această viaţă încântătoare pentru Şarif dură două săptămâni. Cu stăruinţă neobosită, îl iniţie pe Madjid în multe detalii ale administraţiei şi în secretele contabilităţii, ceea ce

reuşi să atragă asupra lui atenţia celorlalţi membri ai personalului. În fiecare săptămână, Şarif mergea să inspecteze satele din împrejurimile Abādeh; acum îl lua cu el pe Madjid în calitate de secretar particular. Acasă, încetase să-l acuze pe Gholāmrezā de toate păcatele din lume. Renunţase la mania curăţeniei şi bea din orice pahar. Se împăcase cu viaţa. Avea poftă de mâncare, ochii îi străluciau. Într-adevăr, îşi regăsise viaţa pierdută, în clipa în care viaţa îl condamnase!

Seara, Madjid venea cu naturaleţe, familiar, să se aşeze lângă serviciul pentru opiu. Jucau table vorbind despre una, alta şi mereu, înainte de a merge la culcare, Şarif îl săruta părinteşte pe frunte. Găsise în viaţa lui monotonă, liniştită, singuratică şi indiferentă un noroc, o plinătate necunoscută, ce n-avea nimic a face cu universul dorinţelor senzuale. Se simţea sigur, senin, trăia o pace nouă, dovedind faţă de Madjid un fel de adorare şi o devoţiune paternă. Se simţea dator să-i aibă grijă de tânăr, să-i vegheze caracterul şi conduita. Nu-i ţinea Madjid loc de fiu? Ar fi putut iubi mai mult un fiu adevărat?

Într-o zi de vară sufocantă, cu cer acoperit de nori grei, la biroul de impozite se desfăşura o activitate ieşită din comun. Inspectorul de la lupta împotriva opiomaniei sosise în capitală şi, pe de altă parte, şedinţele de comisie îl împiedicau pe Şarif să se întoarcă să ia prânzul acasă. Mâncă la birou şi Gholāmrezā, cu maximă pricepere, îi amenajă locul de fumat în ungherul destinat pregătirii ceaiului. Şarif îşi rezolvă în grabă treburile. O dată sau de două ori trimisese după Madjid, dar acesta nu se prezentase la birou.

La apus, Gholāmrezā veni extrem de agitat şi intră grăbit în încăperea unde se desfăşura şedinţa comisiei, cu chipul atât de răvăşit, că Şarif tresări şi, ridicându-se imediat, îl întrebă:

— Ce e?

— Domnule..., domnul Madjid s-a înecat în bazin. Când m-am întors acasă la amiază, uşa era încuiată pe dinăuntru... Am aşteptat puţin, apoi am intrat trecând pe la vecin. Am văzut trupul domnului Madjid plutind pe apă...

Lui Şarif i se puse un nod în gât. Apoi rosti cu voce stinsă:

— Dar doctorul... n-ai chemat doctorul?

— Domnule, totul se terminase, corpul i se răcise deja; se ridicase la suprafaţă. L-am aşezat pe terasă…

Un gust amar îi umplea gura lui Şarif. Ieşi cu paşi lenţi. Vremea era apăsătoare, afară se întunecase, cădea o ploaie măruntă. Un miros ameţitor de pământ şi frunze ude umplea aerul în acel început de noapte de vară. Şarif mergea pe străzi, urmat ca de propria umbră de Gholāmrezā tăcut. Uşa cu două canaturi a casei era deschisă. O lampă cu gaz ardea pe terasă. Trupul lui Madjid zăcea întins acolo, acoperit cu un cearşaf alb, din care ieşeau şuviţe umede. Corpul părea mărit.

Şarif rămase în picioare înaintea terasei, sub ploaie. Se uita ţintă la bazinul în care la lumina lămpii vedea căzând picăturile de ploaie, cu o privire îngrozită şi goală. Acest bazin, pe marginea căruia petrecuse atâtea clipe de destindere şi de plăcere tihnită! Dintr-odată, întreaga lui viaţă în acel oraş, biroul, locul unde fuma opiu, salcia, potârnichea domesticită, toate distracţiile sale nu mai fură decât meschinării abjecte şi ridicole. Ştiu că n-ar mai putea de acum înainte să suporte să trăiască în casa aceea. Examină cu un ochi încremenit apa bazinului, neagră şi adâncă precum aceea a mării. În ochii lui se năluci o fatidică bulă de cristal, dar ce era oare forma asta umană care se zbătea? Vedea agitându-se braţele subţiri şi albe, cu nervuri albastre, ale lui Madjid, care îl chema: „Vino!… Vino!…“ Ce tortură! Un voal întunecos i se lăsa pe ochi. Se întoarse şi porni cu paşi mari, nesiguri.

Cu mâinile la spate, traversă înapoi portalul. Regăsea starea sufletească pe care o trăise la moartea lui Mohsen. Îşi repeta: „Era inevitabil!“. Vederea i se înceţoşa. Ploaia se înteţea, dar el nu-şi dădea seama. Îndepărtatele peisaje din Māzandarān prindeau formă sub ochii lui, vagi şi palide, de parcă le-ar fi privit printr-o sticlă colorată, iar o voce îi şoptea în ureche: „Nemernic!… Asasin!…“ Mai auzise cuvintele acestea, într-un somn profund. Ieşi din casă cu hotărârea ascunsă de a nu mai reveni aici vreodată. Simţea că trăieşte într-un univers imaginar, fără legătură cu evenimentele trecutului ori cu întâmplările prezentului. Nu-l mai interesa nimic. Ploaia ţesea în jurul lui o pânză subţire ce îl întemniţa. Picăturile, ca nişte gângănii vâscoase, îl înfăşurau.

Plecă, umbră rătăcitoare, pe străzile pustii şi umede şi se făcu nevăzut sub ploaie.

1. Ţuică iraniană de calitate slabă.

Patriotul

De şaptezeci şi patru de ani de când ducea viaţa asta monotonă, parcurgând de două ori pe zi, la dus şi la întors, drumul între casă şi birou, prin strada Băile Ministrului, Seyyed Nasrollah Vali mergea pentru prima oară în străinătate: se ducea în Hindustan.

Încă nu făcuse cu adevărat marea călătorie, nu plecase decât în propria ţară. Nu vizitase nici măcar Kāşān, leagănul strămoşilor săi. În toată viaţa lui, fusese o singură dată la Damāvand[1], dar şi atunci pentru trei zile. Aventura se soldase cu oboseală, necazuri şi multe griji. Culmea nenorocirii, la întoarcere îşi găsise casa spartă. De aceea stăruia în el o teamă difuză de orice călătorie.

Seyyed Nasrollah nu era căsătorit decât de doi ani, căci îşi petrecuse viaţa studiind ştiinţele, artele, lucrurile ce ţin de spirit. Şi, în această scurtă perioadă, completase învăţătura şi experienţa câtorva tinere vlăstare. Într-adevăr, Seyyed Nasrollah, deşi nu lăsase vreo operă personală, era renumit pentru stăpânirea literaturilor persană, arabă şi franceză, pentru seriozitatea cercetărilor sale în filosofie, occidentală şi orientală deopotrivă, în mistică, fiind la fel de priceput la ştiinţele vechi şi la cele moderne. N-avea deloc aerul altor savanţi care-şi croiesc reputaţia recurgând la lungi şi dense disertaţii complezente, care îmbrăţişează o carieră politică sau internaţională, adnotează vechi manuscrise, versifică, ba chiar practică linguşeala. Seyyed Nasrollah era mult prea valoros pentru a se mulţumi să scrie cărţi. Mânuia cuvintele arabe în cunoştinţă de cauză, folosea fără greş termenul potrivit, atât de bine, că nici o îndoială nu încăpea în mintea interlocutorilor

lui în legătură cu întinderea cunoştinţelor sale. Poate că articula cuvintele şi lega frazele cu încetineală şi reţinere; dar, când era vorba de logică, retorică sau gramatică, nu se găsea măcar un filolog pe lume, chiar dintre cei mai învăţaţi, care să rişte să-i adreseze cea mai măruntă critică. Fiindcă Seyyed Nasrollah îşi însuşise această deviză: „Dacă vorba este de aur, tăcerea e o comoară şi, la nevoie ori pentru binele altuia, de şapte ori îţi vei suci şi răsuci limba în gură înainte de a vorbi“.

Renumele său se bucura de o aşa întindere, că într-o zi fu chemat pentru o discuţie pe cât de urgentă, pe atât de importantă, la ministrul Culturii, domnul Hakimbaşipur. Acesta, după ce îi arătă întreaga amabilitate ridicându-l în slăvi, fluturând primejdia şi făgăduiala, îi vorbi astfel:

— Date fiind incredibilele progrese ştiinţifice pe care le-a realizat antica noastră naţiune şi uimirea în care a cufundat ea marea masă a muritorilor, ar fi păcat ca o ţară precum Hindustanul, unde au văzut lumina zilei şi rasa ariană, şi milioane de suflete musulmane persanofone, să n-aibă suficiente cunoştinţe despre evoluţia noastră ştiinţifică strălucitoare şi, mai ales, despre ultimele progrese ale limbii noastre.

Acestea fiind zise, ca să-i dea o dovadă eclatantă a fermităţii şi energiei demersului său, îi înmână un exemplar al dicţionarului Academiei, apreciat sus şi tare de către toţi savanţii eminenţi ai vremii. Adăugă la asta un pachet de fotografii în care apărea din profil şi din faţă şi în care Hakimbaşipur însuşi afişa o magnifică bărbie dublă, dându-i dispoziţie să le distribuie tuturor redactorilor de la ziarele din Hindustan, spre a le tipări şi a-şi îmbogăţi gazetele cu ele.

Seyyed Nasrollah fu impresionat de amabilitatea excepţională a lui Hakimbaşipur. Dar, pe de o parte, se gândea la cât de mult iubea viaţa, la despărţirea de nevastă şi de copii şi, pe de altă parte, la cum o să parcurgă o distanţă aşa de lungă, la marea pe care ar trebui s-o traverseze. Seyyed Nasrollah îşi scărpină capul chel, roşu şi lucios şi, cu surâsul unui filosof, respinse oferta lui Hakimbaşipur, pretextând vârsta lui înaintată şi infirmităţile. Sugeră să fie trimis un alt savant misionar. Dar Hakimbaşipur insistă, demonstrându-i

din nou că tocmai poziţia distinsă, vârsta şi reputaţia lui îl recomandau în locul oricui altcuiva. Căci misiunea în discuţie era un secret de stat şi nu i se potrivea decât unei persoane de rangul său. În concluzie, Seyyed Nasrollah trebui să accepte de voie, de nevoie şi ca pe o mare onoare propunerea Excelenţei Sale.

Când îşi aminti chinurile şi încercările pe care le îndurase în călătoria la Damāvand şi când îşi imagină lungul drum ce-l despărţea de Hindustan, Seyyed Nasrollah fu cuprins de o incredibilă panică. Ameţi şi simţi pământul clătinându-i-se sub picioare. Ajungând la birou, sună şi ceru apă. După ce se mai linişti puţin, se abandonă reflecţiei. Balanţa sa mentală cântărea avantajele şi dezavantajele: pe de o parte, îndepărtarea de familie, nenumăratele schimbări pe care această călătorie le-ar provoca în viaţa lui tihnită şi poate pierderea mai multor kilograme din cele optzeci şi nouă; pe de altă parte, un profit material, onoruri, petreceri şi călătorii pe cheltuiala statului. Totuşi, nu reuşi să-şi regăsească pacea. Mai presus de orice aprecia propria sănătate şi o viaţă fără probleme. Iar speranţa la profit nu era un motiv suficient pentru a-şi risca situaţia actuală. De aici izvora o ură pe cât de surdă, pe atât de violentă faţă de Hakimbaşipur. Dar o asemenea dispoziţie misionară venită direct de la ministru era considerată o datorie de stat. Se vedea constrâns să accepte călătoria cu atât mai mult cu cât cu greu putea să ignore avantajul financiar pe care l-ar obţine în urma ei.

Seyyed Nasrollah era foarte atent cu economiile sale. Or, contractul stipula, în afara indemnizaţiilor de deplasare şi a primelor pentru climat neplăcut, onorarii duble. Vedea aici un alt interes: ar reuşi poate, ca doctorul Barzuyeh, să aducă din Hindustan o carte precum *Kalileh-o Demneh* şi să-i rămână astfel numele în posteritate. Recită aceste versuri din vârful buzelor:

„Elocvenţa fie cu toţi papagalii din India,
Căci în Bengal ajunge limba persană“.

În timp ce învârtea pe toate părţile aceste gânduri în minte, vestea s-a răspândit. Colegi de birou şi prieteni nu mai pridideau să vină să-l felicite şi să ceară pentru el

binecuvântarea divină. Seyyed Nasrollah lua o mină satisfăcută, închidea ochii şi dădea din cap cu fatalism, spunând: „Ce să faci? Eşti în slujba patriei!“.

Pe scurt, după o lună de consultare a scripturilor şi aştrilor, în ziua prevestită, Seyyed Nasrollah trecu pe sub *Coran* şi, cu toate onorurile cuvenite rangului său, urmărit îndeaproape de haita de ziarişti care se grăbeau să-l fotografieze, porni, dar nu înainte de a-şi încredinţa testamentul soţiei sale.

De la Teheran la Ahvaz, călătoria a fost cât se poate de insuportabilă. Aici, i-a întâlnit pe erudiţii locului şi a schimbat câteva cuvinte cu elevii lor. Dar, deşi oamenii din acea regiune vorbeau araba, aveau o pronunţie pe care Seyyed Nasrollah a criticat-o profund. Apoi, responsabilii din administraţie au venit să-l întâlnească, întrecându-se în politeţuri ca să-l invite la ei. Cu toate astea, oboseala excesivă nu-i îngădui să accepte. Cu atât mai mult cu cât aceste dovezi de prietenie erau toate prefăcute, iar schimburile de amabilităţi ce se repetau pretutindeni unde mergea, la fel şi toate linguşelile convenţionale cărora trebuia să le dea atenţie erau pentru el de o plictiseală groaznică. Seyyed Nasrollah n-avea nici un chef să schimbe ceva în viaţa lui liniştită şi monotonă. Şi era chiar hotărât să redacteze un lung elogiu pentru Hakimbaşipur, împănat cu expresii arabe pure, referinţe savante şi vorbe de duh filosofico-religioase.

Până acum, nu găsise încă timp. În plus, intenţia era împiedicată de teama şi nervozitatea călătoriei. De fiecare dată când automobilul sărea periculos pe drumul desfundat, Seyyed Nasrollah era aproape să leşine. Murmura rugăciunea pentru apărarea de calamităţi, scotea din buzunar o batistă împăturită şi-şi ştergea fruntea, pe care sudoarea o brobonise.

În Khorramşahr i se rezervă o primire demnă, cu temenele convingătoare şi invocaţii către Allah. În avans, se făcuseră în numele lui toate demersurile pentru biletul pe vapor şi toate formalităţile necesare. Seyyed Nasrollah petrecu o noapte agitată, cu vise urâte, la directorul de la Cultură. A doua zi dimineaţă, însoţit de gazda lui, urma să vadă fluviul. Mai ales marea făcu obiectul observaţiilor sale. Privi mirat şi curios aleile de palmieri ce mărgineau cursul apei, bărcile şi câteva

vapoare albe care-şi aruncaseră ancora mai în larg. Nu văzuse niciodată marea altfel decât pe o hartă, iar palmieri, doar în fotografii din cărţi. Acum, putea vedea toate acestea cu propriii ochi! Îşi reaminti binefacerile călătoriilor, elogiate de către cei vechi în scrierile lor. Lumea îi păru imensă şi minunată. „Trebuie să călătoreşti mult ca să câştigi experienţă!“, îşi spuse el, marcat de o trufaşă înţelepciune, dar, pe dată, la gândul că în aceeaşi seară chiar urma să se îmbarce, inima începu să-i bată cu putere şi se simţi pătruns de o nestăvilită descurajare.

Seyyed rămase în grija gazdei sale până la ora prevăzută pentru manevra de plecare. O teamă iraţională îl invadase şi nu-l părăsea. La fel ca omul gata să fie dus la blocul operator pentru o intervenţie importantă, îi întreba de-a dreptul sau pe ocolite pe toţi cei din jur despre condiţiile unei călătorii pe mare. Spre sfârşitul zilei, ca un strigăt disperat, răsună sirena. Inima lui Seyyed Nasrollah se strânse. Gazdele sale îi scoaseră imediat bagajele din vamă şi le urcară într-o barcă, pentru a urca apoi într-o alta, însoţindu-l şi îndreptându-se spre vapor. Seyyed Nasrollah ţinea bine strânsă la piept geanta cu dicţionarul de neologisme, precum şi fotografiile lui Hakimbaşipur. Barca se clătina. Valurile argintii scânteiau sub clarul de lună. Pe malul fluviului domnea umbra verde a palmierilor, aliniaţi precum nişte santinele mute. Seyyed Nasrollah înconjura cu ochii priveliştea cu aer duşmănos, răuvoitor, ca o cămilă destinată sacrificiului, pe care o acoperi cu lux şi frumuseţe. Avea sentimentul că toată acea bunăvoinţă n-avea alt scop decât să-i adoarmă neîncrederea. Barca dansa pe valurile ce atingeau uşor bastingajul. Seyyed Nasrollah avea impresia limpede că viaţa îi e în primejdie. Pentru a-şi masca tulburarea sufletească, se adresă căpitanului bărcii, folosind o arabă elegantă. Vai, celălalt nu înţelese nici un cuvânt din discursul său şi îi răspunse în dialect sabir; asta îi sfâşie inima lui Seyyed Nasrollah până în adânc. Îşi dădu seama că nu va găsi pe nimeni capabil să se întreţină cu el în arabă.

Departe, vapoarele străluceau ca nişte lămpi pe un platou. Nava cu destinaţia Bombay era de la distanţă cea mai frumoasă şi mai bine iluminată. O briză încărcată cu sare marină agita apa, transportând duhori de peşte, alge şi

putreziciune: mirosuri amestecate, îndoielnice, grele şi greţoase, pe care furtuna încă nu le izgonise prin răsuflarea ei purificatoare.

Prima care ajunse la ţărm fu ambarcaţiunea cu motor al lui M., doctorul, apoi, din toate părţile, se năpustiră bărci şi veliere încărcate cu mărfuri. Confuzia generală, strigătele, ţipetele hamalilor arabi, vacarmul motoarelor navei îl făcură pe Seyyed Nasrollah aproape să-şi dea sufletul. În sfârşit, îi mai veni inima la loc şi, sprijinit de braţe ca o femeie însărcinată, sări tremurând pe scara principală. De îndată ce puse piciorul pe punte, un surâs uşor de satisfacţie trecu peste buzele-i livide. Îi instalară bagajele în cabina ce-i fusese rezervată, după care cei care îl însoţiseră se retraseră salutându-l cu mult respect.

Cuprins de ameţeală, Seyyed Nasrollah se aşeză pe bancheta îngustă din cabina lui de la clasa a doua şi-şi puse alături geanta cu cartea şi fotografiile. Deşi avea mijloace să-şi ofere o cabină la clasa întâi, gustul economiei îl împiedicase să facă asta şi, de n-ar fi fost ceilalţi, care protestaseră sus şi tare, şi-ar fi luat sincer una la clasa a treia. Prin hublou ajungeau la el strigătele călătorilor şi scârţâitul macaralelor. Se ridică, aruncă o privire afară. Luminile coastei pâlpâiau în depărtare, în timp ce pe culoare hamali arabi veneau şi plecau în grupuri. Seyyed Nasrollah îşi simţi sufletul năpădit de regrete. De mai multe ori fu ispitit, cât vaporul se afla încă la chei, să pretexteze că e bolnav. Era gata chiar să-şi dea demisia. Totul, numai să redescopere uscatul! Dar, vai, era prea târziu! Îşi luă aşadar rămas-bun de la soţie, copii, de la viaţa tihnită pe care o lăsase dincolo de ţărm şi îşi muşcă buzele. Apoi se întoarse în cabină şi-şi inspectă noua locuinţă.

Era o încăpere mică, albă, construită din lemn şi oţel. Mobilată cu trei paturi cu arcuri, dintre care două suprapuse, cu o chiuvetă, un şifonier de haine şi o măsuţă. Ansamblul îi păru solid, curat, aşa cum trebuie. Toate poveştile extraordinare, povestirile marinăreşti, aventurile lui Sindbad şi alte legende pe care le citise despre Hindustan îi reveniră în minte. În clipa aceea, un steward indian cu pielea închisă la culoare intră, îmbrăcat într-o uniformă imaculată, şi spuse în

engleză ceva ce Seyyed Nasrollah nu înţelese, spre marea lui ruşine: cât de slabe erau cunoştinţele sale! Se limitau, îşi dădea seama, la cei patru pereţi ai casei; ce de limbi, ce de moduri de viaţă erau pe lume – nu şi-ar fi putut imagina vreodată. În mod stupid, îşi transferă întreaga ură şi ranchiună pe stewardul indian, de parcă bietul om era cauza nefericitului voiaj al lui Seyyed Nasrollah! Ca să nu mai lungim vorba, stewardul aduse cearşafuri şi pături şi făcu unul dintre paturi.

Zgomotele de afară slăbiseră pe nesimţite. Seyyed Nasrollah se prăbuşi pe pat, literalmente epuizat. Dar cuşeta era prea strâmtă pentru el şi nu se simţea în largul său. Stewardul bătu la uşă, intră şi îl făcu să înţeleagă prin semne că cina era gata. Ieşi primul şi, coborând scara, îi arătă lui Seyyed Nasrollah drumul spre restaurant. La masa la care se aşeză, două persoane vorbeau în persană. Seyyed Nasrollah avea obiceiul de a controla cu meticulozitate fiecare fel de mâncare şi prefera să guste mai întâi, de teamă ca să nu conţină condimente indiene. Căci se conforma medicinei vechi, care distinge între alimente calde şi alimente reci, şi avea întotdeauna la el mirodenii reci ca să-şi asigure echilibrul dietetic.

Unul dintre cei doi iranieni aşezaţi la masă comandă în engleză meniul ales, folosind cu stewardul termenul *şokrā*[2]. Încântat că a găsit pe cineva de aceeaşi limbă şi care ştia engleza, Seyyed Nasrollah prinse inimă şi, găsind la repezeală un pretext în legătură cu acest cuvânt, începu o discuţie lingvistică despre persană, mamă a indienei, în care explică faptul că, după cuceririle militare ale lui Darius, Alexandru, ale sultanului Mahmud şi ale lui Nāderşāh, soldaţii iranieni foloseau în mod obişnuit persana în Hindustan. Mai spuse că şi el călătoreşte cu aceeaşi intenţie.

— Pentru cel care v-a servit, preciză el, *şokrā* corespunde exact cuvântului persan *şāker*. La fel, condimentele pe care dumneavoastră le numiţi prin cuvântul *chutney*, care vine de la persanul *şāşni*. Căci toate limbile lumii îşi iau rădăcinile din persană, arabă şi turcă. În acelaşi mod, toate rasele umane provin din fiii lui Şam, Sem sau Iafet sau chiar ai lui Selm, Tur şi Iraj. De exemplu, cuvântul „samovar“, pe care toată lumea îl

consideră de origine rusă, am descoperit că e compus din trei cuvinte, unul persan, unul arab şi unul turcesc, şi că trebuie pronunţată cu „e“ prima silabă: „se-mā’-var“. „Se“ e persan, „mā’“ e arab, „var“ e turcesc, iar asta înseamnă „trei aduc apă“. Există o mulţime de cuvinte de genul acesta!

Cunoştinţele istorico-lingvistice ale lui Seyyed Nasrollah i-au uluit pe călătorii iranieni. Omul nostru înţelese, din răspunsurile la întrebările sale, că pasagerul vorbitor de engleză fusese odată în Hindustan şi că se dusese, dacă se poate spune aşa, în misiune oficială la Buşehr.

Seyyed Nasrollah se retrase în cabină după cafea. Se simţea obosit. Îşi observă paloarea în oglindă. În timp ce-şi murmura rugăciunea ca să fie ferit de năpaste, se prăvăli pe pat şi adormi.

Nu se făcuse încă ziuă când Seyyed Nasrollah băgă de seamă mişcarea nepăsătoare a navei şi, în aţipire, auzi zgomotul motoarelor. Când deschise ochii, fu foarte mirat că se găsea pe un vapor. Îl durea puţin capul. După ce luă micul dejun, descoperi un mare afiş lipit de zid, pe care era scris cu litere roşii: „B.I.S.N.C. Ltd./Emergency Instructions Passengers“. Sub acest titlu erau expuse în detaliu o serie de explicaţii în engleză şi era arătat un om în trei fotografii: prima îl reprezenta gata să-şi încheie o vestă specială, celelalte două arătau cum se închide vesta la piept.

Acest text îl convinse pe Seyyed Nasrollah că limba engleză nu era diferită de franceză, cu singura excepţie, poate, că ortografia şi pronunţia sunt altfel. Îşi închipui că *emergency* provenea din cuvântul francez *emerger* şi traduse aşa titlul afişului: „Instrucţiuni pentru scoaterea pasagerilor din apă“. În acelaşi moment, observă, instalate în plafon, două despărţituri de lemn. Prima conţinea două veste, cealaltă, o a treia. Scuturat de un tremur, conchise că totuşi nu putea avea încredere oarbă în ştiinţa europenilor: un asemenea vapor, oricât de impresionant, era capabil să se scufunde!

Îşi căută mult timp dicţionarul, dar fără succes. Voia să înţeleagă explicaţiile scrise în engleză, însă nu pricepea mare lucru. Ghici sensul unor cuvinte prin analogie. Nu avu nici o

îndoială în legătură cu faptul că avertismentul se referea la prevederi în caz de pericol de naufragiu.

Se îmbrăcă în grabă şi ieşi pe punte. Văzu doi indieni care încă dormeau lângă ţeava de încălzire.Un matelot indian a cărui uniformă se acoperise de rugină străbătu puntea. Marea se întindea cât vedeai cu ochii, presărată cu spumă. Abia de puteai zări departe fâşia subţire, aproape invizibilă a coastei. Seyyed Nasrollah privi în jurul vaporului şi văzu agăţate de bastingajul punţii de la clasa întâi colaci de salvare albi pe care scria „Whale Row“. Acelaşi cuvânt figura în meniul restaurantului. Deduse că acesta trebuia să fie numele vaporului. O damă indiană, în sari şi cu inele de aur în nas şi în urechi, tocmai era gata să treacă prin faţa lui. O mulţime de gânduri înfricoşătoare îi chinuiau mintea. Oare nu citise el în ziar, cu doi ani în urmă, că un mare pachebot naufragiase în Oceanul Atlantic? Şi pachebotului francez în flăcări, pe Marea Roşie, nu-i văzuse recent fotografia peste tot în presă? Exista o şansă din două miliarde ca asta să se întâmple din nou! Merita osteneala să-ţi rişti viaţa? Şi pentru ce motiv?

Şi-l reaminti pe Hakimbaşipur, care cu fiecare zi devenea un pic mai puternic şi se zbătea pentru averea lui. Nu era oare un veritabil şarlatan, dublat de un ignorant? Actele originale ce ieşeau din biroul lui nu colcăiau de greşeli de conjugare şi de sintaxă? Se credea chiar că avea origini evreieşti şi că trecuse la creştinism ca să-şi obţină diploma de la Şcoala Americană. În prezent, lingea coaiele mollahilor! Împrumuta de la ginerele său o traducere proastă din Carlyle şi ţinea o conferinţă despre ea. Pe de o parte, denunţa o carte antimusulmană, iar pe de alta, devenea campionul progresului şi al necredinţei. Făcea să i se tipărească numele în ziare, alături de altele precum Platon, Socrate, Avicenna, Ferdousi, Sa’di, Hāfez, şi ăştia nu sunt toţi! Era cazul ca un asemenea individ să-ţi pună viaţa în pericol? Să se umfle apoi în pene povestind că i-a apărut fotografia în ziarele din Hindustan? Să facă dintr-o personalitate de importanţa lui Seyyed Nasrollah instrumentul gloriei sale derizorii şi să-l trimită în Hindustan pentru a face cunoscut acolo prezentul ridicol al unor cuvinte absurde, ce nu existau nici în persană, nici în arabă? Se vor găsi măcar două persoane

raţionale? Care i-ar răspunde ce? De ce i se rezervase misiunea asta? În timp ce existau atâţia novici, zeloţi care trăiau pe credit şi care pentru câteva studii vagi dădeau o raită prin Europa pe spezele statului, înainte de a deveni nişte canalii şi fanatici ai propriei cariere? Şi cărora făcea să le parvină în fiecare lună două-trei mii de tomani ca să scrie cărţi de genul: „Profeţiile Sfântului Gheorghe şi învăţăturile sale în lume“, tipărite, în plus, cu bani de la stat! Dar el, era el cumva o pasăre rară? Nu puteau să-l lase să trăiască în linişte în colţul lui, cu soţia, copiii şi micile lui probleme? Să-l lase să traducă cele mai mediocre cărţi franţuzeşti? În loc să trebuiască să înfrunte acum toate primejdiile ca un aventurier, ca un vagabond fără ruşine, şi să-l prezinte în Hindustan pe mişelul de Hakimbaşipur, spre ruşinea lui şi a tuturor! Nu găsiseră să exporte o cultură mai onorabilă?

Seyyed Nasrollah îşi dădu dintr-odată seama că raţiunea lăsa câmp liber sentimentelor. Constatase într-adevăr în cursul vieţii sale bogate în experienţe că profitul cel mai mare e adus tocmai de ticăloşia parveniţilor şi de minciunile cu care îşi bat joc de popor. De altfel, nu chiar asta îl forţaseră să facă, obligându-l la osanale închinate progreselor intelectuale realizate de această epocă strălucitoare? Iar el acceptase, în numele artei şi retoricii sale, pentru a demonstra întregii lumi că nu era mai puţin bun decât altul! La drept vorbind, alesese un subiect extrem de original: „Compararea patriei-mamă cu bolnavul trăgând să moară, la căpătâiul căruia fusese adus Rezā Khan pentru a-l salva, precum Gil Blas cu clisma şi ventuzele lui!“. (În ciuda furiei sale, nu se putu abţine şi pufni în râs.) Ceilalţi năduşeau ca să-l egaleze în discursuri la fel de strălucitoare şi de elocvente. El îi văzuse pe toţi crescând, pe-aceşti savanţi şi docţi, îi ştia bine pe cei care cunoscuseră Europa, pe vechi şi pe moderni, toţi de aceeaşi teapă! Numai titlurile erau diferite. Altădată, mergeau la Najaf şi se întorceau *hodjdjatoleslām*[3] de acolo. Astăzi, se întorc din Europa doctori, cu aceeaşi meserie de şarlatan, preocupaţi până la ultimul de burta şi de sexul lor! Nu voiau decât să aibă o casă cu trei etaje, un automobil şi o misiune în străinătate.

Seyyed Nasrollah nu călătorise, dar cunoscuse în Iran mulţi medici şi savanţi europeni. Toată ambiţia unui medic iranian era o orientare generală, deputăţia sau un minister; răposatul doctor Tholozan[4], el se consacra în întregime studiului! Iar Seyyed însuşi de ce rămăsese în urmă? Pentru că se dedicase ştiinţei! Îşi reaminti cu câtă lăcomie i se sorbeau vorbele când era la catedră şi cu câtă căldură era aplaudat! Chiar Curtea îl remarcase! Dar când l-au obligat s-o ia de la capăt, s-a eschivat. Poate pentru a-l face să plătească această crimă de insubordonare fusese însărcinat cu o astfel de misiune primejdioasă! „Cine se vrea păun trebuie să suporte Hindustanul!“, murmură el clătinând din cap.

Când după masa de prânz Seyyed Nasrollah ieşi din sufragerie, dădu nas în nas pe culoar cu iranianul care vorbea engleză. Îi făcu semn că-l recunoştea şi începu să se plângă de căldură, apoi, deodată, îl întrebă:

— Călătoriţi singur?

— Da.

— Vă place nugaua de Esfahān? Dacă da, vă invit în cabina mea.

Seyyed Nasrollah îl conduse. După ce scoase anevoie o cutie de nuga din valiză, îi oferi una şi începu:

— Chiar dacă omul îşi dedică toată viaţa lui preţioasă studiului limbilor, ştiinţelor şi tehnicilor, e prea puţin. Ce păcat că timpul ne e prea scurt şi nu ne îngăduie să ne petrecem vremea studiind în linişte! Cea mai mică schimbare e destul să ne pună faţă în faţă cu noi enigme şi, dacă din întâmplare supunem cel mai mărunt detaliu ochiului experienţei şi cercetării, cele două ne vor da confirmarea, cu certitudine. Punem o frunză uscată la microscop: vom vedea o nouă lume ce ni se dezvăluie, cu principiile şi legile ei. Un grăunte de praf poate fi, cu timpul, subiectul unei profunde reflecţii filosofice, cum spune poetul:

„Sparge miezul celui mai mic atom
Şi vei vedea acolo un soare“.

Ştiinţa de azi ne-o dovedeşte, ceea ce anticii numeau „atom“ şi pe care şi-l imaginau indivizibil constituie un veritabil sistem. În prezent, dacă aruncăm o privire în direcţia spaţiului, nu putem fi decât uluiţi de cursa sferelor celeste în raport cu un sistem invariabil, astfel încât, pe bună dreptate, suntem obligaţi să mărturisim la sfârşit:

„Iată limita pe care-o atinge ştiinţa mea:
Aceea că ştiu că nu ştiu nimic“.

Suntem înconjuraţi de secrete şi de enigme. Sunt de acord cu Hermes Trismegistul ca să afirm că „orice în această lume e obiect pentru ştiinţă“. Pe scurt, este evident că o viaţă întreagă nu va fi suficientă pentru a aprofunda cunoaşterea unui număr atât de mare de popoare şi de limbi ce se găsesc pe lume, nici să le descoperi chintesenţa. Ceea ce mă supără e că nu m-am grăbit să învăţ limba engleză în tinereţe. Acum văd cu adevărat piedicile în de a descoperi înţelesul cuvintelor şi frazelor. Căci, prin originea sa, o limbă anglo-saxonă diferă fundamental de limbile latine şi, în consecinţă, nu stăpânesc cum trebuie sensul cuvintelor englezeşti. De exemplu, din avertismentul afişat pe perete – ce reprezintă consemnele de siguranţă –, am înţeles cu uşurinţă titlul; după toate aparenţele, sunt dispoziţiile de salvare pentru pasageri în caz de naufragiu.

Vizitatorul, care asculta cu un aer bezmetic şi cu gura plină de nuga obscura disertaţie filosofică, încuviinţă fără a înţelege vorbele lui Seyyed Nasrollah:

— Absolut! Absolut! E chiar aşa cum spuneţi.

— Zău, nava e ameninţată de vreun pericol de naufragiu?

— Pentru nimic în lume! Ce credeţi? E doar o măsură de precauţie. Asta arată prudenţa europenilor. Dar, desigur, un accident e oricând posibil.

— Bineînţeles! Vreţi să spuneţi că un accident nu e imposibil! Aş spune chiar că e posibil!

— Absolut!

— Au prevăzut mijlocul de a evita inevitabilul!

— Chiar aşa.

— Pot să vă cer să binevoiţi a vă da osteneala să-mi traduceţi consemnele astea de siguranţă, vreau să spun în esenţă?

— E mai mult decât o onoare!

Anglofonul se ridică pentru a citi foaia cu dispoziţiile şi-i traduse lui Seyyed Nasrollah toate instrucţiunile de folosire a vestelor de salvare. Se preciza mai cu seamă că era de datoria pasagerilor, pentru a se familiariza cu utilizarea lor, să le încerce.

Seyyed Nasrollah ascultă toate astea şi-şi şterse fruntea.

— Dar dacă nava ar lua foc? întrebă el. Sau dacă, din orice alt motiv, ar naufragia – lucru evident posibil, în orice caz nu imposibil? De exemplu, anul trecut, o navă franceză a ajuns pradă flăcărilor pe Marea Roşie; îmi amintesc de asemenea că am citit într-un ziar latin că un pachebot s-a scufundat în Atlantic şi că pasagerii au continuat să sărbătorească până în clipa abandonării vaporului.

— Un ziar latin?

— Da, aşa numesc eu un ziar de limbă franceză. Iertaţi-mă dacă întrebările mele vă importunează, la mine e o curiozitate naturală, un dar de la Dumnezeu Atotputernicul. Asta mă determină să mă consider un veşnic student şi cu orice prilej caut să-mi sporesc cunoştinţele. Ceea ce aş vrea să aflu e ce i s-ar întâmpla în caz de naufragiu celui care nu cunoaşte nici o tehnică de înot?

— După cum aţi observat, pe fiecare parte a navei sunt aliniate bărci mari, ce se pun imediat pe apă. Întâi urcă la bord femeile şi copiii, apoi bărbaţii, în timp ce se aşteaptă ajutoare.

— Da, însă există peşti extrem de periculoşi ce pot face mult rău înainte de sosirea ajutoarelor!

— Sigur! Se pot întâmpla tot soiul de accidente! Totul e posibil! De pildă, să nu dea Dumnezeu ca radioul de la bord să ia foc, iar nava să se afle departe de ţărm. Să considerăm că pasagerii au reuşit să urce în bărcile de salvare; e cu putinţă ca ajutoarele să întârzie să sosească, iar aceştia să moară pentru că nu le-ajung proviziile. În viaţă, totul se poate întâmpla!

Seyyed Nasrollah clătină din cap cu un aer preocupat şi murmură:

— În viaţă, tot felul de accidente se pot petrece!

Apoi, cu voce tare:

— Aţi spus că sunt bărci mari de fiecare parte a navei?

— Da, cum de nu le-aţi remarcat? Haideţi să vi le arăt.

— Vă sunt foarte recunoscător! Mi-aţi putea spune, vă rog, dacă vaporul ăsta face escală în alte porturi?

— E un expres, aşadar nu aruncă ancora decât la Buşehr, Karachi şi Bombay; va face în seara asta escală de două ore la Buşehr.

Seyyed Nasrollah, mereu îngrijorat:

— Vă mulţumesc din suflet! V-am deranjat prea mult!...

Apoi tăcu. Cabina se cufundă într-o linişte mormântală. Anglofonul salută şi ieşi. Seyyed Nasrollah îşi trecu batista peste fruntea fierbinte. Se ridică şi se duse cu băgare de seamă pe punte. Cercetând atent descoperi două bărci negre atârnând de o parte şi de alta a vaporului; nu le remarcase până atunci. Fiecare purta inscripţia „Oxford“; apoi citi numele navei, pe care-l găsi şi pe colacii de salvare. Repetă de mai multe ori: „Whale Row, Whale Row“. I se păru mai întâlnise acest cuvânt: probabil o veche divinitate greacă sau asiriană. Şi se pierdu în contemplarea valurilor dezlănţuite ce creşteau şi veneau să se năpustească urlând asupra navei, apoi se retrăgeau în larg. Frumoasa culoare verde a mării devenise neagră. Valurile îi păreau o materie vie, un corp sensibil ce aluneca, se răsucea de durere şi de furie, tremurând de mânie ca un individ sub tortură – durere de-a dreptul inutilă, odată ce talazurile erau gata să înghită într-o clipă sute de nave, cu tot cu pasagerii lor, fără cel mai mic respect pentru calităţile ori pentru ştiinţa lor! Seyyed Nasrollah fu cuprins de un sentiment de teamă amestecat cu ură în faţa forţei oarbe a naturii. Mai mult, sub întinderea aceea de apă se înmulţeau animale şi peşti teribili, însetaţi de sângele lui. Nu auzise că la Khorramşahr, foarte adesea, femei şi copii, care mergeau la fluviu să spele rufe, fuseseră luaţi şi sfâşiaţi de rechini? Seyyed Nasrollah simţi sub picioare tremurul uşor al vaporului; auzea vocea metalică a motorului; privea marea ce se desfăşura cât vezi cu ochii, retrăgându-se fără încetare ca să plece din nou la atacul navei ce despica apele, lăsând în urmă grămezi de spumă aidoma puroaielor cu sânge ţâşnind dintr-o rană. Două păsărele

urmau în văzduh vaporul. Unde îşi puteau face cuib? Asta îi părea incredibil de uimitor. Cât priveşte pasagerii de la nivelurile inferioare ale vaporului, despre ce gen de oameni putea fi vorba? Nici unul nu arăta o cât de slabă panică. Dar asta nu era destul să-i potolească temerile lui Seyyed Nasrollah, căci un hău se căsca între viaţa acestora şi viaţa lui, care făcea onoare speciei umane! Seyyed Nasrollah considera că oamenii din Kāşān erau pe nedrept acuzaţi că sunt nişte laşi. Nu scrisese Herodot că vechii iranieni se temeau de mare? Iar Hāfez, căruia îi era frică de apă, nu venea din Şirāz? Îşi aminti că citise într-o carte că Akbar, împăratul Indiei, îl invitase pe Hāfez în Hindustan. Dar Hāfez se îngrozea la gândul mării şi al vaporului şi refuzase invitaţia. Scrisese de altfel despre asta în următorii termeni:

„Noaptea e neagră, valurile şi uraganul ni se ridică împotrivă.

Ce ştim despre nenorocirile noastre noi, cei care pe ţărm cu socotinţă stăm?“.

Din nou indianca purtând cercei de aur în nas şi în urechi trecu liniştită, perfect indiferentă. Toţi pasagerii îi părură lui Seyyed Nasrollah deplorabili, anormali şi răi. Avea senzaţia că toţi s-au unit împotriva lui pentru a-l surprinde, pentru a-l face să sufere chinuri perfide înainte de a-l omorî. Ameţi. Era prea obosit ca să reflecteze. Se refugie în cabină. Se dezbrăcă şi se prăvăli în pat. Nenumărate gânduri înfricoşătoare i se învârteau în minte. Resimţi mai intens oscilaţia vaporului. Senzaţiile îi erau mai vioaie şi mai limpezi decât de obicei. Vaporul vibra în ritmul bătăilor inimii lui. Cu încetineală, pleoapele i se îngreunară şi adormi.

Văzu un grup de arabi pe punte, împopoţonaţi cu colaci de salvare, gata să-şi pună vestele şi strigând: „Whale Row!“. Un alt grup îmbrăcat în veste răspundea de pe mare: „Whale Row!“. El însuşi purta o vestă de salvare pe deasupra mantoului de Buşehr, pe care mereu îl lua cu el. Îşi ridicase copiii pe umeri. Era gata să se arunce în apă, când soţia îl trase de pulpana mantoului. Spaima îl trezi. Trupul îi era scăldat într-o sudoare rece şi junghiuri îl săgetau în creştet. Avea un gust amar în gură. Când ochii îi căzură pe cabină, percepu

sunetul metalic al motorului şi vibraţia vaporului, apoi închise ochii din nou, ca şi cum ar fi vrut să fugă de infernul acela. Fără să vrea, gândurile îi zburară spre casă: îşi aduse aminte de *korsi*[5]-ul pe care era aruncată faţa de masă roşie, brodată. Începu să viseze perne, pernele de dormit calde şi plăcute ce-l înconjurau ca nişte daruri preţioase de care fusese lipsit. Pe fiul lui, care începea să vorbească bine şi încerca să imite corect pronunţarea cuvintelor, feliile de rodii pe care soţia le înşiruia în farfurie, biroul său, toate aceste plăceri, o lume care pierise! Îşi promise să facă drumul de întoarcere pe cale terestră, cu trenul, mijloc cu mult mai sigur. Îl blestemă din adâncul inimii pe Hakimbaşipur, care îl antrenase în această nenorocire, în timp ce el însuşi, aşezat la birou, plesnind de sănătate, cu un fals surâs pe buze, îşi petrecea vremea privind cu coada ochiului la coapse de fete şi de băieţi şi, învârtind diverse, scotea din încurcătură cele mai înalte autorităţi. Procura funcţii publice profitabile şi fabrica titluri pentru o gaşcă de hoţi şi de impostori care îi făceau propagandă, îi avansa membri ai Academiei, unde inşii aceştia născoceau cuvinte absurde şi ridicole pentru a le vinde populaţiei, fără să ştie că de la un capăt la altul al planetei trebuie să aştepţi până când cuvintele sunt acceptate în uz de către vorbitori şi scriitori, ca să intre în limbă. Iar pe el, care era un maestru necontestat în filosofie, îl făcuseră să trambaleze aceste cuvinte străine, fără viaţă şi gust – poate dinadins îl promovaseră subit, căci nu izbuteau să obţină de la el vreun serviciu: de pildă, refuzase să certifice elevi care-şi dăduseră bacalaureatul cu un subiect despre pernă. Până acum se prefăcuse că nu le pricepe jocul, fiindcă se bucura de o viaţă calmă şi fără probleme şi ştia să pescuiască în ape tulburi, dar iată că pentru o nimica toată îi puneau viaţa în pericol. Brusc, îi veni în minte altceva, şi anume că îi lipsea un nasture de la chiloţi. Începu să-l coasă ca să-şi abată gândurile. Credea că, dacă soţia lui ar fi fost acolo, n-ar fi răbdat ca Nasrollah să facă treaba asta de femeie, atât de puţin potrivită unui erudit ca el.

În aceeaşi clipă, sirena răsună, iar vaporul se opri. Printre pasageri se stârni rumoarea. Inima lui Seyyed Nasrollah se

strânse; îşi închipui o nenorocire. Dar înţelese imediat că ajunseseră la Buşehr. Se îmbrăcă din nou cu stângăcie şi urcă pe punte. La prima vedere, nu distinse portul. Se zăreau doar, departe de lumină, una-două bărci cu motor, câteva veliere gata să încarce mărfuri. Strigătele docherilor îi reamintiră coşmarul; i se năzări că visul devine realitate. Coasta era atât de îndepărtată şi de greu de observat, încât proiectul său de a recuceri uscatul îi păru ireal şi fără temei. Îşi privi ceasul; era ora cinei. Se îndreptă spre sufragerie cu nădejdea de a culege de aici orice informaţie interesantă. Însă toţi cei aflaţi la masă, chiar şi anglofonul şi stewarzii, toţi i se părură muţi şi preocupaţi, dornici să-i ascundă o teribilă veste. Asta îl agasă şi nu prinse gust de mâncare. La drept vorbind, i se tăiase pofta. Se mulţumi cu o supă şi o banană, pentru a rămâne mai uşor. Anglofonul îi făcu semn de rămas-bun; părea grăbit! Seyyed Nasrollah se refugie în cabină, neliniştit şi descurajat.

Pentru a înăbuşi larma de afară, închise uşa şi trase perdelele. Deşi aerul era umed şi cald, nu consideră necesar să pornească ventilatorul. Luă hârtie şi un condei ca să aştearnă câteva note în vederea unui eseu filosofic, dar mintea îi era aiurea. Consemnase gânduri ce nu-i plăcură. Se opri la unul, care spunea: „Patria sunt eu! Tot ce contează este gloria Comandorului suprem, care pune ventuze şi suge sângele naţiunii. Ţelul instruirii obligatorii nu e alfabetizarea poporului, ci ca oamenii să-i poată citi în presă elogiul – în definitiv, elogiul lui Hakimbaşipur –, să gândească şi să vorbească în limba presei, să fie uitate dialectele, martorii cei mai autentici ai limbii persane, ceea ce n-au reuşit niciodată să facă nici arabii, nici mongolii, şi să fie impus un vocabular artificial ce nu aparţine nici limbii lui Xerxes, nici limbii lui Maşd Hasan! Asta-i prefăcătorie şi gaşcă. Hakimbaşipur confundă interesele de căpătâi ale patriei cu propriile interese de căpătâi. Dar de unde vine el? Şi cine este el, pentru a se crede mai capabil decât mine să stabilească aceste interese superioare?…“ Seyyed Nasrollah îşi continuă lectura; se întrebă dacă nu înnebunise. Râse sardonic. Până acum niciodată nu-i trecuseră prin cap astfel de gânduri, nici nu proferase astfel de cuvinte. Ce forţă exterioară îl împingea?

Sau era o consecinţă a călătoriei? Poate să fi fost un efect al ostilităţii la adresa lui? În cele din urmă rupse foaia.

Zgomotul macaralelor se potoli. Vaporul îşi reluă călătoria. Seyyed Nasrollah se ridică, se îmbrăcă şi urcă pe punte. Vederea altor pasageri îl linişti. Căci îşi imaginase că fusese abandonat. Nori groşi, negri, cu forme ameninţătoare se rostogoleau pe cer, în timp ce departe licăreau luminile portului. Marea căpătase culoarea gudronului. În partea unde cerul era senin, Seyyed Nasrollah observă Ursa Mare şi Ursa Mică. Luna părea să fi căzut într-un colţ de cer, iar pe verticală strălucea un râu de argint ce şiroia pe întinderea neagră a mării până la vapor. Nimic nu se clintea în aer.

Seyyed Nasrollah îşi masă pieptul în dreptul inimii, iar teama i se risipi. Un sentiment inexplicabil de vioiciune puse stăpânire pe el. I se părea că pentru întâia oară se împăcase cu natura. Întreaga lui viaţă i se înfăţişă ca un vis îndepărtat, născocit şi precar. Impresiile din tinereţe se treziră în el, însoţite de nostalgie şi de sentimentul singurătăţii. Îi era milă, o milă dureroasă de el însuşi. Cu umblet greoi, se întoarse în cabină. Luând un condei şi o foaie de hârtie, scrise: „Hindustanul a fost de-a pururea leagănul literaturii persane. Astăzi, sub umbra tutelară a Tatălui încoronat, progresele din ce în ce mai mari ale culturii…“

Nu ajunse la sfârşit. Aşa că încercă să descrie într-un stil literar marea sub clar de lună. Îşi luă tocul: „Apa de culoarea gudronului“, începu el, „bubuind ca tunetul, cheamă nava la luptă. Din străfundul cerului, ca un martor nepărtinitor, luna îşi lasă, cu un surâs, armătura de argint pe valuri “. Nici asta nu-i plăcu; era ca şi cum o forţă străină îl văduvise de cunoştinţele intelectuale şi de erudiţia filosofică.

Dori atunci să-i scrie o epistolă soţiei, dar îl apucă o migrenă. Dintr-odată observă pe tavan vestele de salvare. Se ridică şi încuie uşa. Acoperi fereastra şi pereţii etanşi, apoi, când fu încredinţat că e în siguranţă desăvârşită, desprinse una dintre veste şi o cântări în mână. Era o alcătuire din patru bucăţi de lemn uşor, de formă dreptunghiulară, cusute pe o pânză grosieră cenuşie, asemănătoare iutei. Îşi trecu precaut capul printre cele patru bucăţi de plută unite de ţesătură. Erau

două bucăţi în partea din faţă şi două pe umeri, ca bridele unui rucsac. Se aşează în faţa tabloului cu consemnele de siguranţă. Conform instrucţiunilor, trase energic de centură. Vesta îl strângea. Apoi se duse să contemple în oglindă efectul produs.

I se făcu teamă observându-şi paloarea feţei. Semăna cu acei criminali care luni de zile suferă de foame şi de insomnie, în aşteptarea execuţiei. Coşmarul îi reveni în minte şi îşi imagină groaza împrejurării de a cădea în mare. Începu să tremure; genunchii i se îndoiră; auzea cum îi clănţănesc dinţii. Îşi luă pulsul repetând instinctiv: „Whale Row! Whale Row!...“ Vocea îi era răguşită. Şi capul îl durea îngrozitor. Nedesluşit, îşi luă rămas-bun de la nevastă şi copii şi, numai lacrimi, se întoarse pentru a nu se mai vedea. Vru să-şi desfacă vesta, dar îşi aminti că, în caz de pericol, obiectul era dificil de legat şi găsi că e mai prudent să adoarmă îmbrăcat cu ea. Trupul îi era scăldat într-o sudoare rece. Văzând că nu se simţea bine, luă două aspirine. În timp ce-şi spunea rugăciunea care să-l ocrotească de năpaste, se lungi pe o parte, deloc în largul lui, şi începu să-şi numere bătăile inimii speriate.

Nu închisese bine ochii, că vaporul fu cuprins de flăcări. Pe punte, vorbea de la o catedră imaginară, îmbrăcat în robă de femeie, ca sariul indiencei cu cercei de aur în urechi şi în nas. Se abandona unui discurs emoţionant, despre folosirea colacilor de salvare. Printre urletele sirenei şi gălăgia clopotelor, era nevoit fără încetare să ridice vocea. Din timp în timp, îşi băga mâna în buzunar şi scotea fotografii, azvârlindu-le drept daruri mulţimii. Pasagerii se aruncau cu disperare în mare, peşti monstruoşi cu ochi scânteietori îi spintecau, iar suprafaţa apei se acoperise de cadavre ciopârţite. Deodată îşi văzu propriii copii aşezaţi într-o barcă neagră pe care scria cu litere albe: „Oxford“ şi îl recunoscu pe iranianul anglofon, care îi conducea vâslind către o destinaţie necunoscută.

Când flăcările îl atinseră, Seyyed Nasrollah se aruncă în mare şi, în aceeaşi clipă, fu atacat de un peşte oribil cu ochi de jar, care îl prinse de piept între cei patru dinţi aţâţaţi, ca într-o menghină cu patru cărămizi, şi strânse atât de tare, că Seyyed Nasrollah îşi pierdu cunoştinţa.

A doua zi dimineaţă, stewardul hindus descoperi în cabina lui Seyyed Nasrollah trupul acestuia, sugrumat cu nodul de la vesta sa.

Două luni mai târziu, o mulţime densă se adunase în strada Băile Ministrului, în jurul statuii lui Seyyed Nasrollah, în picioare, ţinând într-o mână o geantă şi cu cealaltă indicând direcţia spre Hindustan. Călca pe un liliac, emblemă a agoniei demonului ignoranţei. M. Hakimbaşipur, cu chipul trist şi emoţionat, urcase pe o estradă ridicată lângă statuie, de unde depăna un lung elogiu funebru. Discursul revenea în repetate rânduri asupra oribilei catastrofe ce va rămâne întipărită în memorii şi asupra pierderii acestei a opta planete[6] a universului, acestui filosof al timpului, acestui ocean de ştiinţă. Apoi, adresându-se copiilor şi adolescenţilor patriei, încheie cu aceste cuvinte:

— E de datoria voastră să cultivaţi mereu acţiunile, cuvintele şi ideile acestui patriot de geniu, care a dovedit, în slujba ţării, un devotament şi un spirit de sacrificiu fără seamăn şi care, în cele din urmă, a băut cupa martirajului. E datoria sfântă a oricărui patriot să venereze această statuie sau cel puţin virtuţile acestui savant de valoare excepţională, să cinstească memoria celui ce a fost la temelia patriotismului şi să-şi pună toate eforturile în serviciul patriei şi al culturii.

Îşi drese glasul, apoi, după trei minute de pauză, reluă:

— Voi propune în mod special Academiei să schimbe numele străzii Băile Ministrului în Strada Patriotului şi, pentru iubirea pe care o port purităţii persanei şi, la fel, pământului strămoşilor mei, îi dau acestui om, care se numea Seyyed Nasrollah, numele „Deus Victor“ şi titlul de „patriot“. Să nu vă înşelaţi! Acest ilustru defunct n-a murit! Dimpotrivă, sacrificându-şi viaţa pentru ţară, el şi-a găsit un loc ales în inima tuturor concetăţenilor săi, căci, cum spune prinţul misticilor:

„Nu-mi căuta mormântul pe-acest pământ după ce mor:
El este în inima celor ce caută Calea“.

Să se facă o colectă ca să cumpărăm nava Whale Row, ultimul cămin al acestui preafericit, astăzi în paradis, şi s-o conservăm la Muzeul Culturii.

Apoi băgă mâna într-o pungă şi scoase un pumn de fotografii pe care le recuperase dintre bunurile date lui Seyyed Nasrollah în momentul plecării. Le aruncă drept ofrandă mulţimii. Oamenii şi le smulseră unii de la alţii pentru a le apăsa pe inimă. Apoi copiii şi tinerii se împrăştiară, cu lacrimi în ochi şi inima neagră.

1. Sat situat la poalele muntelui Damāvand, la câteva zeci de kilometri spre est de Teheran.
2. Sau *şokria*, însemnând „vă rog“, „mulţumesc“.
3. Grad religios în ierarhia şiită, imediat inferior celui de *ayatollah*.
4. Practician francez, medicul personal al şahului Persiei, Nareddin Şāh; a lăsat un jurnal demn de atenţie despre anii petrecuţi la Curte.
5. Masă joasă acoperită cu un covor mare, sub care se instalează un vas pentru jăratic şi care permite încălzirea picioarelor.
6. În poezia medievală mistică (sufistă) persană, sistemul solar cuprinde 7 planete.

Katia

De la o vreme, seară de seară, inginerul austriac care mă prezentase şi altora venea la masa unde ne beam cafeaua. De cele mai multe ori, eram în compania a doi dintre prietenii mei când sosea el. Ne cerea permisiunea să ni se alăture. I se întâmpla să ne întrebe câte ceva despre sensul vreunui cuvânt persan. Spera într-adevăr să-şi îmbogăţească rezerva de limbi, deja numeroase, pe care le vorbea, îndeosebi turca, mai familiară lui, dacă ar fi să-i dăm crezare, decât limba maternă; nici persana nu-i punea probleme majore.

Omul era în aparenţă solid, bine făcut. Avea chip cu trăsături severe, capul mare, iar ochii, de un albastru-închis, păreau să oglindească apele Dunării. De constituţie fizică sangvină, fruntea îi era lată, bombată, iar părul, argintiu. În mersul lui greu, în alura sportivă, simţeai omul puternic şi cu o sănătate robustă.

Totuşi ceva contrazicea impresia asta: un nu-ştiu-ce de individ trist, îndurerat, ce se citea în privirea lui. Nu-i dădeai nici patruzeci de ani. Se arăta mereu grav, serios. Ca şi cum viaţa i s-ar fi scurs fără evenimente. Bănuiam că cicatricea din colţul ochiului drept era consecinţa unui accident profesional: inginer de drumuri şi poduri, avusese de suferit de pe urma vreunei explozii a unei stânci.

Manifesta un viu interes pentru literatură. Obişnuia să spună că are o dublă natură, că trăiau doi oameni în el: ziua lupta cu formule matematice, noaptea devenea poet sau jucător de şah.

Într-o seară când eram singur la masă, l-am văzut apropiindu-se pe inginerul austriac, care ceru permisiunea să-

mi ţină companie. Hazardul a vrut ca nimeni să nu ni se mai alăture în noaptea aceea. Un timp am ascultat muzică fără să ne spunem nici un cuvânt. Pe neaşteptate, orchestra începu să cânte „Estin Karazin“[1], melodie rusească foarte cunoscută, şi am văzut strălucindu-i în ochi flacăra unei suferinţe cu o nuanţă de plăcere. Mi-a înţeles curiozitatea şi şi-a început confesiunea.

— Ştiţi că muzica asta îmi readuce în gând o amintire de neuitat? îmi spuse cu un aer ce se voia detaşat. Legată de o femeie. O nostalgie din tinereţe!

— Dar asta-i muzică rusească!

— Aşa-i, am fost odată prizonier în Rusia.

— În Primul Război Mondial?

— Da! La începutul războiului, mă aflam pe frontul sârbesc. După aceea, am fost luat prizonier de către ruşi. Ştiţi, viaţa de prizonier n-are nimic plăcut.

— E limpede! Şi mai ales în Siberia! Aţi citit cartea lui Dostoievski *Amintiri din casa morţilor*?

— Da! Dar acolo era cu totul altceva. Căci noi aveam statut de prizonieri de război şi ne bucuram de o relativă libertate. Pe când el, el era în închisoare cu mujici. Printre noi se numărau profesori, pictori, chimişti, sculptori, decoratori, chirurgi, muzicieni, poeţi, scriitori… Acolo mi-am operat ochiul stâng de la un glonţ primit în război.

— S-ar zice că n-o duceaţi atât de rău!

— Ce înţelegeţi dumneavoastră prin „atât de rău“? Evident, la început ne tratau cuviincios. Şi dacă vreţi să ştiţi tot adevărul, eram destul de mulţumiţi de soartă. Degeaba ne ţineau de dimineaţă până seara între cei patru pereţi ai închisorii, ne lăsau o oarecare libertate: ne ridicaserăm un teatru, ne construiserăm cabane… În plus, se stabilise ca fiecare ofiţer să primească douăzeci şi cinci de ruble pe lună, iar pe vremea aceea Siberia avea mărfuri din belşug, şi încă la preţ bun. Aveam din plin cu ce să ne hrănim, deşi deseori solda nu se plătea. Şi-apoi, luaţi în considerare că n-aveam voie să ieşim. Imaginaţi-vă că aveam ani de recluziune. În ce mă priveşte, eram epuizat şi descurajat. Toate zilele mi le petreceam citind. După un timp, să zicem şase luni, au fost

aduşi prizonieri turci. Ca să învăţ turceşte, m-am împrietenit cu ei. În perioada aceea am cunoscut un tânăr arab pe nume Aref ben Aref, originar din Ierusalim. M-am pus pe învăţat şi în scurtă vreme vorbeam limba. Chiar eram în stare să ţin discursuri. Printre noi, erau studenţi care nu-şi putuseră termina studiile. De asemenea, ni s-a permis să organizăm conferinţe. Montam piese de teatru. Nişte rusoaice ne aduceau de afară cele mai bune costume, cele mai frumoase podoabe. De cele mai multe ori spectacolul era atât de reuşit, că atrăgea şi oameni liberi.

— Duceaţi aşadar o viaţă disciplinată?

— Ce vă închipuiţi? Dar nu vă vorbesc doar despre mine. Aţi uitat că trăiam într-o tabără de prizonieri cocoţată pe-un deal, la doi kilometri de oraşul Krasnoiarsk[2]? Era încercuită cu sârmă ghimpată, cu stâlpi înalţi de şase metri, iar la anumite intervale fuseseră instalate turnuri de observare, unde santinelele făceau de gardă cu arma pe umăr. Eu, unul, nu-mi părăseam niciodată cabana, unde citeam şi îmi pregăteam conferinţele. Mă consola numai să ştiu că-mi împărţeam soarta, la bine şi la rău, cu toţi acei savanţi, ingineri şi tineri studenţi.

— Uitaţi că eraţi la adăpost de pericolele războiului, departe de tranşee, de bubuitul tunurilor, de gazele toxice şi de spectacolul morţii cotidiene?

— V-am spus, nu ştiţi nimic despre cum ne era viaţa. N-aveam decât două ore timp liber şi de plimbare pe zi. Purtam nişte zdrenţe. N-aveam lenjerie de corp. Iarna, temperatura scădea până la patruzeci-cincizeci de grade sub zero, iar vara ajungea şi la peste treizeci. Iar pe noi, pe noi ne ţineau închişi în cabane ca pe nişte vite. Adăugaţi la asta incendii, epidemii şi alte nenorociri ce se produceau periodic şi veţi fi de acord că toate astea erau mai rele ca războiul.

Deseori, unii dintre noi se prăbuşeau în nebunie. Într-o seară, pe când jucam cărţi cu prieteni, un camarad a intrat agitând în aer o bardă şi a lovit atât de tare masa noastră, că am ţâşnit pur şi simplu de pe scaun. Dacă nu l-ar fi oprit cineva, ne-ar fi făcut bucăţi-bucăţele. Un prizonier ungur care înnebunise se credea câine şi nu înceta să latre, stârnind râsul.

Singura alinare era prezenţa lui Aref. El avea inima uşoară, era de o stăpânire regală; lângă el mă simţeam vesel. Am publicat toate amintirile din captivitatea mea alături de Aref într-un ziar din Viena, sub titlul „Katia“. Un text foarte lung, pe care nu pot să vi-l rezum aici.

— De ce „Katia“?

— Ah, da! Tocmai despre ea voiam să vă vorbesc. Iertaţi-mi digresiunea. Ea a fost pentru mine întâia şi ultima femeie. A lăsat în mine o urmă de neşters. Ştiţi, mai mereu femeile au fost acelea care au venit spre mine, nu invers. Căci dacă eu fac primul pas, am sentimentul că nu acţionez pentru ca femeia să-mi cedeze, ci ca s-o plătesc, ca să mai flecărim sau din orice alt motiv ce nu mă onorează. Şi mi se pare artificial. Însă dacă femeia, ea, mă abordează prima, încep imediat să o ador. Povestea pe care vreau să v-o spun e una dintre aceste întâlniri. O amintire de dragoste unică.

Pe vremea aceea, eram prizonieri aproape de Krasnoiarsk. Îl cunoscusem deja pe tânărul arab, iar prietenia noastră ne făcuse fraţi nedespărţiţi. Împărţeam aceeaşi cabană şi ne petreceam timpul cu studiul limbilor sau uneori jucând cărţi. Eu îl învăţam germana, iar el, la schimb, mă iniţia în arabă. Îmi aduc aminte că, într-o bună zi, rămăseserăm fără lampă şi ne făcuserăm una vărsând ulei în călimară şi rupând, drept feştilă, o fâşie de ţesătură din una dintre cămăşile noastre; lampa asta improvizată ne-a îngăduit să continuăm să lucrăm. Pe atunci, îmi îmbunătăţeam turca ajutându-mă de cărţi de care făceam rost din China, Suedia, Norvegia sau Danemarca. Aref era un băiat bun, cu părul negru creţ, mereu vesel, glumeţ şi senin.

Însă iată că în 1917 prizonierii arabi au fost mobilizaţi pentru a-i îndepărta pe turci. Aşa a intervenit despărţirea de prietenul meu Aref. I s-au dat bani şi a fost trimis la Krasnoiarsk, răgazul pentru a se pregăti de plecare. Turcii mi-au atras atenţia, batjocoritori: „Vezi, ne-au despărţit de prietenul tău ca să-l trimită să lupte împotriva noastră!“. În schimb, Aref, tânăr frumos cum era, cu faţa lui de oriental, a devenit vedeta fetelor din Krasnoiarsk şi a dus o viaţă dulce.

Uneori trecea să ne vadă. Într-o zi, pe când mă aflam în cabană şi citeam, îmbrăcat cu zdrenţele mele obişnuite, uşa s-a deschis pe neaşteptate, lăsând să treacă o fată de toată frumuseţea. Am rămas pironit locului privind-o uluit. Mi se părea un înger sau vreo fiinţă din altă lume. Trecuseră trei-patru ani de când, în starea aceea de mizerie, cu o barbă ca a lui Rasputin, ce-mi acoperea pieptul, cu haine slinoase, duceam traiul ăsta de muribund, în mijlocul cărţilor şi mormanelor de hârtii. Prezenţa unei fete drăguţe, fără cusur în coşmelia mea era de necrezut. Ştia chiar germană şi a început să-mi vorbească în limba asta, dar eu, amuţit de surescitare, nu reuşeam să articulez vreun cuvânt. Apoi uşa s-a deschis din nou: prietenul meu Aref a intrat şi el, râzând în hohote.

Am înţeles farsa, pusă la cale spre a mă surprinde; voia să mi-o arate pe mica lui prietenă. N-o adusese din răutate, nici pentru a mă face gelos, era doar o glumă bună. Căci îl ştiam pe de rost pe Aref al meu!

„Hai, mi-a zis el, scoate-mă în oraş, o să-ţi fac rost de un permis de liberă trecere.“

Era prima oară când ieşeam în oraş în ani de zile. A obţinut în cele din urmă permisul de liberă trecere şi am plecat, Aref, Katia şi cu mine. Pe drum, zăpada se topea pe nesimţite. Era primăvară. Nu vă puteţi imagina în ce stare eram! Mergeam de-a lungul fluviului Enisei. Nu mai puteam de bucurie. Eram cu totul fascinat de frumuseţea acelei fete. Tot drumul mi-a vorbit despre o mulţime de lucruri, în timp ce eu, ca un cadavru ce scoate nasul din mormânt după ani lungi şi care revine în lumea luminii, n-am îndrăznit nici să-i vorbesc, nici să-i răspund până la sosirea în oraş. Acolo, ne-a condus într-o locuinţă cu electricitate, mobilată cu o masă peste care fusese aşternută o ţesătură, scaune şi un pat. Îmi purtam peste tot privirea zăpăcită de ţăran, întrebându-mă: „Să fie oare adevărat tot ce-mi văd ochii? Nu visez?“. Aref şi cu mine am luat loc, iar tânăra ne-a servit ceai. Era o fată veselă, volubilă şi sprintenă. Aveam să aflu mai târziu că mă înşelasem crezând-o o fetiţă: soţul îi murise în război şi ea avea un copil. În casă locuiau, de asemenea, un inginer şi soţia lui. Cele două femei se cunoşteau; după toate aparenţele, soţia inginerului îi

închiriase camera. Am petrecut noaptea acolo; pentru mine, o noapte de neînchipuit. Nu resimţeam nimic erotic pentru tânăra femeie. Nici nu mă gândeam la asta, atât o respectam. Pentru mine, nu era o fiinţă de carne şi oase. Ci un înger. Un înger salvator venit ca să-mi însenineze o clipă viaţa aceea neagră, absurdă şi monotonă. N-aveam putere să-i vorbesc sau să-i sărut mâna.

Dimineaţă, m-am întors, dar în ce stare! Tot ceea ce ştiam era că de atunci înainte viaţa în închisoare îmi devenise de nesuportat. Nu puteam nici să dorm, nici să scriu, nici să lucrez. Sub pretext că sunt bolnav, am fost scutit de cele două conferinţe săptămânale. Pentru mine, evenimentele făcuseră ca lucrurile să fie la fel de inexplicabile, de misterioase, de parcă aş fi trăit un vis. Două sau trei săptămâni au trecut. Apoi mi-a ajuns o scrisoare de la Katia.

L-am întrerupt:

— Cum puteaţi să primiţi şi să trimiteţi scrisori?

Mi-a răspuns:

— Prizonierii aleseseră un stâlp aflat departe de privirile gărzilor, scobiseră partea de jos şi instalaseră acolo un fel de sertar pe care puteai să-l mânuieşti. În fiecare zi unul dintre noi era trimis ca să ne facă rost de pe piaţa neagră de lucrurile necesare şi tot el ţinea loc de vagmistru. Ca să n-o mai lungesc, în scrisoare ea îmi dădea întâlnire lunea următoare, în ziua noastră de înot, pe malul fluviului; avea să fie acolo şi să vorbim. Probabil prin Aref aflase că de două ori pe săptămână ni se permitea să mergem să înotăm. Bineînţeles, frumuseţea ei şi farmecul conversaţiei îi ţineau loc de permis de liberă trecere în zona interzisă. Cu toate acestea, să ai o relaţie cu un prizonier nu era chiar recomandabil. De aceea recursese la acest subterfugiu.

Pe scurt, lunea următoare, în timp ce eram conduşi de-a lungul fluviului, am ieşit din rând tremurând ca să ajung la locul stabilit. N-am făcut nici trei paşi prin desiş, că am şi văzut-o pe Katia. Ne-am apropiat de mal împreună şi ne-am aşezat. Pădurea deasă ne înconjura cu verdeaţa ei. Din nou, ea a vorbit prima. Cât despre mine, mă mulţumeam să-i sărut mâna pe care i-o ţineam în a mea, dar Katia mi s-a aruncat

irezistibil în braţe. Mi s-a abandonat, iar eu, eu eram la o mie de leghe de a-mi închipui ce mi se întâmpla, într-atât de sacră şi de neatins era ea pentru mine.

Începând cu ziua aceea, tabăra mi-a devenit din ce în ce mai neplăcută şi odioasă. De trei sau patru ori am repetat stratagema, întâlnindu-ne clandestin în zilele de baie… Apoi, o săptămână n-am mai văzut-o. O a doua scrisoare a ajuns la mine: următoarea dată când vom merge să înotăm, îmi promitea, ea va aduce haine de schimb. Mi-am prevenit camarazii că voi lipsi câteva zile şi i-am rugat să binevoiască să semneze în registru în locul meu. Nu ne temeam cu adevărat de apelul din curte în rânduri de câte patru: era un moment de destindere, mai mereu cu şmecheraşi care-şi schimbau locul atât de bine, că numărătoarea nu ieşea niciodată bună. În ziua fixată, am găsit-o pe malul fluviului cu un costum mare circazian şi o tocă de blană pe care le adusese pentru mine. Am îmbrăcat costumul, mi-am pus toca pe cap şi iată-ne plecaţi.

Tabăra de prizonieri se afla cam la două ore de oraş. De fiecare dată când pe drum ne întâlneam cu cineva, Katia îmi vorbea în rusă. Însă nu ştiam să-i răspund decât cu „*spasiva*“. Ne-am dus la ea şi am petrecut noaptea în camera sa. A doua zi, am plecat la munte însoţiţi de inginer şi de familia lui. Am rămas trei zile acolo, sus, pe muntele celor Trei Coloane, ce-şi datorează numele formei vârfului, un soi de carcasă cu poale. Ne-am instalat cortul în pădurea din preajmă, am făcut focul. Locul părea izolat de lume, pierdut, departe de mulţime şi de zgomot. Mâncam bucate delicioase şi beam vinul cel mai bun contemplând stelele prin rămurişul des. Bătea o briză uşoară, iar Katia a început să cânte. Cu glasul ei fermecat cânta „Vâslaşii de pe Volga“, „Estin Karazin“, iar inginerul rus îi răspundea cu voce de bas. Cântecul Katiei îmi răsuna în urechi ca nişte clopote de biserică. Mă simţeam încremenit de emoţie. Pentru prima oară auzeam o astfel de voce divină. Înfiorat de plăcere, simţeam că fără Katia n-aş mai putea trăi.

Noaptea aceea mi-a marcat viaţa. M-a încercat o atât de minunată amărăciune, c-aş fi acceptat pe loc ca firul zilelor să-mi fie tăiat pentru ca, dincolo de moarte, sufletul să-mi rămână veşnic fericit. În cele din urmă am coborât. N-o să uit în veci. A

doua zi dimineaţă, când m-am trezit, Katia aprinsese samovarul. Era gata să-mi toarne ceai, când uşa s-a deschis: Aref! Am înlemnit. El nu scotea o vorbă. S-a mulţumit s-o privească pe Katia, apoi s-a întors spre mine şi a ieşit închizând uşa.

„Cine e?“, am întrebat-o pe Katia.

„Un puştan“, a răspuns ea, „las-o baltă. Iese cu toate fetele. Nu-i genul meu de băiat. Să-l ia naiba! Unul care culege flori de pe marginea drumului, le miroase şi-apoi le aruncă înseamnă prea puţin pentru mine!“

Prietenul meu a dispărut. De atunci, degeaba l-am tot căutat, i-am pierdut de tot urma.

1. Probabil o deformare de la Stepan Razin, numele comandantului cazac care s-a ridicat, prin 1670, împotriva puterii ţariste.
2. Oraş în Siberia, unde erau deportaţi prizonierii de război.

Încurcătura

Ziua scădea încet. Hasmik îşi lăsă pălăria pe ochi, strânse gulerul de la mantoul său bej şi luă cu pas uşor drumul spre casă. Dar era atât de îngrijorată, că nu observa nimic în jurul ei. Nu simţea nici crivăţul rece suflând. În lumina slabă a felinarelor, cu sprâncenele fine, cu ochii mari şi miraţi, cu buzele subţiri şi o faţă mai degrabă palidă, arăta îngândurată şi absentă.

Hasmik era îndrăgostită de Suren, e-adevărat, dar, făcând abstracţie de asta, punctualitatea şi nevoia de a onora întâlnirea o obsedau. Or, trista veste pe care soţul ei i-o comunicase astăzi – era invitată luni seara la cumnatul ei – îi răsturna toate planurile! Da, se vedea obligată să contramandeze întâlnirea pe care i-o dăduse Suren. Numai Dumnezeu ştie că n-avea nici un chef să anuleze un rendez-vous în ultimul moment, dar ceea ce detesta mai presus de toate era ideea de a nu se ţine de cuvânt – nu i se mai întâmplase. Într-adevăr, se gândea, să lipsească de la întâlnire fără a-l preveni pe Suren ar fi fost o greşeală de neiertat, mai mult, o dezonoare la care s-ar constrânge. De aceea alergase de dimineaţă în căutarea lui Suren al său! În zadar. În plus, era exclus să-i încredinţeze misiunea unei a treia persoane – aceeaşi misiune! N-ar fi îndrăznit nici să stea de vorbă cu Siranuş, cel mai bun prieten al ei, pe care i-l prezentase lui Suren. Mai bine ar lăsa impresia că s-ar întâlni cu Suren din întâmplare; s-ar scuza şi i-ar explica întreaga situaţie. În mod normal, Suren ar veni în seara asta la café-concert, unde avea tabieturile sale! Printre altele, violonistul cafenelei era profesorul lui. Până acum lui Hasmik nu-i reuşise planul. Îşi

dădea toată silinţa să-l întâlnească pe Suren aproape de pensiunea lui Vasilici şi să aibă cu el o discuţie lămuritoare, numai ca să-şi potolească ruşinea şi să-i dovedească faptul că are cuvânt. Pentru Hasmik, întâlnirea ar fi fost singurul eveniment ce ar fi condimentat puţin viaţa ei liniştită.

Îşi amintea cum, cedând insistenţelor unei prietene, se dusese să consulte, în urmă cu câţiva ani, o ghicitoare în cafea. Aceasta-i dezvăluise că va afla ce-i dragostea cu un tânăr înalt, zvelt şi arătos. La început, Hasmik nu crezuse o iotă; se supărase, cu toate că în adâncul sufletului, în secret, era fericită. Cine ştie dacă, în cele din urmă, nu atunci se născuse ceea ce a împins-o să-i mărturisească lui Suren că-l iubeşte? Pentru ea, povestea asta era un semn al destinului. Acum, n-ar fi suportat cu nici un chip să scape ocazia. Căci bărbatul ei, chel, cu burtă mare şi barbă aspră, pe care trebuia s-o radă o dată pe zi, un om care alerga ca un nebun după bani şi strângea teancuri de bancnote, cum ar fi putut un astfel de soţ s-o mulţumească? Din fericire, el avea încredere totală în ea – mai puţin când era perfect indiferent. Pentru că se însurase la fel cum ar fi cumpărat mobilier: căsătoria era un soi de garanţie pentru o viaţă tihnită şi ordonată, el asigurându-i un acoperiş, ea ferindu-l de singurătatea zilelor bătrâneţii şi permiţându-i să facă bună impresie în societate. Doar avea nevoie de cineva de încredere pentru a avea grijă de cămin. Nu dădea nici cea mai mică atenţie plecărilor şi venirilor lui Hasmik. Şi dacă, în mod excepţional, femeia ar fi fost supusă vreunui interogatoriu, nu i-ar fi venit greu să găsească un pretext; sigur era că nu putea scăpa de obligaţia de a accepta invitaţia cumnatului ei, aşa că îşi lua măsuri ca să-şi respecte cuvântul faţă de Suren, ca să nu-l piardă pentru un motiv atât de frivol. Mai dura trei sferturi de oră până ce Suren termina lecţia. Asta îi dădea lui Hasmik răgazul să treacă pe acasă să se aranjeze, înainte de a se duce în faţa pensiunii lui Vasilici, foarte aproape, şi să-l aştepte acolo pe tânăr.

Cufundată în gânduri, Hasmik făcea planuri, când un claxon o smulse din reflecţiile sale. Se refugie pe trotuar şi se trezi în uşa unei taverne rău famate ce duhnea a varză. Un grup juca biliard într-o hărmălaie nemaipomenită. Dintr-odată, printre

clienţi îl remarcă pe Vasilici, profesorul lui Suren, beat criţă, cu părul în dezordine, palid şi cu capul plecat. Ieşea din tavernă, ţinând cutia viorii sub braţ. Hasmik se uită la ceas: şase şi douăzeci. Se întrebă de ce profesorul nu plecase mai devreme, fiindcă lecţia cu Suren ar fi trebuit să înceapă. Dar înţelese imediat că nu avea motive să se mire. Foarte probabil, elevul era la curent cu obiceiurile profesorului. Îşi aduse aminte că l-a văzut într-o seară pe acelaşi Vasilici părăsind taverna, la fel de beat şi împleticindu-se. Apostrofând o prostituată, s-a ales cu un răspuns din partea femeii peste măsură de machiate: „Du-te dracului! Nu ţi-e ruşine? Nici măcar nu eşti bărbat. Mi-am pus-o o dată cu tine şi a fost prea mult! Du-te şi te plimbă!...“ Şi a izbucnit în râs. Atunci Vasilici s-a întors, copleşit de ruşine, şi, în spaima lui, a observat-o pe Hasmik la câţiva paşi de el. I-a aruncat o privire pe sub sprâncene de parcă ar fi comis o crimă. A grăbit pasul şi s-a pierdut în întuneric. O cunoştea bine pe Hasmik, căci o vedea în public în toate serile la café-concert; femeia aplauda cu tărie fiecare piesă la vioară, iar el îi mulţumea cu un surâs respectuos, înclinându-şi capul în direcţia ei.

Hasmik se întreba cum un om care ştia atât de bine să se slujească de vioara lui pentru a emoţiona ascultătorii, care făcea să se ivească o gamă de senzaţii bogate prin simpla frecare a arcuşului său fermecat pe coarde, care îşi plimba auditoriul înăuntrul unei lumi necunoscute şi vrăjite, cum un asemenea om putea avea nevoi obişnuite. Ei da, când Vasilici, cu aerul lui serios şi acel surâs superior pe care-l avea, apuca instrumentul, Hasmik îl vedea ca pe un semizeu. Dar din seara aceea, chiar dacă Vasilici, ca muzician, n-a scăzut în aprecierile ei, a înţeles, mai mult sau mai puţin, mizeria şi decăderea lui şi până la cel nivel, pentru o fiinţă care crea lumi inimaginabile şi plăceri neobişnuite, bucuriile banale rămâneau necunoscute. Iată de ce încerca din răsputeri să le caute pe ale sale, oricât de himerice ar fi fost ele, în cele pe care le refuzau alţii.

Din seara aceea, Hasmik încercă pentru rătăcirea acestui om un sentiment confuz în care se amestecau admiraţie şi milă. Cu pasiunea şi impetuozitatea pe care le punea când cânta un

ceardaş, părea că prin interpretarea lui voia să traducă într-un geamăt dureros întreaga mizerie şi indiferenţă sau mai degrabă să uite, fie şi pentru o clipă, propria suferinţă. Dar, din momentul în care-şi punea instrumentul în cutie, redevenea bietul om, nefericitul care era, iar semizeul recădea în zbuciumul neputinţei şi înjosirii. Vioara simbolizase în zadar nenorocirea sa, Vasilici târa cu sine din bar în bar şi din cafenea în cafenea cutia neagră, sicriul gândurilor şi sentimentelor sale.

Ce conta pentru acest dezrădăcinat, pentru acest vagabond dacă se întorcea mai devreme sau puţin mai târziu? Ce puteai spera de la un om care aborda toate femeile în drum? Hasmik observa mersul nonşalant al lui Vasilici şi avea grijă să se ţină la o distanţă convenabilă. Spera să-l găsească pe Suren în faţa pensiunii lui Vasilici şi să-i strecoare mesajul.

Două străzi mai încolo, Vasilici ajunse la uşa lui. Hasmik fu profund dezamăgită că nu se întâlnise cu Suren pe cale şi că, în plus, nu-l găsi acolo. Poate aştepta pe culoar sau în apartament: se vedea lumină la fereastra lui Vasilici… De ce? Probabil că se afla cineva înăuntru. Cu siguranţă Suren era!

Hasmik răbdă o clipă. Auzea pe cineva cântând la vioară. Apropiindu-se de fereastră, încercă, fără succes, să rişte o privire de-a curmezişul perdelei. Îşi încordă auzul. Nici un cuvânt! Hasmik începu să calculeze: „Violonistul trebuie să fie la ora şapte la café-concert; prin urmare, Suren va trebui să iasă cu el. Am aşadar suficient timp să mă întorc pentru a mă pregăti. Voi reveni într-un moment“.

Hasmik se grăbi. Odată ajunsă acasă, se duse direct în dormitor. Aprinse lampa, îşi puse ciorapii de mătase roz, îşi făcu unghiile cu lac, se parfumă, îşi pudră faţa şi se rujă. Se privi în oglindă, uşor ameţită de parfumul de heliotrop. Îşi încheie gulerul mantoului cu o plăcere înfiorată şi-şi potrivi pălăria. Mai multe minute, fără întrerupere, se privi în oglindă din faţă şi din profil, apoi ieşi, afişând un zâmbet satisfăcut. Însă, ca pentru a îndrepta o scăpare din vedere, se răzgândi şi se întoarse să-i spună servitorului să-l prevină pe domnul, când vine acasă, că doamna se afla în vizită la una dintre fostele ei colege de clasă.

Deja şapte fără zece! Hasmik se precipită afară. Când ajunse pe strada cu pensiunea, văzu fereastra lui Vasilici încă luminată. De foarte aproape se auzea sunetul viorii. Mergea cu paşi mari. Fiecare trecător o făcea să-i bată inima, iar la gândul că s-ar putea întâlni cu o persoană cunoscută se refugia după vreun copac sau în întunericul unei străduţe vecine. Dacă brusc ar fi dat nas în nas cu una dintre cunoştinţele sale, ce ar fi găsit să-i spună? De la prima la ultima, toate erau nişte bârfitoare care nu căutau decât să semene zâzanie cu limba lor de viperă, cu o curiozitate ce le înşuruba ochiul în gaura cheii sau le făcea să stea de gardă pe după perdele, aşteptând doar ocazia de a murdări reputaţii, vrăjitoare gata să se bucure de răul altuia…

Vecina ei Şuşik nu se dusese oare să povestească în secret că seară de seară ea îi făcea ochi dulci lui Vasilici la café-concert? Imaginaţi-vă să o surprindă în ţinuta asta învârtindu-se prin faţa pensiunii acestui om, ce ruşine! Putea spune adio onoarei sale! Inima îi bătea de frică.

Zări o siluetă masculină ieşind din pensiune. Hasmik îşi adună curajul, se apropie repede: bărbatul îi părea cunoscut. Curiozitatea şi nerăbdarea ei se înteţiră. Teama pe care i-o inspirau oamenii şi neliniştea aşteptării se dublau cu o neîndoielnică plăcere. Poate ăsta să fi fost motivul dorinţei sale pentru Suren? Îi veni în minte un roman pe care-l citise. Unul dintre acele romane debordând de acţiune. Avea sentimentul că ea însăşi este o eroină de roman. Nu gustase niciodată până acum plăcerile aşteptării, ale fricii şi ale iubirii clandestine: din tinereţe nu mai flirtase cu cineva. Abia dezvirginată, se trezise logodită cu acest bărbat, devenit soţul ei. Dar el nu înţelegea mare lucru din subtilităţile sentimentului. Hasmik, în prezent, se vedea în rolul de tânără şi adulată.

Din când în când, sunetul viorii se întrerupea, apoi se auzea din nou. Se repeta la nesfârşit aceeaşi măsură dintr-un refren, spre marea enervare a lui Hasmik, care nu mai putea. Ridicolă idee să reiei de o sută de ori aceeaşi notă! Dar îi era suficient să se gândească doar că, probabil, cânta Suren, ca să se liniştească dintr-odată. El era oare cel ce-şi ţinea vioara sub bărbie şi făcea să vibreze arcuşul pe coarde cu degetele lui

lungi şi nervoase? Îi străluceau ochii? Ce vioară îşi alesese? Stătea aplecat în faţă sau se ţinea drept ca o statuie? Dar de ce să pisezi de o sută de ori aceeaşi ritornelă? Să nu cânte el nişte arii triste şi pasionate? Oare chiar degetele acelea lungi, nervoase o să-i mângâie trupul? Buzele acelea senzuale o să se precipite peste ale sale? Oare fiinţa asta cu totul fascinantă o s-o ia în braţe susurându-i mii de cuvinte de dragoste la ureche? Hasmik îşi muşcă buzele şi clătină din cap cu nerăbdare.

Şapte şi zece! Cum se făcea că lecţia nu se terminase încă? De ce Vasilici n-o să-şi respecte angajamentele la café-concert? Să nu mai fie punctual? Imposibil! Zevzecul ăsta îşi bătea joc! Poate chiar îşi reziliase contractul... Hasmik aruncă o privire în jur şi se apropie de fereastră. I se păru că distinge o umbră în interior. Dar o umbră imperceptibilă! Îşi încordă auzul. Nu! Nu se auzea nici o voce. Poate era gata să iasă. Hasmik se retrase.

Trudă zadarnică, căci vioara se făcu din nou auzită. Interpretarea era destul de incoerentă şi neîngrijită; o arie pe care o cunoştea bine. Suren cânta sau profesorul? Suren lipsise de la curs? Şi de ce? Să fi fost bolnav? Ce i se întâmplase? Ce n-ar fi dat ca să găsească pe cineva care să poată intra în apartament sub un pretext oarecare şi să-i spună ce se petrecea înăuntru! Dar, în fond, de ce să nu se ducă ea? Făcea mai mult decât să aştepte în stradă!

Hasmik se apropie prudent de uşa pensiunii. Aruncă o privire: era acolo un culoar lung, întunecos. Uşa apartamentului lui Vasilici, neînchisă bine, lăsa să treacă o rază de lumină verticală. De ce să nu profite de asta? Cel puţin ar avea conştiinţa împăcată! În aceeaşi clipă auzi zgomot de paşi în curte. Se îndepărtă de îndată. Privi în jur: nimeni! La lumina felinarului, îşi consultă ceasul. Ce? Şapte şi douăzeci? Ce minute interminabile! Nu şi-ar fi imaginat vreodată că ceasul ei merge atât de încet! Ar mai putea suporta alte zece minute, o jumătate de oră din această cumplită expectativă? Admiţând că elevul va ieşi în acelaşi timp cu profesorul, ei ar pleca fără îndoială împreună. Atunci, cum să-i abordezi şi cum să strecori mesajul? Întreaga sa osteneală era prin urmare inutilă?...

O forţă mai mare decât voinţa, decât teama de opinia publică şi decât toate sperietorile ridicate în jurul ei de societate o împinse pe Hasmik pe coridor. Cu pas sigur şi cu o stăpânire de sine pe care nu şi-o recunoştea, intră. Vru să se uite prin gaura cheii, dar cheia era înăuntru. Ascultă: se cânta la vioară chiar în spatele uşii. Nu mai avu nici cea mai mică îndoială: violonistul era, bineînţeles, Suren, care repeta aceeaşi bucată pentru a o interpreta perfect. Vasilici, el, cu măiestria lui, avea nevoie să repete? În cazul în care, intrând, ar da cu ochii de Vasilici, ea ar reuşi totuşi lovitura: două cuvinte de scuză, pardon, se înşelase, l-ar lua pe Suren de braţ şi ar ieşi împreună. Fără a pune la socoteală că Vasilici era beat şi încet în reacţii; nici măcar n-ar remarca-o; mai ales cu sunetul viorii!

Hasmik împinse canatul uşii cu o mişcare fermă, hotărâtă. Uşa, într-un echilibru deja precar, pivotă aproape de la sine şi se deschise mai mult de jumătate. Vasilici era chiar în faţa lui Hasmik şi o ţintuia, cu faţa în flăcări. Surpriza fu atât de grozavă, că vizitatoarea nu putu să facă măcar un pas în faţă. Parcă încremenise, cu genunchii tremurând, incapabilă de vreo mişcare într-o direcţie sau alta. Vasilici se opri din cântat. Se scrutară câteva clipe, cu o nuanţă bizară în ochi; la Vasilici era aceeaşi privire piezişă pe care i-o arunca la cafenea şi pe care ea o punea mereu pe seama hazardului. Dar acum această privire căpăta un sens unic.

Vasilici o salută pe Hasmik cu o reverenţă stângace, în timp ce îşi aşeză cu grijă vioara pe pat.

— Vă rog! strigă el. Intraţi, vă rog!

Nu găsi, evident, cea mai bună formulă. Îşi însoţi invitaţia cu un gest al mâinii şi mai făcu o plecăciune. Hasmik, fără să se întrebe de ce se afla aici, se supuse în ciuda voinţei sale şi se aşeză încetişor în fotoliul de lângă uşă. Aruncă o privire de jur împrejur: nici urmă de Suren! Vasilici închise uşa.

Era o încăpere friguroasă şi modestă, având drept mobilier un pat nefăcut, ale cărui cearşafuri de pânză imprimată nu fuseseră schimbate de multă vreme; un scaun nesigur şi o masă veche pe care se înghesuiau de-a valma hârtii, partituri, coji de măr, sacâz, scrum de pipă şi fotografia unui bărbat cu

părul zbârlit, un oarecare compozitor; şi, într-o nişă, o lampă cu alcool, toată înnegrită, şi două sticle. Fotografia îngălbenită a unei femei era lipită pe un perete. Pe jos, o rogojină plină de praf. Din cameră şi de la ocupantul ei, ale cărui haine luceau de atâta purtat, venea un miros mortal de sărăcie lucie, în care se amestecau duhori de alcool ars şi fum de pipă, dar şi un iz acru de sudoare. Dintr-odată, Hasmik văzu pe pat o carte de vizită semnată de Suren pe care se putea citi: „Dragă maestre! Am fost aici la ora convenită, dar n-am găsit decât uşa de lemn. Voi veni la viitoare lecţie!“.

Două sau trei minute de tăcere penibilă se scurseră. Vasilici, ca şi cum n-ar fi băgat de seamă stinghereala, se duse la intrare şi reveni cu un păhărel pe care-l puse pe braţul fotoliului, într-o farfurioară. Aduse o sticlă de votcă şi umplu paharul musafirei, turnându-şi şi lui un pahar plin ochi şi spunând:

— Beţi, vă rog! E frig!

După ce închină, dădu paharul pe gât. Hasmik duse paharul la buze. Mirosul alcoolului îi înţepă nările. Bău o înghiţitură şi se şterse cu batista. Simţi cum focul alcoolului îi ardea gâtul.

Vasilici veni mai aproape şi vru, cu o mână tremurândă, să-i umple paharul lui Hasmik, însă, văzând că nu terminase, se servi cu restul de votcă. Se sprijini de marginea mesei. Ochii îi străluceau. Părea că-i vorbeşte unei fiinţe imaginare prin frânturi de frază fără noimă:

— Scuzaţi-mă, doamnă…! N-am ce să vă ofer… Nu ştiam că e posibil să se gândească la mine cineva… Iertaţi-mă, doamnă! îşi trecu mâna pe frunte. Cum e posibil? Numai în vis se pot vedea astfel de lucruri. În vis totul e cu putinţă… Acum câţiva ani, când eram la Sofia, tânăra asta… – şi arătă fotografia de pe perete – …nu, nu vreau să-mi aduc aminte… Vă seamănă din profil… La cafenea, observ mereu profilul dumneavoastră… Ce straniu! Îmi amintesc că am văzut în vis cum fata asta… Mă pregăteam să cânt la vioară, când ea a intrat… S-a apropiat foarte mult. Am luat-o de mână, s-a aşezat şi a pronunţat nişte cuvinte ce nu se spun decât în vis… Totul a durat numai un minut, un foarte scurt minut.

Hasmik făcu un gest de nerăbdare. Vasilici întrebă precipitat:

— Poate că aţi trecut pe aici şi-aţi auzit sunetul viorii mele?... Imediat... Permiteţi-mi să vă cânt ceva... În sănătatea dumneavoastră, doamnă!

Ridică paharul şi-l bău dintr-o înghiţitură; Hasmik trebui să-şi ducă şi ea paharul la gură. Vasilici, cu un aer grav, îşi luă cu fineţe şi precizie vioara, o fixă sub bărbie şi începu să cânte serenada lui Schubert. Sub vibrato, trupul lui Hasmik se înfioră. Ai fi crezut că muzica îi trezea simţurile amorţite. Vasilici făcea să se legene arcuşul pe coarde, se încovoia, se ridica, de parcă ar fi vrut din adâncul fiinţei să dea viaţă instrumentului său. Inventa cu folos un canal capabil s-o facă pe Hasmik să înţeleagă ceea ce cuvintele se dovedeau neputincioase să-i explice. Părul său grizonant, ud de sudoare îi acoperea faţa. Profilul lui avea ceva înfricoşător, cu nasul mare, cu acea paloare excesivă ce se schimba în gri, cu petele brun-închis de sub ochi, cu privirea neclintită şi buzele-i atârnând, pe care se străduia cu disperare să le păstreze închise. Dar pe neaşteptate faţa lui îşi schimbă expresia. Ai fi zis că ţopăia într-o lume necunoscută şi vrăjită, fugind de mizeria propriei existenţe. Poate că în clipa aceea atinsese adevărata viaţă. Se imagină cântând pentru dublul ei, pentru umbra prietenei lui de altădată, pentru cineva care îl înţelegea, îşi închipui că arta lui reuşise în sfârşit să seducă. Pesemne că visul pe care şi-l făcuse devenise pentru el realitate! Punea toată puterea în interpretarea lui. Era probabil cea mai frumoasă piesă pe care o cântase vreodată. Dar când se întoarse către Hasmik pentru a citi în ochii ei efectul muzicii şi al sentimentelor, văzu fotoliul gol. Hasmik plecase, lăsând uşa deschisă. Îndată, Vasilici îşi eliberă vioara de sub bărbie şi făcu un pas înainte: paharul de votcă era abia atins, în farfurioară ardea încă mucul de ţigară ce purta urme de ruj de pe buzele lui Hasmik, iar fumul albastru forma rotocoale ce se înălţau în ceaţa din încăpere.

Vasilici îşi aruncă vioara pe masă, îşi luă capul în mâini şi se prăbuşi pe pat, tuşind.